

JOEL LEHTONEN

Sirkus
ja Pyhimys

OTAVA

SIRKUS JA PYHIMYS

JOEL LEHTONEN

SIRKUS JA PYHIMYS

ROMAANI VANHAAN TYYLIIN

HELSINGISSÄ
KUSTANNUSOSAKE YHTIÖ OTAVA

**Kustannusosakeyhtiö Otavan
Kirjapaino, Helsingissä, 1927**

PELASTUS

*In medias res: vallaton satu
alkaa. Vähän kaikesta, mitä
Angelika tekee, mitä hän rakastaa
ja kuinka hän yhl' äkkiä lennätlää
Tähdellä kaupunkiin tulipaloon.*

Aikainen syksy. Elokuun viimeiset päivät. Koivikossa, jonka keskeltä Pähkinämäen punainen talo paistaa, lentelevät keltaiset lehdet.

Pähkinämäen tytär, nuori Angelika, seisoo puutarhansa veräjällä. Ihastelee hedelmäpuutaan. Hän on kyllä kaunis, — jätämme kumminkin jokaisen itsensä kuviteltavaksi tuon kauneuden laadun, koska kullakin on oma makunsa! Ainoastaan sen verran täytynee sanoa, että hän on kookas ja solakka, silmät siniset, niiden katse ihmeellisen avoin, nyt ihastusta sädehtivä. Tukka ei väriltään varsin kuin pellava, vaan paremminkin kuin tuores rukiinolki, hieman kihara.

Angelika ihastelee:

— Kesäomenapuissa punottavat jo hedelmät aivan kypsiltä.

Entä sitten kirsikkapuut! Onko mitään

makeempaa suuhun pistää kuin tummat, mehukkaat kirsikat?

Kauniita ovat pihlajatkin, joissa tertut muuttuvat yhä iloisemman punaisiksi.

Ja siinä Angelika ajattelee jälleen puutarhansa suurentamista. Pitäisipä tänne viimein hankkia, kun hän ensi talven kuluttua pääsee tyttökoulusta ja ikävänlaisesta elämästä kaupungissa, edes yksi pähkinäpuukin, kuten täällä tietysti on aikoinaan kasvanut, koska talon nimi on Pähkinämäki . . .

Ajatukset häiriytyvät, sillä nyt juosta kahistaa jotain hänen luokseen, kiipeää ylös hänen esiliinaansa pitkin. Orava! Angelikan kesy orava, jonka Alvar-veikko, innokas metsämies, toi hänelle poikasena pesästä. Sitä nyt Pyynti, talon koira, ahdistaa, nuori ja vielä tottumaton täkäläisiin tapoihin. Orava työntäytyy tavalliseen olinpaikkaansa, Angelikan esiliinan taskuun. Sitä täytyy hyväillä, sille innokkaan hellästi puhella, ja samalla torua Pyyntiä, joka kuuntelee toinen korva pystyssä kuin rukkasenpeukalo.

Ja sitten kajahtaa kartanolta toisten eläinten ääniä: karja kutsuu Angelikaa.

Hetken kuluttua seisookin hän karjatarhan aidan vieressä kädet kyynärpäihin asti suuruksessa ja katselee onnellisena, kuinka lehmät nauttivat iltajuomaansa, jonka hän on niille jauhoilla ja suolalla seannut. Sitten jakelee hän

niille vielä viimeiset iltaherkut, metsästä hake-
mansa mehuisat tatit. Mutta tämän jälkeen,
kun palvelustyttöjen lypsämä maito kuohuu
kiuluihin, — itse ei Angelika lypsä, eikä var-
maan tahdokaan sitä koskaan tehdä, — ja kun
toiset ammut ovat jo asettuneet makuulle tar-
haan, joka on täytetty melkein puolen met-
rin paksuudelta puhtailla pehkuilla, joten ne
lepäävät kuin hyvätkin herrasväet jousi-
patjoilla, — kuuluu Pähkinämäen rouvan,
Angelikan äidin ääni, huutaen tyttärtä avuksi
järjestettäessä maitokamarissa separaattoria
kuntoon. Maitokamari on toisessa päässä väen-
tupaa, joka on maalattu punaiseksi sekin. Sinne
nyt Angelika kohta! Ohimennen täytyy hänen
kuitenkin ensin tepsutella sanomassa hyvä-
yötä possuille, jotka ovat vetäytyneet olkien
sisään omaan pikku asumukseensa, mutta
töhähtävät hänet huomattessaan valveille, tule-
vat kaikki neljä ulos aitaukseensa ja kellahtavat
maahan kyljelleen kuin säkit, että hän hiukan
pikku oksalla niitä kutittaisi. Julmaan kohtaloon
tuomitut! Niiden lihaakaan ei Angelika voi
sitten syödä — ennenkuin kevättalvella!

Ja ennen kaikkea pitää vilkaista hiukan
kanoja, joita asuu suuri parvi häkissä karja-
pihan nurkkauksessa. Kanat nukkuvat, mutta
kukko kurahtaa kuitenkin tapansa mukaan
tervehdyksensä ovenluukusta ja tirkistelee per-
heensä ruokkijaa punertavalla silmällään.

Ja nyt menee Angelika, joka on koko päivän riennellyt edestakaisin moninaisissa askareissa, auttamaan yhtä uutteraa äitiään. Mielessä on hänellä kuitenkin jo valmiina aikomus vaihtaa kanoille vielä uutta ja puhdasta juomavettä; vanhin kana, tyhmyri, on varmaan-kin läikyttänyt entisen juoman vähiin. Sen hän toki muistaakin tehdä maitokamarista päästyään. Ja viimeisteltyään sitten palvelus- ja isäntäväen ruokapöytien kattamista juoksee hän lopuksi, ennen illalliskellon soittoa, — ateriatin ajasta kuten muustakin on varsinkin Alvar, Pähkinämäen kahdesta lapsesta vanhempi, joka nyt lukee täällä tutkintojaan, kovin täsmällinen, — nopeasti vielä sanomaan hyvää yötä kaikkein parhaalle lemmikilleen: se on hevonen nimeltään Tähti. Nuori orhi. Vaaleanpunertava, melkein valkea. Tulinen ja voimakas, mutta hiukan vauhko — kaikille muille paitsi ei Angelikalle. Rantahakaan, jossa se viettää öitä, ei ole pitkälti. Murun sokeria se nyt saa Angelikalta ja palan kovaa leipää. Sill'aikaa hiljentää separaattori ylhäällä mäellä viimeisiä hyrrääviä kierrähdyksiään, niin että karjatarhasta erottaa jo pahnoilla märehdivien lehmäin kellonkalahduksia. Syöttäessään taputtelee Angelika otsalle vihaista Tähteä, joka pari kertaa tavoittaa näykkäistä vaalijaansakin . . . vaikka ei enää oikein tosissaan.

Ja koko ajan on kesy orava nukkunut Angelikan taskussa.

Mutta mitäs nyt?

Kuuluu ikäänkuin kirkonkellojen kuminaa! Mitä kirkonkellot soittavat? Kaupungista, — eivät tämän kunnan kirkon kellot.

Ja näin, melkein yöllä? Ja arkena!

Kaupungissa riehuu luultavasti tulipalo.

Kaupunkiin ei Pähkinämäeltä ole enempää kuin seitsemän kilometriä.

Kuu ilmestyy yht'äkkiä kurkistamaan tuolta saaren takaa. Yht'äkkiä, vallan säikähdyttäen: sillä sekin kuumottaa suurena ja punaisena kuin tulipalo.

Kuu kohoaa nopeasti ja pienenee. Se valaa järven yli hopeana säteilevän sillan, joka johtaa, kuinka vertaisi, suoraan taivaaseen . . .
Kuin sielujen tie . . .

Mutta tämä kellojen kumina!

Angelika ei halua säikähdyttää vanhempiaan siitä kertomalla. Kartanolle riennettyään kiipeää hän suoraan ylliskamariin, jossa Alvar asuu. Siellä istuu Alvar jo elokuisen lampun ääressä lainopillista kurssikirjaansa lukien.

Luku ei kuitenkaan nyt oikein tahdo sujua. Elokuinen lamppu! Se näyttää hänestä, joka yleensä on niin reipas ja riehakas, ikäänkuin alakuloiselta! Hän itse on nimittäin alakuloinen: hänen on aivan pian lähdettävä Helsinkiin, luovuttava vapauksista, joita hän välisti kesä-

lukujen lomassa on itselleen sallinut. Kesä kadonnut . . .

No, olkoon menneeksi! Se on selvä! ajattelee Alvar.

Tuossa hohtaa syksyinen mimosakimppu, jonka Angelika asetti tänään pöydälle hänen työlamppunsa viereen . . .

»Tule katsomaan, Alvar», huudahti Angelika. »Kuuluu kuin kirkonkellot soisivat kaupungissa.»

He menivät ikkunaan.

Sieltä näkyi loimotusta järven ja metsän ääri viivojen ylitse, kaupungin kohdalta.

Välisti huomaa tulenkieliäkin välkähtelevän ilmaan kuumotuksen seasta.

Angelika huudahtaa jälleen:

»Tosiaan tulipalo. Jumala varjelkoon! Suuri tulipalo, koska kirkonkellotkin soittavat! Minkälaisessa hädässä siellä ihmiset ovatkaan!»

He aukaisevat ikkunan, he kuulevat nyt heikosti myöskin palotorvien toivotusta. Kirkon harmaa torninkupu näkyy päivin tänne asti. Nyt se näkyy yölläkin: valkean tornin harmaa kupukatto punertaa joskus tulenhohteessa.

Ja lyseo kukkulalla hulmahtaa välisti näkyviin veripunaisena . . .

»Poloiset ihmiset!» hokee Angelika. »Minäpä ajan kaupunkiin! Siellä tarvittaisiin apua.»

Sisarukset juoksevat alas ilmoittamaan tulipalosta vanhemmilleen. Alvar kursailematta,

Angelika koettaen tapahtumaa pienentää, mutta lausuen jyrkän päätöksensä ajaa kaupunkiin hätään.

Työntääpä hän jo oravankin taskustaan häkkiin, jossa se tekee herättämisestä häkeltyneenä pyörällään muutaman hyrräyksen ja painuu sitten pesäänsä.

Angelika uhkaa noutaa Tähdien laitumelta.

Turhaa oli Mikael Laurellin, Angelikan isän, pudistella päätänsä Angelikan aikomukselle:

»Onhan se kyllä ehkä hyvinkin raskas onnettomuus, mutta — lähdetköhän sinä nyt kuitenkaan . . .»

Turhaa Alvarin yhtyä häneen väittäen, että liika väki sellaisissa tilaisuuksissa tungeksii tiellä ja että kaupungissa on palokunta tällaista hätää varten. Turhaa Cecilia-rouvan valitella, — minkä tulipalon vaaraan joutuneiden onnettomuutta sääliessään ennätti, — että Tähti oli vielä vallan mahdoton sellaiseen hälinään: se säikähtäisi siellä pahemmin kuin koskaan ennen ja lennättäisi ajajansa ellei tuleen, niin ehkä laiturilta veteen. Rouva melkein siunaili kuvitellessaan Angelikan vaaraa, — jos hänen puhettaan voi sanoa siunailuksi: sillä perhe oli vanhaa sekä herran että rouvan puolelta ja siten tottunut pitämään liialliset tunteenpurkaukset, jopa hällisevän puhetavankin, josta kuitenkin Alvar teki poikkeuksen, melkeinpä sopivaisuuden loukkauksena. Turhaa!

Kun he kaikki menivät yläkertaan ja katselivat tulipalon yltyvää loimotusta, niin Angelika kiihtyi ilmeisesti uskomaan, että hän olisi kaupungissa aivan välttämätön:

»Ajatelkaa ihmisten hätää! Enkä joudu sinne muuten kuin Tähdellä, mitäpä työhevosista. Minä tunnen Tähdän ja se minut. Minä hän luotan siihen, ei se ole enää yhtään paha, kun puhuu sille kauniisti, onhan isä ja äiti sen jo nähneet. Ja se saa jäädä kaupungin syrjälle, jos se tuntuu pelkäävän. Alvar tulkoon mukaan, hän vartioi sitä, kun se on sidottu johonkin aitaan tai puuhun. Vai pelkäisikö nuori ylioppilas hevosta, joka on ollut villi? Minä tohtisin lähteä sillä vaikka ajamaan vesitynnyreitää tulipaloon.»

»So so, Angelika», vastasi Alvar. »Miesten asia on syökyä päin tulta, mertä ja vertäkin, jos tarvitaan. Pystyttäneen aina siihen, mihin nuori tyttölapsikin.»

»Vertä! Hirveitä sanoja», valitti Cecilia-rouva.

Huomautamme tässä ohimennen, että ker-toelma liikkuu vuosissa, jotka olivat vähää ennen vapaussotaamme, siis ajoissa, jolloin nuorisossa alkoi herätä ajatuksia karkoittaa Venäjä maastamme asevoimin.

Alvar jatkoi:

»Yksin ei tyttölapsi, reipaskaan, sinne lähde. Täytyy olla sankari mukana! Pukeuduhan nyt,

Angelika, palosotilaaksi, niin mies pistää Tähtesi aisoihin, kun ensin sukaisee ylleen huonot vaatteet, jotka eivät noesta turmellu. Tosinhan se pyrstötähti enää tuskin muuta kuin ehkä pyrstöään viuhtoo, — muutenhan sitä ei olisi-kaan voitu jättää melkein pelkästään sinun hoitoosi, mutta tulipalo on aina tulipalo.»

»Mutta minä kuskaan sitä. Minäpä sen kesytinkin!» jatkoi Angelika. »Tähti on minun!»

Tuskin puolta tuntia, — Angelika vain sively pari voileipää valmiista pöydästä, työnsi ne Alvarille, hyvästeli vielä nopsasti leppäkerttuja, joita hänellä oli niitäkin häkissä ruokasalissa, — sitten rattaille ja sisarukset kiidätivät kartanolta. Pyynti räyski mukaan pääsyä, se puikki Alvarin uhkaamana pihalle takaisin. Angelika ohjaksissa. Alvar hyppelee availemassa pari porttia. Siten kuun valaisemaa tietä läheiseen kylään, joka kyyröttää tiheänä rykelmänä pitkän hiekkaharjun rinteellä. Kylä ei vielä nukkunut: piholla ja raitilla seisoskeli miehiä ja eukkoja tähystelemässä tulipaloa! Nyt ohitse hedelmätarhain, joita on melkein jokaisessa talossa, ja Angelika pingoittaa ohjaksia, vauhti kiihtyy, kaula pystyssä samoaa vaalea hevonen. Se ei säiky, sillä Angelikan sanat kuuluvat koko ajan rauhoittavina sen virkkuihin korviin.

Kun noustaan kummulle, jonka juurella Tuulensilmän saha näkyy, kaikuu kirkonkello-

jen valittava kumina yhä selvempänä ja loimotus metsän takaa paistaa yhä kamalammin.

Cecilia-rouva Pähkinämäellä Alvarin huoneessa istahtaa tuolille, ikäänkuin jalat eivät jaksaisi hänen kevyttä painoaankaan kantaa, ja hän valittaa pelkäävänsä, että lapsille tapahtuu jokin onnettomuus. Hän ei saisi unta silmäänsä ennenkuin he tulisivat takaisin:

»Enkä voi tuota loimotustakaan katsella, se tekee niin pahaal!»

»Älä katsele», vastaa Mikael Laurell. »Parasta, että menemme täältä alas. Emmehän muutakaan voi. Mutta lapset ovat Luojan käsissä . . . Ehkäpä tässä on jokin tarkoitus . . . Huomasitko, miten Angelika vakuutti, että hän kenties joutuisi sinne todelliseksi avuksi. Eihän saa estää nuoria sydämiä hyvistä ja kauniista teoista.»

»Totta», myönsi rouva. »Mutta tulipalo! Tus-kassa olen aina silloinkin, kun Angelika lähtee viemään apua tölleihin, joissa raivoaa tulirokko tai jokin muu vaarallinen tauti.»

Alhaalla he kaksi sitten juttelivat Angelikan hellyydestä köyhiä kohtaan . . . Ja siitä, ettei hänen sydämessään piillyt ylpeyden rahtua-kaan . . . Kuinka hän lähestyi puhuttelemaan jotain muonamiestä, jonka saappaat, kun hän tulee vainiolta, ovat saviset tai haiskahtavat työn mukaan! Angelika kättelee iloisesti jokaista vaivojen kangistamaa kouraa.

Pysähtyy pakinoimaan kylän eukko-parkojen kanssa, joiden vaatteet ovat yhtä ja pelkkää paikkatilkkua, jotavastoin talontyttäretkin, kekastellen uusmuotisissa leningeissään kuin ylhäiset neidit, suvaitsevat nostaa moisille nenäänsä. Angelikalle ei muorien todellakaan tarvitse lyyhistää niin että tausta maata viistää. Niin, kotikutoisissa Angelika kulkee oikein ylpeydekseen, hänessä ei turhamaisuutta, ei kevytmielisyyttä. Silti on hänellä kyllä oma-päisyyttä:

»Saipa minut», sanoo Mikael Laurell, »tuo-honkin, että polttaisin kaksi piipullista vähemmän päivässä. Hän tahtoo hyvää, ja pakottaa itsensä sitä tekemään. Ahkeruus . . . on hänelle kaikki kaikessa . . . Ompelee puolittain väkisten nappeja köyhäintalon heikkopäisten hoidokkienkin paitain kauluksiin ja saa heiltä, onnettomilta, välisti palkaksi kuulla pöyristäviä törkeyksiä. Mutta ole huoletta, Cecilia: mikään karkeus ei tartu lumpeenkukkaamme . . .»

»Ei, sitä en pelkääkään», vastasi rouva. »Kunhan vain sairaita autellessa . . . taudit eivät tarttuisi häneen . . .»

*Mitä kaikkea tulipaloissa
sattu, ja miten Angelika pelasti
pikku pojan.*

Sillä välin Angelika ja Alvar joutuivat kaupunkiin.

Ja nyt Angelika tuli keskelle hävitystä Myllymäelle, etukaupunkiin, jossa tulipalo raivosi. Eräällä pihalla törröttivät jo kahden rakennuksen savupiiput tuhkakeolla. Väkeä kuhisi, paloruiskujen tangoissa heiluivat miehet noen ja hien vallassa, palotorvet vonkuivat, kirkonkellot pauhasivat. Tuli riehui edelleen monissa taloissa. Sokeainkoulu oli vaarassa, sen katolla kiipeili palosotilaita vesisankoineen, sokeita talutettiin pakoon.

Angelikan hevonen oli korskahtanut etukaupungin reunassa vastarintaan. Se oli sidottu poppeliin syrjäisen rakennuksen seinämälle ja Alvar jäi sitä vartioimaan.

Niin, liekit loimusivat siellä, köyhälistön korttelissa. Ikkunoita räiskähti murskaksi, aukoista tuprahti tulta, savua ja pölyä. Säästy-

neiden talojen ruudut välkehtivät kaameaa, veripunaista valoa. Kuin manalan haamut häärivät onnettomat ja auttamaan tai katselemaan juosset palavien rakennusten välissä. Palotornista vongahteli silloin tällöin hälyytyskone käheästi ja huikeasti kuin hirviö. Ja kirkosta, — sinne oli pari lyseolaisvintiötä tunkeutunut, kun urkuri, nuori säveltäjä, joka siellä eilisiltana oli harjoitellut uruilla, unohti lukitsematta sakariston oven, — kirkosta kumisi yhä suuren kellon läppäys.

»Teemmehan kaupungille hyvän työn», väitti toinen pojista, »herätämme vartijan palotornissa. Viime kerralla hän nukkui: hänet täytyi mennä valveille töykkäisemään.»

Siis suuri kello moukui, pojat kiikkuivat vuorotellen köydessä.

Eräällä portilla, jossa ei kuule mitään, niin rämisevät siellä vettä ajavien pyörät, hevoset korskuvat, ruiskut jyskyttävät ja miehet huutavat toisilleen lennättäen letkuista rätiseviä suihkuja vimattuun tuleen, palokuntalaisten kirveet halkovat ovia ja palohaat kiskovat ryminällä alas punaisia kattotelineitä, — siellä näkee Angelika Laurell pienen eukon, joka istuu maassa keskellä tietä ja on kerännyt ympärilleen suunnattoman kasan vanhoja kenkiä. Angelika koettaa viedä eukkoa pois ihmisten jaloista. Mutta eukko lukee kenkiään, puuttuisiko vielä jokunen pari. Ja kuitenkin

ovat ne kymmenet kengät vanhoja, rikkonaisia, tietysti parittomiakin. Muutamat katselijoista naurelevat eukolle ja hänen kengilleen. On siinä nauhakenkää ja saapasta, pieksua ja puolikenkää, töppöistä, tohvelia ja tallukasta, kaikki rikkonaisia ja irvisteleviä, pohjattomia, varrettomia, vailla anturoita ja korkoja.

»Ei hän ole ihan köyhä», sanoo joku. »Hänen muu omaisuutensa palaa, vaatteet, huonekalut ja kaikki. Ja hän on pelastanut röykkiön kenkiä.»

Angelika ravistaa eukon tajuihinsa, vaatii tietää, missä hänen asuntonsa on, kiidättää hänet sinne. Se pää rakennusta, jossa eukko asuu, ei olekaan vielä tulella. Ja niinpä hänen oikeat tavaransa tulevat Angelikan avulla pelastetuiksi.

Mutta nyt: tuossa palavan talon ikkunan takana seisoo mies, jolle palosotilaat huutavat:

»Tule klasista ulos, ovesta et pääse. Lyö klasi rikki!»

»Pokat menevät pilalle», vastaa mies eikä tule ulos.

Yleisö hätäilee, joku nauraa:

»Tuossa toinen: koko mörskä palaa häneltä, ja hän säälii ikkunapokiaan niin että mielummin itse palaisi.»

Angelika huudahtaa:

»Kuinka te nauratte!»

Ja odottamatta palokuntalaisia sieppaa hän

pihalta tuolin ja lyö ikkunan rikki. Hän saa apua: yksi palosotilaista levittää ikkunaa ja vetää talon isännän pyörtyneenä ulos. Angelika ryhtyy valelemaan hänen harmaita kasvojaan vedellä.

Sitten tulee hänelle uutta työtä. Eräät sällit kurkottelevat rikkonaisista ikkunoista sisälle ja pistelevät taskuihinsa vierasta tavaraa. Tällaiseen suureen tulipaloon on vartioketju riittämätön. Angelika vaatii joutavat katselijat vartijoiksi ja toiset kokoamaan syrjään tavaroita, joita pikku pojat alkoivat huvikseen kuljettella sinne tänne ja survoa hauskasti ritiseviä lasiesineitä jalkoihinsakin.

Toisen rakennuksen pihalla sai Angelika kuulla, miten tulipalon oletettiin syttyneen. Juoksusta huohottava ryhmä naisia oli sen verran rauhoittunut, että saattoi puhua ja tutkia onnettomuuden syitä:

»Se oli toimittaja Ilolan poika», sanoi eräs. »Näin hänen juoksevan pihan poikki asuntoonsa, kuulin hänen huutavan: Antakaa märkää riepua, äiti! Kiireesti märkää riepua!»

»Se kiipeileekin kaikkialla, tikapuilla, ulla-koilla ja katoilla», jatkoi toinen.

»Se juoksi silloin tuolta, jossa ensiksi syttyi», sanoi muudan pitkä mies paljasjaloin ja luuta olalla. »Selkään sille pitäisi antaa niin että nikertyisi.»

»Tyhjäntoimittaja on hänen isänsä. Oli

lehden toimittajana. Joi, sai potkut. Ja rupesi sitten kirjailijaksi.»

»Ei maksa velkojaan. Juo minkä saa lainatuksi.»

»Ja kun saa lainatuksi, ajaa autolla.»

»Ja tänäänkin oli tapellut rouvansa kanssa. Kilvan huusivat toisilleen: Minä tapan sinut!»

»Sellaisessa kasvaakin lapsia, jotka polttavat maailman. Se poika — se varmaan vehkeili tulitikuilla! Kuka se sanoi nähneensä hänet tulitikut kourassa?»

»Mutta missä nuo onnettomat nyt ovat?» kysyi Angelika.

Joku uskalsi:

»Olkoot, — kunhan oikeat ihmiset pelastuvat!»

Angelika oikaisi vartalooan, hänen kasvonsa näyttivät kalpeilta, vaikka ympärillä kaikki paistoi punaiselta, — niin liikutettu hän oli. Solakkana, yllään tiukka, vanha, harmaa jakku, johon hän oli pukeutunut voidakseen huoletta liikkua tulipalossa, hän näytti komealta. Hän huusi:

»Ihmiskullat, vastatkaa! Olkoon Ilola mikä hyvänsä, perhe, ja hänet itsensäkin, täytyy koettaa pelastaa. Missä he asuivat?»

Hänelle selitettiin, viitottiin. Ja joku lähti juoksemaan edeltä näyttääkseen tietä.

Se talo oli jonkinmoinen pieni vuokra-kasarmi. Sekin rakennuksen osa, jossa Ilolat

asuivat, loimusi tullessa. Palokuntalaisia ei täällä ollut. Tuli oli päässyt irti tallirakennuksista ja tuuli oli ajanut sen ensin toiselle suunnalle.

Angelikan vaatimuksesta lyötiin ikkunat rikki, ja pari miestä tunkeutui hänen kanssaan ensimmäiseen huoneeseen. Se oli kamari, savua täynnä. Siellä ei ketään. Avattiin toinen ovi, liekit vastassa kuin seinä, — sinne ei mikään olisi päässyt, tuskin saatiin ovi jälleen kiinni. Huudeltiin iloloita, heitä ei näkynyt missään. »Mutta lapsi! Se poika!» huudahti Angelika kamarissa epätoivoissaan. »Täytyy vielä etsiä! Eikö heillä ollut muita huoneita?»

»Ei, ainoastaan nämä kaksi.»

Tässä ei ollut paljon tarkastettavaa: vain sänky, kirjoituspöytä, — ja pöydällä pullo ja sen vieressä maassa kumollaan kaksi tuolia.

Mutta Angelika väänsi sänkyvaatteetkin nurin.

Ja silloin hän löysi alemman patjan alta pikku pojan! Hän kaappasi lapsen syliinsä ja antoi hänet ikkunasta ulos. Aikoi mennä vielä uudestaan keittiöön, mutta onneksi hänet estettiin: samassa murtui väliovi yltyneen tulen paineesta ja näytti keittiön sisustan yhtenä tulipätsinä, josta kiilui kekäleitä ja tuprusi tikahduttaen keltaisen samea savu. Liekkien kärventämät miehet tempasivat nyt Angelikan ulos ja huusivat:

»Neiti Laurell pelasti Ilolan pojan. Vanhemmat paloivat.»

»Niin», huokasi eräs kuiva matami, »ellei mies makaa jossakin kaupungilla pöhnässä».

Kaimo Ilola luulee olevansa nero. Niin luulevat enimmäkseen ihmiset: suuret itsensä suuriksi neroiksi, pienet — ainakin hyvin vaatimattomiksi neroiksi, muutenhan ei voitaisi elää itseluottamuksen puutteesta. — Mitä henkevyttä Kaimo Ilolan nerous vaatii elääkseen, mitä velvollisuuksia yhteiskunnalla on neroa kohtaan jotain hänellä saadaksesen, ja miten Kaimo Ilola osaa vapauttaa itsensä. Mutta mitä lopullakin tämä kaikki jyrkkä ja itsetuntoinen nerous merkitsee?

Kumminkin paloi ainoastaan toinen vanhemmista, äiti.

Äidin ruumiin jäännökset löydettiin sitten raunioista, mutta ei itsensä toimittaja Ilolan. Luultiin ensin hänenkin hajooneen tuhkaksi, vaikka] luultiinpa hänestä yhtä ja toista muutakin.

Todellisuudessa Kaimo Ilola olikin — paennut: siirtynyt kauas toiselle paikkakunnalle ja muuttanut nimensä!

Ja hän pakeni juuri tänä tulipaloyönä.

Vähän ennen kuin Angelika pelasti hänen poikansa, seisoi hän erään tallirakennuksen solassa; talon vuokralaisina asui näet muun muassa kolme ajuria. Siellä hän piiloitteli miehiltä, jotka tulivat pelastamaan hevosiaan ja sikojaan.

Hän oli vieläkin päissään, vaikka makasikin koko iltapuolen hutikkaansa metsässä. Mutta sen verran oli hän selvennyt, että kuuli kuinka ihmiset syytivät soimauksia hänelle itselleen ja hänen pojalleen.

Tunnontuskat vaivasivat Kaimo Ilolaa kyllä, joskin ne olivat aivan omaa laatuaan. Mutta vielä enemmän hän pelkäsi ihmisten tuomiota. Ja oli yhä katkera vaimolleen ja elämälleen tämänaamuisesta.

Ihmiset puhuivat täällä hänen rappeutumisestaan, juoppoudestaan, raakuudestaan. Hänen, entisen neron!

Hänen, jonka vaimo, perhe oli pilannut.

Hänen, joka muuten olisi voinut olla hyvin suuri, — kuten hän sittenkin tunsii olevansa! Suureksi hän olisi päässyt, jos vaimoa ei olisi ollut olemassa.

Jospa ihmiset olisivat tietäneet, mitä vikoja tuolla naisella, joka kyllä hoiteli kodin ja keitti luusopan samoista luista viisi kertaa, joka paik-

kasi ja parsi kymmeneen kertaan samat vaat-
teet, — jospa he olisivat tietäneet, mikä hänen
vaimonsa oli! Suurin vika se, ettei vaimo osan-
nut — lentää! Todellakin, lentää: inspiroitua:
hän ei ymmärtänyt kirjailijaa, joksi Ilola oli
sanomalehdestä lähdettyään ruvennut.

Lentämättömyydellä Ilola tarkoitti sitä,
ettei vaimo käsittänyt, että Ilolan täytyi saada
juoda. Niin sieluton, aatteeton hän oli! Ilolan
täytyi saada joskus juoda, — ainakin kerta
päivässä oikein tukeva ryyppy tai kymmenen
viatonta, pienempää. Sielunsa siivekkyuden,
inspiratsiooninsa vuoksi. Muuten ei hän osan-
nut suunnitella kirjojaan.

Häneltä oli ilmestynyt kaksi romaania,
joissa kuvattiin naisen aineellisuuden vuoksi
traagilliseksi muuttunutta miestä ja mielikuvien
ihannenaista, jollaiseen Ilola hankki malleja
Seurahuoneen tarjoilijattarista tai kadultakin,
tuoden heitä kotiinsa autolla jatkamaan juhlaa.
Niistä tuomisista syttyi kotona ainakin jälkeen-
päin tora, kiista, viime aikoina ilmeinen tappelu.
Niin tänäänkin, edellisen yön kapakkajuhlan
jälkeen. Oikein ruumiillinen tappelu! Kaimo
Ilola ajoi aamulla naisseurassa kotiin, riemuiten,
tietämättä mitään maailman murheista. Päässä
oli hänellä — uusi kohta uuteen romaaniin, ja
hän tunsu itsensä aatteistaan haltioituneeksi.
Silloin vaimo turmeli kaiken: tempoi hänet
siivestä alas ilmasta, pilvistä, taivaasta. Ja

höpäisi miehen, joka oli herra talossaan, karkoittamalla sieltä nuo herttaiset naiset, Kaimo Ilolan henkevän seuran. Naiset menivät. Ilola nakkeli ensin pöytäastiat pirstaleiksi permantoon, näyttäen, että hänellä oli demonisia talangeja. Ja sitten hän löi tuota sielutonta kotinautaa, joka valitti heidän varattomuuttaan, löi ja veti hiuksista pitkin lattiaa, niin että vaimo sai pahan sydänkohtauksen ja jäi puoli-hengettömänä sänkyyn, keittiöön, sillä siellä hän nukkui erillään poikansa kanssa, mies asui yksinään komeasti kamaria. Itse Ilola meni metsään, makasi siellä, ja joutui parhaiksi nähdäkseen kotinsa tulessa.

Kyllä Ilola hieman kärsi tunnontuskia, mutta vielä enemmän, näin aamuisen tappelun jälkeen ja pää yhä juhlista kiihtyneenä, vihaa perhettään kohtaan. Hän ei kiiruhtanut pelastamaan... ei vaikka kaikkein pahinta olisi tullut! Siinäkö kirjailijan elämäntehtävä, kutsumus: olla perheolento? Ajatella naista ja lasta? Eikö hänen täytynyt luoda henkisesti, tuottaa hengenlapsia?

Oikeastaan yhteiskunta voi tuntea itsensä ylpeäksi, kun kirjailija vain suvaitsi antaa lapselle elämän. Yhteiskunnan velvollisuus olisi sitten pitää puolestaan huoli, ettei lapsi, tuo neron lahja yhteiskunnalle, kärsisi nälkää eikä alastomuutta. Yhteiskunnan velvollisuus oli ottaa lapsi haltuunsa, elättää se...

Tietysti Kaimo Ilola uskoi jo senkin suureksi lahjaksi maailmalle, että hänellä oli poika! Tietysti hänen kyömyinen, punertava nokkansa ansaitsi jatkumisen vastaisuudessa, puhumatakaan sitten hänen hengenlahjoistaan; varsinkin hänen matemaattisista kyvyistään, joissa hän oli aikoinaan koulussa erikoistunut! Tietysti hänellekin oli lapsi välttämätön — hänen oman itsensä vuoksi! Mutta hänen mielestään olisi yhteiskunnan pitänyt hoitaa hänen poikaansa niinkuin leppälinnut käenpoikia.

Yhteiskunta ei ilmestynyt hänelle hätään.

Siispä hän antoi perheensä palaa: ihmiset täällä puhuivat ja Ilola itse uskoi, että ainakin vaimo, joka ei sydänkohtauksessaan päässyt pakoon, oli läkähtynyt tulipaloon.

Mutta pahemmin Ilola pelkäsi ihmisten tuomiota, kuten ilmaistu. Mikä häpeä!

Ja jos poika kenties olisikin pelastunut, niin — miten Ilola sen yksinään hoitaisi? Ilman vaimoa. Siitpä vasta risti tulisi hänelle, onnettomalle! Marttyyri hän olisi. Siipirikko, joka ponnisteli pois aineesta, mutta pysyisi nyt aineellisesti sidottuna — poikaansa, pakotettuna kieltäytymään omasta kutsumuksestaan.

Entä sitten se, että milloin hän vain näkisi pojan tummat silmät, muistaisi hän myöskin äidin, joka oli jäänyt vuoteeseen palamaan miehensä rusikoimana.

»Ei, pakoon! Pois tuhon paikalta! Pois

koko tästä kaupungista! Menen ehkä Amerikkaan, jätän koko maan . . . ellen pääse sanomalehtisensoriksi: sellaiset miehet ovat nykyiselle puolivenäläiselle senaatille tervetulleet! Muutan nimeni. Saan elää huomaamatonta, vaatimatonta elämää. Piileskelen omassa huoneessani niinkuin sensorien on tapana.»

Ilola livisti palopaikalta vähän ennen kuin Angelika pelasti hänen poikansa, Samin.

*Sam leikki kaskenpolttoa ja
poltti monta taloa.*

Angelika seisoj monenmoisten särkyneiden ja eheinä säilyneiden esineiden keskellä ja piti Ilolan poikaa kädestä. Eräät kyselivät pojan ikää. Sam vastasi täyttäneensä kuusi vuotta:

»Oikeana Maarianpäivänä, ei Marian nimipäivänä.»

Toiset säälitteivät hänen pöksyjään, joiden tausta riippui pitkinä riekaleina, ja arvelivat, että mahtoi tässä vika olla äidissäkin, lapsen asusta päättäen, vaikka myöskin isässä: maisterismiehen lapseksi ei tällaista luulisi; mutta kaipa nyt nainen saisi aina käsiinsä parsinneulan ja edes seililankaa ainoan pienokaisensa housut paikatakseen. — Eräät sanoivat:

»Nyt isä hävennee silmät päästänsä, kun ei tule tänne.»

»Kai hän on palanut...»

Eräs eukko sanoi säälitellen:

»Onko lapsella ikävä, kun äitikin paloi?»

Pojan silmät saivat hyvin oudon ilmeen. Mutta Angelika sanoi Samille:

»Ihmiset puhuvat roskaa, ei Samin äidillä ole hätää. Kyllä hän ilmestyy pikku Saminsa luokse.»

Sitten hän kääntyi yleisön puoleen:

»Mutta nyt, ihmiset, täytyisi ajatella, minne Sam pannaan yöksi, kuka hänet ottaa?»

Joku esitti, että pojasta pitäisi ilmoittaa viranomaisille. Olihan tuolla poliiseja. Eräs sanoi:

»Pitäisi viedä hänet köyhäntalolle. Mutta siitä tulee uusi juoksu tässä kiireessä.»

»Voithan ottaa hänet itse», sutkautti toinen. »Omaksesi.»

»Niin juuri», huudahti Angelika.

»Minulla on jo tarpeeksi vaivaa omistani», vastasi ahdistettu.

»Sinulla?» hymähti toinen pilkallisesti. »Sinulla on kolme, mutta minä elätän kuutta lasta, kaikki omiani.»

Puhuja oli mies.

»Tässä on pariskunta, jolla ei ole yhtään lasta», esitti eräs vanhahtava naisen ääni. »Heidän sopisi ottaa hänet, jos hän jää orvoksi. Niin, se olisi suorastaan heidän velvollisuutensa, onhan heillä musta villakoirakin.»

Pariskunta joutui pahaan kiipeiliin. Mies alkoi vetäytyä nopeasti pihalta pois, ja tulipalon punotuksessakin, joka teki kaiken punaiseksi, erotti, että rouva lehahti hyvin punaiseksi; hänen leukansa vapisi, kun hän kuiskasi miehelleen:

»Ilkeä vanhapiika! Ei anna ihmisten olla rauhassa.»

Ja hän kivahti ääneen:

»Ottakoon postineiti hänet itse. Hänellä itselläänkin on kissa.»

»Minulla on monta lasta, minulla», vastasi postineiti.

»Oho-hoo!» naurettiin.

»Niitä on», vahvisti neiti. »Ettekö tiedä, että minä käyn auttamassa lastenkodissa ja ompelen kaiken talvea lapsille, joiden vanhemmat ovat onnettomia omasta syystä tai kovasta kohtalostaan? Ottaisin hommatakseni tämänkin lastenkotiin, ellei, — niin, ehkäpä hänen isänsäkin ilmestyy vielä, mutta lieneekö kirjailijasta lastensa elättäjäksi... niin, ottaisin sen tehdäkseni, ellei minun mielestäni muillakin kerran olisi velvollisuuksia, ja kun tämä lapseton pari on kunnan ihmisiä, niin ajattelin...»

Lapseton aviomies laski päänsä riipuksiin, pudisteli sitä, huokasi ja sanoi moraalisesti:

»Niinhän se on. Velvollisuus vaatisi ihmisiä auttamaan. Mutta kun ainakin isä oli tai on rappeutunut, eikä toisestakaan vanhemmasta liene varmuutta... Ei tietäisi, mihin suruun joutuisi... Vieraiden ihmisten lapsi, jonka veressä saattaa piillä perinnöllisiä vikoja...»

Sam värisi. Vilustako? Olihan syyspuolen yö, eikä tulipalo ole mikään takka. Sam ei puhunut mitään.

»Onko sinulla vilu?» kysyi Angelika Laurell. Poika myönsi vapisevin huulin. Angelika riisui villajakkunsa ja kietoi hänet siihen. Kauan ei hän enää kuunnellut mitä ihmisjoukko, enimmäkseen pikkuväkeä, puheli pojasta, toiset peloissaan väistyen, toiset Iloloita kaikin puolin arvostellen, muutamat asettuen siveellisen vastuun painon alle päästäkseen ottamasta onnetonta turvaansa. Hypähtipä eräs ajurinvaimo Samin eteenkin, heristeli hänelle nyrkkiään ja muistutti taas, että poika oli tämän tulipalon sytyttänyt, mikäli tiedettiin. Silloin Angelika sanoi:

»Meille tulee täällä kylmä, Sam! Me lähdemme täältä. Täällä on kaikilla niin kova touhu, kuten tulipalossa ainakin, ettei kukaan nyt jouda pitämään huolta meistä. Mutta meilläpä onkin oma paikka, minne menemme, kunnes isä tai äiti tulevat Samin luo. Siellä on meille lämmintä. Ja siellä on ruokaa, — onko sinulla nälkä? Me ajamme sinne! Oikein kauniilla, virkulla hevosella! Melkein valkea heppa, Sam! Kiidämme sinne kuin tuuli.»

Ja Angelika vei Samin paikalta pois.

Alvar tuli jo läheisessä kadunkulmassa vastaan. Tähti oli rauhoittunut, mutta veli levoton siskostaan.

Pian kiidettiin kolmisin kaupungista maalle, Pähkinämäen tytär ohjaksissa, Alvar hänen vieressään, Sam Alvarin polvella.

Samin isästä ja äidistä ei hiiskuttu sanaakaan. Kunnes poikanen, joka oli kovin vaiti, yht'äkkiä parahti itkuun:

»Äiti!»

Silloin täytyi hänen ajatuksensa johtaa muualle. Alvar sen teki, alkaen kysellä, mitä Sam hommaili päivät pitkät, kenen kanssa hänen oli tapana leikkiä ja mitä leikkiä. Kysymys oli varomaton: eihän Alvar koskaan niin tarkoin sanojaan pohtinut! Alvar tunsii Samin vapisevan. Mutta Sam kertoi, tukahduttaen miehekkäästi itkunsa:

»Minä menin polttamaan kaskea vossikka Vahteran heinäparvelle. Se on niin mukava mies, se Vahtera. Asuu meidän vieressä, ja pojat juoksevat aina hänen roskiensa perästä, kun hän ajaa kaupungista, ja sanovat: Siinäpä se on se kiltti vossikka sieltä Myllymäestä, ja hänpä se antaa meidän ookata ilmaiseksi. Usein hän ottaa meidät roskiinsa, mutta jos ei ota, niin pojat huutavat: Mätä vossikka, mätä vossikka Myllymäestä! Ja silloin hän lyö piiskalla niin että korvissa vinkuu, ja — kaikki kypälämäkeen. Ei hän minua lyö, me ollaan ystäviä. Hän antaa minun leikkiä missä tahdon. Mutta siellä heinäparvella . . .»

Kuu paistoi suoraan vastaan. Alvar näki, että Samin kasvot vääntyivät hädästä.

»En minä sitä aikonut», vakuutti Sam.
»Yksi mies, hän oli itäpuolelta Suomea, kertoi,

että siellä poltetaan sellaista kuin kaskea . . . Ja vossikka Vahteran vinnillä oli heiniä ja putkia, ne olivat puita. Minä kaasoin puita kirveellä, keppi se vain oli. Ja kun kaikki oli kaadettu, keräsin hyvin, hyvin pienen kaskan, tein sen keskelle lattiaa, ei siinä ollut muita heiniä likellä. Ja sitten menin ja otin tulitikut, kun äiti nukkui kipeänä . . . isä oli lyönyt. Ja sitten . . . kaikki paloi. Minä juoksin äidin luo ja huusin: Antakaa märkää riepua; mutta äiti ei voinut antaa. Ja sitten näkyi ikkunasta, että Vahteran talli paloi.»

»Ja sinä menit piiloon sänkyyn patjain alle. Voi sinua pikku raukkaa», säälitteli Angelika.

»Niin, kun pelkäsin», vastasi Sam. »Isä olisi lyönyt. Hän lyö minua . . . Etenkin, jos en osaa murtolukuja.»

»Murtolukuja», ihmetteli Alvar. »Sinä, naaperol!»

»Kyllä minä ne osaan, mutta en oikein jakolaskua», väitti Sam.

»Ohoh, kunhan osaisit kertomataulunkin», epäili Alvar. »Koetellaanko?»

He koettelivat. Se meni todellakin pikku Samilta virheettömästi.

Angelika ja Alvar huudahtivat yht'aikaa keskenään:

»Mutta kuinka hänelle näin aikaisin on opetettu murtolukuja?» Ja sitten Samille: »Osaatko sinä sitten jo laskea kokonaisluvuilla!»

Sam muuttui vähäksi aikaa mykäksi: hänen mieleensä johtui, että kun hän pari kertaa oli jutellut ihmisille, kuinka isä opetti hänelle laskentoa, ja sattui heille sanomaan, että isän silmät näyttivät silloin veristäviltä ja hän saattoi lyödä kovasti aivan aavistamatta, kuten hän paiskeli kilttiä äitiäkin ja riepotteli tukasta pitkin permantoa, — kun hän niin kertoi, huomasi hän, että kuulijat utelivat lisää ja — nauroivat säälivästi. Samissa oli herännyt epäily, että siinä naurussa oli jotain hävettävää tai ilkeää. Niiden parin kerran jälkeen ei hän jutellut kotiasioistaan kenellekään mitään muuten kuin erehdyksessä. Se erehdys sattui nytkin, mutta siihenpä tunnustukset keskeytyivätkin! Sam vastasi ainoastaan, että isä oli opettanut hänelle murtolaskut.

Alvar koetteli nyt Samia pienillä murto-luvuilla, ja huomasi, ettei poika valehdellut.

»Sinä olet minun miehiäni», sanoi Alvar silloin. »Taidat osata jo kirjoittaakin? Ainakin numeroita? Puhumattakaan lukemisesta?»

Sam naurahti:

»Melkein kaikkihan osaavat lukea. Ja äiti kertoo minulle satuja. Lainaa kirjastosta kirjoja. Sellaisia, joita meillä ei ole.»

»Satukirjoja, muita tietysti on?» kysyi Angelika.

»Ei ole mitään. Äiti lainaa, hän aikoo panna sinut kouluunkin», vastasi Sam. »Mutta mitä-

hän äiti nyt sanoo, kun minä hävisin ja lähdin tänne ajelemaan?»

Taas jouduttiin kovin surullisiin asioihin. Angelika ja Alvar viettelivät niistä Samin pois: he yllyttivät hänet kertomaan satuja. Sam alkoi kertoa Punahilkasta ja sudesta, mutta tuskinpa sisarukset enää tunsivat sitä samaksi kuin olivat sen lapsina kuulleet, niin paljon siinä oli lisäyksiä, sivuvaiheita ja yhdistelmiä varmaankin toisista saduista. Ja sitä innostusta! Samin ääni oli aivan kesken katketa, hengitys salpautui vähän väliä niin, että hänen täytyi sitä oikein rintansa pohjasta vetäistä, ja silloin hän rykäisi pari kolme kertaa nopeasti ja riensi sitten taas edelleen mielikuvituksen huimaa ilmatietä, silmissä kiiluva innostus ja elehtien pienillä, siroilla käsillään, ojentaen nyt oikeansa, nyt taas vasempansa näyttääkseen jotain uljasta liikettä: metsämiehen, tuon reippaan sankarin, joka ampui julman suden. Hän oli nähnyt ampumistakin: ryssiä kaupungissa ampumakentällä. Ja hän alkoi matkia ryssien puhetta ja loilottelevaa laulua. Mutta sitten kiinnitti maaseutu hänen huomiotaan:

»Mikä tuo tuolla puussa on? Tuulenpesä? Mikä se on? Asuuko tuuli siinä pesässään? Onko tuulella poikasia? Ei kai tuuli haudo munia, linnut hautovat. Semmoisessako pesässä Puhurin poika on syntynyt? Ja mitä tuolla on?

Kuhilaita? Nehän ovat kuin teltoja, niiden alla voisi asua. Minä olen rakentanut oikeita taloja: leikkitaloja, oikeista tiilistä, leikki-tiilistä. Kävin Vahteran poikien kanssa tiili-tehtaalla ja näin kuinka tiiliä poltetaan, ja nyt osaan polttaa. Puristan tulitikkulaatikoon savea ja hiekkaa sekaisin, ja kun niitä oikein paistaa uunissa, jonka tein kalliolle, niin ne tulevat vähän yhtä koviksi kuin oikeat tiilet. Olen rakentanut oikean kirkon, mutta se on kallionkolossa, sillä pojat rikkoisivat sen muuten, parempi se on eheänä, ja siinä on seurakunta, joka veisaa, ja pappi, joka saarnaa . . .»

»Pappi? Mikä pappi siellä olisi?» ihmetteli Angelika.

»Pörriäinen pappina. Äiti sanoo, että on parempi sanoa pörriäinen eikä se, joka kiiltää kuin nappi eikä ole nappi ja on musta kuin pappi, vaikkei ole pappi. Ajuri Vahtera opetti minulle sellaisen arvoituksen. Ja Vahteraskan Tomi repi kerran napit äitinsä uudesta saketista, kun pelasi niillä nappikuoppaa. Mutta seurakunta ei tahdo pysyä kirkossa, se lentää pois ikkunoista, täytyy tuketa ikkunat. Se on ikävystynyt saarnaan, se pihisee hiljaa: Sit, sit, sit . . . Ja lentäessään se soittaa kuin urut.»

Sitten Sam matki kaupungin vanhan kirkkoherran saarnatapaa ja ääntä niin elävästi, että

Angelikan täytyi väkistenkin nauraa. Sam vetäisi taas vähän henkeään. Ja nyt hän jatkoi kuuta killistellen:

»Kuu olisi välisti hyvä istua: se on kuin keinutuoli. Sellainen oli meillä, mutta ulosottomies vei sen. Tai ripustaa kuun sarveen hattunsa. Entä tuo tuolla, jonka luota lensi variksia kuin kärpäsiä pullon suulta?»

»Se on heinäauma», vastasi Angelika ja selitti, mikä auma on.

Niin meni matka nopeasti, ja Pyyntikoiran räiskyvä haukunta kajahti jo Pähkinämäen portilta.

»Tässä tulee mies, jonka suuhun proviantti taitaisi kelvata», sanoi Alvar kohta keittiössä vanhemmilleen, jotka riensivät vastaan. »Hänen suu-raukkansa, se on tehnyt kovasti matkalla työtä: hänen kielensä hyrrää kuin moottori. Ja sitäpaitsi on hän tänään raivannut roiman kasken.»

»Hyst», keskeytti Angelika.

Ruokasalissa odotti pöytä sellaisena kuin sisarusten lähtiessäkin. Palaakaan ei vanha pari ollut tällä välin maistanut, niin he olivat lapsiaan odotelleet. Nyt meni Cecilia-rouva valkeassa yöroiijyssään hössötellen kantamaan hellalta lämmitettyjä ruokia pöytään. Ja Angelika talutti rääsyisen pikku vieraansa muiden joukkoon syömään.

Miten ihmiset utelivat Samin kohtaloa ja olivat huolissaan siitä: aivan turhaan, sillä järkkymälön sattuma oli jo kaiken päättänyt. Miten vouti ja Angelika eri tavoilla kasvattivat Tähteä, mutta Kottu Hulaus, Henriikanpoika, lähti iloisena ja lauleskellen Pähkinämäeltä.

Seuraavana päivänä kävi Pähkinämäellä paljonkin kylän väkeä. Kävi vähäisiä, kävi pari rouvaakin, ja illalla itse ruustinna. Kaikki hankkimassa uutisia tuosta kauheasta tulipalosta, tänne tuodusta pojasta, jonka kerrottiin pahanilkisesti tuikanneen tulen rakennuksiin, ja hänen vastaisesta kohtalostaan. Vieläpä siitäkin, miten Laurellin sisarukset olivat selvinneet tulipalossa sellaisella hevosella kuin Tähti, joka viime aikoihin asti oli ollut niin pahankurinen.

Samia ei vieraille näytetty. Kohta kun ensimmäinen heistä kyseli syytä tulipaloon, vei

Angelika suojattinsa erilleen toiseen kamariin, pistäen siellä hänen käteensä erään entisen satukirjansa, jossa oli paitsi kauniita värillisiä kuvia oikein runsaasti luettavaakin: osasihan tuo pikku veitikka nimittäin jo lukea, sen oli Angelika todellakin nähnyt, — jos nyt vain olisi lukemaan pystynyt, niin hän ikävöi ja itkeskeli haikeasti äitiään.

Muut Laurellit myönsivät Angelikan hellänvarovaiset toimenpiteet oikeiksi, vaikka tosin juuri Cecilia-rouva itse lienee päästänyt palvelijain korviin jotain sellaista, josta juttu sitten kulkeutui kylälle ja keräsi taloon tuollaisen vierasparven. Nytpä rouva katui, mitä lapsesta oli puhunut, ja peitteli parhaimpansa mukaan tarinaa Samin tuhotyöstä tai oletti sitä ainakin liioitelluksi:

»Se voi olla perätöntä. Ja sellaisesta voi raukalle aikuisena koitua surua, ehkä haittaakin. Mihinkäkö poika nyt joutuu? Kaipa hänen isänsä tulee hänet täältä ottamaan, jos on pelastunut . . . Muutahan ei vielä voida päättää.»

»Mutta se nyt ei ole mikään ihme, että me ajoimme Tähdellä tulipaloon», keskeytti Angelika siirtäen pakinan toisaalle. »Uskon, että Tähti menee tottelevasti ja siivosti vaikkapa tuleen — jos siihen luottaa ja sitä kohtelee hyvin.»

Se oli kaikista ihme ja kumma, sillä vielä kesän alussa oli Pähkinämäen ori sellainen, että

rikkoi säikyksissään reet ja rattaat, ja palvelijat kertoivat sen vielä siihen aikaan pureskelleenkin.

Tähden oli Mikael Laurell hankkinut täsmälleen vuoden vanhana syntymäpäivälahjaksi Angelikalle. Hyvinpä sopikin: hepo oli syntynyt samana päivänä kuin Angelika. Ja niinpä silloin leivottiin Tähdellekin Angelikan syntymäpäiväksi iso ruisleipärinkeli ja varsan päähän pantiin näsiänoksasta kiedottu, vaaleanpunainen kukkaseppele, jonka itse Cecilia-rouva solmi miehensä kehoituksesta tuokio ennen kuin Angelikan tuleva hepo talutettiin hänen luokseen. Angelika sai sen nimikokseen, melkeinpä omakseen.

Se olikin hyvä hevosen alku. Itse Mikael Laurell, tottunut maanviljelijä, oli sen valinnut.

Ja sitten hän opetti sen vetämään rekeä ja rattaitakin.

Mutta kuinkas ollakaan! Kului aikaa, niin sälkö alkoi säikkyä autoja maantiellä, junaa kaupungissa, jokaista pitkää ja tuuheaa katajaakin tien varressa. Siitä tuli kiusaa ja pelkoa.

Aiottiin jo myydä se.

Herra Mikael Laurell ei ollut juuri ajanut sillä sen jälkeen kuin oli sen opettanut. Hän piti vanhasta ruunastaan Hiposta, ja Tähdellä ajaminen, jos hän sen välisti otti, tuntui hänestä melkein uskottomuudelta Hippoa kohtaan, joka oli palvellut Pähkinämäellä miltei koko sen ajan kuin Mikael Laurell, yksinään omisti talon,

kuusitoista vuotta. Lieneekö ollut niinkin, ettei hän halunnut pöyhkeillä komealla oriilla, hän, joka rakasti hiljaista kulkua ja rauhaa, hän, jo ikääntyvä rauhan mies.

Tähti oli siis alkanut säikkyä. Ja sitten se kerran puraisi rintaan karjakko Riikkaa, joka pahaa aavistamatta kulki sen editse. Julman haavan! Siitä nyt varsinkin Cecilia-rouvalle kauhistus, puhumattakaan monista lääkärimatkoista ja lääkkeistä, joita vamma tarvitsi.

Pian kertoivat toiset palvelustytöt Tähdän tulleen niin ilkeäksi ja ovelaksi, että kun sille tarjosi leipää aidan takaa, — sille oli paras nykyään sitä tarjota hyvin varovasti, — otti se palasia ja söi, mutta nähdessään leivän lähestyvän loppumistaan, se vilkuili tarkoin, milloin se loppui, ja saatuaan viimeisen murun se tavoitti iskeä antajaan hirmuiset, pitkät hampaansa. Ainoastaan Angelikaa ei se ollut vielä koskaan yrittänyt purra.

Vihdoinkin, viime talvena Angelika, ollessaan kotona joululomalla, pääsi selville, mitä Tähdelle oli tapahtunut, miten se oli turmeltu! Hän seisoj eräänä päivänä keittiön ikkunan ääressä odottaen tanhualle Tähteä ja edellisenä keväänä taloon pestattua voutia, sillä aiottiin lähteä vieraisille Tuulensilmän sahalle, Venno-lammin herrasväen luo. Keittiössä istui palvelusväki parhaillaan päivällisellä. Siinä Riikka, joka haukkasi oikeasta kädestään leipää

ja perunaa ja vasemmasta kokonaista silliä, jota hän piti täydellä kouralla kiinni. Se oli Riikan sillinsyöntitapa. Suolavesi valui rasvaisesta sillistä sormien välitse ranteelle, joka ei ollut aivan puhdas, — mutta sitä puhtaampia lehmät, joita Riikka hoiti Pähkinämäellä jo kahdeksatta vuotta. Riikasta hiukan erillään istui kaksi palvelustyttöä, renkipoika Kottu Hulaus ja lisäksi Lullin pappa: vanha torppari, oikea isännän uskottu ja ystävä. Satoi lunta, yhä sakeammin. Ilma tuprusi ikäänkuin pelto-kanan höyheniä täynnä... Ja Angelika ihas- teli talven raikasta, reipasta ihanuutta.

Silloin törmäsi Tähti pihaan. Ja vouti. Mutta kuinka he tulivat? Kuski ei vierailureen pukilla leveänä istuen, vaan riippuen ohjaksissa ja viistäen pitkin maata. Tähti laukkasi vauh- kona melkein irrallaan, — mutta eihän: maassa laahautuva vouti ei hellittänyt ohjaksista. Tuskin kuului nyt edes hänen rumia, kauheita kirouksiansakaan, — vain silloin tällöin voih- kaus, ja koko ajan karkea, vihainen:

»Ptruu! Ptruu!»

Tähti kiisi ympäri pihaa kuin sotahevonen. Kamalaa sitä menoa oli nähdä. Niin ohitse portaista, mies möhkäleenä ohjaksissa reen takana milloin kasvoillaan tai kupeellaan, mil- loin selällään. Hän oli joko sekaantunut ohjak- siin tai ei niitä tosiaan hellittänyt käsistään, hän oli niin itsepäinen. Kinos ryöppysi ilmaan

kuin tuisku. Nyt, toisella pihan kierroksella, välkkyvä reki kaatui, se rämähti rikki tika-puihin.

»Ptruu! Ptruu!»

Onneksi Tähti pysähtyi pakostakin vasten puutarhan korkeata säleaitaa, huohottaen ja vaahdossa. Vouti nousi maasta, juoksi etsimään jotakin reestä: ruoskaa! Ruoskakin näytti pudonneen. Angelika riensi ulos hevosta puolustamaan. Vouti kimposi vastaan. Angelika nouti peräkamarista isänsä. Ja sitten palvelusväki sai katsella keittiön ikkunasta, kuinka herra tyttärensä kanssa hillitsi vimmastunutta voutia.

Angelika palasi viimein keittiöön. Silloin sanoi pappa Lulli:

»Eipä voi enää olla puhumatta . . . Mahtaisipa vouti saada elukalla kyydin vaikkapa säleaidan ylitse, jos pistelisi sitä seipäällä, jonka päähän on asetettu neula.»

Renkipoika Kottu, pari vuotta nuorempi Angelikaa, punakka ja sinisilmäinen, veti päättänsä hartiaain väliin ikäänkuin iskuja torjuen ja virkkoi:

»Myrsky, sanoi ukko, kun pani kahvipannun piiloon!»

Mutta Kustaa Lulli jatkoi suuttuneena:

»Älä puhu siinä! Synti se on kuitenkin eläintä kohtaan. Vallan synti.»

»Tuo Kottupa se Tähteä neulakepillä pisteli», jatkoi Riikka.

»Kenraalin komennuksesta», puolustautui Kottu.

Angelika tiukkasi nyt selvyyttä. Ja silloin tuli vähäpuheisten, tässä asiassa liiankin vähäpuheisten, alustalaisten suusta ilmi koko Tähdän asia. Etenkin Kustaa Lullin suusta, jonka valkea ja pitkä parta nyt aivan tutisi:

»Ikävä kannella, mutta täytyy...»

Vouti oli kerran edellisenä kesänä, kun Tähti ei ruvennut hyppäämään liian korkeaksi jätetystä rantahaan veräjästä, kehoittanut Kottua pistämään sitä neulalla.

Ja sitten talvella oli vouti riuhtonut harjaantumaton oritta aina pahasti suitsista ja antanut sille ruoskaa. Salaa oli hän sitä tehnyt, herran ollessa paikalta poissa, milloin puunajossa tai suohaudalla Hipolla, milloin kaupungissa samalla vanhalla uskotullaan.

Tähti oli alkanut siitämöisin pelätä ja säikkyä. Sen huomattessaan oli vouti ajolle lähtiesään kiinnittänyt Tähdän päitsiin tavallisten silmäläppien lisäksi tuohesta jatkon, ettei se muka näkisi korkeita katajia eikä ajajan ruoskaa. Ja ruoskan siimaan oli vouti solminut pienen rautamutterin. Ja kiinnittänyt reen sepään paksun rautalangan, niin ettei Tähti potkiessaan rikkoisi rekeä. Tähti potki kuitenkin, arvaahan sen. Silloin vouti köytti hevosen häntään vanhan kanuunankuulan, jonka löysi renkituvan ullakolta.

Nyt Kustaa Lulli kaiken viimeinkin kertoi. Angelika sai kyynelet silmiinsä, kun ajatteli, että hänen oli täytynyt olla tällaista tehtäessä poissa kotoaan, koulussa. Cecilia-rouvakin oli tullut keittiöön, ja hän oli vähällä pyörtyä tätä kuullessaan. Mutta tuskin herra joutui voudin kanssa sisään ja osalle asiasta, niin hän päätti heti antaa palkanjäännöksen sekä voudille että renkipojalle. Vouti lähtikin kohta Pähkinämäeltä, uhitellen ja vimmoissaan; mutta nuori Kottu pyysi anteeksi: hän oli pistänyt hevosta neulalla vain sen yhden ainoan kerran, ja siitäkin oli aikaa.

Hän olisikin saanut jäädä, mutta eipäs jäänyt. Hänkin lähti.

Ei hän kuitenkaan lähtenyt vihaisena ja uhitellen, vaan iloisena ja reippaasti. Hän kiitti kaikesta herrasväkeään ja etenkin Angelikaneitiä. Ja niin hän katosi kauniiseen, huurteesta kiiltelevään koivikkoon ja lauloi:

»Kun aseman kello soi kolme kertaa.
niin marmorijuna lähti...»

»Minne se poika sitten täältä meni?» kysyivät vieraat.

»Minne lienee», vastasi rouva Laurell. »Ei hän sanonut, nauroi vain, että kyllä hänestä vielä kerran kuuluu. Ei hänellä ole kotiakaan. Eikä vanhempia. Ei edes äitiä: sanoi, että

isänsä oli ollut niin hajamielinen, ettei ollut muistanut hommata hänelle edes sukunimeä. Sentähden hän oli vain Kottu Henriikanpoika. Toisen kerran laski leikkiä: Isä kuoli, äiti naittiin ja — minä jäin leskeksi —. Luulen, että hänestä tosiaan vielä kerran jotain kuuluu. Kun vain kuuluisi hyvää.»

»Minulle hän kertoi tahtovansa johonkin kauppapuotiin», tiesi Angelika. »Vaihtoikin täällä kylällä aina miesten kanssa kelloja, niin että oikein harmitti. Mutta uskon, että hänestä kerran tulee oikein hyvä.»

»Kuten Tähtenkin uskollasi paransit», huomautti Mikael Laurell.

»Niin, Tähtihän oli hyvä», vastasi Angelika. »Ja siitä tuli taas hyvä, kun kohteli sitä oikein. Kun esimerkiksi maantiellä näytti aina sille, ettei ollut mitään syytä pelätä katajia, tai meni itse sen eteen ja taputteli sitä kaulalle, kun auto tuli. Sillä tavalla se rauhoittui entiselleen. Ei se ole enää kahteen kuukauteen ketään yrittänytkään purra. Mutta mamma ei vain nousisi enää sen rattaille, vaikka saisi sata-tuhatta markkaa.»

*Samin isää odotetaan. —
Mitä Sam askartelee, ja kuinka
hän on pikainen vihaslumaan. —
Sam joutuu Oravanpesään.*

Sitten Angelika lähti kaupunkiin kouluun, joskaan hän ei nyt paremmin kuin ennenkään tietänyt, mitä se oikein hyödyttäisi: pystyisikö sen antama oppi häneen... Sillä hän piti itseään varsin typeränä; tunsii olevansa luotu vain maalle, jonka uutta kevättä hän jo alkoi toivoa. Kevättä, jolloin rentukat taas katselisivat niittyjen lampareista niin iloa säteilevin silmin, että kävi sääliksi noukkia niitä maljakoihin. Kevättä, jolloin Pähkinämäen rantahaka upeilisi taas tuomenkukkia tulvillaan, vaikka tosin — neljässä päivässä lakastuvia ja sitten kauheain toukkienkin kiusaamia. Kevättä, jolloin hämäläinen kylä paistaa aivan valkeanaan omena-, päärynä- ja kirsikkapuun kukkia... Valkeana ja punertavana kuten keidas erämaassa, niinkuin Tuulensilmän sahan poika, pian ylioppilaaksi joutuva Venti ver-

tailee. Myöskin Angelikan parhaassa puussa tuhansia, tuhansia kukkia: kelpaapa siitä ylpeillä. Ja näytellä kävelijöille koko kylää! Sen suuria puutarhoja. Ja pieniäkin . . . kesällä loistaa jokaisen töllin pihalla keisarinkruunuja, akleijoja, georgiinejakin, monet niistä itsensä Angelikan sinne viemiä ja levittämiä. Ja järven saarissa kieloja, niin puhtaita, — mutta melkein liian huumaavia.

Nyt oli taas kielojen ja muiden kukkien aika mennyt. Mutta se tulisi takaisin! Kesä terveine, iloisine maalaistouhuineen! Ensi kesänä ajaisi Angelika jo itse nimikkohevosellaan heiniä vajaan. Ja viljankorjuu . . . Angelika kulkisi jälleen kahvipannua kantaen kestitsemässä muonamiehiä, talon rouvan istuessa sukankudin kädessä ja hymyillen jollakin rauniolla . . .

Ja ensi syksynä saisi Angelika ainaiseksi jäädä tänne.

Ihmiset höpisevät sellaisesta kuin naimisiin menosta. Niin että Angelika itsekseenkin sitä ajatellessaan punastuu. Siitä nyt jo! Ei, kunhan saisi olla täällä, maalaiskodin työssä ja iloissa, eläinten ja monien kelpo ihmisten parissa.

Angelika siis lähti kouluun.

Ja jäi samoin kuin hänen vanhempansakin odottamaan, milloin Samin isä tulisi noutamaan lastansa tai — voisiko hän enää tullakaan.

Ja heti seuraavana lauantaina Angelika jo

kippasi sunnuntaiksi maalle, jalkaisin. Olihan kyllä puhuttu, että hänen olisi tarpeetonta tullakaan näin ensimmäisen viikon jälkeen, ja oli päätetty, ettei lähetettäisi hevosta vastaan. Ja luvattu antaa tietoja, jos Samin asiasta kuuluisi jotain erikoista.

Pojan isästä ei kuulunut mitään. Tietoja ei siis Pähkinämäeltä ollut lähettää.

Ja nyt Angelika tuli kotiin. Ennen kaikkea Samin tähden hän sinne tahtoi, ja hän moitti itseään siitä, että melkein toivoi, ettei Ilola olisi Pähkinämäellä käynytkään. Ainakaan ei kaupungissa hänestä tiedetty sen enempää. Hautajaiset oli pidetty äidille, joka löytyi rautioista. Arveltiin isänkin palaneen.

Nämä Angelikan tuomat tiedot oli Pähkinämäen herrasväki jo sieltä täältä saanut. Mutta talon palvelusvälle ja vieraillekin oli sanottu, ettei heidän pitäisi hiiskahtaa Samille hänen äitinsä hautaamisesta eikä koko tulipalostakaan mitään.

Kun Angelika, joka ei pelännyt pimeää, ilmestyi odottamatta, savivelliä kuohuvat tiet käveltyään, — sillä olihan satanut monta päivää, — yht'äkkiä kotiin, nukkui Sam jo keittiössä, jonne hänelle oli tuotu pukkisänky.

»Miten Sam voi?» kysyi Angelika heti.

Ei ollut Samista ilmoitettavaa muuta kuin että hän oli alkanut jo sanoa: »Meillä!» Niin selitti Cecilia-rouva, päivitellen pulmaa, joka

yhä oli hänen mielessään, nimittäin mitä nyt tehdä pojalle, joka oli menettänyt molemmat vanhempansa:

»Hän sanoo: Meillä! Ensin ikävöi kuin tuo Pyynti, kun isä toi sen penikkana tänne, Angelika.»

Lämpivän leivinuunin ääressä kenkiään riisuessaan ja itseään kuivatellessaan jatkoi Angelika äitinsä puhetta:

»Niin, Pyynti! Hirveän ikävä sillä silloin oli, sinulla, Pyynti-raiskalla. Monta päivää istuit ensin oven luona nurkassa, jörönä ukkona. Et voinut syödä, et oikein juodakaan. Tahdoit vain vikisten ulos, livistääksesi takaisin kotimaille, Rovaniemelle. Ja muistatko, Alvar, ulkonakin se ketjuissa pompahteli ilmaan kuin jostakin esteestä yli hypätäkseen. Eihän se ollut tottunut kahleisiin. Ja sisällä — taasen nurkkaan, huokasi raskaasti, kyyrötti maassa, ja välisti ulvoi. Ei poloinen nukkunutkaan, tai jos nukahti, niin heräsi yht'äkkiä kuin kauniista unista ja alkoi uuden olinpaikan huomattessaan ulvoa. Muistatko, äiti, miten säikähdit ensimmäisenä yönä sen kamalaa ääntä? Sehän ikäänkuin nauroi, — melkein kuuli sanoja. Se piehtaroi tuskasta, koti-ikävästä. Ja sittenhän se rauhoittui...»

»Kolmessa päivässä koira koteutuu», vakuutti rouva Laurell vanhalla kansan sananparrella.

»Ja nyt on Sam koteutunut, niinhän?» iloitsi Angelika. »Muistatko, miten kalpeana hän ensin pyysi äidin luo. Mikään ei auttanut: eivät namuset, hevoset, Pyynti, orava, linnut. Pyysi ja vaati rajusti; ymmärtäähän sen.»

»Aikoi hän täältä vielä tiistainakin karata. Lähti juoksemaan kaupunkiin päin. Riikka otti portin ulkopuolelta kiinni. Mutta vekara, minkäpäns teki: iski nyrkillään Riikkaa ja rimpuili raivoten. Hän taitaa olla onnettoman tuitukko.»

»No sen nyt ehkä ymmärtää», puolusti Angelika. »Mutta nyt hän jo sanoo: Meidän.»

»Niin sanoo. Ja juoksentelee kuin kotonaan. Keksii leikkejä. Autteleekin näppärästi pikku askareissa, joita hänelle on annettu, että hän unohtaisi. Niin, kyllähän koira koteutuu. Mutta ihmisessä, joskin lapsessa, sellainen unohtaminen tuntuu oudolta . . .»

Angelika ei kuunnellut. Hän kyseli:

»Sam siis auttelee mielellään askareissa? On näppärä ja vilkas?»

»Se on totta», vastasi rouva. »Kun kahvilastut loppuvat keittiöstä: Sam, juoksepas! Ja hän juoksee ja tuo kuin lennossa. Itsestäänkin hän on valmis . . . Kulkee perästani metsään, seuraisi mielellään kintereillä; näkee risuja, kerää ne syliinsä kotiin hellaa varten. Todellista pikku apua: milloin ryömittävä aitan alle etsimään kananpesää, — vips: poika menee kuin

sisilisko. Milloin tuotava porkkanoita, ei hän raasta punajuuria porkkanain asemesta, kun vain neuvo. Milloin kahvia jauhettava: jo istuu^m permannolla ja mylly hurisee. — Ja hän on nähtävästi hyväpäinen: sanoin jotain hänen kohtalostaan ruotsiksi Mikaelille, ja hän rupesi kohta matkimaan lausetta, vaikk'ei sitä ymmärtänytkään, niin etten enää¹ siitä uskaltanut puhua.»

»Niin, Samhan osaa jo murtolukujakin», huudahti Angelika.

»Nonsensia», väitti Alvar. »Olen nyt koetellut Samia siinä suhteessa. No, alkeita hän kyllä osaa, mutta jatko on hataraa. Hänelle on ajettu kaikki päähän pänttäämällä ja peloitellen. Mutta kehittämällä hänestä kyllä voisi tulla vaikka matemaatikko.»

»So, so, Alvar», huomautti Mikael Laurell, »suvaitsepas olla vähemmän miehekäs ja muistaa, että hän on lapsi. — Mutta, Angelika, mihinkähän tällä nyt oikein pyrkinemme?»

»Mihinkä? Isä sen kyllä tietää», vastasi Angelika. »Ja äiti myöskin. Ilolalle on varmaan käynyt onnettomasti.»

Keskustelu, joka oli kulkenut hiljaisella äänellä, — paitsi Alvarin, joka tietysti melkein huusi, — muuttui vaikenemiseksi. Cecilia-rouva huokasi ja vilkaisi alakuloisesti miehensä. Mikael Laurell pudisti päätänsä ja huokasi hänkin, ja ikäänkuin kaihtoi Angelikan

sinisiä silmiä. Niissä silmissä ei nyt näkynyt hymyä, vaan pelkkää vakavuutta.

Ja sitten Mikael Laurell supisi jotain vastuusta ja perinnöllisyydestä:

»Vaikea tehtävä . . .»

»Niin ne kaikki siellä tulipalossakin sanoivat», virkkoi Angelika päätänsä nyökäyttäen.

Mikael Laurell katsoi puolisoaan silmiin:

»Oikeassa on Angelika: autettava olisi seurauksia ajattelematta . . . Mennäänpäs nyt tuonne oikein istuen asiaa pohtimaan.»

Siirryttiin ruokasaliin. Sielläkin oltiin kauan vaiti. Viimein Mikael-herra virkkoi:

»Mitäpä kirjassasi, Cecilia, sanotaan?»

Cecilia-rouvan ei tarvinnut ottaa kirjaansa. Ulkoa, ikäänkuin itsekseen, luki hän siinä keinu-
tuolissaan erään värssyn Markuksen evan-
geliumia, ja hänen silmänsä saivat merkillisen
lempeän, hymyilevän loisteen.

Se luku oli 9:s ja värssy 37:s.

Angelika sanoi:

»Varmaan onneton Ilola on palanut. Köyhäintaloonko siis? Olenhan kyllä käynyt siellä, ja hyvä on toki niinkin, että meillä on edes sellainen. Saavathan lapset siellä toki oikeat vaatteet, joskin kaikki samaa ruskeaa kangasta, ja edes puukengät. Enkä suinkaan puhu näistä vaatteista ja kengistä siksi, että niissä olisi vikaa, eivät ne rikkaillekaan olisi häpeäksi, ei: minun mielestäni heidänkin pitäisi antaa

välisti lastensa kulkea sellaisissa, näyttääkseen, ettei se ole mikään häpeä. Mutta kuitenkin: Sam puukengissä! Ja minähän Samin löysinkin.»

Jälleen hiljaisuus.

Sitten huomautti Mikael Laurell, että hän ja äiti olivat jo melkoisen iäkkäitä. Niin oli käynyt, että hän itse oli viettänyt, ei auta kieltää, — huikentelevan nuoruuden; ja siksi oli Cecilia saanut odottaa liian kauan...

Cecilia-rouva moitti näitä sanoja. Mutta Mikael Laurell keskeytti hänet, jatkaen vain:

»Ja ajattelen äitiä. Sitä, että hänellä on niin paljon puuhaa talossa, kun sinun, Angelika, tietysti täytyy pysyä siellä koulussa ja Alvarin pian menee yliopistoon. Oikea, harras kasvatus ei ole leikin asia... Varsinkin, ... niin, jos sittenkin olisi tuota — perinnöllistä. — Ja ajattelen, että mitäs sitten, jos Samin isä kuitenkin yht'äkkiä ilmestyy ja vaatii hänet pois? Taitaisit antaa, Angelika? Isän kuolemasta ei olla aivan varmoja. Silloin sinä, Angelika, ja luultavasti Cecilia ja minäkin olisimme häneen jo tottuneet.»

Kyllä Mikael Laurell tosin arveli löytyvän keinon siihenkin, että Samin isä mahdollisesti ilmestyisi ja silloin jatkaisi yhä huonoa elämänsä. Ellei isä olisi tosiaan muuttanut tapojaan, voitaisiin lapsi ottaa hänen käsistään vaikkapa viranomaisten avulla.

Ja sitten, — kun olisi odotettu tarpeeksi

kauan, — sopisi Pähkinämäen omistajien ajatella asiaa.

»Mutta mitäs arvelisit, Angelika», esitti Mikael Laurell, »jos sijoittaisimme hänet ainakin siksi aikaa, kunnes sinä pääset koulusta oikein kotiin, jonnekin hyvään paikkaan? Odottaessamme isää katselisimme, mihin hän kelpaisi luonteeltaan ja lahjoiltaan, siis miten saisimme hänestä oikein onnellisen. Eiköhän Lullin pari vaalisi Samia ensi kesään asti. Heiltähän ovat lapset kuolleet, kaikki neljä: suru, jota tuskin hennoisi sanoa koettelemukseksi. Ja he ovat todellakin oikeita helmiä Hämeen kruunussa: hiljaisia, mutta ahkeria ja auttavaisia; hiljaisia, mutta leikillinen hymy huulilla, milloin ei lähimmäisen murhe tuo kyyneltä silmään. Oravanpesä on kyllin lähellä, joten Lullien ei tarvitsisi vaalia orpoa ilman apua, puhumattakaan siitä, että tietysti koettaisin antaa heille korvausta.»

»Ja sitten kesällä tulee Sam tänne!» huudahti Angelika. »Minäpä lähden itse huomenna puhumaan Lulleille.»

Mikael Laurell huomautti vieläkin:

»Niin, jos isää ei ilmesty tai jos hän on auttamaton rappioitunut...»

Seuraavana aamuna keppasi Angelika Oravanpesään, Pähkinämäen kolmesta torpasta lähimpään, joka oli kalliokunnaalla keskellä ihania, tasaisia vainioita, pienen, melkein aina

tyynen järven rannalla. Tyynen: niin korkeat, pitkinä kiertävät harjut ympäröivät sitä hiljaista laaksoa.

Tölli oli vanhuuttaan! tummanpunainen. Sitä ympäröi kiviaita, jonka porttiaukon kahden puolen seisoi kaksi pilarikatajaa, läpinäkyvämmän tiheitä, rungoiltaan kuusi tuumaa paksuja: oikea puuastiantekijäin himonäky, — mutta siinäpä ne vain olivat saaneet kasvaa varmaankin satoja vuosia.

Töllissä oli pieni kuisti. Kuistilla penkit niin kapeat, että Kustaa Lulli ja hänen vaimonsa istuivat niillä kesäiltoina lepohetkillään kuin kanat orrella.

Hedelmätarha peitti kokoⁿ pienen pihan kuin suunnaton sateenvarjo. Ja omena- jaⁿ kirsikkapuiden juureen oli Angelika tuonut kukkasia, joita nyt Lullinⁿ muori tarkoin vaali. Georgiinit kukkivat yhä vielä.

Angelika tapasi kelpo Lullit kotona, ukin kantamassa keittiöön kellanpaistavia tervaleppiä, jotka hän oli pilkkonut ja latonut pie-
neen ja sievään pinoon navetan ja ylen pienen saunan seinustalle: siinä olivat halot kuin mitkään leluset. Emäntä jälleen kuului puhelevan navetassa kahdelle lehmälleen, jotka näkyivät ovesta pyöreinä ja välkkyvinä kuin hylkeet, possulleen, joka oli niin lihava, että sai tuskin enää karsinan kaukaloaukosta ulos kärsänsä, ja lampaalleen, joka oli kuusi vuotta

vanha, kun pariskunta ei hennonut sitä teurastaa: niin säälittävää oli heistä tappaa oma lammas-raukka!

Neidin nähdessään otti ukki arvokkaasti hatun päästänsä ja kätteli vierasta. Ja nyt mentiin ensin mamman luo navetan puolelle, jossa neidillä oli ihastelemista etenkin kananpojissa, niin ne olivat hänen mielestään viime näkemältä kasvaneet, — aivan kummallisesti kasvaneet ja tulleet pitkäkoipisiksi. Sitten kierreltiin pikimmältään, matkalla tupaan, katselemassa perunat, porkkanat, punajuuret, sipulit, eikä Angelika unohtanut papan tupakka- maatakaan, joka röysäsi puolen miehen korkeusena, tai hänen omenapuitaan, jotka olivat täynnä veden kielelle tuovia pompeleita. Sillä välin oli Lullin emäntä kuitenkin jo pujahtanut sisään, ja ennenkuin Angelika joutui estelemään, istui maija hellalla ja muori väänsi seinäkaapista esille hirveän pitkää ja leveää, kauniin kellertävää nisupalmikkoa ja työnsi neidin puoliväkisin kamariin, joka oli verhottu tape-teilla, ikkunoissa pitkät uutimet, seinällä suurennetut valokuvat torpan pariskunnasta ja piirongilla kaksi koiranmuotoista konjakkikarahvia.

»Keinutooliin! Se on neidin paikka!» sanoi emäntä, ja sattui samassa käymään itse asiaan: »Ja Herra siunatkoon, kun neiti nyt on sellainen pikku äiti!»

Muori alkoi puhua tuosta kauheasta tulipalosta ja pojasta, jonka Angelika oli pelastanut:

»Teistä se] vasta hyvä rouva tulee. Sitä päivää vallan odotan, kun minut kutsutaan neidin häihin.»

Angelikan valkea otsakin lehahti punaiseksi. Hän torui muoria, sotki asian, sanoi itseään vain höperöksi, josta ei paljoa mihinkään olisi, ja kiiruhti kertomaan, mitä varten oli tänne tullut. Mutta tuskin hän sitten ennätti pyyntönsä esittää, niin muori huudahti kimeällä vanhannaisen äänellään:

»Ymmärrän minä: ette voikaan poikaa pitää, — ja antaisitte nyt meille sen surun, että meidän pitää siitä erota, kun sen isä tulee ottamaan lapsensa pois.»

Muori helähti nauramaan, se oli häneltä leikkiä.

»Totta maar!» tokaisi Kustaa Lulli ylimalkaan; se oli hänen sanantapansa.

Ja nyt heltyi muori valittamaan, kuinka hän kaipasi kuolleita lapsiaan. Omituista: ne olivat kaikki kuolleet tautiin, vaikka he itse olivat niin terveitä. Muori-raiska lyyhistyi tuolille itkeskelemään:

»Niin köyhiä me olemme, — vaikka on jaksettu pistää rahtunen kirstunpohjallekin. Ei lapsia, — mikä onnettomuus ihmisille.»

»Totta maar, mutta se on niinkuin määrätään», oikaisi Kustaa Lulli.

Emäntä vakuutti, että hän kyllä oli mieles-
tään hoitanut lapsiaan hyvin, ne olivat aina
saaneet runsaasti ruokaa, kelpo vaatteet ja
siisteyttä . . . Jumala oli vain ne nähnyt hyväksi
kutsua luokseen. Mutta kuinkas se on: oliko-
han tämä leikkinyt tulitikuilla?»

»No, lapsihan se on, raiska», jatkoi muori
samassa. »Olen kuullut: ei, neidin ei tarvitse
pelätä, kuinkas minä nyt siitä menisin hänelle
puhumaan! Eikä puhettakaan, jos sitä asiaa
täytyisi todella ajatella, että me ottaisimme
jotain ikäänkuin palkkaa. Herrasväkihän on
tehnyt papalle ja minulle niin paljon hyvää,
että jos me vain voitaisiin jossakin kohden
auttaa, niin . . . Emme me rahaa tarvitse!
Kyllä meillä on rahaa! Sitä me kaikkein vähim-
män tarvitsemme!»

Joka aamu saisi poika, kun tulisi tänne
kevääseen asti, lämmintä maitoa jo vuoteeseen,
niinkuin ennen muinoin muorin omat lapset.
Vaatteita olisi ehkä vielä tallella, kun kirstuista
hennoisi kaivella. Mutta opetus sitten: nuorena-
han vitsa olisi väännettävä . . . vaikkei sitä
silti tarvitseisi turhista rapsutella, eikä sydän
antaisikaan myöten rapsutella. Mutta opetus:

»Ukki ei näe enää oikein lukea, ja minun
aikani pyrkii menemään eläinten kanssa.»

»Älkää surko», sanoi Angelika. »Sam osaa
jo paljon enemmän kuin aapisen. Ja sitten
kesällä minä kyllä opetan ressua: sillä emme

me voi antaa Samia teille kuin kesään asti, muistakaa se.»

»Totta maar! Ainakin kesään asti», vahvisti Kustaa Lulli, ja toiset purskahtivat nauramaan.

Keskipäivällä kepsutti Angelika takaisin kotiin esiliina täynnä kesäomenia, eikä nyt Mikael Laurellille jäänyt muuta huolta kuin houkutella torpanväkensä ottamaan orpopojasta edes pieni kuukausiraha:

»Kesään asti», lopetti herra Laurell.

»Totta maar!» vastasi Kustaa Lulli. »Minä tein Samille nyt jo oman sängynkin.»

*Miten lyseolainen ajaa vau-
nuilla ja autolla: kuinka muu-
ten, torpanpojan esikoinen! —
Amor herää hänen sydämessään.
— Ja mitä nyt Samista kuuluu.*

Angelika asui kaupungissa Kolinin, lyseon matematiikanlehtorin perheessä. Milloin ei itse hakannut läksyjä päähänsä, kuten hän sanoi, autteli hän talousaskareissa tai opetti Kolinin lapsia, joita oli iso liuta.

Tänä syksynä ja talvena ei Kolinin lapsista edes vanhin, joka oli kuudennella luokalla ja luonteeltaan hieman raukkamainen, koskapa kanteli silloin tällöin tovereistaan isälleen, enää juuri ivailut Angelikaa kuskiksi, eläintenkesyt-
täjäksi tai hevosten sukupuuksi, — koska Ange-
lika muka tunsu kaikkien hevosten nimet kau-
pungissakin, — eikä pilkannut laupeudensisa-
reksi, joka kätteli kaikkia tuntemiaan köyhiä,
ei liioin nauranut hänelle, kun hän sanoi: »Tooli»,
»plikka», »vesen» j. n. e. Tämä muutos johtui
siitä, että yleensä myönnettiin Angelikan suo-

rittaneen ylistettävän teon: kaikki kaupungissa tunsivat suuren tulipalon. Ja sitäpaitsi sanoi varsinkin lehtorin rouva, että Angelika alkoi jo tulla aikuiseksi.

Niin eleli ja ahkeroi Angelika viikot, mutta meni aina lauantaicin kotiin, joko Pähkinämäen hevosilla, jotka lähetettiin vastaan, tai usein kävellenkin. Sillä Mikael Laurellin periaatteena oli antaa tuon kävelyn tapahtua: hän tahtoi kasvattaa lapsistaan sekä vaatimattomia että rohkeita.

Mutta Venti Vennolampi, Tuulensilmän sahan poika, vanhin sisaruksistaan, hänet tuotiin joka aamu kouluun komealla palkintohesosella tai vielä komeammalla autolla ja noudettiin sieltä kotiin samoin.

Venti oli hoikka ja pitkä, mutta niin siro, että näytti pienemmältä kuin Angelika. Hänen kasvonsa hohtivat vaaleahipiäisinä; huulet punaiset, silmät siniset, mutta ikäänkuin hie-
man vetiset.

Hän puhui hiljaisella äänellä. Hymyili melkein aina. Oli kohtelias kaikille.

Kauan oli koulupoika ihailut Pähkinämäen tyttöä, mutta ei ollut nähnyt Angelikaa muualla kuin kaduilla koulusta tultaessa.

— Angelika, oli Venti ajatellut, — kuinka hän on ihmeellinen.

Kerrottiinhan Angelikan rohkeudesta. Kerrottiin, että hän oli kesyttänyt vallan hirveän

hevosenkin! Kuinka hän oli voinut? Kuinka hän oli saattanut!

Angelika! Hänen silmistään säteili aina omituinen, puhdas loiste, niin että Venti tunsii itsensä vähäiseksi, halvaksi.

Mitä hän, Venti, voi sille, että hän oli ainoastaan tällainen?

Miksi eräät toverit ivasivat hänen vaatteitaan, hänen kalvosimiaan ja niiden hopeisia nappeja? Hänen kravattineulaansa, jossa oli oikea jalokivi:

»Se on vain pieni ametisti, äidin lahja», selitti Venti.

Ja nuo kalvosimien napit, nekin olivat toki äidin valitsemat, — joskin isä kehui monessa paikassa, että hänen pojallaan oli jalokivet ja hopeiset napit ja kaikkea sen sellaista.

Ja miksi ei Ventillä olisi niitä saanut olla? Nehän olivat kauniit. Venti rakasti kaikkea kaunista koko sydämestään.

Minkä Venti sille mahtoi, että hänen isänsä oli sahan ja suurien maatilojen omistaja? Hän itse olisi mielellään ollut köyhä. Rikkaan isänsä tähden köyhä.

Ventiä sanoivat toverit pilkkanimellä komerrootiksi siitä syystä, että hänen isänsä pyrki kauppaneuvokseksi. Tunkeutui kaikkien mahtavien ja vaikutusvaltaisten tuttavuuteen, suorastaan työntäytyi sisälle ovista: pormestarin, eräiden harvojen seudulla asuvien ruotsin-

kielisten tilanomistajain, itse kuvernöörin ja — venäläissyntyisen poliisimestarinkin. Kutsuheitä kotiinsa, johon oli teettänyt kaikki komeudet, englantilaiset kamiinit ja parkettilatitiat, hän, nopeasti rikastunut talonpojan poika, joka solkkasi melkoisesti ruotsia, halusi mielellään solkata venäjää ja esiintyi suomenmielisenä kaikkialla paitsi ei ruotsikkojen seurassa.

Pahimmin loukkasi Ventiä, että hän huomasi syytettävän isää siitäkkin, että hän oli muka ottanut Ventin äidin, joka oli hyvää ruotsalaista sukua, vain hankkiakseen itselleen ulkonaista menestystä.

Siksikö äiti oli niin sulkeutunut? Ei seurustellut paljon missään. Lueskeli vain kotona monia kirjojaan: hänellä oli aikamoinen kirjasto.

No niin. Venti ei ollut käynyt Kolineilla pitkään aikaan, vaikka hänen isänsä ja lehtori olivat ystäviä. Pahansuovat kertoivat lehtorin onkineen tuon tuostakin sahanomistajan nimen vekseleihinäkin. Tämä jo loukkasi Ventiä. Mutta vielä pahempaa käynnin esteenä oli se, että eräs kaikkein myrkkykielisin Ventin tovereista väitti hänen isänsä muka vuosi sitten syksyllä kantaneen matematiikanlehtorille ison siankinkun, jotta Venti selviäisi algebran-ehdoistaan. Venti, joka saattoi olla kiihaskin, huusi jyrkän vastalauseensa, ja kyynel herahivat hänen poskilleen. Hän sanoi kyllä ole-

vansa algebrassa heikko eikä todellakaan ymmärtävänsä, mitä hän sinuksilla ja kosinuksilla tekisi; hän ei välittäisi elämässään mistään, mikä vivahtaisi laskelmiin; mutta hän tiesi tosiaan osanneensa ehtonsa, lukeneensa otsansa hiessä niitä. Ja eikö Kolin haukkunut Ventiä aasiksi yhtä karkeasti kuin muitakin? Mutta sisällisesti ei Venti sittenkään ollut varma, etteikö isä ehkä ollut yrittänyt Kolinia lahjoa.

Ja kumminkin teki hänen mielensä Kolinille.

Viimein ei hän malttanut olla sinne lähtemättä, kun sattui hyvä tilaisuus: lehtorin vanhin poika piti näet syntymäpäiviään, kekkerit, jotka hänen isänsä mielellään salli, sillä poika oli hänestä jonkinmoinen matemaattinen äly, selväjärkinen, asiansa reaalisesti hoitava: sen näki jo siitäkin, että hän ymmärsi lukea erikoisen ahkerasti venäjänkieltä, jota siihen aikaan ruvettiin maassa yhä enemmän vaatimaan.

Eikä lehtori Kolin suinkaan ollut ahdasmielinen! Sitä ei voi sanoa: kun Vennolampien iso liuta, nimittäin lapset Venti, Kauppo Sulho, Ahti Aake, Hjördis ja Turo, jopa nuorinkin, Ilta Anja, — itse ukko ei joutanut tulemaan, — saapuivat autolla ja reellä pauhatten lehtorin taloon, istui siellä poikain huoneessa koululaisvieraita pelaamassa korttia. Tosin vain marjapussia.

»Se riittää kyllä teille», oli lehtori sanonut,

»vaikka mies, joka ei tunne kortinsilmiä, ei ansaitse housuja».

Osasihan Venti korttia, tokipa toki! Pelattiinhan Tuulensilmässä korttia. Välisti rahastakin: isä sellaista vierailleen ehdotti, — mutta sunnuntaina ei hän antanut pelata aamupäivin, koska hän silloin piti koko palveluskunnalleen saarnan, epistola- ja evankeliumitekstin mukaan, sepittäen tekstin ympärille omia sukkeluutta tapailevia selityksiään.

Mutta nyt ei Venti pelata voinut. Ei edes marjapussia.

Sillä seurassa istui Angelika, ja Venti oli tullut tänne Angelikan tähden. Syksyllä oli hänen ihailunsa Angelikaa kohtaan kiihtynyt rajattomasti. Miksi? Juuri tuon ihmeellisen, reippaan teon vuoksi, jonka koko kaupunki tiesi: että Angelika oli pelastanut riehuvasta tulipalosta orvon, onnettoman pojan!

— Kuinka Angelika saattoi! Kuinka hän voi sellaista tehdä!

Siinä pöydässä istui Angelika hieman avuttomana: hän teki pelissä virheitä, ja hänelle naurettiin, mutta ei suinkaan ilkeästi.

Venti, joka oli seuroihin tottunein koko joukossa, näytti nyt melkein tolvanalta. Hän ei muistanut tervehtiäkään talonväkeä tai uusia vieraita, hän katsoi suu auki, ei kuullut mitä ihmiset puhuivat... koska hän kuuli vain Angelikan äänen.

Venti näki nyt hänen kasvonsakin, jotka lehahtivat toisten leikkisanoista punaisiksi: hän ei todellakaan osannut pelata, sillä eihän Pähkinämäellä välitetty korteista, äiti oli vähän pahoillaan siitäkkin, että Alvar, ja oikeastaan hän yksinään, oli opetellut kortit: rouva varoitteli poikaansa pelaamisen seuraamuksista.

Ventin sydämessä, sielussa, koko olemuksessa vavahti, järkytti ja liikkutti niin omituisesti: tuossa hän oli, Angelika, joka oli niin hyvä, ystävällinen köyhille ja orvoille! Ja niin peloittavan reipas . . .

Venti huomasi sitten suuren, epäkohteliaan noloutensa. Hän asettui toiseen marjapussi-ryhmään, mutta pelasi kauan aikaa kasvot häpeästä punaisina.

Onneksi sattui silloin pikku tapaus, joka käänsi kekkeriväen huomion hänestä pois. Tultiin ilmoittamaan, että Pähkinämäen herrasväki oli lähettänyt tänne pienen lahjan päivän sankarille, että pihalla odotteli pari Pähkinämäen henkilöä ja se kuuluisa hevonen Tähti!

Pian seisoi Angelika kuutamoisella pihalla alkavan talven pakkasessa Tähten vieressä, joka käänsi heti kaulansa häneen päin, tahtoi hyväillä emäntäänsä. Koululaislauman ympäröimänä tervehti Angelika sitten vuoroin Oravanpesän muoria ja ukkia, jotka olivat tuoneet lehtorin pojalle rouva Laurellin leipoman kakun, ja kyseli innokkaasti uutisia: nyt van-

hemmistään, nyt oravasta, nyt Samista, Pyynnistä, kilvan kaikista. Lullin muori oli hänkin tahtonut pitkästä aikaa nähdä kaupunkia, hän ei antanut ukin lähteä yksin:

»Eihän tiedä, miten pappa täällä nuorempaa naisväkeä katselisi, sen nyt ymmärtää...»

Ei, muori veti itsekin jalkaansa lämpöiset tallukkaat ja työntäytyi mukaan.

Mentiin sisään, Lullit vietiin keittiön puolelle.

Mutta ruokasalin ovelta kuuli Venti Venno-lampi sitten, mitä Angelika jutteli keittiössä Lullien ja lehtorin väen kanssa.

Angelika tiedusteli jälleen uutisia hoidokistaan Samista.

»En minä taida Samia enää neidille antaa-kaan», sanoi Lullin muori. »No, näyttää siltä kuin neiti olisi oikein pelästynyt? Mutta totta on, että minun taitaa tulla vaikeaksi hänestä luopua.»

Ja Lullit kertoivat Samista. Varsinkin muori se kertoi. Ukki sanoi enimmäkseen vain:

»Totta maar.»

Sam osasi kyllä lukea, se oli ihmeellistä. Joka sunnuntai luki hän heille virsikirjasta asiaan kuuluvat kohdat. Ja kun Lullin muori otti arkusta esille suuren, vanhan kuvaraamatunsa, niin siihenkös nyt poika tarttui, ei kuvia katsellakseen, vaan »tuteeratakseen». Muorin täytyi riistää häneltä raamattu pois, sillä aikuis-

ten asioitahan se sellainen on. Neidin pitäisi nyt hommata pojalle kirjoja, kun hän tahtoo aina jotain tehdä eikä näin talvella ole paljon ulkonakaan puuhaa. — Mutta se nyt muoria arvelutti, oliko oikein, että Sam laski leikkiä kirjoista: nimittäin aapisesta, ainoasta varsinaisesta lasten kirjasta, mitä muorilla oli hänelle antaa, vanhasta aapisesta, jonka hän oli löytänyt omien lastensa peruista. Kun oli luettava:

»Koira haukkuu kartanolla,
vierahia tulee.
Varas vaikka varvastaisi,
kyllä koira kuulee . . .»

niin Sam luki, tekeytyen sen näköiseksi kuin pappi:

»Koira haukkuu kartanolla,
vierahia tulee,
pankaapas, Lullin mummi,
se kahvipannu tulelle!»

Tällekös nyt Kolinin keittiössä naurettiin.

»Vai niin hän matkii teitä, pappi?» nauroi Angelika. »Mistä hän sen on oppinut?»

»Totta maar!» sanoi Kustaa Lulli. »Sam on meillä käyneiltä sälleiltä sellaista kuullut.»

»Älähän», kivahti Lullin muori, »ei ole oikein, että annat hänen matkia itseäsi.»

»Totta maar», toisti pappi. »Sam on sivelevinään partaansa, keikistelee päätänsä niinkuin

minä ja myhäilee niinkuin minä, ja puhuu minun äänelläni.»

»Mutta minä väliin pölkään, miksi hän niin matkii», huomautti Lullin muori. »Se on vallan kuin pappa, kun se ottaa sellaisen naaman. Mutta se matkii rovastiakin. Mehän on viety hänet kirkkoon mukaan.»

»Totta maar se matkii», sanoi Kustaa Lulli. »Ja matkii pukkia kanssa. Oli hypittää mamman hengiltä, kun alkoi kerran mäkättää pihalla. Mamma näet luuli, että pukki oli päässyt kylästä kalvamaan omenapuitamme. Juoksi pihalle, ja siellä mäkätti Sam. On semmoinen vertaus, että kun pukki putoaa kaivoon, niin se siellä huutaa ja mäkättää: Miä-heet! Ja Sam se nyt mäkätti: Miä-heet! Hä-tään!»

»Sinä vain naurat», torui muori. »Miksi se lapsi niin matkii? Matkii lehmät, lampaat, kaikki. Siellä tulivat rusakkojänikset syömään taas omenapuita, niin Sam katselee klasista polvillaan tuolilla, ennenkuin muistaa lähteä ajamaan niitä pois. Ja kääntää naamansa jänikseksi, lerputtaa käsillään niinkuin jäniksen korvilla, — on vallan kuin ristiturpa-jänis.»

»Hm, hm», murahteli lehtori Kolin mustia kulmakarvojaan liikutellen. »Jonkinlaisia lahjoja hänellä lienee. Näyttelijän kenties? Mutta mahtaisikohan poika pystyä muuksi kuin näyttelijäksi? Eikö hänessä ole mitään oikeampaa, reaalisempaa? Kuinka on luonteen laita?»

»Luonteen? Luonnetta ei siltä puutu», vastasi Kustaa Lulli. »Se kiipeilee puissa ja katoilla, se ei pelkää mitään.»

»Ei rehtori sitä tarkoita, vaan mielenlaatua», oikaisi muori. »Ja siitähän minulla onkin pahin huoli. Se on aina kyllä valmis kaikkiin askareisiin. Kerran varsin koetin, miten pitkälle sitä auliutta riittää: pyysin vielä johonkin pikku askareeseen, vaikka hän oli jo kaiken päivää saanut vallan liikaa juosta. Pyysin kesken omaa tointaan, — vuoli autopiiliä, jonka sanoi kaupungissa nähneensä. Mitäpä hän? Kepsahtaa heti pystyyn ja sanoo: Kyllä minä! Ja lähtee viemään kanoille yöruokaa, pimeässä. Mutta välisti se on niin kiivas! Ukki kun on antanut hänelle luvan luoda katolta lunta...»

»Niin, eipähän meillä putoaisi korkealta, vain luudalta lattialle», naurahti ukki. »Eikä hän putoakaan, sellainen villikissa kiipeämään.»

»Minä näin sen», jatkoi muori. »Pappa ei ollut kotona, vaan talossa töissä. Minä tiukkasin Samia katolta alas. Hän ei totellut, naassi. Kippasin töppösistä kiinni. Hän huutaa vain: Minä en putoa ja vaija lupasi; — hänkin kutsuu meidän pappaa vaijaksi kuin omaa ainakin. — No, minä vedin Samin alas. Silloin hän, kun ei muuta voinut, koska minä olen sentään väkevämpi, ryhtyy lyömään, ja viimein, — koettaa purra minua ranteeseen! Kun ei muuta jaksaa! No, ei sellainen maailmassa

sovellu. Siitä antaa maailma takaisin, ja minunkin täytyi antaa puremisesta vitsaa. Minä rapsutin-kin. Mutta hän: ei valittanut, ei ääntä, ei itkunpirahdusta! Puri vain hampaansa yhteen ja sanoi: Minä pysyn katolla, vaija lupasi. Ja hänen silmänsä olivat sellaiset kauheat, että minun oikein teki pahaa! Viimein itse itkin, enkä voinut muuta kuin pyytää anteeksi Samilta, että löin.»

»Totta maar, Sam oli saanut luvan», nau-rahti Kustaa Lulli.

»Mutta miksi hän on niin kauhean tuitukko?» kysyi muori.

»Otella luonnotonta ylivoimaa vastaan, sama kuin iskisimme päämme kiviseinään», sanoi lehtori Kolin. »Ja sinä, Angelika, väitit kerran, että hänellä olisi hyvä matemaatikon pää!»

Angelika väitti nytkin: erikoisesti se Samilla olikin:

»Ajatelkaa, murtolukuja muistilaskuina jo kuusivuotiaana!»

Ja nyt alkoi Angelika, Lullin pariskunnan säestämänä, luetella uudestaan kaikki Samin avut ja kyvyt, kooten tarkoituksensa siihen vaatimukseen, että Sam olisi, kun se aika tulisi, — hommattava lyseoon, ja se aika voisi Angelikan mielestä tulla tavallista aikaisemmin! Pohjaopetuksen saisi Sam ehkä kotonakin, jollakin tavoin... Lehtorin pitäisi vain innostaa asiaan Angelikan vanhempia.

»No niin», arveli lehtori Kolin, »joskaan

minua eivät nuo muut temput, matkimiset ja sen sellaiset erikoisesti vakuuta... ja joskin luonne, — no niin, saammehan nähdä, siihen nyt on aikaa... Mutta jos hän todellakin osaa jo murtolukuja, ja se minulle todetaan, niin hommaan hänet vapaaoppilaaksi. Siitä asiasta pidän minä opettajakollegiossa huolen!»

Ruokasalin ovella seisoi siis Venti Venno-lampikin eräiden toisten koulupoikain joukossa, ja hän ajatteli jälleen:

— Angelika, kuinka hän on hyvä! Kuinka hän on näppärä: niin taitavasti hän osasi suositella tuikean lehtorin auttamaan suojattiaan! Hän jo ajattelee orponsa vastaisuuttakin! Ja kuinka Angelika on kaunis: hänen silmänsä aivan häikäisevät... niin ne ovat hyvät.

Venti poistui näistä kekkereistä omituisen yht'äkkiä. Keksi jonkin verukkeen. Mutta kun hän ja Angelika sattuivat hänen lähtiesään joutumaan eteisessä kahden kesken, ei Venti voinut olla huudahtamatta:

»Kuinka sinä olet hyvä, Angelika! Kuinka sinä pidät huolta tuosta pikku onnettomasta, jonka pelastit. Pelastit ihmisen! Sano, miten sinä voit sellainen olla? Mistä olet sen oppinut?»

Sitten Venti pujahti kiireesti ulos ovesta.

Angelika ei tästä mitään ymmärtänyt, tuli vain iloiseksi huomattessaan, että Venti oli niin hyväsydäminen. Ja niin hieno asultaan hän oli, ja säntillinen tavoiltaan, se tiedettiin.

*Mistä kirjallisuudesta Venti
pitää. Pyhän Fransiskuksen
ihailija kylmillä pohjolan mailla.*

Venti ei noloa käytöstään Kolinin pojan kekkereissä hävennyt. Eikä Angelikalle ilmaise maansa ihastusta: hän tunsi, että hänen sydämessään asui nyt jotain, mitä ei tarvinnut hävetä, runsas vastine siitä noloudesta.

Silti ei hän taas pitkään aikaan enää uskaltanut pyrkiä Angelikan lähistölle: sellaisessa tilaisuudessa ei hän kykenisi käyttäytymään oikein.

Kipeää kuitenkin teki, ettei hän voinut Angelikan luo mennä. Ettei hänestä ollut enää ihmisseuroihin: hän ei nimittäin nykyään tahtonut enää käydä missään.

Ja lomahetkiensä ratoksi hän alkoi silloin lueskella äitinsä kirjoja. Runoutta, ulkomaisia-kin runoilijoita, sillä olihan Venti vahva kielissä; ainoastaan runoilijat nyt pystyivät hänen mielentilaansa tulkitsemaan.

Mutta miksi Heine niin usein turmeli hellät,

puhtaat säkeistönsä sellaisilla loppuilla, joiden ajatustakaan Venti ei ymmärtänyt? Yhtä kummalliselta ja pilkkaavalta tuntui Fröding. Toista oli Schiller: ihanteellinen, korkea, puhdas. Entä sitten Goethe: hieno, herkkä, unelmoiva! — Vielä tuskallisemmin kuin venäläiset, — jotka olivat niin synkkiä ja kieroja, hehän näkivät elämässä aina likaa, — vaikutti Ventiin ranskalaisten kylmä, tarkasteleva järki . . .

Lukiessaan alkoi Venti itsekin siinä vähän kirjoitella.

Mutta isä, joka kerran löysi esikoisensa pöytälaatikosta hänen suorasanaisia runojaan ja oli muuten vihoissaan hänen huonontuneista kuukausinumeroistaan, sanoi silloin päivällis-pöydässä monien vieraiden kuullen:

»Kuules, Venti, menisit myymään kirjoituksiasi torilla, markkinoilla.» Sitten jatkoi hän kuin jotain erinomaista keksien: »Ah, mutta tässäkin olisi ehkä idea! Markkinoilla! Kirjoitaisit jotain hauskaa, repäisevää! Sillä ehdolla saisit kirjoitella.»

Venti loukkautui pahoin siitä, että isä meni kaivelemaan hänen vihkojaan, joiden sisällys oli niin arkaa, ettei hän ollut näyttänyt sitä edes äidilleen. Ja nyt ne isän mielestä piti kai muuttaa jonkinlaisiksi markkina-viisuiksi.

Isä, joka oli yht'äkkiä tehnyt tämän uuden

keksintönsä, kehoitti Ventiä esiintymään runoelmillaan konventissa. Venti ei kehoituksesta välittänyt.

Eikö maailma ollut muuta kuin markkina-räminää? Kuin jokin suunnaton kukkaro, tai — jättiläissäkki, johon kerättiin luita pelloilta: isähän kehui työläisilleen, — ei muille — aloittaneensa loistavan afääriuransa kokoamalla pikku poikana luita luujauhotehtaaseen.

Ja Venti alkoi yhä kipeämmin tuntea kai-puuta pois kodista.

Sattuipa nyt niin, että hän juuri sen kevään lopulla löysi äitinsä kirjoista Assisin Pyhän Fransiskuksen elämäkerran. Tanskaa, — teki-jää ei Venti aluksi painanut mieleensä.

Mitä mielikuvia se toi hänen sieluunsa... keskiajasta ja autereisista etelän maista!

Ja kuinka se kiihdytti hänen ikäväänsä päästä vapaaksi — rikkauden tahroista!

Siitä tuli hänen mielikirjansa.

Ja aina sitä lukiessaan hän ajatteli salaa Angelikaa...

Kirjan loppu kuvaili, kuinka Pyhä Klaara, Fransiskuksen ystävätär, makasi kuolinvuoteellaan. Ihmeelliset harpunsävelet alkoivat helistä ilmassa. Ovi aukesi itsestään, ja sisään leijui parvi neitosia valkeissa vaatteissa. Ja yksi heistä, jolla oli päässä kultainen kruunu, säteili niin että koko luostarikammio tuli valoisaksi. Hän kosketti kuolevaan... Valkeain vaat-

teittensa liepeissä kantoi hän, pyhä Jumalan-
äiti, Klaaran sielun ikuiseen autuuteen . . .

Venti alkoi pysähtyä kuten Angelika vastaan tulevien halpojen ja köyhien puheille, ja antoi heille välisti rahaakin: olihan hänellä sitä!

Sattuma vie Ventin Pähkinämälle, Angelikan kanssa puhutaan kaalimadoista, vaaraimista, Angelikan uudesta kukosta, kirjallisuudesta ja kauneimmasta, mitä Venti uneksii. Syreenimaja, ja mitä Alvar heinäpellolla tällaisesta ajattelee. — Vanha asia: Samin tuittu- ja itsepäisyys, ja miksi hän ei syö rosollia.

Sam, joka oli kesän alusta siirretty Oravanpesästä Laurellien kotiin Pähkinämälle, lähetettiin kerran tilaamaan Tuulensilmän sahalla lautoja, kun Angelika tahtoi laajentaa siipikarjatarhaansa: olihan talo pieni, ja rahaa aina tarvittiin. Sam pystyi erinomaisesti tähän pikku tehtävään, — johan nyt toki: isompiinkin. Hän selitti, ettei Pähkinämältä tulisi hevosta, — Tähtikin oli kiireellisissä töissä, — joten lautakuorma pyydettiin saada sahan hevosilla. Mutta sahaltakin sattuiivat kaikki ajomiehet olemaan poissa. Kaikki muut paitsi

pieni renkipoika, jota Ahti Aake oli kuitenkin jousipyssyllä ampunut takalistoon niin että hän sairasteli. Venti kuuli tämän tilauksen, ja koetti nyt seurata uusia nöyriä oppejaan, joita oli lukenut Fransiskus-kirjasta: hän lähti, isältään salaa, viemään kuormaa Pähkinämäelle; renkipoika auttoi vain hänelle hevosen valjaisiin. Perillä riensi Alvar purkamaan kuormaa, ja Angelika vei Ventin ruokasaliin, jossa hieno ajomies sai kahvit. Siinä tilaisuudessa lausui Sam muuten hauskan lastenlorun, jonka Alvar oli hänelle äskettäin opettanut, lausui reippaasti ja selvästi, seisoen kuin sotamies, ja sitten lähti Angelika näyttämään vieraalle hedelmäpuunsa, mansikkapenkkkinsä, uuden komean kukkonsa j. n. e.

Ventiä pyydettiin käymään talossa vastakin. Ja hän tuli pian. Tekosyyksi keksi hän nyt sen, että tahtoi opettaa näppärälle Samille ruotsia. Alvar nauroi hänelle, että ruotsi tuskin olisi ylen kauan tässä maassa tarpeellista, enempiä kuin ryssäkään. Cecilia-rouva ihmetteli Alvarin väitettä, ja Mikael Laurell pudisti sille päätänsä: se nyt tuntui taas vain Alvarin ja nykyaikaisen nuorison kummallisilta tuulentuvilta ja vaaralliseltakin uhittelulta, — samoin kuin se, että Alvar nosti juhlapäivinä sinivalkoisen Suomen lipun Pähkinämäen katolle, melkeinpä houkutellen taloon santarmeja kiusantekoon! — No, Ventin kielenopetus jätet-

tiin. Mutta Pähkinämäellä hän alkoi sitten uutterasti käydä. Alvar ei joutanut hänen kanssaan seurustelemaan, hänellä oli ainaiset lukunsa ja muutakin työtä. Angelika ei suostunut pitkää aikaa istumaan salissa, ja niinpä hän nyt kierteli jälleen näyttämässä Ventille mansikkamaitaan, joista Venti sai suuhunsa herkullisia marjoja, hernepenkkejään, joissa Angelikalla ja hänen apulaisellaan Samilla riitti aina sitomista, tai kaalisarkojaan, joita Samin huolena oli erikoisesti tarkastaa: Angelika oli luvannut pojalle kymmenen penniä jokaisesta sadasta kaalimadosta, ja Samin tulot alkoivat paisua suorastaan mahtaviksi, — mutta sittenkin perhoset levittivät uutta tuhoa. Taikka koottiin kaikin kolmin vaaraimia, joita kasvoi kylän vierellä maantien varsilla kilometrejä pitkät pensastot. Enimmäkseen Venti näissä töissä ainoastaan jutteli: kuinkas muuten, olihan Venti talossa vieras!

Tähteäkin Venti uskalsi kosketella, kun Angelika ja Sam sitä harjasivat!

Mutta jonkin viikon kuluttua istuivat Angelika ja Venti jo, kun kesäinen illan rusko kimmelteli varjoihin vaipuvan puutarhan läpi, syreenimajassa ison kuistin edustalla. Angelika ompeli, muiden töitten loputtua, ja Venti kertoi hänelle kirjallisuudesta tai Pyhästä Fransiskuksesta. Niin, Fransiskuksesta, rikkaan kauppiaan, Bernardonen pojasta, joka syntyi

tallissa kuin Kristus-lapsi. Nuorukaisesta, joka tuhiasi isänsä omaisuutta mielettömyyksiin, ympärillään ritaristoa ja trubaduureja, — tiesihän Angelika, mitä trubaduuri oli, — jotka lauloivat ihanasta maailmasta . . . Kummallisesta nuorukaisesta: hän lähti kiertelemään jonglöörina, — sen sanan Venti selitti Angelikalle, — pitkin kauniin Italian teitä . . . Kunnes hän yht'äkkiä muuttui: tuli uskonnolliseksi. Olihan eräs toivioretkeläinen kerran vakuuttanut, että pojasta tulisi Jumalan mies. Ja, omistuista: sitten Fransiskus rupesi kerjäläiseksi! Antautui elämään ihmisten almuilla, anellen kirkon portailla. Ruokiinsakin hän riputti Veli Tuhkaa, kuten hän nimitti, etteivät ne mais-tuisi liian hyville.

Venti aprikoi, saattaisiko tavalliselta ihmiseltä niin suurta kieltäytymistä vaatia. Angelika ei tietänyt, mitä siihen sanoa . . .

Ja sitten Pyhä Fransiskus, joka nimitti itseään Jumalan pikku köyhäksi, kävi auttamassa köyhiä ja vaalimassa sairaita . . . Suuteli nöyrästi — spitaalistenkin käsiä . . .

Pilkkaa ja paha kohtelua hän sai kärsiä. Katupojatkin juoksivat kivittäen hänen kintereillään, kun hän avopäin ja paljasjaloin kuljeksi, ja huusivat kilpaa: »Hullu, hullu.»

Ja isä teki hänet perinnöttömäksi.

»Mitä hän siitä? Sitä hän tahtoikin», arveli Venti Vennolampi.

Fransiskukselle tuli oppilaita, hän perusti veljeskunnan, paljasjalkaisten ja paljaspäisten, almuilla elävien. Se veljeskunta opasti ihmisiä ihanteeseen: hyvyden uskontoon. — Ja sisarkuntakin perustettiin. Keskellä palmusunnuntain jumalanpalvelusta alkoi ylimysnainen Klaara kirkossa, öljypuunoksien huiskiessa ja kuoron laulaessa hoosiannaa, yht'äkkiä itkeä, pakeni kotoaan, — kieltäytyi menemästä avioliittoon ja perusti toisten samanhenkisten naisten kanssa oman luostarinsa, jossa noudatettiin Pyhän Fransiskuksen oppeja.

Angelikasta tämä kyllä oli niin kaunista. Kaunista pyhimyksen puhe Sisar Peipposesta, Sisar Leivosesta; kaunista kuvaus koko Italiasta, jossa valmut jo huhtikuulla paistavat niin punaisina öljypuiden varjossa . . . Mutta hänestä tuntui kuitenkin kuin nuo — munkit ja nunnat olisivat jotain vihanneet. Vihasivatko he maailmaa?

Venti selitti lempeästi, ettei Pyhä Fransiskus suinkaan vihannut maailmaa: hän ei vihannut mitään eikä ketään.

Hän tunnusti ohimennen, että hän itsekin oli ensin melkein vihannut Fransiskuksen isää. Mutta sehän oli väärin: Fransiskus ei suinkaan vihannut isäänsä. Ei ketään, joka eli toisin kuin hän itse. Hänen ohjeensa oli antaa jokaisen kulkea rauhassa omia teitään:

»Millainen hölmö todellakin olin. Oikea Veli Aasi, kuten Fransiskus itseään kutsui!»

Angelika aprikoi ja päätteli lopulta, että ihaninta pyhimyksessä oli kuitenkin se, että hän autteli ihmisiä. Ja samassa hän kysyi Ventiltä, haluaisiko hän tulla mukaan erääseen tölliin, jossa kitui sairas? Angelika menisi vielä tuota poloista katsomaan.

Venti olikin valmis, ja niin he lähtivät.

Sellaista sattui monta kertaa sinä kesänä.

Mutta mitäpä Alvar tästä seurustelusta arveli? Kesken lukujaankin Alvar ryntäsi heinäpellolle, sillä oli jo tullut heinäaika, avuksi kiireeseen. Hän ajoi itse vaikeimmat sarat, hän komensi ja nauroi. Mutta Ventille, joka istui vaarainrauniolla ja laususkeli Pyhän Fransiskuksen Aurinkolaulua, hän huusi:

»Hei vieras, aurinko on aurinko, mutta me maan poikia, ja jos aurinko peittää naamansa ukkospilveen ja heinät pilven itkusta kastuvat, niin ei elämästä tule mitään. Pikku Samkin teiskuu ja polkee ladossa, hän ei itke, jos muurahaiset kutittelevat hikeä valuvaa niskaa. *Tantum homo habet de scientia quantum operatur!* Se oli sinulta oikea sana, veli fransiskaani!»

Angelika ei tietänyt, mikä oikeus Alvarilla oli karkailla näin oudosti Ventin kimppuun: olihan Venti vieras ja niin kohtelias ja hyväsydäminen! — Mutta palvelusväelle Angelika vasta oikein suuttui, kun he alkoivat vihjailla hänen ja Ventin väleihin. Millaista roskaa, jotakin muka tärkeää! Ja suuttui etenkin

Lullin muorille, joka taas kehui Angelikaa hyväksi — äidinaluksi. Muori nolostui kovin ja käänsi puheen toisaalle, hän ryhtyi kehumaan Samia, joka tosiaan uurasti ladossa:

»Nythän se vasta kauniisiin tapoihin oppii. Kyllähän sen meilläkin täytyi lukea aamurukouksensa, mutta en hennonut ajaa sitä aamulla vuoteesta hiukan itseään venyttelemästä. Täällä ylös heti herättyään! Ja kuinka se on siisti! Jos tahra tarttuu vaatteisiin, kohta valittaa, kunnes se hangataan pois, — mutta ei sitä meillä älytty käskeä itse hankaamaan tahroja pois, niinkuin neiti vaatii. Emmekä me arvanneet, että lapselle kahvi olisi niin pahaa! Ja, Herran terttu, miten hän nyt tervehtii vieraita, lyö kantojaan yhteen niin että naksuu kuin pässin sorkat. Ja syö herrasväen kanssa samassa pöydässä...»

»Ja istuu suorana kuin tikku», ylpeili Angelika, muistaen, miten hän siinä suhteessa oli Samia opettanut, kumartuen alussa vähän väliä kuiskaamaan hänen korvaansa, pojan vieressä pöydässä istuessaan: »Sam, älä makaa.»

»Ja miten hänen täytyy tehdä työtä — pienten voimiensa mukaan», kehuskeli muori Angelikaa.

Niin juteltiin Samista. Angelika kiitteli hänen tekevän kaikkea mielellään. Sam ei saanut hävetä mitään työtä. Hänen piti kattaa Angelikan mukana pöytää, kiilloittaa veitsiä ja

kenkiä, auttaa lakanoita vedettäessä, viedä kultaa rabarbereille, jauhaa kahvia, polttaa kanoille luita, kitkeä puutarhan käytäviä, — sekös Samista ilkeää: nykkiä pieniä ruohoja, istuen määrätuntinsa auringonpaisteessa... Usein hän karkasikin metsään tai rantaan. Mutta seuraavana päivänä hänen täytyi korvata se laiminlyöntinsä. Ja sitten tulivat palkinnot ja ilot. Pääsi viemään renkien kanssa hevosia hakaan:

»Ajatelkaas, hän ratsastaa jo Tähdellä! Ja Alvar opettaa hänelle jo oikeaa sammakkouintia. Tavallisen uinnin hän oppi itsestään. Ja Alvar sanoo opettavansa hänet ampumaankin, kun muutamia vuosia kuluu.»

Mutta tärkeämpää kuin kaikki tämä oli Angelikalle Samin valmistaminen — lyseota varten, johon hän aikoi toimittaa pojan niin pian kuin mahdollista. Angelikalle innokasta touhua! Kyllähän Sam lukea osasi, — puhumattakaan laskennosta, siitä liian aikaisin aletusta hulluttelusta, jonka heikkouden Alvar oli todistanut. Mutta miten hän luki! Hotki kirjoja, kaikki, mitkä käsiinsä sai, mutta väärin vaikeimmat sanat tai hyppäsi niiden ylitse. Kirjoitti numeroita nurin, tai ei pysynyt kirjoittaessa rivillä. Koko opetus oli alettava alusta, tavaamisesta asti, hitaasti, järjestyksessä. Angelikan selitettävä jokainen pojalle outo sana ja — sen johto: siitä tytölle vaivaa enemmän kuin hänellä

oli itsellään tyttökoulussa ollut; nyt täytyi hänen illalla tutkia omia entisiä koulukirjojaan, ottaa oikea selko asiasta, tarkempi kuin koulussa. Ja sittenkin tuli hänen pakko joskus turvautua kaikkimuistiseen Alvariin. Aamulla melkein ensi töiksi kuulusteltava Samin läksyt ja annettava uudet seuraavaksi päiväksi. Sitten Sam leikkimään:

»Keksinnöistä ei hänellä silloin puutetta.»

Tähän keskustelu katkesi, Angelikan ja muorin täytyi ryhtyä jälleen heinää korjaamaan. Mutta Angelika jatkoi yhä ajatuksiaan, miten saisi Samille kaiken mahdollisen opin, hänelle kaikki selitetyksi. Kyselihän Sam häneltä yhtä mittaa jos jotakin merkillistä:

»Neiti, mikä on mandariini?» — Ota selvä mandariinien kaikista lajeista! — »Mikä on auranluotti? Miksi ei sanota olumpialaiset? Minkälaista on kreikankieli? Angelika-neiti, kirjoittakaapas tähän kreikkaa! Minkä näköinen on kampela? Missä on taivaasta pudonnut kiviä? Lullin mummi sanoi, että Jumala pudottaa ukkosella kiviä päähän. Miksi kukko niin kurittaa tuota yhtä kanaa? Kumpaiset ovat parempia, arabialaiset vai orloffilaiset hevoset?»

Usein luki Angelika kirjoja myöhään yöhön, Samin tähden, lainaten niitä sieltä ja täältä, etenkin Ventiltä hän niitä sai.

Kaikkein omituisinta oli kuitenkin Samin tuittu- ja itsepäisyys.

Pari päivää sitten ei Sam esimerkiksi suostunut syömään rosollia.

Hänen ei tarvinnut ottaa etikkaa muulloin kuin vieraiden mukana, nimeksi: kauniin seurattavan vuoksi.

Ja nyt kävi niin, että ruuaksi tehtiin rosollia, jossa oli etikkaa. Vieraita ei Pähkinämäellä silloin ollut. Ja Sam kieltäytyi syömästä.

Hän sai poistua pöydästä.

Hyvä: hän meni metsään. Pysyi siellä iltaan asti ilman ruokaa. — Eikä huolinut rosollia sittenkään. Ei, Sam kiipesi nälkäisenä nukku-
maan ylliskamariin, jossa hän asui Alvarin kanssa.

Aamulla viimein pälkähti Angelikan päähän kysellä Samilta selitystä. Se tuli: Sam oli nähnyt keittäjättären kaatavan rosolliin etikkaa, ja Samille oli luvattu, ettei hänen tarvitsisi syödä etikkaa muulloin kuin vieraiden seurassa.

»Miksi et sitä ennen sanonut», kysyi Angelika.

»Se oli luvattu!» vastasi Sam vieläkin vihaisena, eikä mitään muuta.

Liian omituista Angelikan täysin ymmärtää...

Nyt Angelikan ajatukset katkesivat, sillä heinäväen joukosta kuului naurunremakkaa, ja kun Angelika katseli sinne päin, näki hän Samin seisovan kuormalla. Sam matki Venti Vennolampia. Puhui aivan kuin Venti:

»Oi, minä olen Veli Tuhka! Minä olen — Veli Aasi.»

»Hyvä!» huusi Alvar. »Mistä sinä olet saanut tuollaisen naaman, joka venyy kuin kumi?»

»Veli Lampaalta. Veli Särjeltä», vastasi Sam. Angelikalle tulivat melkein kyynelät silmiin Ventin vuoksi. Mutta Venti naureskeli mukana:

»Minulta sinä sen naaman sait, tunnusta pois, Sam. Sinä olet kyllä oikeassa, Sam.»

*

No niin: täten Angelika pelasti orvon ja onnettoman pojan onnelliseen elämään.

VANHEMMAN RAKKAUS

Yhdeksän vuotta myöhemmin: aika hyppäys, mutta vilkaisevat-han eräät lukijat kuitenkin ensin, miten kirjan lopussa käy, tahtoen vauhdikasta, hötäkkämäistä. — Samin nuoruudesta ei vielä, mutta kyllä, mitä Angelikan uskollisuus vaati, oravasta, koirasta, Tähdestä j. n. e. Kuinka Philemon ja Baukis nykyäänkin yhdessä kuolevat: loistakoon heidän muistonsa temppelellä paljon kauemmin kuin poloinen tarinamme! Alvarin todellisuusihanleista ja Ventin — ihanteenkaipuusta. Ja viimein kaikkein parhaasta: kosinnasta.

Yhdeksän vuotta oli kulunut: alamme nyt vuodesta 1917.

Paljon oli tällä välin tapahtunut suuria asioita.

Ohoi, emme nyt puhukaan Angelikan oravasta, jonka Pyynti-koira tappoi. Pyynti oli

tullut vihaiseksi ja kavalaksi. Se heilutteli portilla vieraille häntäänsä, näytti hampaitaan ikäänkuin naureskellen, mutta jos kätensä ojensi sitä silitelläkseen, niin se kiukkuisesti puraisi.

Angelikan leppäkertut oli kylältä ruokasaliin tunkeutunut julkea kissa päässyt syömään.

Pähkinämäellä oli taas uusi, nuorempi hevonen kuin Tähti.

Mutta nämä nyt ovat pikku asioita. Sillä Kustaa Lullikin on kuollut.

Ja hänen vaimonsa melkein yht'aikaa.

Väsähtipä viimein ukki, tyytyväinen, rauhallinen ja älykäs, joka ei eläessään ollut sairas-tanut; ei ollut välittänyt pahoistakaan haa-voista, joita osui joskus kirveestä hänen jalkoi-hinsa tai käsiinsä: miltei väkisten täytyi muo-rin, Angelikan tai Pähkinämäen herran kiskoa hänet tuollaisen tapaturman tullen työpaikalta pois.

Suloisesti, levollisesti nukahti hän kuolemaan, niinkuin oikein työstä uupunut uneen. Eräänä syyskuun päivänä, kun järvi lepäsi tumman-sinisenä, omenat punersivat ja päärynät kellersi-vät, tuli ukki kotiin talosta, niittämästä kauraa. Tuli yhä verevänä ja hymyillen, siveli tyytyväisenä partaansa, joka oli lumivalkea ja kuin patriarkan. Katseli pihamaalla perunoita, jotka muori sillä välin oli töllin vierestä savi-selta saralta kaivanut. Sanoi siinä:

»No, näkyypä sinulle koituvan perunoita ensi talveksi . . . Ja on sinulla muutakin: kiliseviä kirstun pohjalla. Nyt olen huoleton.»

Olihan pappa muulloinkin, — vaikkapa harvoin, — hiljaa naurahdellut, että kuolemaan päin tässä tie pian kääntyy, sehän on jokaisen edessä. Ja tullut yhä anteliaammaksi ihmisille yleensä ja erittäinkin tarvitseville. Mutta kun muori nyt närkästyi ja vastasi:

»Miksi minulle? Kuka tietää, kumpi meistä ensin keikkoaa! Sehän on Luojan kädessä . . . Mutta toivoisin, että viimeinen olisin minä: kukapa sinua sitten hoitaisi, jos yksin, riepu, jäisit? Olethan jo niin hajamielinenkin, että unohdat koko päiväksi aterioimisen. Söitkö eväitä kartanossa? Annapas, kun katson reppuasi. Eikös jäänytkin pannukakku syömättä! Oletko sairas?»

Silloin ukki nauraa hörähti, ettei hän suinkaan sairas ollut; kelpaisi vaikka tanssiaisiin. Mukavan väsyneeksi hän itsensä tunsí. Sanoi menevänsä tässä vähän loikomaan, kun ei työtäkään erikoisesti ollut.

Ja kun muori asetti hänet hellästi sänkyyn, peitteli ja kietoi, ja meni sitten tunnin kuluttua kamariin herättelemään pappaa saunaan ja illalliselle, oli hän kuollut, — nukahtanut hiljaa, kivuttomasti, posket punottavina kuin nukkuvalle lapsella.

Niin kuoli terve mies, jolle taivas antoi vii-

saan mielen, iloisen luonteen ja joka itse hankki itselleen puhtaan omantunnon.

Mutta Oravanpesän mummi ei elänyt kahtakaan kuukautta ukin kuolemasta. Hän ei itkenyt kuin hyvin salaa, itseksensä vain. Kepotti vähän väliä kirkkomaalle ja vei vihreitä havunoksia haudalle vanhan, harmaan kivikirkon vierelle. Hän kutistui koukkuun ja laihtui. Ei jaksanut tai muistanut, tuo ennen niin virkku ja teräväkielinen vanhus, tehdä mitään, ei edes rakkaita lemmiään ja kanojaan vaalia.

Ja tuli hänen vuoronsa. Ennenkuin Laurellit ehtivät siirtää hänet Oravanpesästä talon piharakennukseen jonkinlaiselle eläkkeelle, jonka he vakuuttivat uskolliselle palvelijalleen antavansa.

»Philemon ja Baukis», sanoi Mikael Laurell. Hän itsekin oli näinä vuosina kovasti vanhentunut, ja Kustaa-ukon kuolema tuntui vanhentaneen yht'äkkiä lisää, niinkuin se tapaus olisi vienyt häneltä monta vuotta. Hän itki kuin lapsi saattaessaan torppariaan hautaan, jonka oli erikoisesti Lullin papalle valinnut ja istuttanut siihen tammen. Nyt hän lisäsi tammen viereen lehmuksen. Kirjoitti pienen maininnan toiseen kaupungin lehdistä näistä vaatimattomista vainajista ja heidän erikoisen korkealle arvioitavista hyveistään.

Mikael Laurell tunsu oman iltansakin joutuisasti lähestyvän. Hän oli elänyt Lullien kanssa

yhdessä niin kauan, että he olivat olleet kuin tovereita.

Rouva Laurell kiihtyi itkuun puolisonsa surusta, — kunnes, miestään paljon käytännöllisempänä, vaikkei hänkään liioin käytännöllinen, tointui houkuttelemaan hänet surusta pois yhä edelleen elettävän elämän näyillä. Olihan muistettava Alvar ja hänen varsin lukuisa lapsiparvensa, — sillä Alvar oli aikaa sitten naimisissa. Muistettava Angelika, joka asusti yhä kotona, ja Sam, — hänkin keskenkasvuinen vielä. Oli talo, ja paljon muuta!

Ja sitten jatkoi Mikael Laurell tynesti kulkuaan kuin vanha hevonen vetää kuormaansa, — ikäänkuin entinen Hippo, joka sekin oli tietysti kuollut: tai Alvar se sille antoi kunniallisen armolaukauksen. Vetää kuormaansa tietäen, että perille aina joudutaan, ilman surua, ponnistelematta juuri, antaen asiain kehittyä enimmäkseen omaa menoaan.

Alvar, — joka on muuttanut nimensä Laurelaksi: se muutos oli osa sitä hänen vakaumustaan, että Suomi tarvitsi pian kaikki voimansa aseellisessa taistelussa, voimansa, jota kaksikansaisuus ja kaksikielisyys, mikä ulottui nimiinkin, — ja nimetkin olivat hänestä ylen tärkeitä kansallisuudelle, — hajoittivat; ja olivathan Laurellitkin alkuisin selviä Laureloita, suomalaisia; — niin, Alvar asuu perheineen toisessa kaupungissa, palvelee eräässä asianajotoimistossa.

Mikael Laurell on siis asettunut hiljaiseen tahtiin.

Mutta sitä enemmän on huolta Cecilia-rouvalla, nyt enemmän kuin koskaan.

Vuosi 1917! Pieni talo ei kannata sitäkään kuin ennen. Palvelus- ja työväen palkat ovat kauhistavasti kohonneet. Maailmansodan ajat, jotka eivät ole loppuneet vielääkään, tuottavat tuhansia taloudellisia vaikeuksia, joita ei ennen aavistettu; puhumatta hermojännityksestä niin suuresta, että Mikael-herra ja Angelika monesti kätkevät rouvalta sanomalehdet, — kunnes hän ne sittenkin kaivaa jostakin esille, tutkii niitä yöllä silmälasit nenällä ja voi sitten pahoin koko seuraavan päivän. Mistä synneistä maailmaa näin julmasti rangaistaan? — Alvarista ei tosin koidu muuta huolta, — sillä hän on yhä mahdottoman terve, ja samoin Alvarin rouva Helma, — kuin se, että poliisit ja santarmit pitävät poikaa ilkeästi silmällä siellä maaseutu-kaupungissa, jossa hän asuu. Siperiallakin ovat uhkailleet... elleivät vielä pahemmalla! Mieheensä salaavista selityksistä ja Angelikan melkein ylpeilevistä rauhoitteluista huolimatta on rouva päässyt sen verran selville, että Alvar askarteleo nykyjään jossakin paljon entisiä vaarallisemmassa... Tarkoituksenako tosiaan tehdä kapina? Nousta Venäjää vastaan... irroittaa Suomi omaksi valtakunnaksi.

Ja nyt juuri puhutaan, että nuoriso pian

aikoisi tehdä noista tuumistaan totta . . . Kerrotaan yhä selvemmin jostakin jääkäriliikkeestä, jonka rajuimpia värvääjiä tuomari Alvar Laurela olisi.

Vihjailipa Alvar kerran, että hän itsekin lähtisi Saksaan rintamalle Venäjää vastaan, ellei hänellä olisi neljä lasta.

Pitäisikö rouva Laurellin uhrata isänmaalle ehkä ainoa poikansakin? Muun kaiken olisi hän valmis tarpeen tullen antamaan.

Joskus se huoli haihtuu ja sijaan tulee pienempiä, esimerkiksi huoli Alvarin lapsista. Toinen pojista oli viime talvena sairastanut hinkuyskää, — kuinka nyt lienee? Toinen tytöistä ei ollut täällä käydessään syönyt tarpeeksi kananmunia; ja hän on loukannut, niin kerrotaan kirjeessä, äskettäin kelkkamäessä nenänsä; jäisiköhän siihen vahingollinen arpi ainaiseksi?

Huoli myöskin Angelikasta.

Angelikasta, joka ei ollut vielääkään naimisissa.

Ei vielääkään . . .

Sellaisesta ihmisestä kuin Cecilia Laurell, siitä porvaripiiristä, johon hän kuului, ja sellaisista suvuista kuin Mikael Laurellin ja etenkin hänen omansa, jonka vereen ikivanhat tavat olivat aivan syöpyneet, tuntuu avioliitto ja sen onni joltain erikoisen tärkeältä: Cecilia-rouvasta melkein onnettomuudelta, ellei suorastaan luonnottomalta, jos ei nainen saa sitä onnea.

Tulisiko sitä onnea Angelikalle vai ei? Rouva Laurell ei hennonut sitä enää tyttäreltään tiedustella. Sitä vähemmin Mikael-herra. Ja Alvar oli jo aikoja kyllästynyt siihen ahdisteluun!

Venti Vennolammista oli Angelikan tulevana paljon puhuttu. Ja puhuttiin vähän vieläkin, — joskin oli jo kokonaista kahdeksan vuotta siitä kuin Alvar uhkasi sisartaan syreenimajassa istumisesta:

»Istutte jo toista kesää! Tuleeko siitä mitään? Mistäkö? Oletko niin lapsellinen? Minä olen ollut kihloissa jo kaksi vuotta, pian pääsen tuomariksi, ja sitten! Suku kunniaan . . . Hm, puhuuko hän edelleen sellaista, että Pyhä Fransiskus kielsi tappamasta tiikeriä, jos se ihmisen kimppuun karkaa?»

Silloin Angelika vihastui: ei hän mitään sellaista ajatellut!

Hän torjui Alvarin ahdistelut naurettavina. Ja niin tekivät isä ja äitikin silloin.

Ja sitä jatkui: Venti kävi edelleen talossa, hän vei talvisin Angelikan koululaisten rekiretkille, — Angelika tanssikin silloin, etenkin hänen kanssaan.

Mutta kun Venti tuli ylioppilaaksi ja meni talveksi Helsinkiin, vastasi Angelika nuorille herroille, jotka tulivat kaupungista pyytämään Pähkinämäen tytärtä rekiretkille, — ja sellaisia oli paljonkin, — ettei hän joutanut lähte-

mään. Tai ei oikein — viitsinytkään. Tai että hän tanssi niin kömpelösti.

Venti luki ensin lääkäriksi. Ja sitten jotain sellaista, jota Cecilia-rouva, joka oli saanut ainoastaan kotiopetusta, ei ymmärtänyt, nimitäin estetiikkaa. Eikä sitä paljoa ymmärtänyt myöskään Angelika, mutta jotain arvokasta ja suuritöistä se hänestä oli ja menisi hyvin opettajatoimen ohella, johon Venti nyt aikoi. Näihin kului yhteensä viisi vuotta; muuten ei Ventissä ollut, mikäli Laurellien vanha pari tiesi, mitään vikaa: he uskoivat hänet siveäksi, ja kohtelias hän oli, hyväsydäminen, avulias ja melkein yhtä iloinen kuin poikanakin. Mutta tuo alanvaihto, se näytti arveluttavalta. Alvar halveksi sellaista. Vain Angelika, mikäli hän ollenkaan otti Ventistä puheeksi, uskoi, että Venti lopulta kyllä selviäisi.

Mutta nyt, kaksi vuotta sitten, oli Venti taas vaihtanut alaa: mennyt Pohjois-Ruotsiin erääseen puutarhaopistoon. Niin väitti hänen isänsä, — äiti olikin jo monta vuotta sitten kuollut, — sellainen ovela vilkutus silmässään, että ihmiset sittenkin uskoivat Ventinkin lähteneen vain Saksaan suomalaisten kapinallisten joukkoon! Mutta paremmin kuin näistä kauppaneuvos Vennolammin salaperäisistä kerskailuista tiesivät Laurellit, että Venti tosiaan lueskeli Ruotsissa puutarhaopistossa, asian^{yt} siitä, että Venti kirjoitteli sieltä Angelikalle. Ensin isä

ja äiti luulivat, että myöskin Angelika kirjoittaisi.

Tietämättä, mihin Venti lopullisesti oikein aikoi, tulisiko hänen aikeistaan mitään ja huolisiiko hän Angelikasta, ei Cecilia-rouva lopulta malttanut, vaan uteli kerran Angelikalta, mitä noissa kirjeissä oli. Ja oliko Venti — ikäänkuin kosinut.

Angelika punastui, yhä kuin nuorena tytönä ennen, ja kielsi:

»Nytkö taas sitä! Mitä mamma tarkoittaa? Kai ihmiset muutenkin saavat kirjoittaa toisilleen... Mutta kuinka minä uskaltaisinkaan Ventille, minä... niin yksinkertainen.»

»Tyttökoulun käynyt», huomautti äiti hie-man loukkautuen. »Ja — lieneekö se Venti sitten semmoinen nero», lisäsi hän hiljaa. »Mihin hän nyt siellä suuressa puutarhaopistossa pyrkii?»

Tähän osasi Angelika vastata ainoastaan, että Venti oli nyt löytänyt oikean uransa, hän rakasti niin kovasti luontoa. Venti aikoi perustaa oikein suuren puutarhalaitoksen. Olihan hänellä rahaa:

»Varmaan se onnistuu. Onhan Venti niin lahjakas, sitä ei mamma voi kieltää.»

Sitten ei Angelikaa enää kuulusteltu. Vanhukset luottivat jossakin määrin Angelikan ilmeiseen luottamukseen. Alvar ei kotona käydessään asiaan puuttunut, kuten sanottu. Hän

välitti nykyään perheensä lisäksi ainoastaan politiikasta.

Myöskin Angelika luotti. Mihin?

Venti ei kirjeissään viittaillut mitään... sinne päin. Kertoi vain huoliaan. Ne eivät oikeastaan olleet aivan pahimpia, sillä hän oli varakas; ne koskivat vain mietiskelyn ongelmia: kaikkiin asioihin hän takertui, ja kärsi sanomattomasti pahoista huomioistaan. Niin ikävää! Mutta sen sijaan toi aina ilon lukea, miten Venti iloitsi luonnosta!

Kyllä hänelle kävisi hyvin, kun hän saisi suuren suunnitelmansa onnistumaan.

Sitten...

Mitä sitten?'

Angelikan sydän, — itse hän ei sen väitteitä tunnustanut omiksi mietteikseen, hänestä olisi tuntunut alhaiselta yhdistää moiset ikäänkuin aineelliset ja itsekkäätkin ajatukset Ventiin, niin ihanteelliseen Ventiin, — vähitellen oli Angelikan sydän, kamppailtuaan kauan tämän väitöksen kuuluville pääsemistä vastaan, myöntänyt salassa, että ehkäpä tuollainenkin kummallinen, — ja töykeältä tuntuva, jos sitä tohti tarkemmin ajatella, — kuin äitiys olisi naisen oikea elämäntehtävä. Sitä se olisi varmasti.

Ja siitä Angelika sitten lopulta iloitsi.

Mutta hänen sydäntään olisi loukannut se ajatuskin, että hän, oman itsensä vuoksi, olisi sallinut nyt enää kenenkään muun kuin Ventin,

— vaikka niitä tosin kyllä oli, — tarjota kohteliaisuuksia: hän melkein vihastui äidilleenkin, kun oli kerran käsittävinään hänen viittaavan siihen, ettei nuoren tytön sopinut niin jyrkästi — ikäänkuin ylpeästi — kieltäytyä rekiretkistä, joita hänelle eräät koulunopettajat ja muutkin tarjosivat ja jotka hän — yhä jyrkemmin torjui. Sellainen olisi ollut — uskottomutta Ventiä kohtaan, — joskaan Venti ei ollut mitään esittänyt eikä luvannut.

Ja tänä vuonna, Venti sittenkin esitti! Lyhyt kirje. Kosinta kuin kosinta!

Siihen Angelika vastasi: rohkaisi itsensä kirjoittamaan. Mutta piti kirjeen salaisuuteen. Hän oli myöntynyt. Ja hän iloitsi, loisti. Hän oikein lauleskeli Pähkinämäellä askaroidessaan.

Ja nyt hän kyllä lähti taas rekiretkille ja tanssikin siellä.

Nyt Samista, lukijain mieliksi tehdystä täydellisestä nuorukaisesta, sankarista, nerosta, — jos nero lopulta niin paljo merkitsee! Ikäviä koulumuistelmappatuksia: »Muistatko sitä hauskaa ja sitä kauhean ikävää läksyä?» j. n. e., jollaisia kuitenkin vanhat, tietysti toisistaan vieraantuneet luokkatoverit juttelevat muun puheenaiheen tai tärkeämmän elämäninnostuksen puutteessa.

Kuka aavisti, että Sam, jolle Angelika oli parempi kuin moni äiti, tuhoaisi häneltä kaiken mitä hän uneksi niin syvästi, ettei uskaltanut untansa edes itselleen tunnustaa!

Aina siitä asti kuin Sam ensimmäisillä luku-sijoilla sai täydet ristit lukkarilta, joka nolasi hänellä mälliposkisia vaarejakin: »Katsokaas tätä poikasta, hän ei sekaannu Atanasiuksen uskontunnustuksessa», — ja siitä asti kuin

Angelika toi hänet Tähdellä ensi kerran joululomalle lyseosta ja vei äitinsä luo, joka oli tilapäisesti vuoteenomana, ainaisesta taloushyöri-
nästään vilustuneena, ja huudahti oppilaastaan ylpeästi: »Primus, tietysti!» — ja sitten rouva Laurell painoi hieman hämmästyneenä, ilon kyynelet silmissään Samin rintaansa vasten, — siitä asti luottivat Laurellit täydellisesti Samiin. Ja syyllä: uskokaamme se!

»Jumala sinua siunatkoon, jatka näin, Sam», kehoitteli rouva Laurell silloin, kauniisti hymyillen.

Ja se täytyy myöntää, ettei Sam sitä hymyä ja sitä hellää äidillistä syleilyä ikinä unohtanut, joskin hänen elämänsä sitten meni aivan harhaan. Hän lupasi: sanattomasti, ei asiaa ajatellen; sillä hän oli vielä vain lapsi! Mutta hän piti ajatuksettoman valansa, etenkin lukuihin nähden: niitähän se nyt ennen muuta koski. Piti, — jos se ei hänelle käynyt liioin vaikeaksi-
kaan. Rouvan kalpeat, pienen kuumeen riuduttamat kasvot, hänen silmiensä kummastunut ja säteilevä ilo, niin, tuon kunnioitettavan naisen lumivalkean yöröijyn hihatkin, jotka ojentuivat hänen puoleensa aivan välittömästi, kuin olisi rouva nyt ensi kertaa tunnustanut hänet tavallaan itselleen läheiseksi, — kaikki saivat Samin hetyymään, vannomaan, ilman erikoisia ajatuksia, — saksaksi, jota hän oli alkanut omin päin lukea ja jolla keksinnöllään

hän erikoisesti ylpeili, *uskollisuuden, hartauden ja rehellisyyden* kansan kielellä:

»*Ich werde gelobt worden sein.*»

Mikä hullunkurisen liikuttava vala!

Mutta antakaamme asiain puhua. Ei tänä vuonna, jossa tapauksemme liikkuvat, vaan edellisen lopulla, joulukuussa ja eräänä lauantai-iltana, istuivat lyseon rehtori ja voimistelunopettaja lehtori Kolinin luona, kaikki kolme juuri opettajakokouksesta tulleina, maistellen suoraan sanoen korpikuusen kyynelistä tehtyjä tuutinkeja. Viinastako? Kotikeittoisesta? Niin juuri, — koska konjakki, jos sitä enää saikaan, oli nyt mahdottoman kallista:

»Yksi parhaillaan pauhaavan sodan seurauksia», sanoi lehtori Kolin. Mutta rehtori vastasi:

»Parempi olla mahtaakin maistella näitä omia korpikuusen kyyneliä, tätä oman isänmaan tuotetta kuin tuhlailla köyhän kansamme varoja ulkomaalaisille, heidän konjakkiansa ja armanjakkiinsa. Ja mitä itse pääasiaan, maistelemiseen, kuuluu, niin suvaisihan meidän jumalallinen Esikuvammekin iloitseville rahtusen viinaa Kaanaan häissä, tosin silloista palestiinalaista viiniä, joskin taidolla ja tahdilla nautittavaksi.»

Rehtori Kiilian Kiiliä toimi lyseossa uskonnon opettajana.

Puhuttiin politiikkaa, levottomasta mielialasta, jota suuren venäläisen sotaväen majoitus maahan tuotti, lisääntyvästä, varsinkin rehto-

rin mieltä ärsyttävästä kuohunnasta tehtaisamme, kasvavasta elintarpeiden puutteesta, voimistelunopettaja toiveista, että Suomi riuhtautuisi itsenäiseksi: rehtorille ilo, lehtorille närkeä.

»Huis, hais», viuhkasi lehtori Kolin kädellään, »lasten loruja».

Mielialaan pyrki samaa masennusta kuin vallitsi ulkonakin, jossa piilipuiden alastomat oksat hämärässä talven valossa värähtelivät kylmässä tuulessa. Sitten siirsi lehtori Kolin, Sam Ilolan erikoinen suosija, — sillä Sam osasi mainiosti matematiikkaa ja asui muuten Kolinin luona tarpeellisena kotiopettajana, — puheen siihen, että rehtori tahtoi äsken kokouksessa Sam Ilolan käytösnumeron alennettavaksi.

Samilla on siis kuitenkin vikoja! Huonokäytös!

Malttakaa hiukan! Antaa ukkelien jutella. Siihen on heillä hyvä tilaisuus: asianomainen Sam on lähtenyt pyhäksi kotiin maalle, ja Ilta Anja Vennolampi, joka niinikään asuu lehtorin, isänsä ystävän luona, mennyt kaupungille lehtorskan ja hänen nuorimpain lastensa kanssa, ja palvelijat, ainoat kuulijat talossa, pysyvät keittiössä.

Rehtori Kiiliä tahtoi siis Samille käytöksen alennusta.

Hän vastasi nyt Kolinille:

»Itsepä kiivailit samaa viime keväänä. Jopa viitosta.»

»Niin, minä pidin sitä suurena kurittomuutena. Minun täytyi puolustaa venäjänkielenkolleegan, oman kolleegamme arvoa. Ja pidän edelleen moista, että luokka, Sam mukana, antoi silloin minun pojalleni, joka aikoo venäjänkielen opettajaksi, noudattaen tietysti vanhimpini esimerkkiä, joka on jo siinä virassa, ruumiillista kuria, — pidän sitä ilkeänä tekona. Saattaahan siinäkin hyödyttää isänmaatansa; tarvitaanhan meillä keisarikunnan kieltä osavia suomalaisia. Mitä peliä se oli? Tulee kouluun venäjänkielen tarkastaja, oikein hallituksen erikoisesti lähettämä, ja luokka päättää, ettei venäjää juuri silloin osata, — Sam ensimmäisenä: hän ei muka osaisi venäjää! Minun poikani vastasi korrektisti, ja sitten toverit haukkuivat Kainoa tulevaksi tsinovnikaksi — ja rökittivät niin että hän itki.»

»Mutta luut eivät taitaneet ruhjoutua», pisti rehtori Kiiliä, kääntäen juhlallisesti ylöspäin kasvojaan ja kohottaen vatsaansa, joka pullotti huonosti istuvan takin liepeistä kuin hyvän ruissäkin kylki.

»Mutta nyt... minun täytyy Samia puolustaa», jatkoi lehtori Kolin. »Se oli silloin... Hän tuottaa minulle, ja sitä mukaa teillekin, kerran varmasti suurta kunniaa. Hänestä tulee tosiaan etevä matemaatikko.»

»Niin sanovat kaikki hänestä omiin aineisiinsa nähden», vastasi rehtori. »Sam, Sam

Ilola! Tietävästi hän osaa melkiän selkiästi laskea, montako nisunjyväistä mahtuu aika-moiseen elolaariin, joka on peninkulmaa leveä, toisen pitkä ja samaten peninkulmaa korkea. Enkä epäile, etteikö hän pystyisi toisen asteen yhtälöllä ratkaisemaan laivankapteenin ikää, kun ilmaiset hänelle, kuinka pitkä haahden masto ja leveä sen peräpeili olla mahtavat. Ja kemistinä hän näyttää helposti tovereilleen vesilasista oikean Ilomantsin leimauksen... Mutta...»

»Niin, hän harrastaa yhä enemmän kemiaa», mainitsi Kolin vilkkaasti. »Tekee kokeita omin päin. Kotonaankin siellä maalla. Se on varsin läheistä matematiikalle, joka on koetuskivi: sillä tutkitaan, riittääkö ihmisellä reaaliasioihin sovellettavaa järkeä. Täällä poikien kamarissa on hänellä hyllyllinen retortteja, jauheita, nesteitä ja preparaatteja. Jo ennenkuin kemiaa alettiin lukea, hankki hän itselleen rahaa kokeisiinsa piirtämällä toisille pojille verenkierto- tauluja, — hän on tarkka piirtäjä, — ja nyt hän on lisännyt työvälineitään suomentamalla sanomalehtiin kertomuksia ranskan ja englannin kielestä, roskaa tosin, lurituksia, ymmärrätte, ja laatinut sanomalehteen salanimellä kaksi artikkeliakin: ymmärrättehän, kovin lapsellisia tietysti vielä, isänmaallisia haavekuvia ja kii-vailuja! Rahantajuntaa tässä kaikessa kuitenkin kuultaa: siis matemaatikko.»

»Verenkiertotaulut olivat aivan oikeat», sanoi voimistelunopettaja, pieni, punakka ja reipas. »Yhtä tarkat kuin irvikuvatkin, joita hän meistä piirtää. Miellyttävätkö teitä, kolleegat, peilikuvanne? Taisit olla, Kolin, oikeaan osattu pukinpartoinesi?»

Kolin luimautti tuuheita kulmakarvojaan, joihin näinä vuosina oli ilmestynyt harmaata, mutta nauroi sitten. Ja Kiiliä arveli:

»No, onhan meillä kaikilla omat inhimilliset heikkoutemme. Minulla tuo maha, jota hän ei jätä rauhaan... Minusta se hänen lahjakkuutensa puoli tuntuukin vähemmänarvoiselta. Hänestä tulisi pappikin, tai uskonnonopettaja. Kuka tietää, vaikka hän vielä tuomiorovastina saarnaisi, tai piispanristi kiiluisi hänen rinnallaan. Päänsä huonoudesta ei hänen ainaakaan tarvitse Jumalaa vastaan nurkua. Minua harmitti, se minun täytyy tunnustaa, tuo hänen röyhkeänlainen piirtelynsä, vaikkei hän tunnilla sitä tehnytään; se täytyy tunnustaa, ettei hän käytä, tietääksemme, siihen luvatonta aikaa. Niinpä minä koetin hieman kiusoitellakin miestä kirkkohistorian kertauksessa silloin toissa keväänä. Olin harmikseni nähnyt, ettei hän lukenut ainettani kotona, vaan jätti kirjat kouluun.»

»Hänen ei tarvitse kotona lukea, hän on matemaatikko», intti lehtori Kolin.

»No niin, valmistin koirankepposta jo edeltä:

annoin hänen mököttää pari kuukautta kyselemättä, salaisella aikomuksella pistää hänet kerrankin pussiin, polkeakseni rikki hänen itsevarmuutensa käärmeen pään. Kertauksessa nitistelin junkkaria melkein koko tunnin. Mutta hän — osasi. En tarkoita siinä suhteessa junkkari, että hänellä olisi mitään harhakujeita, mutta siksi, ettei hän hiukan tuuleta kirjojaan kotimatalla. No, hän lasketteli heti alussa neljä sivua ulkoa. Gnostisismista. Ja tuosta vanhasta demiurgoksesta. Hyppäsin yht'äkkiä toisiin asioihin ja taas toisiin. Hän tiesi Amerikan uskonlahkoista, siitä surkeudesta ja anarkiasta, enemmänkin, hm, kuin en aina minäkään. Mustalassilmänsä säteilivät sitä iloisemmin ja valppaammin, mitä selvemmin hän huomasi minun itseään kiristävän. Kysyin lopulta, kun en muuta keksinyt, jo mielessäni heltyen, mikä sitten luostari olisi latinan, kreikan, saksan, englannin, ranskan, ja — ryssänkielillä. Ja tietysti — hän nekin osasi. Sain — pitkän nenän. Sanoin, että jos Ilola tulisi kotiini vielä vähän tutkittavakseni, niin antaisin hänelle täyden kymmösen. Mutta hän oli pöyhkeäkin: vastasi tyytyvänsä vähempäänkin. Täysi kymmönen täytyi hänelle antaa, — vaikka olin suuttunut siitä möhömahaisesta kuvastakin.»

»En minä pilakuvista suutu», kehui voimistelunopettaja. »Piiirretäänhän niitä kaikista

suurmiehistäkin, ja urheilijoista niitä vasta piirretäänkin; ne ovat hauskoja, repäiseviä.»

Rehtori jatkoi, ettei hänkään enää nyt siitä vanhasta asiasta, mutta se, että hän kokouksessa esitti Samille käytöksen alennusta, johtui siitä, että hän ilmeisesti valehteli:

»Huusihan koko luokka ranskankielen kollegan ulos, ja hän väitti yksinään huutaneensa.»

Lehtori Kolin ja voimistelunopettaja riensivät puolustamaan Samia. Viimeksimainittu, joka oli nopsasti seannut itselleen kolmannen tuutingin, innosteli:

»Muista, rehtori, että tässä ei tapahtunut oikeastaan rikos eikä ilkeävaltaisuus, joka todistaisi halpamaaista luonnetta. Tämä on miehuullinen rikos! He, minusta ei sekään ollut aivan tavatonta, että neljäs luokka silloin pystytti tuoliin laulunopettajan mahtavaa manttaalia varten pienen neulan. Laululla me emme paljon selviä, kun tulee kysymykseen saada maamme vapaaksi. Emme laulusilla. Emme yleensäkään nuorukaisilla, joiden pää on kaljuuntunut ylitsevuotavista neronleimauksista. Reippaita poikia me tarvitsemme, sellaisia, joita muinainen Hellas saa kiittää maineestaan ja sivistyksestään, sillä olisiko edes Kreikan jumalallista, tervettä kuvanveistotaidetta, ellei kreikkalaisilla ollut urheilua, josta taide sai mallinsa? Ja Sam on paras voimistelijani, niin, minun paras reippailijani. Tuota noin,

minä puolustan poikaa! Hän ei ole raastanut lehteä juhlasalin virsikirjasta, tapaus, josta veli Kolin eräänä vuonna aamurukousvuorolleen joutui auttamattomaan pulaan. Jos hän olisi tehnyt niin pahaa, suuttuisin minäkin, sillä pyhien asiain kunnioittaminen on tietysti sotilaallinenkin avu, mutta . . .»

»Kuinka ne junkkarit vielä olisivat uskaltaneetkaan», huudahti rehtori. »Sisuni nousee, kun muistelen tuota tapausta! Oliko heissä p-le vai piruko heitä riivasi? Saivat kai tarpeekseen silloin, — mutta eihän Sam ollut sillä luokalla.»

Voimistelunopettaja jatkoi:

»Kunnianmiehen rikos: ottaa yksinään vastuulleen koko luokan huutaminen. Kuin spartalainen, joka kantoi varastamaansa kettua povellaan ja antoi sen halkaista vatsansa ennenkuin ilmaisi tekonsa. Sen myöntäisin hävyttömäksi, että tiputellaan tulitikkuräsiällinen kirppuja opettajattaren kaulaan, mutta tämä: henkistä voimaa, jollaista juuri urheilijan alulla saattaa olla. Ajattele, että poika, jota fransmanni ravisteli niskasta, on sairaalloinen. Kehno raukka lapsuudesta asti, saanut vapautuksen voimistelustakin, se kelmeä, säälittävä. Taiteelliset lahjat hänellä kyllä on, hän maalailee maisemia, mutta taiteellisuushan voi kukoistaa jopa henkisen saastaisuudenkin parissa, mainitakseni vain yhtenä esimerkillisenä persoonalli-

suutena jotkut näyttelijättäremme: millaista raukkamaista elämää he viettävät! — No niin tuo raihnas poika ei osannut, ranskan tunnilla muuten, luetella enää niin sulavasti ja hyvässä järjestyksessä kuin alemmilla luokilla ollessaan: Jangtsekiang, Sikiang, Mekong, Menan, Ihravati ja Bramaputra, vaan asetti putran tuon ihravadin edelle. Krapulassaan, — sillä hän maistelee liikaa, joskin myönnän, ettei puhtaasti henkisyiden edustajalle alkoholi ole niin vaarallista kuin fyysillisen kunnan edustajalle, mikä jälleen todistaa viimeksimainitun etevyyttä henkisen kunnan rinnalla, — ainaisessa krapulassaan kolleegamme sekautui kuulustelemaan kielitunnilla toista ainettaan! Ja kun kääperö ei muistanut enää vastata oikein, riepotteli hän raukkaa niin, että tämä taas sairastui. Ja siksipä nyt luokka päätti kiljua veljemme ulos, kun hän ensi kerralla ilmestyisi yläkoridooriin. Niin he tekivät, herrasmiesten luokka, seitsemäs.»

»Tosiaan kiekuivat kuin sata pirua», kiivas-
tui rehtori.

»Me opettajat ryntäsimme kapinaan. — Kuka huutaa? annoit sinä, rehtori, pasuunasi kajahtaa. Pojat pelästyivät kaikki — paitsi Sam. Hän pystyyn: — Minä huusin! — Sinäkö yksinäsi? — Vaikka niin, jos tarvitaan.»

Rehtori jatkoi:

»Hän uskalsi matkia minun virsiänikin:

Sorttuu ja raadollist' auttakaa,
jota vihataan siellä ja täällä!»

»Ja hän kertoi», jatkoi voimistelunopettaja, »miten sairasta oppilasta oli kohdeltu, ja siksi hän oli huutanut.»

»Kahdenkymmenen pojan voimalla ja väellä», myönsi rehtori.

»Aina tosin liiankin uhkapäinen», huomautti Kolin. »Sellainen hän oli jo pienenä. Kun rakensi alaluokilla poikieni kanssa tänne pihalle lumilinnan ja isot hyökkäsivät kimppuun, puolusti hän sitä viimein yksin: silmät, korvat lunta täynnä, otsa jääpalloista muhkuissa . . . hautautuu muuriensa alle, huutaa: En antaudu, teette *vääryyttä*, rikotte meidän linnamme. Verikin valui poskesta. Ja silloin isot pojat leppyivät ja tunnustivat: Sinä olet urhoollinen, Sam!»

»Niin hän teki nytkin toisten puolesta», jatkoi voimistelunopettaja. »Ja silloin koko luokka peruuttaa: Me kaikkihan huusimme!»

Rehtori arveli:

»Niin, kyllä hän oli oikeassa, kun sanoi vetoavansa koululakiin, ellei toveri saisi hyvitystä . . . Mutta . . .»

»Ja nyt sinä, Kiiliä, tahdot hänelle käytöksen alennuksen, vaikka sinun oli pakko antaa kollegallemme varoitus! Ja sinäkö sen sanoit? Sinäkö sen tekisit Samille . . . sinä hänelle, joka

tietää niin tarkalleen, milloin Abraham syntyi, sinä ja sinä vuonna hänen poikansa Iisakki ja sitten Jaakoppi ja sitten . . .»

»Älä rienaa, on asioita, joissa en leikkiä kärsi», puhahti rehtori.

»Ja milloin professori Lutherus antautui paavilaisten erhetyksiä vastaansanomaa; puhumattakaan niistä, joita ei taito tiedä, tieto ymmärrä: kuinka kaksi yhtyi yhdeksi ja muodosti ymmärryksen ylitse kolme persoonaa . . .»

»Älä rienaa», kiehahti rehtori. »Vai pitääkö minun sinullekin huutaa?»

Kolin koetti rauhoittaa. Nuori voimistelunopettaja kiivaili:

»Minä puolustan sitä reipasta poikaa! Paitsi että hän kolmannella luokalla on jo kirjoittanut sellaisia aineita, että mainittiin niiden läpäisevän vaikka ylioppilaskirjoituksissa; paitsi että hän tietää Napoleonin sellaiseksi mestariksi, joka uskalsi sotaretkillä pyyhkiä nuuskaa säämiskähousuihinsa; paitsi että hän miehekäästi tohti lyödä nyrkkinsä pulpettiin, kun venäjän maisteri vakuutteli, että meidän on tunnettava itsemme keisarikunnan lapsiksi; paitsi että hän osaa solkenaan tuollaista: sostsistshajushajasja shenstshina, tai osaa lausua Bordeaux x:llä, tai latinat: orum, jorum, liirum, laarum, — paitsi kaikkia tätä hän on terve nuorukainen, sitä kulttuuria, jota me tarvitsemme, hän hyppää, kiipeää tankoihin, köy-

siin, loikkaa, notkistaa polviaan, oikaisee ne jälleen. Kas näin. Muistatteko, me notkistimme hänen kanssaan minun luonani yhtenä iltana kolmetuhattaviisisataaseitsemänkymmentäkaksi kertaa polviamme, ja kaksi päivää sen jälkeen täytyi minun itseni hyppiä kouluportaita ylös, niin olivat polveni tottuneet siihen treenaukseen, mutta Sam käveli rauhallisesti kuin ennenkin. Hänen erikoisalansa on pyramiidi, jo ensi luokalla hän kiipesi kuin orava pyramiidin huipuksi, mutta nyt hän kantaa kolmea, neljää olkapäillään. Hän ui, juoksee, heittää painia, työntää kuulaa, lyö palloa, nakkelee kiekkoa, kuulaa, väkivasaraa, nuijaa, sinkauttaa niin että pallo litteänä lentää näkymättömiin. Viimeisessä kilpajuoksussa, jonka yläluokilla järjestin, olisi hänen aikansa tullut vieläkin paremmaksi, ellei olisi käynyt vastatuuli, mutta senttimetrin voitto Suomen mestarista sekin jo oli. Ja hänen potkupalloilustaan voin mainita, että vaikka aurinko paisoi häiritsevästi suoraan silmiin, oli hän vähällä tasoittaa pelin, joskin vastapuoli, johon minä kuulin, valitsi laitavastaisen auringon, mikä teko Samin miehekkäälle luonteelle olisi sopinut. Ja kukapa tietää, mitä olisi tullutkin, sillä minun joukkoni löi ja haavoittui ja seuraavat kaksi kuolivat. Ja se on varma, että Samista koituu kerran mies, joka, kun sota loppuu, ja se loppuu viimein meidän eduksemme, tuottaa

maallemme kunniaa, mies, jota kerran palvelaan kuten hän ansaitsee, sillä ihmissielussa piilee lopultakin pohjalla kaipuu nähdä sankaruutensa lihassa ja veressä, senhän ymmärrätte. Nykyinen sota-aika on korostanut ja painostanut juuri tällaisen tähdellisyyttä, ja olen varma, että hänessä olisi ainesta, joka puolestamme lentäisi arenalle, tekisi meitä maailmalla tunnetuiksi, sillä sellaiset nerot kuin Sibelius ja Sam Ilola Amerikassa, Australiassa . . .»

Lehtori Kolin innostui:

»Ja kuitenkin hänellä on järkeä myöskin kyntää peltoa, vääntää kiviä, metsästää ja kalastaa, joka on parasta ja hyödyllisintä urheilua, ja Sam tekee myöskin sitä.»

Lehtori Kolin oli nimittäin elintarvepulaa aavistaen hankkinut itselleen kauppaneuvos Vennolammin avulla maatilan, ja sitä maalaiskulttuuriaan hän nyt puolusti.

Voimistelunopettaja:

»No niin, mutta — eihän kaikilla ole tilaisuutta saada kivenvääntämistä. Entä sitten maamme maine, juuri olympialaiset! Niistä on reklaamia maallemme, ja hädän tullen, — vastaiseen vapaussotaamme tämä tuskin ehtii, — saamme ulkomaalta sitten kannatusta, rahaa. Lainoja. Aseita, miehiä.»

»Luota sinä sellaisiin sympatioihin!» epäili Kolin. »Muuta me silloin tarvitaan, eikä se aika muuten tulekaan. Suuri Napoleonkin sanoi,

että sotaan tarvitaan ensimmäiseksi rahaa, toiseksi rahaa ja kolmanneksi rahaa. Ja sitä saadaan oikeastaan parhaiten kyntämällä, rai-vaamalla, metsänhoidolla. Mutta — olkoon menneeksi, myönnän mielelläni, että Sam ehkä urheilijana, loistohevosena voi kerran olla reklaami maallemme. Ja kelpo reklaamintekijänä ja varmaan tulevana dollarien sieppaajana en antaisikaan nyt Samiin koskea: en siitäkään syystä. Hänellä on järkeä päässä, hän on matemaattinen kyky.»

»Niin, mutta koko seitsemäs luokka oli hävytön minullekin, kun koetin erottaa pahimmat mielenosoittajat yleisjoukosta», sanoi rehtori. »Ei sellainen käy laatuun, oppilasten täytyy olla kuuliaisia. Jouduin todellakin asemaan, josta voitaisiin vanhan virsikirjan värsyllä sanoa:

Sonnit suuret mua ympäröi,
mullit lihavat mua puskevat.»

Viimein Kolin esitti, että hän tarvitsisi Samia lastensa kotiopettajanakin, ja senkään vuoksi ei hän tahtonut poikaa ärsyttää.

»No, jos nyt tässä sittenkin päätettäisiin, että asia painetaan villaisella», lopetti rehtori Kiiliä. »Sitäpaitsi on Laurellin vanha pari raihnaita: he tulisivat ehkä kovin pahoilleen Sam Ilolan menettelystä, jota eivät ehkä ymmärtäisi.»

Ja niinpä kävi, että Sam sai jouluksi täyden käytösnumeron ja hänen luokkatovereilleen tuli syy taas hurrata tapansa mukaan:

»Eläköön Sam Ilola, gentlemanni!»

Sam oli komea poika. Tukka tumma, kiharainen. Silmät, jotka välkehtivät iloa, paitsi milloin hän vihastui, ja silloin ne säkenöivät kuin murhaava teräs, suuret; korvat pienet, kasvot säännölliset, »tukka sillä tavoin kamattu, että ohimoilla olevat hiukset olivat taaksepäin kääntyneet», kuten realistisissa ja psykologisissa romaaneissa sanotaan; posket kauniit: kaikki kaunista.

Ja omituiset kasvot: sillä hän saattoi muuttaa niiden muotoa toiseksi miten vain halusi, esimerkiksi konventinjuhlissa näytellessään.

Muuten hän oli hyvin terve poika, vailla aikaiskypsyyttä: hän ei ollut tähän asti vielä kertaakaan oikeastaan katsahtanut tyttöihin.

Kotioloissakin oltiin häneen tyytyväisiä. Tulipa pelloilta raivata jokin itsepäinen kivi, joka oli tehnyt niittokoneelle haittaa koko Laurellien suvulle, — ja siitä oli kauan, talohan oli kulkenut suvussa satoja vuosia; — tulipa renkien kyntää kuivana keväänä hirveän raskas savinen sarka, joka kumisi kuin kallio, ja jos he valittivat, — tänä vuonna oli muuten toinen rengeistä lähtenyt poisikin, sillä hänen vaatimansa palkka kävi Mikael Laurellin poloi-

selle kukkarolle mahdottomaksi, — niin, Sam tuli toki kotiin joko sunnuntailomalle tai muuten vain arki-iltana käymään. Olipa haettava lääkäri Mikael-herralle, joka oli tullut kivulloseksi; otettava yht'äkkiä tömähäneet vieraat vastaan, kun vanha rouva hääräili vielä kädet suolavedessä tai Angelika ravisteli kanakamarissa esiliinastaan pölyjä; pitipä korjata vanha seinäkello, maalata, takoa kyläsepan apuna pajassa jotain, keksiä verkoille uusi väri; olipa hevonen sairastunut: Sam tutki kaikki asiat, kirjoista tai ihmisiltä, joiden kanssa hän jutteli uutta oppiakseen. Talven hiljaisina, alakuloina lauantai-iltoina hän luki ääneen jotain vanhanaikaisen lempeää kirjaa naisille, jotka tekivät käsitöitään pöydän ääressä, ja herralle, joka loikoi nahkasohvalla lisääntyvistä huolistakin väsyneenä. Ei siis aivan ihmeellistä, että Mikael Laurell kaksi vuotta sitten oli antanut Samille joululahjaksi oman kellonsa, vanhan, kauniin hopeakellon. Ja välisti puhuttiin siihenkin suuntaan, että Sam voisi ylioppilaaksi päästyään jäädä hoitamaan Pähkinämäkeä. Enimmäkseen Sam kuitenkin halusi juristiksi: kunnioittamansa Alvar Laurelan malliin vain!

Ah, jospa me muut olisimme nuorina olleet sellaisia kuin tämä mainio Sam! Kuinka sydämessämme nyt tuntuisi lohdulliselta!

Mutta, myöntäkäämme: näkyivätpä hänessä vanhat salaiset heikkoudetkin: kiivaus, ylpeys

ja niskurinpuuskat! Vielä kolme vuotta sitten oli tämä ihannoitu kieltäytynyt tulemasta Laurellien kanssa samaan valokuvaan, kun Mikael-herra tuotti kaupungista kuvaajan perhettä ikuistamaan. Myöskin Alvar perheineen oli silloin Pähkinämäellä. Varustauduttiin ryhmään, mutta — Sam väistyi koivikkoon, sieltä yhä syvemmälle yksinäiseen metsään. Huudellaan. Etsitään. Miestä ei tule. Ja täytyi otattaa valokuva, jossa ei Samia ollut. Angelika loukkautui niin, ettei Samia edes torunut, mutta Alvar uhkasi:

»Selkääsi ansaitset!»

»Koetapas antaa!» vastasi Sam ja valkeni, ja Alvar näki hänet niin vihastuneeksi, että uskoi hänen turvautuvan, jos heikommaksi jäisi, vaikka johonkin aseeseen, ja jätti hänet halveksien rauhaan.

»Kummallista tuo uhma», ihmettelivät Laurellit keskenään surren.

Ah, jospa edes Angelika olisi aavistanut, että silloinen uusi renki puoli tuntia aikaisemmin puhui Samille jotain — hänen suvustaan. Renttu-isästä! Äidistä, joka — mikä lienee hänkin ollut, äidistä, josta Samille ei ollut koskaan kerrottu mitään. Nyt renki kertoi, ja parjasi. Ja vielä tulipalosta, murhapoltosta, jonka Sam kuului pienenä kaupungissa sytyttäneen. Oli polttanut äitinsä.

Tämä toi Samille sellaisen raskaan, synkän

tunteen, ettei hän muka kuulunutkaan Laureleihin, hyväntekijöihinsä!

Hän oli jotain muuta . . .

Kirottu, joka oli pienenä polttanut kokonaisen kaupunginosan ja — ehkä oman äitinsä.

Sam alkoi surukseen tuntea synkän erikoisuutensa, jossa hänen — täytyisi pysyä. Häpeäksi olisi hän nyt tullut valokuvaan toisten joukkoon!

Ohimennen: miten kauppaneuvos Vennolampi kellahtinurin, ihailijainsa kummaksi ja harvojen suureksi suruksi.

Ennen tämän vuoden maaliskuuta, joka kävi ansaitsemattoman kohtalokkaaksi Laurelien perheelle, niin, helmikuussa, jolloin Pietarista alkoi kuulua kaameita huhuja vallankumouksesta, sattui se suurien asiain rinnalla pienehkö kumma, että ukko Vennolampi romahti nurin. Hän, jota ihailtiin, — ja epäiltiin. Joka imarteli kaikkia puolueita, työnty joka paikkaan, liehasi kaikkialla, rehenteli ja hölysi. Hän, joka osti metsiä, fonoloita, lauttoja, vuotia, lankkuja ynnä kupariromua ja vanhoja säkkejä Venäjän armeijaa varten. Hän, joka vei koivut kirkkomailtakin, — sattui tosiaan, että pari maalaiskuntaa niitä möi. Hän, joka osasi antaa pojilleen, joista yksikään ainoa paitsi Venti ei tullut edes ylioppilaaksi, jonkinmoiset johtajan-tittelit ja hankkia heille virastoja kumartelemalla paikatkin. Hän, joka

keskellä sotaa osasi lähettää sotilasviranomaisilta mairimillaan passeilla lapsensa Ruotsiin, Ventin puutarhaopistoon ja nuorimmat Tukholmaan oikein hienoa käytöstä oppimaan, hyväkin suomenmielinen. Hän: kupperiskeikka yht'äkkiä. Täydellinen!

Kuka sitä uskoi mahtavasta ukko Venno-lammista!

Nyt puhuttiin, nyt tiedettiin, nyt parjattiin! Ukko oli muka vuosi sitten tehnyt arpanopil-laan tavattoman uhkaheiton: ostanut, sodan pikaiseen loppumiseen uskoen, aivan ennenkuulumattoman tukkivaraston ja sahauttanut sen, aikoen kaupata ulkomaille.

Sota ei loppunutkaan. Yhäti se pauhaa.

Valtavat lauta-, lankku- ja muut varastot jäivät seisomaan, sintymään. Velkojat ahdistamaan. Ja siinä se olikin loppu:

»Kaikki tietävät, kuinka tuhannenmoisesti Vennolampi vehkeili selvitäkseen. Touhusi ja kerskui, piti kemuja, kiemurteli kuin onkimato koukussa. Lateli suuria tulevaisuuden unelmiaan, pyyteli nimiä, — mutta kukapa ystävä nyt enää olisi antanut? Pyyteli kasvot mai-reina, nuo kasvot, jotka ovat tosiaan yhdistelmä kettua ja porsasta. Niin, ihmiset eivät ole arme-liaita sillekään, jota ovat äsken hänen menes-tyksensä vuoksi kehuneet erikoiseksi tutukseen. Väittävät Vennolammin pelastuneen vain armosta vankilasta, sellaisia rötöksiä hän kai-

kessa hiljaisuudessa on tehnyt. Kiittäköön onneaan, kun pääsee konkurssilla!»

Siinä meni saha, siinä monen miljoonan tilat, laivat, autot, fonolat ja päristimet, vaunuhevoset, siinä vuoroin saarnojen lukeminen, vuoroin markkinoilla käynti: koko reklaamihoito. Lapset hommattiin Tukholmasta pois, rouva-vainajan omaisten luo maaseudulle:

»Raukat, kovillepa heidän vielä kerran ottaa opetella jotain muutakin kuin tanssia ja hie-noja vieraita kieliä!»

Anja jäi yhä lehtori Kolinin luo, niin uskollinen on Kolin sittenkin entistä ystäväänsä ja auttajaansa kohtaan, — vaikka teeskenteleekin pohjaavansa elämänsä kylmiin reaaliasioihin!

Venti voi jatkaa opiskelunsa loppuun osuudella, jonka äiti-vainaja määräsi hänelle myötäjaisistään. Paljon se ei ole, mutta se riittänee kyllä. Kurssi päättyy ensi kesänä, ja sitä ennen ei Venti voi tulla lohduttamaan edes isäänsä, joka on nyt onnettomuuden syvimpään kuiluun syösty: hänelle jättivät pesänselvittäjät ainoastaan pienen myllyn sahalla. Armosta.

Siellä hän nyt jauhattaa, kauppaneuvos, omassa myllyssään ikäänkuin renkinä, hoitelee kiviä, kantaa jauhosäkkejä.

Ja — itkee vähän väliä.

Tuho lähestyy Samia. Kaikki muuttuu. Niin, niin, elämä on liian rikas salliakseen mitään iskusanoja, kaikkein pyhimpikään kuten esimerkiksi: isä, äiti! Sillä nekin saattavat välillä olla pelkkiä iskusanoja.

Eräänä iltana maaliskuun alussa hankkiutui Sam juuri lähtöön maalle. Oli arki, mutta lyseolla lomaa oikeinpa kaksi päivää, sillä sanomalehdet kertoivat peittelemättä mella-koista, jotka raivosivat Pietarissa; siellä ammuttiin kaduilla, siellä syöstiin muka santarmeja katoilta alas pistimien kärkiin. Pakolaisia Venäjältä ryöppysi kuin tulipalon vaarasta, kirjava lauma venäläisiä, kaikkia kansallisuuksia, — ken aikoi tätä tietä ulkomaille, ken hakea meiltä suojaa; keskeytyipä monen matka tähänkin kaupunkiin, joka oli pakotien varrella. Tuossa kauppasi harmaa vanhus, jalassa kenraalin kirjavat, leveärantuiset kaatiot, paria hopealusikkaa ja lyijykyniä, tuossa kenraalitar

jalokiviä tai — vanhaa pataa; tuossa puiston penkillä istui ylhäinen parooni, toivottomuudesta tylsä, joka oli pelastanut kaikestaan muuttaman kirjan ja — rikkonaisen lampunkuvun. Kuin tulipalossa akka arvottomat kenkärajat. Kirjatko arvottomia? No niin, niin . . .! Mutta siinä vain hänen kaikki omistuksensa ja matkatavaransa näkyivät sanomalehteen käärittynä. — Jo huhuttiin julmuuksista Helsingissäkin upseereita kohtaan, sotamiehet halkoivat heidän päitään sapeleilla, polttivat heitä tulisella höyryllä, kaivoivat piilopaikoistaan. Täälläkin sotaväki lähti kasarmeistaan ja liikehti rauhattomana ja vallattomana. Mitä lienevät aikoneetkaan, nuo vastenmieliset harmaamekot. Punakaartikin oli perustettu . . . Suomi vaati vapauttaan, niin porvarillinen kuin punainenkin, kumpikin omaansa.

Rehtori Kiiliä, — muut opettajat, etenkin Kolin, pysyivät toistaiseksi varovaisina, — antautui koko sielullaan ajan pauhuun. Siinä määrin, että melkein yllytti pienessä kiivaassa puheessa opettajia ja yläluokkain oppilaita yhtymään kansanjoukkoihin silloin kun venäläisten käytyreitä vaadittaisiin voimalla ja väellä tilille: laputtamaan viroistaan ja maasta pois. Sitten olikin kansankokous erottanut poliisimestarin, riisunut santarmit aseista, vetänyt leijonalipun Raatihuoneen katolle. Sam oli kulkenut mukana, innostunut, hyökännyt ensimmäis-

ten joukossa santarmilta sapelia ottamaan. Kun lehtori Kolin sulki omat lapsensa ikäänkuin kotiaarestiin, kirjoitti Sam heidän läsnäollessaan jonkinlaisen sotaisen vapaudenhymnin, jonka vei toiseen kaupungin lehdistä; Samia oli mahdoton pitää vankina. Sensori ei vielääkään tahtonut jättää hänen kirjoitustaan mustalla ristillä merkitsemättä; silloin hän sai toimitussihteeriltä ja lyseolaiselta pienen könistyksen.

Nyt kaikki hiljeni toistaiseksi. Odotettiin, mitä sotamiehet ja punakaarti puuhailivat... ne näyttivät hautovan yhteisiä aikeita.

Sam ajatteli, että Pähkinämäellä oltiin levottomia, siellä ei tiedetty viimeisiä uutisia. Ja hän hankkiutui siis sinne.

Hän sammutti juuri sähkön Kolinin eteisestä astuakseen kirjareppuineen, jossa ei ollut kirjoja, vaan sanomalehtiä ja vähän eväitä, ulos illan hämärään ja lumiselle kadulle, josta tässä touhussa oli unohdettu kinoksetkin korjata pois, kun palvelijatar tuli ulkoa vastaan ja ilmoitti, että joku vieras seisoi portaiden edessä tahtoen päästä Samin puheille.

Tulija oli pitkä ja tummaverinen mies, muuta ei enää erottanut. Sam sytytti jälleen sähkön ja näki hänet selvemmin.

Ensi vaikutus oli inhottava.

Se täytti Samin — salaperäisellä tuskalla. Melkein surulla, joka paisui sietämättömäksi: hän ei ehtinyt ajatella, mistä syystä.

Mies oli senmoisten näköinen, joita syyllä kutsutaan — roikaleiksi. Poskissa, jotka olivat kuopille painuneet ja kelmeät, versoi karkea parransänki, moneen vuorokauteen ei se valkean- ja harmaankirjava parta ollut kokenut partaveistä, tai jos lienee, sitten tylsää kuin huono keittiöveitsi. Silmien alla riippuivat punaiset ja siniset pussit.

Ne silmät — veristivät.

Sam ikäänkuin muisti jotain, eikä kuitenkaan muistanut.

Mies seiso i hontelona ohut päällystakki yllä, jalassa matalat kengät, joiden pohjat näyttivät ratkeilleen. Hän seiso i . . . hymyili omituisesti.

Vihdoin hän ojensi kätensä, joka oli inhotavan veltto, pehmeä, ikäänkuin tahmea, ja sanoi:

»Poika, etkö tunne?»

Ei, Sam ei tuntenut. Hän kysyi herran asiaa.

»Sitä minulla on liian paljon näin porstuassa jutellaksemme», vastasi mies röyhkeästi. »Viehän saliin.»

»Viehän?» toisti Sam. »Ketä saan kunnian puhutella?»

»So, so so», vastasi mies äskeitäkin röyhkeämmin. »Totta kai me on oltu ennenkin sinut. Ainakin sinä minulle. Näytähän nyt minulle ovi.»

Sam tahtoi ottaa vieraalta päällystakin ja asettaa sen naulakkoon. Mies torjui, ei antanut.

Ja sitten hän tallusteli kursailematta saliin.

Siinä, vieraan mennessä ohitse, Sam huomasi, että hänestä tuulahti vastenmielinen löyhkä, kuin pinttyneen lian, — ilma olikin kostea, räystäät tippuivat päivällä, ja rentun päällystakki märkä, — ja vielä lisäksi jokin muu merkillinen haju. Se muu selvisi hyvin pian: mies meni lähimmän pöydän luo, veti höllällä riippuvan vaatetuksensa taskusta pullon, joka holskui puolillaan jotain viheriää nestettä: pontikkaa, näinä aikoina poltettua kotiviinaa. Hän löi pullon pöytään mahtavalla eleellä, mutta varoen ettei se särkyisi, ja kehuskeli:

»Tässä on minun työvehkeeni, poika.»

Sam estelemään, ettei likainen pullo jättäisi merkkiä Kolinin mahonkipöytään, löysi tyhjän teevadin ja asetti sen pullon alle. Mutta nyt istahti pitkä rötkö märkine palttoineen, jonka reunat kukkivat repaleina, Kolinin vaalealla irtopäällyksellä verhottuun nojatuoliin.

Sam esittämään, että kentiespä vieras antaisi sittenkin riisua päällystakkinsa.

»Älä, älä», torjui pontikan tuulahduksien levittäjä. »Ole sinä hiljaa», naurahti hän sitten. »Onko lehtori kotona? Katsos, minulla ei ole takkia eikä liivejä.»

Syntyi hiljaisuus.

Ja taas mies kehaisi:

»Katsohan, tällainen mies minä olen.»

Mies-sanan lausui hän pöyhkeästi. Ja avasi päällystakkinsa ja näytti Samille likaisen paidan, jossa ei ollut ainoakaan nappia, ja paljaan, hyvin haivenisen rinnan:

»Tällainen renttu minä olen. No, kai sinä tunnet minut?»

Ei, Sam ei kuolemakseen tuntenut. Eikä mies, joka kulautti siinä samassa pullostaan niinkuin rintatautinen vie lasiputkensa suulle, ennenkuin jaksaa puhua, — siltä tuntui Samista, — näyttänyt välittävän jouduttaa tutustumista. Hän jatkoi ikäänkuin tunnettuja asioita:

»Niin, tässä sitä nyt viimein kohdataan. Sittenkin! Mutta, etpäs ole vielä minun pituiseni. Tulepas mittasille. Etkö tule? Toisen näköinen minä olin sinun iälläsi . . . arvaa sen, kaunis mies! On minulla vielä voimaakin! Koettelisit vain käsivarsiani, joita kyllä aikoinasi olet kokenut, niin näkisit, kumpi meistä on vahvempi. Kyllä minä pystyisin vaikka kivenhakkaajaksi! Mutta älähän hätäile! Nappula sinä olet vielä. Et tunne elämää. Osaatko jo edes ryypätä? Minä sinun iälläsi osasin. Niin, minä sitä olen ryypännyt, kuten sanottu. Puteljuksen kanssa menettänyt monta paikkaa. Hyviäkin. Oluttehtailija Blöcker Loviisasta, tunnetko sinä hänet?»

Kuinkapa Sam olisi hänet tuntenut!

»Asetti minut panimoonsa disponentiksi.

Oltiin juotu yhdessä pari viikkoa. Siellä olisi kelvannut elää. Minä ryyppäsin, menetin paikkani. Olin sitten taas sanomalehtimiehenä, juopotellen, siellä ja täällä. Kerran panttikonttorissakin Helsingissä, virkailijana... Tuttuhan se paikka! Mutta kun menin sinne takaisin, — läksin näet maalle ja viivyin poissa kolme viikkoa, — niin sanottiin, ettei virkaa enää ollutkaan. Nyt tulen Vaasasta, palvelin siellä korkeassa virassa: sensorina. Sanomalehtisensorina. Hihii... *Alii aliter vivunt!* Potkivat pois, antoivat selkäänkin, tiedäthän: tämä kirottu vallankumous. Hyvä, etteivät hengiltä nitistäneet. — Hirteen tästä olisi parasta mennä! Mutta vielä minä...! Tiedätkö sinä, mitä on kirjailla, poika? Minä olen nähnyt vähän eri tavalla elämää. Älähän rehentele!»

Kirjailija! Sam alkoi jotain aavistaa. Tietysti ihmiset olivat maininneet, milloin harvoin olivat Samin isästä puhuneet, — ja viimeisestäkkin oli jo monet vuodet, niin oli Ilola unohdettu, — että hän oli ollut kirjailija.

Välillä Sam kaipasi, etenkin näinä lähestyvän nuoruutensa aikoina, öisin yksinään valvoessaan, isäänsä, ja vielä enemmän äitiään, monin verroin enemmän. Isä tuntui vastenmieliseltä, ja hän toivoi, että siinä vivahteessa, joka oli ilmennyt ihmisten puhuessa hänen isästään, — Samin mieleen painuivat merkillisesti heidän puheensa, — olisi ollut jotain liioi-

teltua, että miestä, ihmistä olisi ymmärretty, nähty jotain hyvääkin tuossa hänet kieltämättä hylänneessä miehessä, joka oli kohdellut hänen äiti-vainajaansakin niin pahoin!

Ja tässä se kaivattu ja puolustettu nyt oli! Tuossa se istui — pontikalle ja lialle tuoksuen, tunteettomana, julkeana, rehentelevänä.

Samin silmissä säkenöi ja pimeni!

Hänen sielunsa ympäröi yht'äkkiä yhä enemmän synkkä varjo: todellinen entisyyden varjo.

Se karkasi kimppuun kuin hirviö.

Mies ilmaisikin sitten eräillä pikku tapauksilla, jotka nousivat yht'äkkiä Samin mieleen hänen lapsuudestaan, että hän oli Samin isä.

Tuollainen isä! Tuossa tilassa! Itsensä rappiolle renttuillut! Sensori!

Vieras esitteli itsensä:

»Kuule, onko sinulla liikoja vaatteita? Minähän olen isäsi. Anna minulle!»

»Teille? Mutta... Siihen minulla ei ole edes lupaa! Ne ovat kasvattajaini lahja. Ja olette kookkaampi minua, kuten väitittekin. Pukuni olisi teille — liian pieni!

»Mutta minähän olen isäsi, — häpeäisit. Mene nyt etsimään. Jotain. Kyllä ne kelpaavat, vaikka ovat ahtaatkin.»

Sam häpesi todellakin, mutta omalla tavallaan:

— Mitäs, jos Kolinit näkisivät tuon rentun täällä. Rentun, minun isäni!

Tuska raateli Samia niin, että hän meni sekaannuksissaan poikien kamariin, keksi Kolinin pojille jonkin verukkeen, otti sieltä pari kirjaa ja samalla paremman takkinsa ja vei saliin.

Mies riisui kursailematta palttoonsa:

»Liivit myöskin.»

Sam nouti liivit.

»Housut myöskin», komensi mies.

Silloin Sam asettui vastarintaan: eihän täällä salissa toki käynyt riisuutuminen.

»So, so, älä opeta!» ivasi mies. »Muna kanan opettajaksi. Tuo housut! Luuletko, etten minä osaa hienosti käyttäytyä. Jutellaanhan nyt — asioista. Minä tulin tänne — sinua katsomaan, poikani. Niin, niin . . . Minä olen muuten nämä vuodet käyttänyt nimeä Kormano. Mutta nyt täytyy nimen taas muuttua Ilolaksi, muuten pistelisivät sillä sensorilla minua kaiken ikäni. Niin, poikani, minä tulin katsomaan sinua.»

Hänen äänensä tekeytyi hyvin helläksi ja maireaksi.

»Asun tuolla Myllymäessä. Erään saunoittajan luona. Hän on tosin vanha akka, toinen silmä poskelle valahtanut . . . Eikä ole edes rahaa maksaakseni hänelle ruuasta. Mutta, kuten sanottu, puhellaan nyt sinusta, poikani!»

Hän oli kuullut Samin lahjoista, suorastaan ihmelapsen maineesta. Seitsemännellä luokalla, eikä vielä kuudentoista ikäinen! Totta kai hän

poikansa syntymäpäivän muistaa. Hän oli ajatellut Samin kohtaloa.

Ja hän oli Samista ylpeä:

»Minä olen sinusta ylpeä, poikani! Minun poikani! Arvaahan sen: minun, joka olin ainakin etevä matemaatikko, kunnes ne lahjat menivät tähän — tähän.»

Ja Kormano kulautti pullostaan.

Sam oli vaiti, — kunnes yht'äkkiä virkkoi:

»Silti ette kertaakaan kirjoittanut minulle. Ette käynyt minua katsomassa», eikä hän enempää jaksanutkaan.

»Häh?» kysyi Kormano ja sotki pois asian: »Ja nyt koitti minulle sittenkin onni. Tuli pelastus pojassani, pojassani. Kohdakkoin ylioppilas. Saat virkoja, — korkeita virkoja, se sinun täytyy. Ja sinä minut elätät!»

»Elätän», huudahti Sam. »Te ette ole kertaakaan edes kirjoittanut minulle», toisti hän. »Ja olette ollut sensorina! Tiedättekö, mikä alhaisuuden kuilu? Tuhria musteella, kahlita vapaata sanaa . . .»

»No, no, älähän kukkoile! Et sinä elämästä mitään tiedä! . . . Minä menen ehkä juoppoparantolaan. Ja sitten voisin ruveta vaikka rengiksi. Erään entisen luokkatoverini taloon pääsisin . . .»

»Se tehkää, ja heti! Niin sitten nähdään», kehoitti Sam.

»So soh», tuli kohta äkäisesti. »Älähän

neuvo. Suoraan sanoen: muutama vuosi, niin olet virassa, elätät minut — joka tapauksessa.»

Imarteleva, isän ylpeyttä teeskentelevä sävy muuttui taas kokonaan. Miehen silmät säkenöivät tummina ja hän astui uhaten Samia kohti:

»Elätät — pakosta! Ei minun tarvitse juoppoparantolaan, jos en tahdo. Ja rengiksi minä — ohoh. Sinä juuri hankit minulle kamarin. kaluston, ruuan, — ai ai: minä pidän makeista ruuista! Ja hieman taskurahoja isällesi!»

»Entäpä jos en suostu tuollaiselle pyytäjälle», uhkasi Sam.

»Et suostu? Sinä et nähtävästi aio juristiksi? Kuulin, että aikoisit. Siinä tapauksessa sinä jo tietäisit, että puolellani on laki, selvä laki! Määrää työkyvyttömän vanhemman täysikäisen lapsensa elätettäväksi. Olet ainoa lapseni. Minä olen — kurjuuden kuilussa! Olen siis: jaksan kyllä odottaa, minulla on sitkeyttä. Ja sitten elän hyväpalkkaisen virkamiehen isänä, sinun. Ja me elämme niin rätöisästi, ettet arvaakaan!»

Siinä Sam kuuli vanhemman rakkauden suloisen soinnun! Jumala varjelkoon muita ihmisiä sellaisesta!

Turhaan nuorukainen vetosi siveelliseen oikeuteen. Hän oli, kuten olemme monesti huomanneet, tavattoman arka oikeasta ja väärästä. Isä kömpi pystyyn, jälleen täysin juovuksissa, ja uhkasi:

»Kunnioita isääsi ja äitiäsi: tunnetko sen käskyn? Ja selvä laki: sinä elätät minut! Mutta kai sinulla on alkajaisiksi antaa vähän rahaa? Sinähän ansaitset jo sanomalehtikirjoituksilla. Minun täytyy maksaa sille akalle.»

Samille tuli kiire kaivella taskujaan, keskellä suruaan ja hirvittävää häpeäänsä: saataisivathan Kolinit lopulta tulla saliin! Omaa rahaa ei hänellä nyt ollut; mutta kyllä muutama markka kasvattiäidin uutteralla, kauniilla elämällä koottuja pikku säästöjä.

— Jos Kolinit tulevat!

Jos he tulisivat, ennenkuin Sam saisi ulos tuon hirviön, joka suvaitsi rehennellä olevansa hänen isänsä ja sitten heti uhata kiristyksellä, — mikä tuskan syvyys! Sam työnsi Kormanolle kaikki rahansa.

Kaimo Kormano katsoi pulloaan: se oli tyhjä. Katsoi kauniisti kokoon taitettuja markanseteleitä, jotka siihen aikaan olivat käytännössä, irvisti ja sanoi:

»Nyt saan — viinaa. Minä poistun toistaiseksi.»

Hän meni jo eteiseen, mutta siellä hän pysähtyi ja kerjäsi uudestaan:

»Mutta minun pitäisi saada ruokaakin. Ensi hätään. Etkö voisi hankkia minulle pari voileipää?»

Onneksi oli Samilla selkärepussa voileipiä, ne pikku eväät, jotka ystävällinen lehtorin-

rouva tyrkytti hänelle kotimatalle. Ne hän nyt kaivoi esille. Isä sieppasi voileivät ja alkoi haukata. Sitten hän poistui sanoen:

»Minä jään asumaan tähän kaupunkiin. Kohta tavataan.»

Sam odotti tuokion. Syöksyi sitten ulos ja alkoi samota Pähkinämäelle.

Siellä kummasteltiin, mikä ihme hänelle oli tullut. Hän oli niin hurjan näköinen. Ei syönyt parasta herkkuaan, puolukkaleipiä, joita Angelika oli hänelle paistanut. Ei vastannut mihinkään. Ei kertonut paljon mitään uutisia; oli ärtyisä, epäkohtelias, julkeakin, — taas harvinaisella pikku hirviön tuulellaan!

Älkäämme ihmetelkö, että kuulaskin pää tällaisesta sekaantuu ja sydän myrkyttyy! Samin pää oli liian täynnä tätä yhtä ja ainoaa asiaa.

Tämä oli hänelle suuri onnettomuus, entisyyden ja tulevaisuuden yht'aikaa.

Isä, joka mairii! Isä, joka ylpeilee pojastaan ansiottomasti jos kukaan: sillä hän oli isä, joka jätti lapsensa ja vaimonsa tulipaloon, oman onnensa nojaan kuolemaan, — livistäen itse pakoon: niinhän ihmiset olivat vihjailleet.

Isä, joka muuttuu ansiottomasta pöyhkeilijästä imartelijaksi ja sitten uhkaajaksi!

Jälleen ja taas: millä *oikeudella* Kaimo Kormano ylpeili hänestä? Sellaiseen ei ollut oikeutta muilla kuin Laurelleilla, jotka olivat

Samin vaalineet ja hänen tähtensä jotain uhranneet.

Kuinka typerä ihminen ylpeydessään! Sam häpesi sitä typeryyttä, että isä niin ansiottomasti saattoi ajatella näin. Ja kummasteli sitä julmuutta, ettei hän ylpeilyn asemesta edes — pyytänyt kaikkea mennyttä lapseltaan anteeksi!

Isä ei itkenyt, ei katunut, hän, joka ei ollut välittänyt näinä pitkinä vuosina Samista kerrassaan mitään. Ei käsittänyt, kuinka ihmisen olisi täytynyt hänen asemassaan nöyrytä.

Ei, hän vaati: julisti vanhemmankunnioituksen käskyä! Ja — hennoi vedota lakiin.

Kauheaa oli Samin nyt enää mennä kaupunkiin. Mutta hänen täytyi. Hän meni.

Ehkäpä isä ensi kerralla olisi toisenlainen . . .

Mitä vielä: kohta Kolineilla Sam kuuli, että isä oli käynyt siellä taas etsimässä poikaansa. Kolin itse tästä Samille kertoi. Kaimo Ilola, joka kummallisesti sittenkin oli ilmestynyt elävien joukkoon, oli ollut juovuksissa ja kerskunut saavansa Samista itselleen elättäjätän. Kolin lohdutteli Samia:

»Älä ole milläsikään, kyllähän mies jotenkin pysytetään aisoissaan.»

Sam nauroi, näytti ylen iloista miiniä:

»Mitäpä tämä minua liikuttaa?»

Hän oli ylpeä, ja hän osasi näytellä.

Kolin oli kyllä kieltänyt perheensä hiiskumasta asiasta mitään. Mutta siihen ei se silti

pysähtynyt. Kaupungillakin tiedettiin jo Samin katkera salaisuus! Renttu oli sitä itse levitellyt.

Ihme keskellä maailman melskeitäkin, että palaneeksi luultu toimittaja Ilola tuli entiseen kotikaupunkiinsa takaisin!

Ja vanha tulipalojuttu joutui jälleen ihmisten suuhun.

Kaimo Ilola kuului siellä ja täällä esitelleen itsensä tuona aikoinaan huomattavana matemaatikkona, jonka poika Sam oli, ja hän oli yrittänyt lainata rahaa — Samin laskuun. Oli rehjustellut juovuksissa. Kertonut ihmisille saunaakastaan, toissilmäisestä ystävättärestään.

Ja rehennellyt pakottavansa lain voimalla poikansa elättämään häntä:

»Kestän kyllä nämä muutamat vuodet herra Putelin ja saunaämmien parissa.»

Siellä ja siellä hän kuului nurisseen:

»Poika on laiska: ei viitsinyt edes lukea useampien luokkien ylitse! Nyt olisi virassa ...»

Sam oli nimittäin lukenut kolmannen luokan ylitse, ja niin hän kai olisi tehnyt toisenkin kerran, ellei Mikael Laurell olisi hillinnyt tyttärensä liikaa intoa ja luottamusta Samiin.

Toisaalla taas:

»Sam tahtoi minua juoppoparantolaan. Kyllä kai. Minä olen sitkeä ja voimakas mies, kestävä näinkin!»

Tovereiltakin, — muilta paitsi Kolinin lapsilta, — Samin täytyi kuulla isästään.

Sam kaivoi Kolinin kirjastosta salaa käsiinsä lakiteoksen ja tutki, oliko todellakin muka niin luonnoton laki, että lapsen, jonka vanhempi oli hylännyt, jolle vanhempi ei ollut elämässään tehnyt mitään hyvää, — ainoa perintö, minkä Kaimo Kormano Samille jätti, olivat nämä synkät muistot, — oliko totta, että lapsen täytyi vielä alistua moisen vanhemman orjaksi? Totta se oli! Sam ei ensin uskonut silmiään. Haavoitettuna kunniantuntonsa syvimpään hän luki moneen kertaan. Valitettavasti asia on niin.

»Silloin täytyy lain muuttua!» kimmahti Sam itsekseen. »En kärsi vääryyttä. Vuodatan oikeuden puolesta vereni! Epäsiveellinen laki.»

Nyt hänelle valkeni asia, jota hän ei ollut vielä ihan varmasti päättänyt, nimittäin mille elämänuralle hän antautuisi. Kaikkihan oli tuntunut hänestä yhtä helpolta. Nyt:

»Pitää todellakin ruveta juristiksi, niinkuin Alvar Laurell!»

Sam muisti lukeneensa jostakin tällaisen jutun: Kiinassa, jossa vanhemmat kuitenkin olivat suorastaan lastensa hengen itsevaltiaita omistajia, ei pojalla, jolle vanhemmat eivät olleet opettaneet mitään ammattia, muka ollut mitään velvollisuuksia vanhempiaan kohtaan. Sam ajatteli:

— Odotetaanpas! Juristiksi! Ja pääsen kerran eduskuntaan, ja tämä lakimme muute-

taan! En voi kärsiä — vääryyttä! Mielelläni auttaisin isää, jos hän katuisi. Jos olisi ilmaissut edes kiitollisuutensa Laurelleille. Auttaisin kohta . . . ottaisin jo nyt jotain rahatyötä, samoin kesällä, ja hommaisin hänet hoitoon. Mutta tällainen isä! Miten köyhäksi ja onnettomaksi tulin, minä orpo ja köyhä, kun — sain itselleni isän! Enkö minnekään hänestä pääse? Enkö voi lyödä itsestäni irti tuota vierasta, joka vaatii oikeuksia minuun ja ylpeilee — kärsimyksilläni, niinkuin hän olisi niillä ansioitunut?»

Yht'äkkiä pälkähti Samin päähän ajatus, joka oli hänenikäiselleen ja -luontoiselleen pojalle sairaalloisen aikaiskypsä, hänelle, joka ei ollut vielä edes vilkaissut naisiin:

— Vanhemman ansio? Riittääkö se muka ansioksi, että tekee maailmaan lapsen? Tylsinkin pystyy siihen . . . koirakin! Pöyhkeillä moisella: olla lapsen vanhempi!

Sitten jatkui sielussa salainen hävitys. Muistot, surulliset muistot, tulipalo, säkenöivät silmät: isän, joka löi, kun poika ei, niin pienenä, osannut hänen ylhäistä tiedettään! Ja löi äitiä . . . antoi hänen palaa, poltti hänet!

Muistot nousivat kuin kummitus kaukaa entisyydestä.

Moinenhan teki aivan sekapäiseksi:

»Enkö koskaan pääse tuosta julkeasta, joka vetää minua näin syvyyteen, — julmiin muis-

toihin? Vetää hukkumaan kuin kiviriippa lasta, jonka sen äiti tahtoo tappa! Tuosta vieraasta, joka on minussa kiinni kuin kasvanainen ruumiissa. Kuin paise, kuin loiskasvi, joka imee varjossa elävän puun mehua! Paha-henki — isäni. Kummitus, haudan aave! Täytyykö minun koko elämäni ajatella tätä, vetää jaloissani näitä muiston kahleita, jollaiset taotaan vain pahimmille kuritushuonevangeille, — isääni! Nähdä hänet luonani, lähelläni, kaiken sen jälkeen, mitä hän minulle on tehnyt! Tätä — tuonentoukkaa: isääni?»

Milen nykyaikanakin joku Oidipus tai Orestes voi syntyä, — terveellinen lääkekö, vai myrkkyyä huonoilla vaistoilla varustetuille sydämille? Tiedämme ainoastaan, että tuskat ovat tosia, että emme voi nuorukaiselta rajatonla ymmärrystä vaalia ja — että lääkkeihin sisällyy usein myrkkyyä.

Samin käytös muuttui kokonaan yhden viikon päivinä. Poika, joka ei ollut kertaakaan koko lyseoaikanaan jäänyt pois tunneilta, — ei kertaakaan, niin uskomattomalta kuin se kuuluneekin, sillä hän oli ruumiillisesti mallikelpoisen terve ja kykeni lisäksi pakottamaan itsensä kuriin sellaisissa pikku vaivoissa kuin päänsärky tai vilustuminen, — Sam karkasi nyt koulusta. Vetelehtimään, kuten outo olisi väittänyt. Mieluimmin maalle, Pähkinämäen metsiin . . . jollakin verukkeella. Päästäkseen kohtaamasta kaupungissa inhottavaa isäänsä

ja kuulemasta juttuja hänestä. Siitä piti Kaimo Kormano hyvän huolen, että ihmisillä riitti hänestä puhumista. Hän renttusi ajurien ja suutarien kanssa kuin toveriensa, ja — kehui siellä, miten hyvät päivät hänelle tulisivat Samin luona! Eräs suutari, joka tunnettiin niin syvään rappioon joutuneeksi, että tarvitsi joka aamu kahvin asemesta maitolasin spriitä ennenkuin sai järkensä hiukan liikkumaan, suvaitsi kerran ilmestyä kadulla tahmaisena Samin eteen ja vaatia häneltä rahaa, jonka oli Samin isälle lainannut. Samilla ei ollut mitään; eikä hän nyt tahtonut omistaa mitään.

Sam pakeni Pähkinämäelle, jossa ei kuitenkaan kertonut isästään: hän häpesi omaa vanhempaansa.

Suutari pititteli Samin isän sanoneen, että Sam oli tylsä luonne: sitä todisti sekin, että hän oli jo lapsena vähällä polttaa koko kaupungin.

Nuorukainen vuodatti itsekseen kyyneliä: kuinka tylästi isä taas halvensi, häpäisi!

Mutta sitten hän kauhistui jotain paha perintöä, jonka luuli sieluunsa syöpyneen: kaupunginpolttaja, murhapolttaja! Kummako se, kun hänellä oli tuollainen luonnoton isä.

Pähkinämäkeläiset eivät näinä päivinä käyneet kaupungissa, niin kauhuissaan sekä herra että rouva olivat ajan tapahtumista; he pelkäsivät, että kaupungissa sattuisi jotain hirveää.

Angelikan täytyi pysyä kotona vanhempiensa vuoksi.

Samin sydäntä viilsi kipu, kun Angelika ja rouva Laurell pääsivät jotenkin perille, että Sam oli hävittänyt paremman pukunsa, minne lieneekään: sitä ei hän selitellyt, — valehdella hän ei voinut, ja kertoa isästä olisi hänelle ollut liian häpäisevää. Siis hän puri vaiti hampaansa yhteen, ja kärsi. Hän vapisi tunnonvaivaa ja kärsimystä, kun kelpo Cecilia-rouva mainitsi, että hänen puettamisensa kävi vaalijoilleen ehkä kalliimmaksi kuin hän näytti aavistavankaan.

Sam ajatteli:

»Ah, jos pääsisin — pois kaikesta! Miten minun muuten kerran käy oikeain ihmisten joukossa? Olen tuollaisen isän poika.»

Hän ei aavistanut, että isän veri se hänessä taas toisti oman halunsa: Pakoon!

Kummallista: hän muisti nyt aivan tarkoin sen lapsuutensa tulipalon! Muisti synkän yön, hirvittävät, hävittävät liekit, ja hän oli syyllinen siihen kaikkeen.

Ja hän tunsi, että hänen täytyi jollakin tavoin jatkaa samaa latua! Tulen tietä! Se oli — perinnöllisyys; entisyyden koura oli tarttunut häneen.

Hän ei mennyt heti kouluun takaisin; vastasi kieltävästi, kun kysyttiin oliko koululla sitten taas loma: ei selitellyt, ei väittänyt olevansa sairas.

Samoin oli hän kaupungissakin jäänyt yhä peittelemättä pois koulusta ja lähtenyt kävelemään. Lehtori Kolin ei aavistanut tarpeeksi asiaa: olihan muutakin ajateltavaa, vallankumouskuume yltyi, rahvas liikehti yhä pahemmin. Lehtorin rouva ilmaisi miehelleen epäilevänsä, että Sam, kumma kyllä, vetelehti. Lehtori myönsi sen, mutta sanoi antaneensa asian vielä mennä näiden levottomien aikojen laskuun:

»Lurjustelkoon kerrankin. Sam on ollut mallikelpoinen, ja hän on murrosiässä, oikut nuorukaisessa ovat silloin tavallisia ja sitä rajumpia, kuta parempaa ainesta poika. Katsellaanhan. Hänen luokkansa johtaja ei ole muistanut minulta asiaa kysellä. Olkoon. Pannaan hänet ajan tullen ahtaalle.»

Osan viikkoa Sam vietti maalla, osan kierteli kaupungin ympäristössä.

Pähkinämäellä ei aavistettu asiaa senkään vertaa kuin Kolin.

Sam pelkäsi, että isä tulisi Pähkinämäellekin. Mutta eipäs tullut: ei kai jaksanut kävellä!

Sam oli valmis usuttamaan ärtyisän Pyynnin hänen kimppuunsa, jos hän olisi ilmestynyt portille.

Milloin Sam Pähkinämäellä tuli sisälle, oli hän muka lukevinaan jotain: otti esille talon vanhaa kirjallisuutta.

Ja katso, kun hän avasi eräänkin teoksen,

kiintyivät hänen silmänsä heti erikoisesti seuraaviin riveihin:

»Vanhemman rakkaus, se on suuruuden ja jumalallisuuden sinetti, jonka itse taivas painaa meihin.» Jatkui: »Äidin rakkaus, ehtymätön lähde, rakkaus, joka kantaa kaikki koettelemukset, julmimmatkin; se on liikuttava vertauskuva Jumalan rakkaudesta maailmaa kohtaan. Isän rakkaus», j. n. e

Sam hieroo silmiään. Tuntuu kuin hän hou railisi, vaikka vain lukee:

— Mitä tässä lukee? Mitä — satua? Fraaseja? Onko mahdollista, että ihmiset tarkoittavat tosissaan moista?

Kirjassa jatkettiin:

»Voiko olla niin luonnotonta lasta, ettei kunnioittaisi isäänsä ja äitiään?»

Koulupoika kirkaisi:

»Mahdotonta! Tosiaanko ihmiset ovat näin typeriä? Kummittelevatko kirjaimet edessäni? Hän ei yrittänyt tulla minua katsomaan koko elämäni aikana, vaan nyt vasta. Ja nyt hän häpäisee minua julkisesti sanoilla ja käytöksellään.»

Tuokion hän mietti. Sitten hän huusi yht'äkkiä:

»Ei, ei ole vanhemman rakkautta! Vai — olenko minä yksinäni maailmassa niin onneton, että minut tuomittiin näin kauheaan poikkeusasemaan!»

Jälleen hän mietti. Ja nyt kehittyi julminta:

»Varmaan oli äitinikin samanlainen kuin tuo Kormano: kuinka hän muutoin olisi saattanut antautua tekemisiin moisen olennon kanssa kuin isäni? Jos äitini eläisi, — vainoaisi hänkin minua!»

Inho isää kohtaan kasvoi niin, että teki äidinkin epäiltäväksi! Tosin ilmestyi lapsuuden hämärästä pieniä muistokuvia, jotka näyttivät äidin hellänä: pieni kuvakirja, jonka äiti hänelle antoi, erikoisia makupaloja, äidin opetukset, mikäli hän sellaista enää jaksoi muistaa... Mutta isä pyyhki lopulta aina äidinkin hellyyden pois.

Sam huudahti:

»Valhetta! Ei ole äidin rakkautta.»

Seuraavana päivänä hän meni kyläpajaan. Valitsi sopesta rautojen joukosta kappaleen terästä. Työnsi sen ahjoon. Otti pihdit ja vasaran. Alkoi takoa. Ei kuullut mitä mestari ja kisällit puhuivat. Takoi, takoi. Ase siitä syntyi: pitkä tikari.

Mestari kehui nuorta taituria enemmän kuin koskaan.

Oidipus on valmis. Ja Oidipus saattaa sekautua niin, että hänestä vastoin syvintä sydäntään tulee Oresles: Sam iskee tuhonsa Angelikaan, joka oli ollut hänelle kuin äili.

Sam puuhailee nyt Pähkinämäellä ison kuistin eteisessä, jota hän talvella käyttää kemiallisena laboratoriona: ulko-ovi on suljettu kiinni, sitä ei talvella tarvita; ja joskus vain päivitellään kauheita kaasuja, joita tunkeutuu saliin oven raoista:

»Tulevan kemianprofessorin keitoksista», sanoo Angelika.

Sam hioo kuistilla tikariaan ja keittää jotain liuosta.

Samin koko käytös oli viime päivinä ollut sellaista, että Angelika loukkautui syvästi. Tänäankään ei Sam ollut lähtenyt kouluun. Angelika tahtoi hänet sinne hätyyttää ja meni pojan luo.

Ensiksi näki hän siellä tuon pitkän, kaksi-

teräisen tikarin, lyötynä pöytään pystyyn. Niin, tuohon pieneen, uskolliseen petäjäpöytään, jonka ääressä Sam aikoinaan opetteli uudestaan aakkosiaan, mutta joka nykyään oli hänen lukupöydäkseen liian ahdas.

»Hyi, tuollainen ase!» huudahti Angelika. »Mistä olet sen saanut? Tikari! Mitä sillä teet?»

Sam vetäisi tikarin pöydästä:

»Kukapa tietää!» vastasi hän epämääräisesti. »Ehkäpä teen sen, mitä — tikarilla tehdään!»

»Anna se pois!» jatkoi Angelika. »Se on niin julman näköinen!»

Angelikan sanat olivat kuin ainakin käsky.

Säälivästi hymähtäen Sam taipui, pisti tikarin seinähyllylle tislaimien ja purkkien joukkoon.

Angelika ryhtyi nyt järjestämään Samin pöytää ja hyllyä: Sam oli hulttioinut hyvän järjestyksenkin! Ja silloin huomasi Angelika tikarin varressa, joka oli valettu lyijystä, omittuisen kirjoituksen. Se oli kreikkaa. Mitä nuoudot koukerot merkitsivät? Sam vastasi:

»Se sana merkitsee: Oidipus.»

»Mikä on Oidipus? En oikein muista.»

Sam kertoi heti Angelikalle synkän tarinan Oidipuksesta, — isänmurhaajasta. Sitten toisen Oresteesta, joka tappoi äitinsä. Ja vielä Kullervosta. Ja useita muita sellaisia julmia tarinoita, — onhan niitä historiassa tapahtunut.

»Kuinka ruma mielikuviutus, Sam! Miten se liikkuu nyt tuollaisissa asioissa?»

»Niin liikkuu», vastasi Sam. »Aseissa, joilla isän tai äidin sydän puhkaistaan — kuin verivihollisen!»

Ja Sam jatkoi lyhyin, puuskuttavin lausein moisia kertomuksia. Lisähenkilöiksi tulivat Borgiat. Sitten Karamazovin pojat. Sanoi parhaillaan valmistavansa myrkkyyä, — sekoitus selkeni tuolla tislaimessa. Myrkkyyä, joka puhdistaisi — käyttäjänsä. Joka antaisi sille, ken siitä nauttisi, ansaitun palkan:

»Ei hitaasti ja varmasti niinkuin kuuluisa Napolin vesi, jolla paavit karistivat viholliset kimpustaansa sitä pisaran sormukseensa kätkien: korussa oli hieno, tuskin tuntuva kärki, joka pisti tervehdittävää sormeen. Kätelty viihtyi hyvin kuukauden, puoli vuotta. Ja — kuoli kuitenkin! Sam ei pitänyt sellaisesta, ei, reilu selvitys tulkoon: heti tappava myrkkyy!»

»Kuinka sinä puhut!» huudahti Angelika. »Minä vienkin vehkeesi pois. Ja sinun täytyy mennä huomenna kouluun!»

Angelika aikoi ottaa hyllyltä tikarin. Sam kavahti portailta, joiden askelmalla hän keitteli, tikarinsa suojaksi.

Angelika oli siinä iässä, toki niin paljon Samia vanhempi, että tiesi voivansa tottelema- tonta ja mieletöntä nuorukaista käskeä. Ja hänellä oli luonne antaa tarpeen tullen käskyl- leen voimaa, hänellä, joka oli yksinpä hillittö- män Tähdengin, ilmeisen hirviön, kiltiksi kesyt-

tänyt. Sam puuhasi nyt jotain hyvin vaarallista . . . jotain outoa, mutta tosiaan vaarallista!

Tuossa välkkyi se kaksiteräinen tikari, jonka varteen Sam oli kaivertanut julman sanansa.

»Tikari on minun! Se ei ole aiottu teille», sanoi Sam. »Siitä en milloinkaan voi luopua!»

Kiellon kuultuaan oikaisi Angelika vartalonsa täyteen pituuteensa ja tavoitti tyynesti tikaria. Sam katsoi häneen silmänräpäyksen. Huudahti uudestaan:

»Minä vannon: se ei ole sinua varten.»

»Ketä sitten?» hymähti Angelika. »Se hävitetään.»

Ja hän otti tikarin.

Sam kavahti pystyyn, tarttui Angelikaa ranteeseen. Vielä hän vannoi:

»Sitä ei saa ottaa! Kun minä sanon, minä lupaan, että se ei ole sinua varten!»

Angelika ei hellittänyt. Syntyi ottelu, lyhyt ja sitkeä. Kumpaiselle nyt tikari, joka säkenöi ylhäällä ilmassa? Tytön kasvot kalpenivat kivusta, — Sam käänsi hänen rannettaan toisella kädellään, — mutta Angelika ei hellittänyt. Kiihtymys kasvoi, sanaakaan ei vaihdettu, hengitys kävi huohottaen Angelikan povesta.

Nyt, tällä tuokiolla, Sam vihasi Angelikaa, kuin *vääryyllä!*

Oli tullut se kohtalokas hetki hämärässä eteisessä. Ulkona lihoittelivat lumihuutalet hiljalleen puutarhassa.

Yht'äkkiä Angelika kirkaisi, hellitti tikarin ja peitti kasvojaan.

Kamppailussa törmäsi Sam hyllyynsä. Siitä romisi esineitä alas.

Jotain tulena polttavaa kaatui Angelikan kasvoille.

»Rikkihappoa! Jumala armahtakoon minua!» huudahti Sam.

Neste oli polttanut Angelikan kasvot.

Sam, kun ensimmäinen kotiapu oli annettu, ratsain kaupunkiin noutamaan lääkäriä. Ja tohtori tuli autolla Pähkinämäelle.

Mitäpä siitä enää! Tapahtunut kuin tapahtunut.

Sam:

— Minun pitäisi katua, en täysin voi: olen liian kirottu, sellaisesta juuresta vesonut, isän ja ehkä äidin vihasta lastansa kohtaan! Sukuni puun alla asui kuin sadun myrkyllinen konna, joka myrkytti minut. Ja tässä tulos: myrkytetty hedelmä, poika, joka polttaa hyväntekijänsä, ihminen, jolla ei ole mitään jumalallista tunnetta, kiitollisuutta, ihminen, joka on uskalta-
nut raadella hyväntekijöitään.

Mitä auttoi, että Sam tuolla lääkärinmatkalla nouti Anja Vennolammin Kolineilta Angelikaa hoitamaan, ilmoittaen samalla, että hän itse nyt jäisi Pähkinämäelle pitkäksi aikaa; mitä auttoi, että hän vapisten kuunteli, tulisiko lääkärin suusta vapauttava sana: sitä ei tullut,

tohtori sanoi Samille kahden kesken, soimaten, että haavat olivat kolmannen luokan, siis pahimpia. Angelikan kasvot olisivat kai tuhoutuneet koko iäksi...

Angelikan hohtavan valkea hipiä, hänen kukkeat poskensa, — tuhotut, turmellut!

Ja sen oli Sam, Angelikan pelastettu ja kasvatti, tehnyt.

Cecilia-rouva säikähti niin, että jaksoi tuskin mitään, ja herra Laurell joutui vuoteen-omaksi.

Senkin Sam Ilola sai aikaan.

Eikö hän ansainnut pitää itseään maailman viheliäisimpänä olentona?

Angelika ei sanonut hänelle kuitenkaan mitään muuta kuin valitti:

»Oi Sam, Sam!»

Mitä auttoi, että koulupoika valvoi neljä yötä ja päivää Angelikan vuoteen ääressä, silloinkin, kun Anja tahtoi vuorostaan valvoa ja olisi lähettänyt hänet pois. Vain Angelikan janoa hän saattoi sammuttaa. Eikä puhua mitään.

Sam ei nukkunut näinä öinä: viereisestä kamarista aivan tunkeutui lääkkeiden äitelä lemu, etikkasekoitusten, oliiviöljyn, sinkkikukan, — kuin kammottava syyte... kuin kalman haju. Siellä makasi Angelika kovissa tuskissa, mutta vaiti, kasvot ja rinta kääreissä. Kasvot palorakoissa, turmeltuina.

Kun siteitä muutetaan, nähdään, että toinen puoli Angelikan kasvoja on suuri ikuinen arpi, julma, ruma. Iho jää kuin tylsällä aseella raadelluksi, kokoon kurotuksi.

Kuinka Sam julkenisi — edes pyytää anteeksi tällaista!

Myöskään Angelika ei vieläkään puhu. Hän näyttää niin oudolta. Niin väsyneeltä. Hänen silmänsä kuultavat kääreistä, siniset, viattomat, ennen niin kirikkaat. Ne ovat nyt totiset, ikäänkuin katsoisivat — jostakin toisesta maailmasta.

Sam tuomitsi itsensä:

— Myrkky, joka piilee suonissani, ryöpsähtää tulena jalojen ihmisten kasvoille ja tuhoaa heidän elämänsä...

Lopulta ei Sam tätä kestänyt:

— Voin tehdä täällä ehkä vielä enemmän paha! Mutta minne pakenen? Minne pakenen vanhempaani! Taivaan vallat, antakaa minulle rauhaa! Kuin Oresteellekin, joka surmasi — äitinsä. Nostakaa minut maasta, jossa kaikkein pyhinkin on valhe...

Niin vereltään kehnoksi kuin Sam itsensä tunsikin, joten hän halusi paeta tästä kaikesta pois, jonnekin, unohdukseen, edes rahdun onnellisempaan ilmaan, ei hänen karkaamisensa kuitenkaan johtunut yksinomaan hänestä itsestään. Sen sääti kai kohtalo, ja kummallista, Angelikaa välineenä käyttäen: itse Angelika

se vaati, kun alkoi hieman toipua, Samia lähtemään vihdoinkin takaisin kouluun.

Kouluun muka! Kohtalolla oli Samille kovempi koulu.

Sirkus »Hatsina», ja miten oikein elokuvain vauhdilla rakastutaan, lukijoille toivottavasti ilo, koska heitä, poloisia, joiden pääl muutenkin ovat työn rasittamat, säästetään liikaa ajattelemasta. Kuinka miss Minnie Bell ilmestyy Samille suurimpana unohduksena ja näyttää hänelle kunnian ja kullan maat. Kuinka klovni Billy hukkaa sormensa, etsii silä, hirtetään ja pelastuu.

Sam kuunteli kaupungissa ennen kouluun menoaan lehtori Kolinin vihastuneet soimaukset siitä, mitä Pähkinämäellä oli tapahtunut, kertoi, että Angelika voi kyllä jo vähän paremmin, mutta ei enää milloinkaan pääsisi ennalleen, ja pyysi, että Anjalle, joka jäi Angelikaa hoitamaan, olisi hankittava loma. Sitten hän meni lehtorin kanssa yhdessä kouluun. Mutta jo aamurukoukseen marssittaessa kertoi eräs kaikki rumat asiat tietoonsa nuuskiva luokkatoveri,

työntäen suuhunsa namusia, Samille ilkeän juoruilevasti, että Kaimo Ilola oli julkaissut täällä lehdessä, — ei siinä, jonka toimitussihteeriksi oli Samin ystävä, vaan vanhoillisessa, — — jonkinmoisen runon nimeltä »Ille faciet», jossa hän kehuskeli nerouttaan, ryyppäämistään ja sitä, että Sam jatkaisi isänsä nerouden keskeytynyttä työtä. Sitäpaitsi oli Ilola viime yönä rentustellessaan töhrinyt erään valokuvajan ulkoportaat.

Sam erkani rivistä, hän riensi kaupungille.

Hän ei aikonut enää koskaan kouluun palata.

Sam haparoi povitaskuaan: siellä oli tuo kaksiteräinen tikari!

Hän etsi kaduilta, toreilta, rantalaitureilta kirjailija Ilolaa. Myllymäestäkin. Ei löytänyt.

Minnekään sisälle ei Sam kuitenkaan mennyt. Kuinka hän olisi sietänyt sellaista näkyä: tuota kauhistavaa olentoa.

Kirjailija Ilola sai kiittää onneaan, että hän makaili vanhan ja julkean ämmänsä kamarissa. Ja pelkuruuttaan: vallankumousmelskeissä, jotka hetkeksi hiljentyivät sittenkuin keisariinkin pantiin viralta, havaittiin jälleen viriämisen oireita. Nyt erikoisen suomalaisia. Kaiket päivät huhuttiin uusista lakoista, joita oli tehtaissa syttynyt. Punakaarti hoiti miliisien, erotettujen poliisien seuraajain kanssa järjestyttä miten hoiti ja sen peloittava lauma kasvoi

yhä suuremmaksi. Juteltiin siitä kauheita: että kaikki porvarit aiottaisiin tappaa, yhdeksänvuotisiin lapsiin asti; ainoastaan siemennoista kelvottomista siis säästettäisiin.

Punakaartilaisia kierteli irrallisinakin kaupungilla, usein sotamiesten seurassa, jopa varustettuina kivääreillä, jotka he olivat saaneet kasarmeista.

Ja juuri tänä aamuna levisi huhu, että punaiset ja ryssät aikoisivat ruveta ryöstämään rikkaita, ja niinpä tukkivat monet kauppiaat ovensa ja ikkunansa laudoilla.

Sam näki nytkin sotaväkeä ja punakaartilaisia kuhisevan pitkin katuja. Mutta heitä hän ei ajatellut. Toiset ajattelivat: porvaristo, joka odotti jännityksessä, kauhussa ja vihassa. Rehtori Kiiliänkin täytyi odottaa ja pitää koulunsa käynnissä. Mutta kuinka valmis hän olikaan, oikein omassa lihavassa persoonassaan, viemään taisteluun omat joukkonsa, aseistetut porvarit, joita hän kaikella hengenmiehen kiivaudella salaa harjoitteli! Mitä nuo ryssät, nuo likaisenväriset sinellilepakot, hankitsivat, keskenään kiivaasti outoa kieltänsä solkaten? Mitä varten he olivat kukahtaneet kasarmeistaan?

Pelättiin siis paha.

Ja tällaisenko päivänä kirjailija Ilola olisi lähtenyt ulos? Hän oli pelkuri; hän uikutti:

»Mitä vielä tuleekaan? Kunhan henki edes säilyisi!»

Niin ollen Sam sai tuskaansa vain yksinäisyyden viihdytystä metsissä, louhikkojen lumessa.

Tuli ilta. Täytyi lähteä takaisin kaupunkiin.

Päästyään rautaisen kaarisillan yli poikkesi hän, häpeissään ja ihmisiä vältellen, Raatihuoneenkadulta vasemmalle. Joutui rantatorille, jonka edustalla viimekesäiset kaislat seisoivat vielä jäässä ja heilahtelivat alakuloisesti koleassa tuulessa.

Silloin hän kuuli kitarain tahdikasta helinää ja rumpujen kuminaa tältä tavallisesti autiolta torilta.

Mitä tänne oli ilmestynyt?

Sam menee lähemmäksi. Kaksi telttaa, joista toinen suunnattoman iso ja korkea, on rakennettu torille. Köysillä paaluihin kiinnitetyt seinät ja katot värisevät ja lainehtivat tuulen nykiminä. Telttain edessä palaa kaksi valtavaa kaarilamppua, jotka heittävät kirjavaa valoa loitolle kadunkulmiin.

Ja teltojen luona hääräilee väkeä oudoissa puvuissa.

Sam pysähtyy tarkastelemaan ilmoitusplakattia, johon on punaisella ja vihreällä kuvattu kukonheltalla varustettu narri, kiinalainen jättiläinen, joka kantaa Napoleonia kämmenellään, voimistelijapyramiidi, nainen, joka lennättää valkealla ratsullaan poikki hulmuavan lipun, leijonia, norsuja. Kirjoitukset venäjää: »Sirkus

Hatsina. Arabialaiset antipodiennit. Professori Van Hooren ja hänen jättiläiskissansa Moor, Brutus, Astrakan . . . Klovni Billy Fulljack kahlemestarina. Köydellä kävelevä norsu. Taiteilijatar miss Minnie Bell. Maailman pienin lilliputti señor Muñeco . . .»

Ison teltan ovesta kulkee jonkinlaisia sirkusrenkejä roimahousuissa ja lyhyet lammashakarit yllä. Sinne keräytyy muutamia maalasiakin töllistelemään. Liuta pikkupoikia tirkistelee sisälle seinäin alitse.

Samin mieli on katkera, synkkä, särkynyt. Se himoitsee palavasti unohdukseen, vapautukseen . . . seikkailuun.

Nyt ryntää teltoille sotamiehiä ja punakaartilaisia kivääreineen päivineen. Ison teltan ovella soitetaan kelloa, näytäntö kai alkaa.

Oikeita katselijoita, porvareita, ei näy juuri ketään. Puhumatta eräistä lyseolaisista, joilta Sam tahtoi pujahtaa häpeäänsä piiloon: lyseohan tietysti tunsu taas viimeiset uutiset hänen isästään.

Ei siis porvareita, — kaipa he pelkäsivät pistinmiesten liikehtimistä. Enimmäkseen vain väkeä, joka ei Samia tuntisi.

Sam kierteli torin pimentopaikoissa. Mieli veti sirkukseen.

Hänellä ei kylläkään ollut rahaa . . .

Mutta hän ei aikonut enää kotiinsa, lehtori

Kolinille. Eikä edes Pähkinämäelle! Ei täällä enää minnekään!

Mutta — mihin hän sitten aikoi?

Kuinka kurjaksi ja alentavaksi hän tunsii elämänsä! Ehdolla millä tahansa hänen täytyi vapautua.

Hän meni erään punakaartilaisen luo ja tarjosi hänelle taskukelloaan, mistä hinnasta vain, sirkuspiletin hinnasta.

Mikael Laurellin antama muisto- ja palkintokello! Yks'kaikki: kun on kerran kirottu, niin . . .!

Sälli tarkasteli esinettä, arvosteli sitä sadatellen, mutta antoi siitä muutamia pieniä likaisia markanseteleitä.

Sam pääsee ensimmäiseen teltaan.

Ovella myy kalpea, rokonarpinen mies vaiti ja synkkänä pääsylippuja. Toinen, valkealla pipolakilla varustettu, hoilaa ja solkkaa monilla kielillä, kutsuu yleisöä, näyttelee käsivarsiensa ohutta paksuutta ja väittää olevansa kahleiden aukaisija: ei sidettä, solmua eikä ketjua, joka hänet pitäisi! Sam painaa päänsä kumaraan, etsii yksinäistä paikkaa, jossa tutut koulupojat eivät toveriaan huomaisi, ja löytää sellaisen pimeässä teltojen välisessä käytävässä, plyysillä verhottujen penkkirivien juuressa. Käytävästä ja toisesta teltasta tunkeutuu vastenmielistä hajua, ikäänkuin mullan, raa'an lihan ja hajuvesien, ja kuuluu sirkusväen hälisevää

juttelua, johon on sotkettu kaiken maailman kieliä. Kuuluvat väittelevän, mitä hyödyttää ollenkaan esiintyä näin naurettavan pienelle yleisölle, vieläpä soldateskille. Käytävässä on irtonainen penkki, Sam koettelee sitä ja saakin jäädä siihen rauhassa; vartija, joka seisoo toisen teltan ovella nahkoitetut housut jalassa, ei katsokaan häneen, niin on vaipunut, nähtävästi, synkkiin mietteisiin. Ohjelman suoritus alkaa kumminkin. Fanfaari rämähtää käytävän päältä torvista, rummuista ja kimeistä pilleistä. Johtajana sama kelmeä mies, joka möi lippuja teltan ovella. Niin, kiihoittavana, villinä viheltäen kimpoaa kumea kaiku, räikeä pärinä takaisin teltan korkeasta katosta, jossa kirjavia lippuja ja teräkseltä välkkyviä trapetseja riippuu; soitto kiittää ja kiertelee kiihoittavina vihellyksinä ympäri seiniä. Kirkuvana, hoilaavana parvena ryntäävät arabialaiset ryöpyten aivan Samin ohitse kentälle valkeissa, punaisella saumatuissa mekoissaan, he kierivät pyörinä arenalla, lentävät pystyyn, syöksyvät nurin niskoin, rakentavat yht'äkkiä ihmispilarin, jonka huippuna seisoo pieni ruskea poika, pää kihara kuin lampaanvilla, ja Samin jäsenissä nytkähtelee joka liikkeellä kuin kiihko yhtyä leikkiin: Sam on urheilija! Toisilleen omituisella kielellään käheitä komennuksia hoihkaisten he muodostivat pyramiidin, se hajoaa, he hypähtävät alas kuin suihkulähteen vesi ilmasta

putoaa ja särkyä, — ja taas kimmaltaa uusissa kaarissa: niin he kieppuvat nyt maassa, johon on ripoteltu vähän hiekkaa, renkaina, pyörinä, hoihkivat lyhyitä komennuksiaan, vilistävät nopeasti ympäri:

»*Abdolhareth, Ahmed, Mohammed! Ia Allah, ia rahman!*»

Soittimet räikkyvät, sotamiehet nauravat, huudahtelevat ihastuksesta: se yleisö on ainakin innostunut. Punakaartilaiset istuvat vaiti. Heidän päällikkönsä seisoo lähellä Samia, melkein tuossa vieressä, punainen hiihtomyssy päässä, keikistellen rintaansa kädet housutaskuissa. Raakana, pöyhkeänä. Lentosuukkoja heitellen arabialaiset katoavat. Astuu sisään laiha professori hyvin ryppyisessä frakissa. Hänen edeltään marssii rivissä seitsemän tavattoman isoa kissaa, ja sirkusrengit lennättävät arenalle telineitä, jonkinlaisia kevyitä tikapuita ja korkeita tuoleja.

»*Vooruil!*» komentaa professori, kissat hyppelevät tuolijonon poikki, soluttautuvat selkänöjain aukoista, kiipeilevät kattoa kohti tikapuita, asettuvat jokainen määrätylle kapulalleen.

»*Aa koshki, Astrakan, Brutus, Spartakus, vot harashool!*» nauravat ihastelevat venäläiset.

»*Jalopeurat tänne!*» huutaa joku punakaartilainen.

Professori kohottaa käsivarsiaan: hihoista pyrähtää lentoon pikku lintuja, ne istuvat

hänen olkapäillään, kädellään, asettuvat hänen päälle, nokkivat hänen korviaan. Taskusta vilistää esille liuta valkeita pieniä hiiriä. Ja kun hän viittaa, lentävät linnut barrieerille, piiskuttavat siinä, räpyttelevät siipiään. Mutta hiirensä hän sijoittaa pikku lintujen viereen; jos joku hiiri pyrkii omille teilleen, niin hän viheltää, ja hiiri pysyy paikallaan.

»*Vooruit, Brutus, Astrakan, Moor, Djeh!*» huutaa professori, ja kissat marssivat hitaasti rivissä kaiteen ohi, jolla linnut ja hiiret istuvat. Kissat kiipeävät kaiteelle, ne harppaavat varovasti lintujen ja hiirten yli. Ja linnut hypähtävät istumaan kissojen selkään.

Venäläiset läiskyttävät hurmiossa käsiään. Suomalaiset ovat vaiti. Ainoastaan punaisten päällikkö, joka kellistelee selkäänsä Samia lähellä, sanoo:

»On näitä nähty!»

Tulee klovni, se, joka hyppeli käsivarsiaan näytellen teltan ovella. Hän puhuu enimmäkseen venäjää. Kukaan ei ymmärrä mitään — paitsi sotamiehet, Sam ja koulupojat. Hän puhuu, hoilaa, kikattaa, — ja ahmii ahkerasti pullosta, jonka vetää usein, aivan liian usein, esille suunnattomien housujensa taskuista.

»Älä pölötä!» huutaa joku punakaartilainen. »Eikö se ole tuo, joka katkoo kahleita?»

Klovni Billy ei varmaankaan ymmärrä suomea. Hän jatkaa juttuaan. Hänelle on

tapahtunut hyvin pahaa. Hän väittää hukanneensa jotain hyvin tärkeää. Hän näyttää oikeaa kättänsä, siitä on etusormi taivutettu kämmentä vasten. Sen sormensa on Billy hukannut. Hän lukee sormiaan, lukee yksitellen jokaisen: yksi sormi on kadonnut! Summaksi tulee aina yhdeksän. Billy pusertaa päätänsä epätoivossa, kokonaisen tukun hiuksia hän heittää arenan multa. Hän syyttää bolsevikkeja: ne ovat hänen sormensa takavarikoineet. Vaikka se ei ollutkaan rikas, ei mikään kultarilli: se oli vain tavallinen etusormi, köyhä, pieni, laiha sormi, mutta hyvä, kiltti sormi, kynän apulainen, kynäteline, ilman suuntien viitta, korvan raaputtaja! Se oli viisas ja rohkea sormi. — Sitä ei löydy. Billy vaipuu alakuloisuuteen. Hän puhuu: muistelee, mitä kaikkea hän sillä ystävällään oli tehnyt. Nyt se on ainaiseksi mennyt! Sitä menetystä ajatellen hän joutuu haikeaksi. Hän väittää kalpenevansa valkeaksi kuin lumi. Kuin liitu! Ja hän koettaa jälleen sitä etsiä; hän vapisee, tutisee kiihkosta, hän palaa hermostunutta intoa, etsii sormiaan taskuistaan, päästään, liiveistään, sukistaan, joka paikasta. Koko mies tutisee surusta. Hän on niin murtunut, menettänyt kaikkein kauneimpansa, rakkaan, ihanan pienen sormensa! Billy itkee todellisia kyyneliä.

Rokonarpinen tulee auttamaan Billyä. Hän todistaa, että kaikki kymmenen sormea ovatkin

tallella: ottaa Billyn kädet kouraan, löytää toisen kämmenen sisältä kadonneen sormen.

Sitä Billyn riemua! Sormi on löytynyt! Klovnin kasvot kirkastuvat, hän kiittää taivasta, hän hypähtelee ilosta, heittää kuperkeikkoja, ryyppää ilosta. Hän on onnellinen kuin joululahjan saanut lapsi. Myöntää olleensa tyhmä, kun ei osannut laskea sormiaan.

Mutta miksi hän oli niin yksinkertainen? Hän kertoo sen: selittää, ettei hän oikeastaan ollutkaan Billy. Ei, hän on vaihdokas, ruma, tyhmä poika, sillä hän oli alkujaan ollut pieni kaunis tyttö:

»Brocking french? Maa, je ne suis pas Billy. J'ai été une fois une petite jolie demoiselle!«

Sam kyllä ymmärtää. Mutta sotamiehet eivät ymmärrä, koska eivät naura, ja siksi Billy kääntää puheensa venäjäksi, selittää kaiken venäjäksi.

»Oho, valehtelet, kanalja«, nauravat sotamiehet.

Billykö valehtelisi? Hän kysyy, voivatko sotilaat tuntea sen asian paremmin kuin hän itse:

»Te ette olleet siinä paikassa, jossa minä synnyin, mutta minä olin, ja siis minä sen tiedän. *My word*: Minä olin syntyisin pieni, hyvin kaunis tyttö. Mutta sitten ammani vei minut ulos pienillä kärryillä kävelemään. Ja sitten hän istui puistoon penkille. Ja sitten tuli sota-

mies, ja ammani alkoi tarinoida hänen kanssaan. Heillä oli niin hauskaa. Mutta sitten tuli siihen hyvin paha noita ja hän otti minut, joka olin kaunis pikku tyttö, kärryistä pois ja pani sijaan ruman pikku pojan ja se olin minä. Siitä saakka minä olen ollut ruma ja hyvin tyhmä poika . . .»

»Älä pölötä!» huutavat punakaartilaiset.

»Mitä tolkkua tässä on?» jatkavat toiset.
»Katkaise kahleita, kun lupasit. Ja missä on se nuoraa pitkin kävelevä elehvantti? Entä missä jalopeurat?»

»P-leen komeljanntarit! Missä jalopeurat ja elehvantti?»

Syntyä levottomuutta, sirkuslaiset kerääntyvät välikäytävään, — monta ei heitä näy olevan, ja yksi heistä, tirehtööri varmaan, sadattelee venäjäksi niin että vaahtopisarat räiskyvät suupielistä:

»Katalaa! Olisinpa aavistanut, että täälläkin nuo vallankumoukselliset! Tämän kylän ohi olisin mennyt. Hahhahaa . . . tällainen yleisö! Pahempia kuin sotamiehet! Lyijyä heille pitäisi. Ja tähän täytyy nyt alistua, — kunnes pääsemme täältä pois: *bjednost nje parik!*»

Sällien ilkivalta yltyy. Julkea päällikkö astuu uhkaavasti tirehtöörin eteen.

»*Tenki! Tenki! Tavai tenki!*» ärhennetään ja tahdotaan maksuja takaisin.

»Rahat tänne, tai näytä jalopeurasi ja elehvantti!»

Tirehtööri pyytää venäläisen sotamiehen tulkikseen. Sitten hän ähkäisee:

»Elefantti! Leijonat! Plakaatti, valitettavasti, ei puhunut aivan totta; sitä ei voitu painattaa uudestaan, ei ollut kirottua rahaa. *Bjednost nje parik!* Mutta elefantti on kuollut matkalla ja leijonat kuolivat tänään täällä. Ja hevoset joutuivat matkalla takavarikoiduiksi! Siihen meni Regent ja Moskva, siihen Waverley. Kirottua!»

»Ei siinä kenkkuilu auta! Tänne jalopeurat ja elehvantti. Tämä on humpuukia!» huutavat punakaartilaiset. »Onhan kuitenkin tuo säkkihousu. Pannaanpas hänet rautoihin, niin nähdään, pääseekö hän niistä irti.»

Billy olisikin valmis kahleita päästämään. Hän huutaa, pyytää köysiä ja ketjuja. Tirehtööri työntää hänet kuitenkin pois, niin, lyö Billyä:

»Suoria tiehesi, juopporatti. Miss Bell, koetakaan nyt te lumota näitä huligaaneja!»

Billy onkin kypsä, hän on todella liaksi keikistellyt pulloaan. Hänet viedään pois, ja nyt kannetaan arenalle korkeat telineet, jotka ovat kuin valtava ruuvi tai kiertoportaat, joissa ei kuitenkaan näy askelmia, vaan ainoastaan sileä viettävä taso. Ja nyt lihoittaa Samin ohitse arenalle miss Minnie Bell.

Hän on kaunis. Jokainen kuvitelkoon ihanintaan: niin kaunis hän on!

Miss Minnie lihoittaa arenalle. Tuokion, kuin salaman leimahtaessa, näkee Sam hänen kasvonsa. Kasvot, ei muuta: ja Samin silmät häikäistyivät, sokenivat.

Olemme maininneet, ettei Sam ollut tätä ennen kertaakaan rakastunut, niin oli kohtalo määrännyt.

Nyt hän olisi tahtonut vaipua maahan, arenan multaan ihanuuden nöyrässä palveluksessa.

Hän näki Minnien ihmeellisen, jumalaisen puhtauden sädekehän ympäröimänä, täällä karkealla, tahraisella arenalla. Näki hänen hypähtävän noiden kierreportaiden juuressa isolle kullatulle pallolle, ja sitten liitävän pallolla ylös kierrettä myöten, huimaa vauhtia korkeuteen. Kuin voitonjumalatar, kuin roomalainen Victoria. Kuinka hän kohosi! Oliko hänellä — jalkojakaan, joilla hän pyöritti kultaista palloa? Ei, Sam Ilola näki vain hänen kasvonsa, kun ne jokaisen kierroksen jälkeen kääntyivät häneen päin. Mikä ylhäinen hohde niissä kasvoissa! Antakaamme fantasialle valta: ne kasvot ja kiharat, jotka väreilivät lihoittajan ympärillä, hopeiset hileetkö, jotka hänen kauriilla, uljaalla povellaan värisivät, nuo kiharatko saivat aikaan, että hän Samin silmissä sai voitonjumalattaren siivet, joilla hän lensi ja yleni — aivan pilviin?

Nuorukaisen kohtalonlankoja kehrättiin

juuri nyt. Minnie Bell ei ollut hänelle ainoastaan jumalatar Victoria, hän oli Fortuna, Onnetar, joka kuvataan pyörivällä rattaalla liikkuvana, — kohtalotar.

Tuokio niin. Ja nyt Minnie Bell tulee kuulalla leijuen takaisin alas, lähemmäksi nuoruukaista. Minnie Bell... jollakin tavoin niin omituinen, että Samin täytyy painaa kädellään sydäntään. Minnie joutuu hänen viereensä, aikoo mennä takaisin sisätelttaan. Sam syöksyy askelen häneen päin, sokeutuu, tuntee polviensa vapisevan, ja hänen päätänsä pyöräyttää ihana onnen ja samalla onnettomuuden tunne: tämä on Minnie Bell, joka merkitsee hänelle elämää, kuolemaa!

Samassa silmänräpäyksessä päättää koulu-poika kirjoittaa hänelle kirjeen. Osan kirjettä saksaa, toisen ranskaa, kolmannen englantia tai venäjää. Samaa asiaa, jonkin kielen niistä jumaloitu ymmärtää.

Minnie aikoo poistua Samin ohitse. Sam tuntee yht'äkkiä jäävänsä syvään suruun... kuin hän olisi ikävöintiin hylätty.

Minnie aikoo poistua, venäläisten taputtaessa villisti käsiään; mutta silloin tuo punakaartilainen päällikkö, joka kellistelee vatsaansa itserakkaana ja pöyhkeänä, asettuu tytön tielle välikäytävän aukolle. Hän tempaa taiteilijatarra kädestä, kiskaisee hänet puoleensa, sanoo:

»Tämä alkaa jo kelvata!»

Ja Sam kuulee hänen kuiskaavan Minnielle eräitä hyvin raakoja sanoja.

Samin koko sielu nousee kapinaan. Taiteilijatar sinkauttaa jätkään ylenkatseensa, mutta — silti hän hymyilee. Lyödä ei hänen kuitenkaan tarvitse, sillä samassa seisoo Sam hänen vieressään, hänen edessään ja suuntaa iskun suoraan punakaartilaisen naamaan. Nyrkilään vain. Arimpaan paikkaan: *knock out*.

Kuinka hän uskaltaa koskea Minnie Belliin! Sam voisi hänet surmata!

Mies kaatuu. Mutta hän kimpoaa ylös ja huutaa komppaniansa karkaamaan sirkuslaisten kimppuun:

»Kloppi ja Kukko, otetaan tyttö pois!»

Syntyy rytäkkä, punakaartilaiset, ryssät ja talonpojat ryntäävät sekaisin välikäytävää kohti, johon sirkuslaiset kerääntyvät puolustukseen: tuossa kelmeä tirehtööri, tuossa rokonarpinen piiskalla varustettuna, siinä sirkusrengit, siinä Sam. Sällit uhkaavat:

»Huijareita! Petkuttavat! Otetaan ryssiltä kassa pois!»

Sam on tarttunut punaisten päällikköä ranteeseen. Se puristus ei ole heikko, mutta Sam tuntee, että hänen pian käy kuitenkin vaikeaksi kiristää julkean miehen ranteesta niin, ettei mies saisi esille taskuasettaan. Silloin Sam turvautuu toiseen keinoon: hän vetoaa

venäläisiin. Venäläisiinkin! Niin, neiti Bellin ja sirkuksen puolesta. Ensin hän sättii suomalaisia:

»Te tahdotte ryöstää näiltä raukoilta rahat. Etkö häpeä, sinä naisten hätyyttäjä! Odotapas! Ehkäpä nuo ryssät eivät vaadi norsua ja leijonia, jotka ovat kuolleet nälkään. Ja odotapas! sotamiehet lienevät toki tottuneemmat käyttämään aseita kuin sinä ja jätkäsi. Tahdotko ilmeistä sotaa, mies.»

Ja sitten Sam puhuu sotamiehille, vetoaa heidän ritarillisuuteensa, sotilaskunniaansa, rotuunsa. Sirkuslaiset yhtyvät Samin selityksiin. Sotamiehet innostuvat, ja tuossa tuokiossa he asettuvat punaisia tovereitaan vastaan. Joku heistä kirkaisee, laukaisee kiväärinsä kattoon.

Punaisten päällikkö, jonka Sam on päästänyt irti, ei enää yritä väkivaltaa. Kasvot pilkallisina, mutta vihasta veripunaisina hän komentaa miehensä sirkuksesta pois, laskettaen vielä joukon ruokottomuuksia ja uhkauksia. Sotamiehet nauravat ja hurraavat voitonriemuissaan.

Siitä pulasta onnettomat sirkuslaiset ovat siis pelastuneet.

Mutta samassa juoksee takimmaisesta teltasta eukko, pyylevä ja melkoisen likainen, huutaen venäjää muistuttavalla kielellä:

»Billy on hirtetty! Hän riippuu trapetsissa!»

Syöksytään toiseen telttaan, miss Minnie ensimmäisenä. Siellä riippuukin klovni köydessä, joka on solmittu ylös trapetsiin ja jonka toinen pää roikkuu maassa. Billyn kasvot ovat jo aivan siniset. Kolme, neljä vankkaa talonpoikaa seisoo sivummalla ja katselee naureskellen klovnia:

»Jokohan nyt osaisit avata surmansilmukan!»

Ennenkuin eräs pikku arabialainen ehti köyteen, raivasi Sam tiensä tungoksen läpi. Kuin arabialainen, joka kiipeää taatelipalmuun ottamaan hedelmiä, niin, nopeammin, vilisti Sam käsiensä varassa köyttä myöten klovniin käsiksi, sivallus tikarilla, ja Billy Fulljack hurauttaa alas miss Minnie Bellin vastaanottavaan syliin.

Sirkuslaiset hurraavat Samille kaikilla sotkuisilla kielillään:

»*There's a good boy! Inshallah! Ah, durakii!*»

Billy makaa pyörriksissä maassa. Onnetonta ravistellaan, hierotaan.

Ja suomalaiset talonpojat väistyvät naureskellen sirkuksesta tiehensä.

Siinä Billy tointuu, muuttuu vähitellen mustanpuhuvasta kalpeaksi. Ja lopulta hän herää:

»*Pardon, pardon, meine Kameraden!*» uikuttaa hän. »*We are brothers. Wer giebt mir Whisky? Jaa propil moi um, pardon!*»

Hän selittää itse hirttäneensä itsensä. Musi-

kat olivat tunkeutuneet sinne, vaatineet Billyä näyttämään, miten hän kahleista pääsisi, ja hän oli näyttänyt. Silloin olivat he väittäneet, ettei hän pääsisi köydestä, jos he itse panisivat köyden hänen kaulaansa. Ja Billy päätti riskeerata . . . vaikka sitten henki menisi. Hän antoi ripustaa itsensä heidän solmuunsa, antoi heidän itsensä hirttää! Oh, se oli kamalaa, Billy oli kuolla.

Sirkuslaiset ovat vihaisia klovnille, rokonarpinen oikein lyö Billyä vihoissaan, hakkaa ja itkee:

»*Durak*. Olit tappaa itsesi. Voi mieletön!»

»*Have a drink, Ruggieri*», vikisee Billy. Ja hän saa ryyppyn, ja ollaan sekä vihaisia Billylle että ihastuneita hänen pelastumisestaan.

Samilla on ansionsa pelastamisessa niin kuin koko illan tapahtumissakin. Tirehtööri tulee ravistamaan Samin kättä, arabialaiset taputtelevat Samia hartioille, kehuvat nähtävästi hänen kiipeämistaitoaan . . . kuka heidän kielensä ymmärsi: se on melkeinpä hebreaa! Rokonarpinen esittelee hänelle itsensä:

»*Ruggieri Corvi Romanes*.»

Ja koko seurue vaatii nyt Samia kanssaan ilonpitoon, kekkereille, jotka järjestetään heti takimmaiseen teltaan, seurueen asumukseen. Ruokien laita on kyllä niin ja näin, sitä valittelee seurueen emäntä, tuo ruma eukko, Jadviga nimeltään. Mutta juomia riittää: ainakin Billy tuntuu pitäneen huolen, että keisarillisen

sirkuksen pullolaatikot Pietarista tulivat mukaan. Niistä nyt aloitetaan, niillä lopetetaan. Kilistetään koulupojan kanssa, joka sirkuslaisista on täydellinen taiteilija! Välillä jaetaan leipä ja ongitaan tarkoin makkaran-kappaleet yhteisestä padasta, jonka Jadviga lennätti kiehumaan teltan kulmaukseen lämmityskamiinalle. Hotkitaan kilpaa professorin isojen kissain kanssa.

Vähän ennen puoliyötä nousee tunnelma iloisimmilleen. Ja silloin pitää kääpiö Muñeco, neljäkymmentä senttimetriä pitkä herrasmies, joka asuu lämpöisillä täytteillä vuoratussa laatikossa, — sillä kääpiöitä vaalitaan sirkuksessa kuin kultamunia tekeviä kanoja, — kauniin puheen Samille, ylistäen Samin käsivarsia, joita jo muut ovat ihastelleet niin että Sam itse innostui näyttämään lisää voimaansa ja notkeuttaan, heitti trapetsissa jättiläistä, hypäsi korkeutta, nakkasi ilmavoltteja ja asettui arabialaisille pyramiidin kannattajaksi... ja sitten kaikin voimisteltiin, reippailtiin innostuksen ja monen pullon voimalla, joten emme ihmettele, että kirjava seurue täysin hyväksyy señor Muñecon ylistyspuheen Samille. Ainoastaan rokonarpinen, domptööri, pysyy syrjässä: hän istuu häkin luona, jossa kuolleet leijonat makaavat, ja itkee; välisti hän oikein ulvahtaa surusta. Kaikkein rakkaimmat, mitä hän maailmassa omistaa, ovat kuolleet.

Tirehtööri kävelee välillä mietteissään kii-
vaasti edestakaisin. Sanoo pohtivansa keinoa,
kuinka pelastaa sirkuksensa pois tästä maasta,
kuinka saada edes sen verran rahaa . . .

Mutta herra Muñeco, seisoen hännystakissa
ja arvokas kunniamerkki rinnassa pöydäksi
käännetyllä tavaralaatikolla, ylistää vielä enem-
män Samin kielitaitoa kuin hänen urheilumesta-
ruuttaan. Ja siinä Sam, joka on nyt ensi kertaa
elämässään joutunut Dionysos-jumalan suloisen
ja hassun valtikan alaiseksi, kiihtyy itsekin
tästä taidostaan. Kesken puhetta tahtoo hän
välttämättä parleeraamaan kaikenlaisia kieliä.

»*Parlez-vous l'anglais, señor Rafael Filibert
de Valentino d'Antaguolla Muñeco?*»

»*Very well!*»

»Omituista. *Señor Muñeco, sprechen Sie
deutsch?*»

»*Sehr gut.*» Mutta hän ei ollut saanut puhua
sitä moneen vuoteen, se on ollut sodan aikana
Venäjällä kiellettyä. »*Gaspadin Ilola, gavarite-
vy pa ruski?*»

»*Nemnoshko! Usted habla español?*»

»*Si, si, si, sono español.*»

»*Optimo! Io hablo myi male, magno hoc
dico cum dolore! Faciam ut potero!* — Paljonko
painatte, señor Rafael d'Antaguolla Muñeco?»

»Kymmenen kiloa.»

»Onko mahdollista! Ja mitä te syötte?»

»Tavallisesti kaksi osteria ja kananpojan

rinnan», vastasi herra Muñeco. Mutta nyt oli kurjuus edessä, vallankumous riistänyt kananpaistit: »*Que desahogo! Todos los bienes y rizezas abandonades. Ay, señor Sam, que pena ver morirse de hambre a los hijos y a las mujeres.*»

»Oletteko siis naimisissa, herra Muñeco?»

»*De nada.*» Mutta hän oli aikonut mennä naimisiin.

»Kummallista. Eikä sittenkään: teidän olette mahdottomasti ansaitseva mies. Kuuluisa. Kaiken maailman kiertänyt. Kuinka vanha olette?»

»Kaksikymmentä vuotta!»

»Kaksikymmentä vuotta, ja nyt jo niin kuuluisa!»

Señor Muñeco vastasi arvokkaasti:

»No, älkää surko! Eiväthän kaikki ihmiset voi olla kääpiöitä! *Legen Sie rüstig Hand ans Werk, Sam Ilola. Sie sind ein Künstler!*»

Ja Muñeco esitti, että Samin olisi ruvettava sirkuslaiseksi; juoden omasta pienestä, erään suuriruhtinattaren lahjoittamasta pikarista, vahvisti Muñeco yhä enemmän sitä käsitystään, että Sam kuului erikoisesti heidän piiriinsä, rotuunsa. Paitsi että hän oli notkea kuin italialainen, sitkeä kuin saksalainen, kylmäverinen kuin englantilainen, oli hänellä nimenomaan se taiteilijain kulttuuriavu, että hän omisti hämmästyttävän helposti kaikki kielet. Nyt hän oli jo oppinut arabialaisten kanssa:

Es-salam-aleikum! Nyt hän jo tiesi, mikä on *sharab*, jota tässä kilvalla juotiin, mikä *Dar-esselam*, mikä *dzhehennam*. Niin, siksipä arabialaiset ylistelivät Samia, sanoivat, että hän oli toinen *Lokman*, että hän oli *Alkahim*. Kohotettiin Profeetan malja:

»*Salla Allahu aleihi va sallam.*»

Pidettiin selviönä, että Sam liittyisi seurueeseen, auttaisi sitä jälleen maineeseen. Esiteltiin Samin velvollisuutena, että hän antautuisi jalolle sirkusalalle. Ja taas juotiin monta maljaa . . . ainoastaan miss Bell pudisti tarjouksille päätänsä, yksinään kohtuullinen tässä melkoisen rapeutuneessa seurassa. Kääpiö näytti voimistelutaitoaan: hän teki kiepin miss Minnien kyynärvarressa riippuen, — Samille kateuden aihe, Samille, joka kadehti hopeisia paljettejakin, jotka Minnien povella välkkyivät. Ja nyt Sam jälleen opetteli arabiaa. Arabialaiset tahtoivat antaa neiti Minnien hänelle:

»*La rabbaniet fil-islami*, — islami ei tunne munkkilaisuutta. Ota hänet; oi *gylistan*, oi *mihr!*»

Billy ryyppäsi, teki hullunkurisia hyppyjä, soitti banjoa jalallaan, lauloi, lasketteli sutkauksia:

»*I Pokkers Skind og Been, spogladi dai bolchevichi, aber tanzamos! Ballamos! Mihi est importante in taberna mori. Jadvigushka, staa-raja duura, ai tashakly mardsha!*»

Hälinä, ilo ja hoilaus sirkusteltassa syrjäisessä suomalaisessa kaupungissa. Ja siinä, yön kiitäessä nopeasti, loi miss Minnie, jonka läheisyyttä Sam oli äsken kääpiöltä kadehtinut, Samiin, tuohon komeaan poikaan, joka oli rohkeasti rientänyt hänen avukseen jätkän ahdistassa, katseen, joka vangitsi, lumosi. Ikäänkuin magneetti veti Samia, kun miss Minnie pujahti toiseen teltaan. Muu seurue jatkoi remuamistaan, — ainoastaan tirehtööri Frenklow käveli yhä kiivaammin edestakaisin perimmäisessä teltassa, ja dreseeraaja suri eläimiään. Mutta nämä kaksi, Sam ja Minnie Bell, molemmat nuoria, istuivat nyt etumaisessa teltassa radan kaiteella. Ja kuinka kävi? Minnie Bell oli kysellyt, kuka Sam oikeastaan oli. Sam heräsi kysymyksestä todellisuuteen, ja silloin hän, joka tunsu itsensä niin orvoksi ja kurjaksi, ettei ainoakaan ihminen voinut maailmassa sellainen olla, heittäytyi yht'äkkiä miss Minnien jalkoihin, hyväili arasti hänen kauniita polviaan, jotka veikeilivät leveänä viuhkana kahisevan hamosen laskoksista, toisesta teltasta kuultavassa himmeässä valossa. Sam tunnusti Minnielle kaikki surunsa, kertoi koko elämänsä vaiheet: että hän oli jo pienenä polttanut täällä melkein pä kokonaisen kaupungin osan, että hän oli siis syntymästään kirottu, että hänellä oli harvinainen isä, jota hän vihasi kuolemankatkerasti, halveksi kuin kaikkein

alhaisinta olentoa; isä, jolta hän ei pääsisi minnekään pakoon! Isän tähden hän oli joutunut sellaiseen rikokseen, että oli polttanut, oikeana pyromaanina, kasvattajasiskonsa kasvot. Isä, tuo vieras olento, vei häneltä moraalisen voiman niin, ettei hän kykenisi enää tulemaan edes ylioppilaaksi. Ei, hän rappeutuisi tähän alennustilaan ja vääryyteen, johon oli kiedottu.

Kuinka helpolta Samin nyt tuntui tästä kaikesta kertoa! Ja ihmiselle, joka oli viisi tuntia sitten hänelle aivan vieras! Koskaan ei hän olisi saattanut avata sydäntään näin Cecilia-rouvalle tai Angelikalle: hän kunnioitti heitä, mutta — toisella tavalla kuin miss Belliä! Minnie oli hänelle — jotain muuta. Hän oli Samille — nainen! Kaiken muutti rakkaus.

Minnie alkoi kuunnella hyvin vakavana. Vaiti hän silitteli Samin tukkaa. Vaiti hän hymyili hämärässä, jota jo keväinen aamu antoi. Ja välisti hän kuiskasi rohkaisten:

»Kerro edelleen. Kerro!»

Hän oli aina *»ready and willing to help her friends»*.

Sam kertoi yhä. Toisessa teltassa olivat eräät äänet jo lakanneet melskaamasta.

Lopuksi Minnie kavahti pystyyn ja huudahti päättävästi:

»Well. Sinä lähdet kanssamme! Sinä et saa jäädä tänne! Sinä et ole luotu kuolemaan.

Sinussa on voimaa, sinun kohtalosi — opastaa sinut kunniaan.»

»*Klora godsina, panie?*» tuli Jadviga kysymään. He eivät kuulleet. »*Pozno, pozno*», mutisi Jadviga ja sanoi tahtovansa nukkumaan. Mutta nuori Minnie kuvasi Samille kultaiset sillat, jotka Barnumin perijät, — profeetan nimikö koraanista puuttuisi, impressarioiden impressarion! — rakentaa taiteilijoille Atlantin yli. Englantiin ja Amerikkaan pyrki nyt tämä seurue täältä, — surkeat rippeet eräistä hienoista keisarillisista teattereista. Hän kuvasi kunniaa, jonka hänen rotunsa, nuo kaikista roduista kerätyt vapaat kiertelijät, nuo muuttolintujen veljet ja siskot, joille koko maailma on isänmaa, nauttivat suuressa maailmassa, oikeissa maissa. He, jotka välttyvät muiden kansojen nälältä, rutolta, sodalta, lyöden kaikki sellaiset leikiksi, paeten niitä niinkuin nyt. Hän kertoi Circus Buschista, Circus Herzogista, Covent-gardenista, Chicagosta . . . Riensi noutamaan toisesta teltasta sanomalehtiä, jotka olivat, kuten hän sanoi, heille koti, »home»: muuta ei heillä ollut, he kaikki olivat tavallaan orpoja kuin Sam. Koti: niiden palstoillahan he asuivat, niistä tiedettiin heidän engagementtinsa, heidän menestyksensä, onnettomuudet, joihin he sortuivat, heidän häänsä, heidän kuolemansa. Nämä lehdet olivat jo vanhoja, niitä ei saatu Venäjälle vuosiin, mutta Minnie säilytti yhä

näitä numeroita, ja jok'ainoa New York Mirror oli hänelle kuin suuri aarre. Samia ällistytti tämä kummastuttavain uutuuksien maailma! Hän ei ensin näyttänyt täysin uskovan moisten taiteilijain suuruuteen, mutta siitä Minnie puolestaan kummastui ja suuttui. Hän selitti, että se oli Samissa typeryyttä, joka johtui siitä, että hän tunsi asian skandaalimaisen pintapuolisesti: hän oli pienistä, vähäisen maan oloista . . . hän oli nähnyt ainoastaan markkinasirkkuksia! Ja Minnie nauroi makeasti. Tiesikö Sam, mikä oli *la grande banque*? Ja mikä oli hippodromi? Tavallinen sirkusko? Suunnaton ero: sirkus tehtiin aina kolmetoista metriä leveäksi, mutta hippodromi, jossa pantomiimejä esitetään, ei ollut mittojen orja. Tiesikö Sam, kuinka ekvilibristit jakautuivat? Luuliko hän miss Belliä jonglööriksi? Miten herttaista! Hänkö, nainen, jonglööri! Täytyi nauraa Samin tietämättömyyttä. Sam oletti kai, että kaikki sirkuslaiset ovat tuollaisia kurjia narreja kuin Billy, — tosin lahjakas mies ja aikoinaan hyvin kuuluisa, mutta sitten rappeutunut, — tai ehkä epäsikiöitä, joilla on silmä olkapäässä? Tai jättiläisnaisia! Että he muka asuisivat aina tällaisessa hirveässä teltassa, jossa Minniekin tunsi suorastaan jäätävänsä!

»Ethän ajatelle, ettei meillä olisi sivistystä? Joku sellainen kuin Pierre Loti, tunnetko hänet, pitää kunniana kuulua meidän joukkoomme.

Merkillisen ahtaat olot täällä, — kun ei sitä tiedetä! Ei, taiteilija meidän alallamme on aivan yhtä suuri kuin esimerkiksi herra Renan omallaan, — tunnethan tuon ranskalaisen tiedemiehen, — taiteemme vaikutus ihmisten kasvatukseen on yhtä tärkeää kuin hänen tieteelliset teoksensa. Ah, nytpä ryhdyn minä sinua opettamaan!»

Minnie vei Samin asuintelttaan ja näytti siellä hänelle toisen ja vielä rakkaamman aarteen kuin äskeiset sirkuslehtien vanhat numerot. Se aarre oli niin painava, ettei sitä voitu sieltä siirtää: suunnaton laatikko täynnä kirjoja. Jalokivistään Minnie oli luopunut mielummin kuin näistä kirjoistaan. Kirjoja sirkustaiteesta, monta sataa sivua laajoja, loistavia, hienoja tutkimuksia hippodromista, ratsutaiteilijoista, gymnasiarkeista, — joihin Sam muuten kuului, — heidän työnsä ankaruudesta ja vakavuudesta, heidän elämästään julkisuudessa ja kotona, amatööreista, ulkomaalaisista kotisirkuksista, kaikesta.

Ja Samin mielen täyttivät unohduksen kuvat, vapautuksen ja ilon kultana säteilevät kuvat. Sen sai aikaan Minnie Bell, — rakastuminen.

*Kääpiö Muñecon kuolema.
Minnien ja Samin pako, —
toimintaa, keveyttä, iloisuutta,
ei mitään raskasta, jota meillä
on muka liikaa: M e i n L i e b -
c h e n, w a s w i l l s t d u
n o c h m e h r?*

Aamulla heräsi Sam, jolle Jadviga varusti etumaiseen telttaan oikean mustalaisvuoteen, ylen paksun ja untuvaisen, — ja Minnie levitti nukkuneen suojaksi hienon turkkinsa, — siihen, että toisesta teltasta kuului hälinää ja kiistaa. Tirehtööri Frenklow siellä pahimmin ärjyi; hän vaati jalopeuroja nyljettäväksi:

»Se on hyvä *trik*. Nerokas kuten kaikki keksintöni! Se on bluffi, joka vetää yleisöä. Se toteutetaan.»

Ruggieri raivosi vastaan: hänen ystävänsäkö nyljettäisiin! Sulttaani ja Munita! Hän tahtoi haudata eläimet kunniallisesti . . . nahkoineen.

Frenklow nauroi pilkallisesti dresöörin lapsellisuudelle. Eilinen näytäntö ei ollut tuotta-

nut kerrassaan mitään, mutta Frenklow vannoi lyövänsä läpi täälläkin, pääsevänsä pois tästä kirotusta barbaarimaasta. Hän esitti suunnitelmansa: kuolleiden jalopeurain nahkojen sisään pantaisiin ihmiset näyttelemään!

»*Teper on propil svoi um!*» huusi Billy juuri kuin Sam meni toiseen teltaan. »*Kali-mera, maestro Ilola!*» toivotti hän Samille hyvää huomenta; oli jo varustanut itselleen ensimmäisen tuiman aamuryyppynsä.

Nousi aika melu. Tirehtööri piti päänsä:

»Jos täällä tyhmässä maassa olisi niitä, jotka huomaisivat eron jalopeuran ja niiden kesyt-täjän karjunnassa, niin noista älykkäistä on keksintöni hauska *trik*. Se tuo todellakin väkeä sirkukseen.»

Etenkin Minnie, joka touhuten ja kiharoi-taan [järjestäen riensi verhon takaa keskelle kiistaa ja jota vastaan Sam astui kädet leväl-lään ja tervehti, äskeistä Billyn juhlallista kieltä jatkaen:

»*Ei men tis theos essi, Artemidi se ego ge, Dios kure megaloio . . .*»

Minnie loi Samiin onnellisen veitikankatseen, mutta sekautui kohta kiistaan ja piti tirehtöörin temppeä mauttomana.

Mutta kuitenkin siihen lopulta taivuttiin.

Pahempi kiista syntyi Frenklowin toisesta trikistä: koska jalopeurat olivat kuolleet ja yleisö kaipasi nimenomaan petoja, täytyisi

pikku herra Muñecon esiintyä domptöörinä: professorin jättiläiskissat maalattaisiin tiikeiksi ja lintukotilas työntyisi niiden häkkiin piiska kädessä.

Naurettiin, pilkattiin. Professori väitti, että kääpiön sulkeminen hänen eläintensä pariin merkitsisi raukalle varmaa kuolemaa. Hänen kissansa olivat ärtyisiä. Suuria ja oikullisia. Ne eivät olleet milloinkaan saaneet ruoskaa, ne oli opetettu älyllisillä keinoilla. Ne eivät muuten totelleet ketään muita kuin omaa isäntäänsä:

»Señor Muñecolle varma kuolema! Tuollainen pieni raukka lyömään minun eläimiäni ruoskalla!»

Miss Minnie kannatti professoria, sitten Jadviga, ja lopulta kaikki muut. Frenklow alkoi raivostua. Kun Sam, joka oli tätä syrjästä kuunnellut, joutui teltan taustaan, näki hän, että kääpiö itki ja vapisi kauhusta valkeana . . . Arabialaiset taasen eivät nyt tahtoneet kuolleitten eläinten nahkoihin: he olivat taiteilijoita, sellainen sai jäädä renkien työksi. Mutta rengitkään, nuo kolme musikkaa, eivät tahtoneet: he väittivät olevansa vapaita tovereita. Ruggieri vaati yhä, että Sulttaani ja Munita oli haudattava kauniilla juhlamenoilla.

Uhkasi yleinen kapina. Siitä teki Frenklow repäisevästi lopun. Hän veti housuntaskustaan revolverin, ja näytti tosiaan siltä, kuin hän olisi kyennyt ampumaan pään puhki jokaiselta

vastustajalta, — hän oli hirveän häikäilemätön, itsevaltainen, itserakas ja suuttuessaan aivan sappitautisen kelmeäksi muuttuva herra:

»Minä olen pelastanut teidät Pietarista, kerännyt sieltä ja täältä joukkueeksi, joka alkaa merkitä jotain, te . . . kerjäläiset! Ainoastaan minä pystyn johtamaan teidät tämän maan läpi, hankkimaan meille rahaa. Ken ei tottele, korjatkoon luunsa, vaikka jäisin yksinäni!»

Vain Minnie Bell huusi ja kirkui siveellistä suuttumusta. Hän ei ainakaan alistuisi osalliseksi tähän tapaukseen: jos siitä tulisi murha, eroaisi hän seurueesta. Hän oli tosiaan saanut tarpeekseen herra Frenklowista, niin hirvittävän raaka oli tuo mies, jonka kynsiin artistit olivat joutuneet.

»*May God damn his soul!*» sanoi Minnie Samille ja kertoi kuuluvalla äänellä, että Frenklow oli noussut roskasirkuksesta ja tyrannisoit nyt tällä tavoin hienoa väkeä.

Toteltiin kuitenkin.

Sitten tirehtööri lähestyi Samia. Hän kehuskeli ylimalkaisesti, mairien, karkeasti Samin lahjakkuutta ja vaati, että hänen piti nyt järjestää sirkukselle oikein repäisevä reklaami. Aihetta riitti kyllä, etenkin nämä pikku tiikerit ja heidän maailman pienin kesyttäjänsä. Sam kirjoittaisi lehdet täyteen sirkuksesta, — oli kai täällä edes sanomalehtiä? Sam vastasi, että täällä riideltiin kaikesta, joten jokainen puolue

julkaisi omaa lehtiräpälettään. Mutta siinä tapauksessa täytyisi näytös lykätä seuraavaan päivään, sillä tämän päivän lehdet olivat jo ilmestyneet. Pohdittiin asiaa, ja tirehtööri suostui.

Professorin kanssa Frenklow sopi, uuden kinastelun jälkeen, että kääpiö saisi ottaa ruoskan mukaansa häkkiin, mutta varokoon sillä koskettamasta eläimiin, ja että professori seisoi koko ajan aivan häkin vieressä.

Sirkuksen saattaminen voittoon tuli Samille kunnianasiaksi: siinäkin hän sai tilaisuuden palvella Minnie Belliä! Niin, mihinkäpä hän ei nyt alentunut, — kysymyshän oli myöskin Minniestä! Hän lupasi hankkia seurueelle miehiäkin noitten kuolleitten leijonain nahkoihin, kun kerran narrillinen tirehtööri sellaista vaati. Ja sitten hän ryhtyi kirjoittamaan reklaamia. Päästä särki, se on tietty: nuorukaisen ensimmäinen hummaus. Hän ei välittänyt siitä, hän ei antanut sen vaikuttaa työhönsä, hänen oli kunnostauduttava, tehtävä loistavasti velvollisuutensa. Ja kävikö se todellakaan vaikeaksi? Säteilihän kirjoituksessa, jonka hän pian antaisi ystävänsä, sanomalehden sihteerin painatettavaksi, säteilihän siinä keskellä ja ylinnä Minnie Bell! Ja tarjoutuihan kaupungille harvinainen tilaisuus nähdä kerrankin jotain todella erikoista. Sirkus! Tämä ei ollutkaan tavallinen markkinakoju. Nämä eivät olleet mitään jou-

tavia ilveilijöitä, vaan joukossa oli entisiä keisarillisia hovitaiteilijoita! Niitä, jotka olivat aikoinaan sokaisseet sekä ruhtinaita että tasavaltain presidenttejä. Ainakin oli professori Van Hooren maailmankuulu, Billy Fulljack oli sitä ollut, ja Minnie Bellin maine syttyisi vielä suuremmaksi kuin se nyt jo oli. — Yleisen johdatuksen jälkeen Sam esitteli ohjelmanumerot kunkin erikseen, ja loppu päättyi kuvaukseen tiikereistä, joita kääpiö, niin ja niin pitkä, hypitteli.

Sitten Samin oli lähdettävä kaupungille. Mutta lehtori Kolinia, tovereitaan tai ehkä Pähkinämäen väkeä hän ei millään hinnalla tahtonut nähdä: tunnonvaiva eli sittenkin. Isäänsäkään ei hän enää etsinyt: hän oli löytänyt unohduksensa, Minnien. Hän saattaisi nyt selvitä vähemmälläkin kuin tikarilla, ja oli onnellinen, ettei ollut tuota kurjaa miestä kohdannut. Mutta kuinka nyt menetellä? Billy oli maistellut niin, että makasi taas melkein tiedottomana. Sam sovitti päähänsä Billyn myssyn, Minnie haki hänelle muita kirjavia pukimia, ja ehdotti, että hän kätkisi kasvonsakin dominoon. Sam ei suostunut. Hän pyysi ihovärejä, hän maalasi itse kasvonsa. Tästä uudesta neronnäytteestä, kun Sam muutti itsensä klovniksi, tuli koko seurueelle uusi riemu.

Nyt käveli meidän Sam Jadvigan kanssa ensin kultasepänliikkeeseen, jossa vaihdettiin viimeisiä sormuksia rahaan, ja sitten hän

opasti Jadvigaa hankkimaan ruokaa. Hän oli nyt niin kirjava ja ruudukas, että kaikki ihmiset, mitä vastaan sattui, pysähtyivät ihmettelemään. Siinä pisti Samin päähän:

»Jos joku minut tuntee, — sitä parempi ehkä sirkukselle! Sirkus saa lisää reklaamia.»

Toimitussihteeri ei Samia tuntenut, ja kun Sam ilmaisi itsensä, tuli siitä hämmästys ja riemu: tuo pieni, isopäinen, rillinenäinen mies, jolla oli pörrötukka, piikkiviikset ja aina pitkät sakset kädessä, piti sydämellisesti tästä komeasta, terävästä, huimasta nuorukaisesta. Hän kyseli, kuinka Sam oli tuohon hurjaan asuun joutunut. Sam vastasi ehkä liittyvänsä täällä vierailevaan sirkukseen, mutta sitä ei sopisi ilmaista muuta kuin oletuksena, vaikka kyllä oli edullista se jossakin määrin ilmaista.

Toimittaja lupasi painattaa Samin kirjoituksen seuraavaan lehteen:

»Mutta se vie tilaa puolen sivua, — paikan kokonaiselta vallankumoukselta! Mutta minä järjestän asian. Kuitenkaan en aivan parhaalle paikalle, pääartikkeliksi. Se sotisi tapojen pyhää lakia vastaan, joskin politiikka — on melkein pä sirkusta! Ei, vasta toiselle sivulle. Ja minä maksan siitä. Ei kymmenen penniä sentiltä, vaan viisikymmentä, vaikkapa oma litteä kukkaroni menisi, sillä tämä on hauska seikkailu. Puhunpa siitä sillä tavoin kuin toivotte tutuille ja tuntemattomille.»

Miehiä jalopeuran nahkoihin kyllä löytyi: kaikkialla lakot ja työnsulut, kierteleviä patterijätkiä ja sällejä runsaasti:

— Valmiita elukoita, nauroi Sam itsekseen.

Seuraavaan aamuun lisäsivät toimitussihteerin jutut uusia ihmeitä ennestään kummalliisiin kertomuksiin Samista:

»Sam Ilola karannut. — Älä ihmettä, minne ja milloin? — Mennyt sirkuslaisten joukkoon. Milloinka? Aikoo heittäytyä komeljantiksi. Onko hän varastanut? Onko hän tullut hulluksi? Oli aikonut polttaa Pähkinämäen kartanon. Mikä sirkus? Ampumatelttako? Karuselliko? Eikä, kun keisarillinen sirkus. — Sieltä oli kuulunut kaiken yötä hoilausta. Ja Sam oli tapellut punakaartilaisten kanssa, joku venakko oli vietellyt hänet siihen. Kuka tämän aavisti! Aavistihan sen kuitenkin Samista! — Siellä kuuluu mies pieni kuin sormi komentavan ja piiskaavan tiikereitä. Ei, ne tiikeritkin ovat kääpiöitä, mutta jalopeurat ovat isoja.»

Lehtori Kolin hyökkäsi viikset pörhössä jo päivällä sirkukseen. Sam piti varansa: itse tirehtööri Frenklowina antautui hän nyt puheisiin lehtorin kanssa, joka osasi, keisarin ystävä, vähän venäjää, ja kuljetti lehtorin tarkastamassa teltat täydellisesti. Eihän siellä mitään koulupoikaa ollut! Kolin oli kuitenkin kuullut Samin varmasti touhunneen sirkuslaisten mukana, turvautui silloin vihaamaansa milii-

siinkin ja antoi sen tarkastaa sirkuksen. Sam piilotettiin taitavasti, turha tutkimus; uteliaisuus yhä kasvoi.

Tuli seuraavan päivän ilta, ja kun tirehtööri professorin kanssa sai parhaiksi kissat keltaisiksi ja viiruisiksi, täyttyi jättiläistelulta tungokseen asti. Punaistenpelkokaan ei ollut voinut tulijoita estää. Tirehtöörin julmat kasvot säteilivät voiton iloa, ja hän alkoi taas tovereilleen kehua näillä uusilla trikeillään, jotka vetivät.

Sam näki sirkuksessa lehtori Kolinin, rehtorin, voimistelunopettajan, eräitä muitakin opettajia. Ja paljon tovereita.

Hän ei pelännyt muuta kuin että Pähkinämäeltä joku ilmestyisi tänne. Mutta sieltä ei näkynyt ketään, siellä ei kai vielä tiedetty tapahtumasta.

Alkoi ohjelma. Arabialaiset esiintyivät, voimistelunopettaja ärjyi yhtä mittaa: »Hyvä, hyvä!» Miss Minnie oli jumalallinen, kohosi kuin hengetär korkeuteen, laskeutui takaisin lentosuukkoja heitellen, hilliten palloa jaloin, jotka liikkuivat huimaa tahtia kuin mandoliinisoittajan paletti. Sitten hän nousi teräslangalle ja esitti siellä tanssin; lepäsi langalla kuin Diana sirppikuun kaarella, hypähti alas kuin siipien kannattamana. Professori hyppyytti kolmea eläintään telineillä, ja hiiret kiipeilivät kissojen selkään: naisten ihmetys ja ihastus oli suuri.

Mutta Billy oli kypsä, se hän oli ollut kaiken päivää.

Siispä esitti Sam nyt hänen osansa.

Vieläpä paremmin kuin Billy: sen huomasi ainakin venäläisistä, jotka raivosivat ilosta. Loppukohtauksessa ei hän kuitenkaan malttanut olla puhumatta muutaman sanan suomea, ja silloin kohahti huuto:

»Se on sittenkin Sam!»

Mutta samassa himmennettiin valot ja leijonat tuotiin häkissä teltaan. Orkesteri pauhasi. Rokonarpinen astui häkkiin, ja komenteli siellä ruoska kädessä jalkeille kahta petoa, jotka murisivat, ärjähtelivät ja köntivät kummallisesti. Yleisö tungeksi kaiteen viereen. Ja silloin kuuli eräs etumaisella penkillä istuva toisen jalopeuran kiroavan ja kysyvän toiselta, suomeksi:

»P-kele, paljonko hän sinulle tästä maksaa?»

Rynnättiin kaiteen yli. Ken suuttui, hänen kiukkunsa tukahtui yleiseen nauruun . . . tirehtöörin *trik* oli voittanut!

Seurasi tuo toinen trik, kääpiön ja hänen tiikeriensä vuoro. Kääpiö lähti näyttelemään itseään kulkien pitkin barriereia, yleisö kosketteli hänen vartaloaan, käsivarsiaan, ihmetteli hänen hienouttaan ja älykkäitä vastauksiaan. Vain punakaartilaispäällikkö murisi, että on niitä maailmassa nähty kääpiöitä, joilla oli ollut isompi pää kuin tällä. Nyt tyhjennet-

tiin arena yleisöstä, joka oli siihen tūngeskellut, ja pikku Muñeco työnnettiin tiikerien kanssa yhteen. Professori seisoi häkin vieressä valmiina. Kääpiö, joka vapisi kauheasti, oli varustettu läiskypiiskalla. Hän komensi omituisia eläimiä hyppäämään renkaan läpi . . . Hän ei lyönyt niitä.

Mutta hän sattui kompastumaan. Ja samassa ponnahti isoin kissa yht'äkkiä hänen kimppuunsa. Kuin pikku linnun. Se kaatoi hänet alleen. Luut ratisivat, kun peto puri. Toisetkin eläimet syöksyivät sähisten päin. Professori huusi, komensi eläimiään ja avasi niin pian kuin ennätti häkin oven. Ensimmäinen kissa leikkii kääpiöllä kuin hiirellä. Ja nyt se iskee hampaansa hänen kurkkuunsa. Pikku raukan silmät pullottavat valkeina päässä ja kasvot ovat väännyksissä kauhusta. Veri virtaa hänen kurkustaan. Yleisö syöksyy taas arenalle. Joku nainen itkee, huutaa: »Antaa purra, antaa purra!» Hän on kalpea tuo nainen, joka aavistamattaan himoitsee vertä. Toiset tuijottavat, tungeksivat, he polkevat toisiaan varpaille päästäkseen lähemmäksi näkemään. Yksi kissoista viiltää kääpiön puvun auki vyötäröihin asti. Nähdään, kuinka toinen repäisee häneltä silmän. Se kaikki tapahtuu muutamassa sekunnissa. Luut ratisivat kissojen hampaissa.

Silloin puhkeaa teltassa suuttumuksen myrsky. Penkkejä kaatuu, kun kaikki ryntää-

vät, jotkut silmittömästi sirkuslaisten kimp-
puun. Lehtori Kolin ja rehtori vaativat ensim-
mäisinä:

»Miliisi, ettekö ymmärrä! Tässähän on
tapahtunut murha!»

»Sirkuksissa kidutetaan lapsia, näin siellä
rääkätään!» huutaa yleisö.

»Nyt nähdään, lähteekö siltä tyttölapselta
kissan sisu», sanoo eilinen punakaartilaispääl-
likkö ja kutsuu tovereitaan.

Yleisessä sekamelskassa etsii miss Minnie
Bell Samin käsiinsä:

»Niin surullisesti kävi kuin pelkäsimme.
Frenklow on raakalainen!» — Minnie vetää Samin
mukaansa takimmaiseen telttaan. »Minun
täytyy vain pelastaa itseni — sinun tähtesi.
Paetkaamme!»

Ja sill'aikaa kuin miliisi ja yleisö punakaarti-
laisten kanssa vangitsevat sirkuslaisia, juokse-
vat Minnie Bell ja Sam torille. He löytävät
auton.

»Joutuin, Sam», sanoo Minnie. »Minulla on
vieläkin hiukan jalokiviä. Tärkeintä, että
pääsimme Frenklowin hommista. Ja Dublinissa
on minulla koti ja äiti, jota en ole nähnyt
suunnattoman pitkään aikaan...»

Ja kiidettäessä rautaista siltaa pois kaupun-
gista, ensin määränä jokin kaukainen asema,
jolla he voisivat turvallisesti nousta junaan,
heittää sirkustyttö vielä Samin lakin sillalta

jälle. Sillan vieressähän ammottaa keväisiä avannoita: voitaisiin luulla, että Sam on hukkunut.

»Kasvattajiesi vuoksi», sanoo Minnie. »Mutta sinun on parempi näin, sinua odottaa tulevaisuus, ja sitten . . .»

Niin katosi Sam Ilola synnyinkaupungistaan, katosi Suomesta, karkasi.

JUMALALLINEN RAKKAUS

Anteeksi, hyvät naiset ja herrat, että hyppelimme klovneina, narreina, — kuin joutavat ja liian koreat mustalaiset, jotka ovat kaikista kunnan taloista vastenmielisiä; että esiinnyimme näin merkillisesti naamioituina: ehkäpä onnettomuutemme oli niin suuri, että häpesimme näyllää kasvojamme paljaina, ja vakavuus, oi, se saa meidät sittenkin aina ikävään ansaansa; lisäksi: kukin huvittelee omalla tavallaan, kuten teilläkin näkee syrjästä katsoen lapselliset huvitukseenne, teillä, joita joka päivä, joka hetki vaanii vaara, kalpea katkeruus, pyyteet, onnen ja omaisuuden menetys, ja, no niin, kaikesta alakuloisin: kuolema. — Miksi Angelika tahtoo myydä Tähdän, ja kuinka onni potkaisi entistä renki Kottua.

Samin kohtalosta ei kuulunut sen jälkeen mitään varmaa. Ei tiedetty, oliko hän karannut sirkuslaisten kanssa vai hukkunut.

Itse Kolin toi nämä häilyvät uutiset Pähkinämäelle, esittäen ne niin varovasti kuin saattoi, sillä Angelika ja Mikael Laurell olivat vielä sairaina ja Cecilia-rouvakin jo äskeisestä hirveästä kotitapahtumasta lähellä vuoteen-omaa.

Ankarasti lehtori tuomitsi Samin menettelyn:

»En olisi hänestä tätä uskonut! Että hän sinulle, Angelika, teki näin! Ja lähteä sitten ilveilijäin kanssa renttuamaan. Niin, — ellei hän ole hukkunut.»

Samin lakkihan oli löydetty avannon reunalta.

Tiedettiin, että hän oli touhunnut jotain sirkuslaisten kanssa, heidän reklaamikseen.

Eräät väittivät tunteneensa hänet siinäkin sirkusnäytännössä, jossa kääpiö julmasti raadeltiin ja surmattiin. Ja kaksi iltaa sitä ennen oli hän muka sirkusteltassa riitautunut punakaartilaisten kanssa.

Ehkäpä ne olivat tappaneet hänet, työntäneet avantoon? Tai nuo sirkuslaisetko, kaiken maailman kiertäjät?

Sirkusseurue oli vangittu kääpiön murhasta. Vangittu, — ja päästetty pian vapaaksi:

»Arvaahan sen, ei ole enää kunnon järjestysvaltaa, vaan nuo miliisit, jotka roikkelehtivät kaduilla paperossi suupielessä joutilaina, niin, oikeastaan ihmisten vastuksina.»

Vain rahat kääpiön hautaamiseksi oli villityiltä vaadittu, ehkä lahjuksina. Englantiin ja Amerikkaan he kuuluivat pyrkineen.

Ja onneton uhri, pikku herra Muñeco, kuopattiin sitten venäläiselle kirkkomaalle.

Mutta nyt uusi mysteeri: ennen ilveilijäin vangitsemista väitti joku nähneensä Samin ajaneen kaupungista autolla yhden sirkusnaisen kanssa!

Oliko poika hukkunut, vai kuinka?

Naarauksia oli toimitettu:

»Mutta mitäpä miliisin etsinnöistä? Saisivatko he jotakin aikaan, vaikka saatavaa olisikin?»

Sam pysyisi jään alla, — jos oli siellä.

»Eräät kaupungissa luulevat», jatkoi Kolin, »että tässä kaikessa piilee takana aivan toista. Sam on muka lähtenyt liepotelemaan Saksaan niinkuin sangen monet muutkin pojat. Repimään muka maatumme irti Venäjästä . . . mitä mielettömyyttä, kumma, jos se toteutuisi. No, ei tässä tiedä, miten lopulta käy . . . Ehkäpä näemme Samin sittenkin palaavan tänne — upseerina!»

Tähän viimeiseen toivoon Angelika tarttui sydämellisellä ilolla ja melkein pä uskolla.

»Mutta ajatella», sanoi sitten Angelika, »että hän makaisi tuolla järven pohjassa eikä kukaan edes kunnolleen etsisi hänen ruumistaan! Täytyy vieläkin yrittää!»

Anja, joka asui nyt Pähkinämäellä Angelikaa hoitamassa ja muuten kaikessa auttamassa, uskoi hänkin Samin paenneen Saksaan. Kerran hänestä sieltä saataisiin kuulla! Cecilia-rouva oli hyvin masentunut surusta ja suuttumuksesta. Mikael Laurell ei ymmärtänyt mitä ajatella . . . perinnöllisyydellä saattoi tässä sitenkin olla surullinen vaikutuksensa . . . ellei Sam liene hukkunut.

Mutta nyt se järvestä etsiminen! Siitä puhuttiin, kun lehtori Kolin lähti takaisin kaupunkiin. Pähkinämäen herralla ei ollut rahaa-kaan, jolla olisi kenties saanut miliisin uudestaan puuhaan: näiden viikkojen mullistukset veivät tarkoin viimeisetkin pennit.

»Siinä tapauksessa minä keksin vielä keinon», sanoi Angelika. »Odottakaahan. Onhan Sam saatava kauniisti hautaan, jos hän on hukkunut. Sen nyt tiedän, rakas isä, ettei sinulla ole liikoja. Alvarkin on pyytänyt sinulta rahaa, häneltä kun menee aika isänmaallisiin hommiin . . .»

»Niin», huokasi Cecilia-rouva. »Mihin tämä kaikki hänet viimein vieneekään.»

»Jos vaikka viekin, niin vie ainakin kunnialla!» huudahti Angelika. »Mutta rahat, odottakaahan. Ei, isä, kuinka sinulta pyytäisin! Ethän ole niitä miehiä, jotka osaavat nylkeä ihmisiä näillä meikäläisillä maatalojen tuotteilla sitä mukaa kuin kaikki muu kallistuu.

Tämän sanon ylpeydekseni. Mutta nyt keksin jotain, josta saamme rahtusen... jos hyvin käy. Kenties Alvarin lapsukaisillekin, — ettei heidän tarvitse kärsiä puutetta. — Ja tähän toiseen, surulliseen tarkoitukseen! Minullahan on Tähti. Se on minun omani, tai melkein omani, isähän antoi sen minulle nimikoksi.»

Mikael Laurell naurahti. Angelika sanoi:

»Niin, tarkoittatte, että Tähdellä on liiaksi ikää. Mutta nyt ovat hevosten hinnat julmasti kohonneet. Ja ajatelkaa, kuinka surullista, jos Sam siellä syvyudessa... Jokin ääni ikäänkuin vaatii minua: Sinullahan on Tähti. Tähti-parka. Uskollinen palvelija. Mutta...»

Angelika mietti mielessään:

— Myydä Tähti. Rakas, vanha Tähti. Luovuttaa se johonkin outoon paikkaan.

»Hanki sille jokin hyvä koti», sanoi silloin se ääni. »Lähdepäs — Tuulensilmän sahalle. Siellä on nyt omistajana — Kottu Hulaus. Hänestä ja hänen pääsystään yht'äkkiä sahan herraksi kerrotaan paljon arveluttavaa, mutta silloin kun hän palveli renkipoikana Pähkinämäellä, olit huomaavinasasi hänessä jotain hyvääkin.»

Seuraavana aamuna tahtoi Angelika lähteä ajelulle: sanoi kaipaavansa vähän ulkoilmaa.

Siihen eivät isä ja äiti mitenkään suostuneet, olihan Angelika vielä liian sairas.

»Ohjokset pysyvät kyllä jo käsissäni», vastasi Angelika. »Menen Tähdellä... Tuulensilmän sahalle.»

Nyt hänen aikeensa aavistettiin, ja hän tunnustikin sen: hän aikoi tarjota Tähteä Kotulle.

»Tuolleko väkijuomien trokaamisella rikastuneelle lurjukselle, kuten kerrotaan», paheksui Mikael Laurell.

»Kummalliseksi on muuttunut maailma, kun tällaiset menestymiset ovat mahdollisia», ihmetteli Cecilia-rouva.

Mutta totuus oli kuitenkin se, että Tähti oli vanhanlainen: huolisiko siitä kukaan; — että Angelikan aavistus osui usein oikeaan; ettei rahaa ollut ja että Angelikan tarkoitus oli kaunis.

Angelikaa ei silti itseään päästetty sahalle, mutta sen sijaan sai Anja lähteä sinne Tähdellä ja viedä sinne kirjeen. Ja samalla hän saisi ajaa katsomassa isä-raukkaansakin, niin hän itse ehdotti.

Niin meneteltiin.

Ja ennenkuin Anja joutui takaisin sahalta, ilmestyikin Tuulensilmän nykyinen omistaja sitten Pähkinämäelle.

Niin, ihme oli tapahtunut: entinen renki Kottu oli tullut Tuulensilmän omistajaksi.

Vennolampien seuraajaksi!

Saha oli näinä aikoina keikkunut ylen

nopeasti monissa käsissä. Sitä oli vaihdettu kuin silloiset lukemattomat huijarit maatiloja tai hevosia. Sellaista sattui paljon noina keinoittelujen kulta-aikoina, sodan lopun vuosina.

Entinen Kottu, renkipoika! Tyhjätasku — ja nyt sahanomistaja.

Mistä hän yht'äkkiä ilmestyikään seudulle takaisin, sitä tuskin kukaan tiesi. Koko olenosta ei oltu kuultu pitkiin, pitkiin aikoihin. Pähkinämäellä olivat kaikki melkeinpä täysin hänet unohtaneet.

Mistä hän oli saanut niin paljon rahaa?

Kuten sanottu: juoruttiin hänen päässeensä alkuun väkijuomilla. Ja sitten hän oli jatkanut jos jollakin vähän rehellisemmällä. Kuka sen tiesi? Hän kuului itse niin kertoneen.

Ja sahan omistaja hän nyt on.

Kottu ajoi siis Pähkinämäelle:

»Hyvää päivää, hyvää päivää! Hei kukkua, sanoi kuopiolainen, tässä me nyt olemme», alkoi hän laskea leikkiä kohta herrasväkeä tervehdittyään. »Sahanomistaja, ei puukko-sahan, vaan moniraamisen sahan. Niin, niin, Kakkisella on kaikki värkit, yksi verkko, ei venettä. No, ronkelia on selitellä, miten pösöt ovat ja elävät, hehe. Riittää se, kun tiedätte, että rahalla saa ja hevosella pääsee, ja muuta ei minulla olekaan kuin — rahaa: ei ole muijakaan. Mutta poikamiehenä on kevyt elää. Älkää pelätkö, neiti, ei Kottu teitä kosi: te

olette hänelle aina Pähkinämäen neiti, vaikka hän nyt, höhöm, ei olekaan enää Kottu Henriikanpoika, vaan... no niin... Kotliip Hulaus vaan.»

Kottu eli Gottlieb, verevä ja hartevaksi mieheksi kasvanut, löyhki kyllä väkeviltä, mutta sitäkin hän pyyteli anteeksi:

»Katsokaas, helpot päivät: ei työtä, ei ruokaa, sanotaan sananlaskussa. Miehet eivät tee työtä, ellen maksa lisää palkkaa, enkä minä maksa ennenkuin tappelu nousee ja he minut käsirysyssä voittavat! Siksi nyt herroill' on hotellit ja herroill' on putelit! Mutta kun minä alustalaiseni voitan, — taitaa tulla oikein painettihyökkäys, — silloin rupean selväksi mieheksi. Vissisti: selvä kuin puteli, anteeksi. Niks naks, säntilliseksi kuin Pähkinämäen paras seinäkello. Raitis, fiini mies! Tuleva kauppaneuvos, minäkin, öhöm, ja — kunnallisneuvos, öhöm! Sitten vasta tehdään töitä! Sellaista se on, kun ei enää myöä lipottain eikä tynnyrittäin, vaan vaununlastittain ja tanterteissa: halkoja, lautoja, piiruja, parruja, tukkeja, sonneja, pukkeja. Ollaan kentlemanneja: hyvät vaatteet, niin mies menee, vaikka takalisto vilisee. No niin, isäntäväkeni, mitä teille kuuluu?»

Kestittiinhän kuitenkin sellaista huikaletta minkä talo saattoi!

Sattui puhe Samiinkin, ja Kottu Hulaus koetti lohdutella:

»No niin, odotetaanhan. Ehkäpä hän on mennyt Saksaan. Miksipä ei — menehän sitä mies sotaankin korean naisen mukana. Toiset tulevat sieltä takaisin... herra Vennolampi odottaa sieltä esikoistaan», sattui Kottu hulauttamaan.

»Niin, sen Ventin pitäisi tänä keväänä valmistua», sanoi Cecilia-rouva, mutta keskeytti.

Se osa Angelikan kasvoja, joka näkyi kääreistä, lensi punaiseksi. Hän ei voinut virkkaa siitä asiasta ainoaakaan sanaa. Myöskin Kottu tuli noloksi ja siirsi hoputen jutut nykyisiin tapauksiin, lakkoihin, varkauksiin, villittyihin rosvoihin. Ja entisiin aikoihin: niissä riitti paljon muistelemista!

Ja niinpä kävi lopulta, että kun Kottu Hulaus poislähtiessään pääsi rekensä luona kahden kesken Angelikan kanssa, työnsi hän Angelikan kouraan hyvin nopeasti muutamia isoja setelejä:

»Se preivi! Konkarin hinta! Aarteena velka hyvän miehen lakkarissa! Mutta en osta, vaikka annan velaksi! Tarjoan vöörskottina, jos tahdotte, Pähkinämäen neidille...»

Angelika hämmästyi:

»Kuinka voin teitä kiittää! Mutta asialla oli niin kiire...»

»No niin, no niin. Mutta minäkö ottaisin Tähdän? Pistelisinhän sitä neulalla, muistattekko. Ei, ei sentään, henksleman ni ei enää

pistele neulalla ajokastaan. Komeus nousee, sanoi merimies, kun kolmen vuoden päästä silmänsä pesi. Ja teititteleekö Pähkinämäen neiti, öhöm, kunnallisneuvosta? Kyllä minä Tähten noudan sitten kun tarvitsen; nyt olisivat liiat hevoset minulle vastuksina.»

Ja sitten Kottu ajoi komeasti mustallaan pois.

Angelika oli saanut, tavallaan Tähtensä pantaten, rahaa Samin etsimiseen, Alvarille, ja riittipä siitä vielä Anjallekin, joka suri isänsä kohtaloa. Ukko Vennolampi ei huolinut keneltäkään vieraalta apua, hän kärsi yksin myllytuuttinsa ääressä ja ikävöi etenkin Ventiä. Muiden lasten tulosta hänen luokseen ei toivoa: nuorimmille eivät omaiset kai antaneet rahaa, ja vanhemmat, jotka olisivat ehkä voineet, tuskin hänelle kirjoittivatkaan!

Kaimo Ilola on katkera ihmisille ja kohtalolleen ja aikoo tehdä jotain: parantaa elämänsä. — Kuinka Sam oli Angelikan tuhonnut.

Kolin järjesti Samin etsimisen.
Tuloksetta.

Siihen ei Angelika tyytynyt. Hän riistäytyi vanhempiensa luota ja meni itse kaupunkiin tekemään vielä jotain Samin, ehkä olemattoman, hyväksi.

Kun hän aikoi juuri astua sanomalehti-toimistoon jättääkseen sinne ilmoituksen, jossa tiedusteltiin Samia, näki hän lähestyvän pitkän, renttumaisen miehen, joka sitten esitteli itsensä kirjailija Ilolaksi. Neidin kasvojen kääreistäkin Ilola arvasi, että siinä oli ihminen, jonka Sam oli polttanut.

Hän valitti, ääni katkeruudesta karkeana, minkä vahingon pojan katoaminen hänelle tuotti. Ja hän — alkoi syyttää Laurelleja siitä, että Sam oli sellainen . . . Siitä, että hän oli karannut sirkuslaisten roikassa, — jos oli karannut.

»Sillä», väitti hän, »Sam oli älykäs poika. Hän oli perinyt minulta kieltämättömiä lahjoja!»

Sam oli muka Pähkinämäellä jollakin tavoin turmeltu!

Samia, niin, nuorta neroa, ei oltu siellä nähtävästi yhtään ymmärretty.

Kenties oli hänen annettu siellä lukea roska-romaanejakin, jotka pilasivat hänen mielikuvituksensa.

Näin oli tuhottu Ilolan rakkaimmat toiveet! Hukattu koko hänen elämänsä!

Angelika kummastui: tämä tuntui sittenkin aikamoisen julkealta. Ja hän — häpesi häpeämättömän puolesta. Suri kuitenkin niin, ettei kyennyt edes vastaamaan mitään.

Mutta siinä samassa hän alkoi ajatella, että jospa Ilola sittenkin oli oikeassa! Ehkäpä Samia ei oltukaan ymmärretty... Ei osattu vaalia niin arkaluontoisesti kuin lasta täytyy.

Liian vaikeita olivat sielulliset pulmat Angelikan ratkaistavaksi. Kyynelet silmissä hän kuunteli Ilolan soimauksia:

»Aloin täällä jo parantua, päästä oikeaan elämään, — sillä tunnustan, että olenhan minäkin erehtynyt maailmassa. Nousin, kun ajattelin poikani tulevaisuutta! Nyt on kaikki mennyttä...»

»Niin mutta... Minne te jouduitte siitä tulipalosta, jossa vaimonne kuoli ja poikanne oli kuolla?» valkeni Angelikalle yht'äkkiä kysyä.

»Minne? Ja miksi?» änkytti Ilola. »Köyhyys.. Ja en ehtinyt pelastaa enää, — ja sitten minä lopultakin ajattelin, että Sam saisi paremman hoidon yhteiskunnan tai muiden ihmisten varassa kuin minun. Ja niin jäin yksin, minun täytyi luopua pojasta... Siitä surusta rupesin juomaan, todellakin juomaan. Ennen en ollut sitä oikein surusta tehnyt. Ja parasta olisi nyt juoda itsensä kuoliaaksi... tai — lähteä Amerikkaan, jonne Sam on saattanut livistää. Sitäkin täällä kerrotaan.»

Totisesti: Ilola menisi Amerikkaan! Aloitaisi siellä aivan uuden elämän! Vaikka jollakin farmilla. Renkinä. Hän oli luonnonihminen. Hän syyttikin vanhempiaan siitä, että ne olivat panneet hänet kouluun: hänestä olisi tullut onnellisempi maalaisena!

Mutta Ilola ei saanut mistään matkarahaa Amerikkaan.

Ja pitkän juttelun jälkeen kävi niin, että Angelika avasi kukkaronsa ja antoi hänelle rahat: olihan Ilola niin onneton ja kuitenkin Samin isä.

Kun Angelika sitten pari viikkoa myöhemmin, — jolloin hän oli täydellisesti parantunut, mutta toinen puoli kasvoja verestävä, iho rypyille kiristynyt ja punainen, Angelika, ennen niin kaunis nainen, — kun hän kävi vieläkin kerran kaupungissa tiedustamassa, olisiko Sam edes vastannut mitään ilmoitukseen, näki hän

kirjailija Ilolan hoippuvan edessään katukäytävällä juovuksissa. Angelika suuttui ja seurasi vetelystä. Ilola teki verukkeita: väitti odottaneensa, että Sam sittenkin ilmestyisi takaisin, — eihän Samin kohtalosta ollut mitään varmaa:

»Ja katsokaas... kun minä en saanut passia.»

»Pääsee sinne nyt ilmankin, jos oikein tahtoo», vastasi Angelika. »Sinne on mennyt tuhansia suomalaisia... minulle tuttujakin. Ja mennyt ehkä — oma poikannekin.»

»Ai, ai», huokasi Ilola ankaraan kiipeliin joutuen. »Siellä vartioidaan... isketään armotta... Se on kauheaa. Ja Amerikka: täytyykö minun kuolla sinne!»

Lopulta hän kuitenkin tunnusti, ettei ollut passia hommannutkaan, vaan rahat oli tullut juoduksi. Mutta nyt hän uikutti lähtevänsä. Vieläkin antoi Angelika hänelle rahaa, viimeisiä säästöjään.

Eikä kirjailija Ilolaa sen jälkeen olekaan nähty.

Entisen rikkaan sahanomistajan kuolema. — Alamme nähdä, minkä tuhon Sam Angelikalle oikein tuotti.

Kevät kului. Eräänä varhaisena aamuna sen lopulla tapasivat eräät kylän talolliset, kun menivät Tuulensilmän myllylle viemään jauhatamista, viimeisiä, mitä heillä enää oli, kauppaneuvos Vennolammin kuolleena myllytuuttinsa ääressä jauhoisella ja tahraisella lattialla. Kädessään piti kuollut vielä postikorttia, joka oli äskettäin tullut Ventiltä.

Niin loppui ukko Vennolampi kurjuuden kuilussa, — melkein kaikkien unohtamana.

Pähkinämäen herrasväki Anjan ja Kolinien kanssa sähköttivät Ventille Ruotsiin, ja järjestivät hautajaiset.

Venti ehtikin ajoissa perille hautajaisiin.

Angelika ei lähtenyt kirkolle silloin. Tosin oli isä maininnut suorastaan velvollisuudeksi saattaa vanha naapuri hänen viimeiseen lepoonsa, etenkin, kun saattajia voisi karttua

ehkä kovin vähän, kukapa tiesi... Venno-lampihan oli ollut viimeiset ajat niin köyhä ja kurja:

»Kun olut tuopistani puuttuu,
niin kaikki minuun silloin suuttuu.»

Angelikaa eivät vanhemmat kuitenkaan hautajaisiin vaatineet. Hän vain taittoi puutarhansa kaikki ensimmäiset kevät kukat ja antoi vanhemmilleen laskettaviksi vainajan arkulle.

Ventin piti vielä matkustaa takaisin Ruotsiin, jossa päättäisi opintonsa. Nyt tulisi hän toki käymään Pähkinämäellä.

Angelika odotti. Ja hänen vanhempansa odottivat.

Heti kun saattoi kynää käyttää, oli Angelika kirjoittanut Ventille tapaturmasta, kasvojensa palamisesta. Ventiltä oli tullut kohta vastaus, pitkä ja liikutettu, hellästi lohdutteleva, filosofisen elämänkatselun ohjailema. Cecilia-rouvan pyynnöstä Angelika näytti sen vanhemmilleen. Äiti lohduttautuikin vähän, mutta Mikael Laurell sanoi kahden kesken puolisolleen:

»Venti, hän resoneeraa... niinhän se kävi.»

Jo silloin kun Angelikan kasvot paloivat, Cecilia-rouva suri miehelleen:

»Angelika-raukka. Kun ei häneltä vain... sekin onni olisi mennyttä.»

»Jumala älköön sitä suoko», vastasi Mikael Laurell. »Mutta, jos niinkin käy, olkaamme

lohdullisia . . . ehkäpä Hän on sittenkin määrännyt näin valmistakseen Angelikaa johonkin! Niinkin jää ihmiselle tehtävää maailmassa, ehkä kaikkein kauneinta, — jos hän on sitä lajia kuin Angelika.»

Muuta he eivät asiasta puhuneet.

Joku kyläneukko vain virkkoi kerran Angelikan kuullen:

»Mitähän Venti-herra nyt tästä arvelee?»

Välisti näytti Angelika vanhemmista, jotka tytärtään salaa tarkastelivat, töittensä lomassa jäävän katsomaan toimettona eteensä . . . Katselemaan suurin, ikäänkuin kummastunein silmin . . .

Mutta nyt tulisi Venti Vennolampi Pähkinämäelle.

Hän toisi pähkinäpuun taimenkin, josta oli niin kauan puhuttu, niin hän kirjoitti.

Angelika meni kyllä vastaan, mutta ainoastaan kuistille saakka. Siinä hän seiso vanhempiensa välissä. Piteli kiinni Pyyntiä. Seiso kasvot alas luotuina.

Tervehdittiin. Venti leikki Pyyntin kanssa, joka tunsu hänet. Sitten mentiin saliin.

Siellä hän näytti hätkähtävän, kun Angelika viimein totisena ja tyynenä kohotti kasvonsa. Venti oli alttiin kohtelias, iloinenkin, — sikäli kuin suinkin hänen perhesuruunsa soveltui. Tiedusteli hartaasti kaikki kuulumiset seudulta . . . Mutta ei puhunut Samin

karkaamisesta, ei koskettanut siihen, että Sam oli polttanut Angelikan kasvot. Lyhyesti kertoi myöskin Laurellien herrasväki Samista. Venti sanoi:

»Niin, Angelika kirjoitti siitä. Kummallista on elämä . . .»

Sitten puheenaiheet loppuivat. Venti punastui pahoin. Ja — hänen silmissään näkyi kyyneliä.

Ja sitten, sitten täytyi hänen valittaa, että hänen piti näin pian poistua: hänellä oli nyt kaikenmoisia raha-asioita järjestettävänä:

»Ehkäpä lehtori Kolin, jota isä kyllä kuului aikoinaan tukeneen, nytkin hieman auttelee. Ajatelkaas, Anjan hän on luvannut pitää edelleen kuin omana lapsenaan.»

Äidin perintöä oli Ventillä vielä sen verran, että hän saisi kurssinsa kyllä päätetyksi. Sittemmin hän aikoi jotain . . . kyllä hän siitä sitten kirjoittaisi.

»Mutta se pähkinäpuu! Minä toin sen! Mennään se istuttamaan!»

Se istutettiin Angelikan kanssa yhdessä. Venti touhuten, huokaillen; ja sitten hänen täytyi, täytyi lähteä.

Hän kirjoittaisi!

Meni kevät, tuli kesä. Ja Venti kirjoitti Ruotsista Angelikalle.

Siitä asiasta ei hän kirjoittanut mitään. Ei, hän aikoikin nyt etelään: perustaa sinne oikean

puutarhan, josta ehkä lähettäisi ruusuja Suomeen.

Tästä kirjeestä seuraavaan kului kauan, ja heinäkuussa Venti kirjoitti muuttavansa Italiaan — iäksi.

Niin, menevänsä luostariin! Siten toteutui se, mihin jo hänen nuoruutensa unelmat olivat viitanneet. Sen hän vielä jaksoi, sillä nyt hän oli aivan köyhä, — kuin muinoin Assisin Pyhä Fransiskus.

Kirje oli omituinen, epämääräinen. Ikäänkuin jotain välttelevä. Siinä Venti valitti hämäävästi katkeria tunnonvaivoja. Hän soimasi — syntisyyttään. Hän tuhlassi ylistyksiä Angelikalle. Puhui pettymyksestä oman itsensä ja maailman suhteen:

»Tällainenko ihminen on? Katumisen ja ikuisen rangaistuksen hän ansaitsee...»

Pois hän kaipasi elämästä. Hän, joka viimeksi oli luullut viihtyvänsä ruusujen parissa, oli nähnyt, että ruusujenkin hoito, — sekin oli raakaa. Kukkasten tähden on revittävä, raadeltava rikkaruoho. Tai annettava kukan tukehtua: ainainen taistelu. Jokainen elollinen tuhosi toista... repi, raateli. Niin, oikeastaan verenvuodatusta oli kaikki. Hän ei enää jaksanut sitä nähdä; mieluummin hän kuolisi...

Olossa, johon aine ei ulottunut, hän tyytyisi siihen, mihin hänet oli luotu... katselisi ikuisuuteen: ainoastaan siellä oli rauha:

»Jää hyvästi, Angelikal!»

Sen Angelika nyt ainakin aavisti, mitä Samin teko oli hänelle merkinnyt.

Ventistäkö olisi voinut olla jotain toivoa? Kyllä: Angelika uskoi Ventiin! Venti oli ollut hänelle sittenkin ihanne, niin viaton Angelika oli. Ja nyt: ei kumma, että Venti hänet jätti!

»Olenko minä syönyt palani yksinäni, ettei orpo myös ole sitä syönyt? Olenko asettanut kullan turvakseni ja sanonut: Sinä olet minun uskallukseni?» — Toimintanerojen Turakaisen ja Purlakan linjaalirattaat ja papurikot. Onnettomuudet näyttävät ajavan Samin teon kintereillä.

Anja, jolle Venti myöskin oli kirjoittanut ainaiset jäähyväiset, ei uskonut veljensä menneen luostariin: se oli hänestä ilmeinen mahdottomuus. Se olisi ollut — alhaistakin. Millä tavoin alhaista, sitä ei hän Angelikalle selittänyt. Mutta miksi ei Venti ollut maininnut edes sen luostarin nimeä? Ei, vakavissaan Anja uskoi, että Ventikin oli — lähtenyt Saksaan. Niinkuin toinenkin hänen mielestään, Sam.

Angelika antoi hänen pitää Ventistä tuon kauniin uskonsa... vaikka itse melkein jo uskoi Ventin sanoihin.

Välisti tuntui Angelikasta, kuin jokin surulli-

sempikin olisi alkanut kalvaa hänen sydäntään. Mutta kauan ei hän tosiaan silloin joutanut sellaista ajattelemaan: oli tavattomasti työtä kotona, ja muita merkillisiä asioita! Vallankumouksen mainingit vierivät yhä rannoillemme. Sen myrsky nosti kuohuun pienen järvemme pinnan. Mistä tämä kohina ja pärske, mistä nämä kiihtyneet aallot? Torpparit tahtoivat, että maa, johon he työnsä uhrasivat, kasvaisi kaikkensa heille itselleen; työläiset vaativat jopa osuutta tehtaitten johtoon! Nytpä porvaristo varustautui taisteluun. Tehtaat seisoivat. Pellot kyntäjittä. Irtolaisia lisää lopetetuista patteritöistä. Sällit kiertelivät pitkin maata nälissään ja himoiten mellastaa ja surmata . . . Koko sen kesän touhusi Alvar Laurell suojeluskuntien järjestäjänä. Melskeitä, pikku otte- luita, murhia, tulipaloja! Näytti kuin yksinään gulashit olisivat touhunneet työssä, keräten varsinkin muonaa, sillä mistäpä sitä tuli, kun työtä ei tehty? Koirat tappelevat katkerimmin pienestä luusta. — Pähkinämäki antoi kaiken osuutensa korteilla jaettuun yhteisleipään, — hieman harvinaisuus! Antoipa niinkin, että itse sai ostaa leipää gulasheilta, — ja sepä maksoi. Eikä uutta sallittu kasvattaa: maatyöläiset, jotka vaativat lisää palkkaa, omaa maata tai — rosvoamista, estivät. Niin ja näin tulivat Pähkinämäellä kevättyöt tehdyiksi, silloinkin erikoisilla itse isännän ja Angelikan ponnistuk-

silla. Olisipa nyt tarvittu Samia! Ja muisteltiinpa nyt Kustaa Lullia, tuota vanhankansan uskollista ystävää.

Angelika touhusi kuin hyväkin renki. Alvar pistäytyi kotona, auttoi heinänteossa ja katosi sitten taas. Hänen perheelleenkin täytyi kiristää kotoa tukea. Ja kuitenkin oli Mikael Laurell juuri tänä kesänä luovuttanut ainoat kaksi torppaansa, toinen niistä Oravanpesä, korvauksetta niiden asukkaille: kun hän heidän vaatimustaan tarkemmin ajatteli, tuntui se hänestä melkoisen oikeutetulta. Mutta tästä väheni talon arvo, vaikeudet suurenivat moninkertaisiksi. Ei torppareita päivätyöhön! Eikä irtolaisilleillä tehnyt mitään! Aivan sietämätöntä elämä rahvaan keskellä, joka näytti yht'äkkiä muuttaneen ikivanhat kunnialliset tapansa, niin paljon ilkiöitä sen joukossa kuhisi. Kesellä ihaninta heinäkiirettä tekivät palvelijattaretkin lakon, kulkien sällien kanssa punaiset nauhat ryntämyksillä ainaisiin tansseihinsa. Cecilia-rouva, joka oli jo ennestään järkyttynyt yhä julmemmista uutisista ja Angelikan onnettomuudesta, pelkäsi venäläisten tai punakaarti-
laisten tunkeutuvan taloon rosvoamaan. Mutta vielä epätoivoisempi hän oli Alvarista, joka saattoi joutua suojeluskuntain perustajana surmattavaksi. Väsynyt oli rouva Laurell talonpitoon, väsyneempi hänen miehensä.

Ajoipa silloin, kun ruis alkoi karista leik-

kaajien puutteessa vainioiden kovaksi paahtuneeseen saveen, Pähkinämäelle kaksi mahtavaa herraa. Kahdella suunnattoman komealla papurikolla, kaksilla välkkyvillä rattaila. He pysähdyttivät Mikael Laurellin ja Angelikan kohdalle, jotka leikkasivat itse viljaansa pieni renkipoika apunaan, sekin tanssihimoisten sällien uhkaama. Toinen herra kysyi, eikö täälläpäin olisi maatiloja myydä.

»Maatiloja myyrä», toisti heistä hienomman näköinen.

He esittivät itsensä. Toinen oli Purlakka. Toinen Turakainen, Konnevedeltä sanoi olevansa. Molemmat he huurusivat väkeville. Purlakan posket olivat kyllä ajellut, mutta Turakaisen leukapielissä sänki.

He laskeutuivat maahankin, sitoivat kaksi orittaan aitaan kiinni.

Turakainen kehui, että he olivat rikkaita maanviljelijöitä, maatalanomistajia. Purlakka jatkoi leikillä, että he olivat maanilveilijöitä. Turakainen tiesi, että heillä oli rahaa: hänellä oli metsää siellä ja täällä, saha siellä ja siellä: »Saahan näitä sahoja!» Että hänellä oli huviloita Karjalan kannaksella: »Saahan näitä huviloita.»

Purlakka toisti, että hänellä oli talo armaainen, koti kultainen, jossa kasvoi sielläkin metsää: »Seiväspuitakin.» Että hänellä oli halkokauppoja siellä ja täällä. Ja huviloita

oli Karjalan kannas täynnä, ne eivät maksa-
neet montakaan kopeekkaa.

»Mutta tähän taloon me olemme innostuneet
tämän erikoisen rauhallisen maiseman vuoksi»,
sanoi Turakainen. »Kyllä meillä on maatiloja,
taloja, huviloita, mutta kun kerran voi muka-
vasti elää, niin joutaisi olla tämäkin maiseman
vuoksi.»

Ja hän löi poveensa, jossa sanoi satojen-
tuhansien pullottavan. »Jos ette usko, vetäi-
senkö pellolle?»

Purlakka naputti myöskin poveensa, sangen
hienolla takilla verhottuun, joka pullotti ainoas-
taan yhdeltä kohtaa, kuin puteli, ja toisti:

»Maiseman vuoksi, nii-ni! Henkslemanneja!
Me olemme pruureja keskenämme. Teemme
itsellemme tänne kaksi majaa, elämme yhdessä
kuin vanhat veljekset. Kaiken ikämme.»

Mikael Laurell torjui hymyillen nuo suun-
pieksäjät.

Mutta Turakainen tuli seuraavanakin päi-
vänä, Purlakka kintereillä kepsutellen. Ja he
saivat Pähkinämäen omistajan kiertelemään
kanssaan vainioita ja metsiä. Mentiinpä karta-
nollekin. Turakainen kaiveli kalosseihin työn-
netyillä pieksuillaan ojien reunat, peltojen
mullat, tutki, maisteli multaa, puhui vitami-
neista, tunnusteli tähkät, söi jyviä raakoina,
juoksi, luki petäjät, vannoi, että niitä oli niin
ja niin paljon eikä enempää; hypisteli seinät,

löysi lahonnutta, tömisteli lattiat, ounaili rotanreikiä.

Purlakka puhui vähän, mutta vihelteli ja pörhistyi iloiseksi, kun toveri vaati vahvistamaan sanojansa. He tarjosivat Pähkinämäestä viisi kolmatta tuhatta.

Ei tullut näistä kaupoista.

Viikon kuluttua he ajoivat takaisin paluumatkalta jostakin.

»Johtaja Purlakka on sittenkin niin ihastunut tähän näköalaan, että vaatii minuakin tänne, vaikka minä en välittäisi», sanoi Turakainen ja koetti kiehtoa vanhaa herraa konjakkipullolla, jonka veti esiin taskustaan. Purlakka heitti häneen hieman kyllästyneen ja varoittavan silmäyksen ja innostui nostamaan hinnan viiteenneljättä tuhanteen.

Se oli jo rahaa vanhoille ja vaatimattomille Pähkinämäen ihmisille!

Vieläkään ei kauppoja tehty. Vaikea oli sittenkin rouvan luopua Pähkinämäestä. Angelika ei salannut kyyneliään.

Ja väsynyt Mikael Laurell tahtoi ilmoittaa tarjouksesta ensin Alvarille, joka oli juristi ja kannatti ylimalkaan vanhempiansa iän vuoksi myyntiä.

Mahtavat ponsarit sanoivat jäävänsä kylän kievariin odottamaan juristiherran myöntymistä, sillä heillä oli täällä päin muitakin asioita. Mutta lihuomenna he tulivatkin

ilmoittamaan, että heidän sittenkin täytyy lähteä kotipuoleensa, mutta jos kaupat heti tehtäisiin, kohoaisi hinta vieläkin viidellä tuhannella. Mutta herrasväki saisi asua, jos haluaisi, ikänsä loppuun päärakennuksessa! Johtaja Purlakka tahtoi maatilaa nimenomaan maise-man vuoksi, hän oli siksi rikas herra, mutta tyytyisi asumaan vaikkapa tuossa pienessä punaisessa piharakennuksessa milloin täällä kävisi.

»Herrasväki saisi asua täällä ilmaiseksi. Ihan kuin kotonanne ainakin. *Naturligtvis!*» jalosteli Turakainen.

»Ja minäkö toivoisin, että milloinkaan täältä lähtisitte?» sanoi sileäleuka Purlakka. »Pois se meistä, lustihan maailmassa on elää.»

Ja niin he puhuivat nuo kaksi, niin he kuvailivat tilojen hintain alenemista, Pähkinämäen todellakin vaatimattomia puolia, yleistä levottomuutta; niin Turakainen ennusti synkästi vannoskellen, että villitty rahvas mahdollisesti jakaisi keskenään itse päätilatkin, ryöstäisi ne itselleen ilmaiseksi; niin Purlakka vihoitteli, että roistot anastaisivat kenties vanhat hopeat ja polttaisivat koko roskan. Niin he keskenään olivat huolissaan, voisivatko vieläkin hintaa korottaa, kunnes voisivatkin — karttamerkeillä, jotka lupasivat ostajina maksaa, väittäen ase-tuksen siinä suhteessa muuttuneen; niin he olivat väsymättömiä, rauhallisia, rattoisia, suk-

keluiksiakin kertoivat; sellainen käsirahain paljous pistettiin pöydälle, että Mikael Laurell, joka pelkäsi ajan merkkejä, lopulta ennen kuin huomasikaan piirsi nimensä kauppakirjaan, jonka johtaja Purlakka sirosti ja kovin kiirehtimättä laati. Todistajiksi palvelijoita.

Alvarin luonnos kauppakirjaksi ei ennättänyt Pähkinämäelle ajoissa.

Kahden viikon kuluttua muuttivat molemmat ostajat taloon. Ponsarien muuttoa: irtaimena matkalaukut, pari rautasänkyä ja ne papurikot!

Ja he tahtoivat nyt pääarakennukseen.

Entä se sopimus, että herrasväki saisi asua pääarakennuksessa kuolemaansa asti?

»Mikä sopimus», örähti Turakainen.

»Katsokaas, se on ollut ehkä humalajuttua. Ikävä juttu, mutta kuka sellaista on voinut selvin päin ajatella», tiuskahteli Purlakka hermostuneena.

Sitä juttua ei ollut kauppakirjassa, eikä suupuheelle todistajia.

Poloisten Laurellien ei tarvinnut kuitenkaan aivan heti muuttaa: ostajat tyytyivät toistaiseksi piharakennukseen.

Minne Laurellit sitten päänsä kallistivat?

Gottlieb Hulaus, jonka luo Angelika lähti puhumaan tästä asumusasiasta, vihelsi:

»Neljäkymmentäviisi tuhatta, — sellaisesta metsästä ja hyvin hoidetusta tilasta! Mikä se

toinen oli nimeltään? Sama mies, joka kävi pyrkimässä sahalleni disponentiksi. Työnsi minulle oikein laatikon paperosseja. Ei minulla ollut paikkaa, — saha seisoo. — No, antakeekin sitten se tupakkalootani pois, sanoi päällysmies silloin. — Kyllä, kyllähän se on hirmuisen paljon rahaa, hyvä neiti! Mutta pennosten arvo alenee joka päivä . . . No niin. Lapset itkee, mies panee tupakaksi, eikä kissaa pitkillä puheilla konttiin saada: tahdotteko paikan, neiti? Minä tarvitsen konttoristia, eihän Henriikanpoika osaa oikein variksenvarpaitakaan piirtää. Ja täytyy osata, kun aikoo kunnallisuuvokseksi. Huono kirjanpito: linnaa. Menkääpä kurssille kaupunkiin. Täällä on rakennus, tosin pieni, mutta eri rakennus konttoristille ja hänen vanhemmilleen . . . Arvelen vain, saako tuollaisilta ostajilta edes sen vähän, mihin ovat sitoutuneet.»

Ja niin kävi: lokakuussa Laurellit jättivät rakkaan, vaivalla vaalitun Pähkinämäkensä.

Sinne jäi kaikki!

Sinne jäi Ventin istuttama pähkinäpuu-parkakin!

He muuttivat Tuulensilmän sahalle. Ange-
lika oli opiskellut kirjanpidon Anjan kanssa,
joka aikoi pankkiin.

*Yksinäisyys. Mitä sitten
Samin teko merkitsi Angelikalle?*

Turakaiselta ja Purlakalta ei saatu syksyllä ensimmäistäkään varsinaista maksuerää. Alvar ryhtyi kesken kiireitään asiaan; tuli selville, ettei ostajilla ollut maatiloja muuta kuin — Pähkinämäki, ei huviloita, ei lankkuja, lautoja, piiruja, parruja, halkoja; ei karjaa muuta kuin nuo kaksi papurikkohevosta, ei huonekaluja kuin sängyt ja kantele, jota johtaja Purlakka haavemielin soitteli Pähkinämäen tyhjässä salissa, milloin oleskeli siellä.

Kottu Hulaus pudisteli päätänsä:

»Pieniä on räkkäät juhkakaloiksi.»

Sitten livistivät ostajat tiehensä Alvarin kynsistä. Kaupungin parhaassa hotellissa oli Purlakka viimeksi nähty. Otapa heistä nyt selvä... se veisi aikaa paljon.

Ja sitäpaitsi oli johtaja Purlakka, joka näytteli Pähkinämäen iloista isäntää, ennättänyt jo myydä ja kaataakin talon metsää.

Siitä seurasi käräjöinti, jota jatkuisi vuosia.

Vanhalle, kovin väsyneelle Mikael-herralle tuli tästä sellainen isku, että hän sai arveluttavan sydänkohtauksen. Aivan lamaan se löi hänen puolisonsakin.

Angelika piti vielä päänsä pystyssä. Erityisesti vanhempiansa iloksi hän järjesti uuden kauniin kodin Tuulensilmän lautatapulien keskelle, jäännöksistä, jotka oli säilytetty Pähkinämäen tavarain huutokaupassa. Paljon riitti vielä niissä karsimista, pohtimista, uusintaa, huoneiden mittaamista, maalaamista. Ja sitten loistivat vanhat huonekalut kolmessa uudessa huoneessa kauniin valkeina, kukallisille seinille ripustettujen värikuvien kehykset kiilsivät uutta kotoista kultausta, ovien rivat välkkyivät, kukkaset telineillään kilpailivat upeudessa.

Näissä se syksy meni.

Ja yhä synkkenevissä huhuissa. Puolueet alkoivat käydä keskenään ilmeistä sotaa, kansallinen typeruus otteli eduista, jotka pian sittenkin täytyi jakaa tasan. Angelika ahkeroi kaupungissa naisten seurassa, jotka ryhtyivät salaa neulomaan pukimia ja reppuja vapaussotilaille.

Siihen seuraan hän vielä kelpasi!

Rekiretkille, joita tehtiin pari senkin talven alkaessa, ei enää kutsuttu — palanutta . . .

Usein Angelika jatkoi Anja Vennolammin kanssa tuota ompelua kotonakin, välisti kokonaiset yöt. Suurella ilolla, sillä tähän tehtiin pojille, jotka puolustivat isänmaata!

Alvarin perheellekin tarvittiin rahaa enemmän kuin Angelikan palkka riitti. Angelika hankki lisää työtä, puhtaaksikirjoitusta.

Sitten vapaussota: Alvar kaatui melkein sodan alussa!

Mikael-herrasta tuli lopullisesti mies, jonka kädet, koko ruumis vapisi, joka ei pystynyt mitään tekemään, ajattelemaan. Silmät, milloin eivät itkeneet, hehkuivat vihaa, — niin muuttui koko hänen lempeä olemuksensa.

Vain muutama päivä ja tuli jälleen sydänkohtaus ja halvaus: Mikael Laurell joutui saatettavaksi poikansa kanssa yhteiseen hautaan, kotikylän vanhan kivikirkon kalmistoon.

Tuokioksi sulkeutui Angelika omaan kamaariinsa itkemään. Mutta sitten hän ajatteli:

— Minullahan on äiti tuolla toisessa huoneessa! Äiti, joka kaipaa lohdutusta. Alvarin perhe tarvitsee apua — paljon entistä enemmän. Ja ihmisellä on muutenkin niin paljon, paljon velvollisuuksia tällaisena aikana.

Meni talvi, meni verinen kevät. Ei ennätänyt vielä muuta ajatella! Äiti riutui nopeasti, istui enimmäkseen sanattomana, itkeskeli hiljaa vainajiaan. Puhui omituisen usein, — vaikkei oikeastaan aivan järkevästi mitään, — niin usein — Oravanpesän vanhuksista: kuinka he olivat yhdessä muuttaneet parempiin asuinsijoihin. Uutisia sodasta ei hän osannut tiedustella. Oli avuton kuin pieni lapsi, — katsoi

vain Angelikaan niinkuin turvaa aneleva, kun tytär lähti kaupunkiin viemään neulomuksia tai kuulemaan, voittivatko isänmaan pojat yhä.

Tuulensilmän saha seiso. Isäntä touhusi kylässä intendentuurissa. Siltä taholta Angelikalle siis jäi kyllin vapautta. Mutta milloin äidiltä ja muilta velvollisuuksilta lepoetkiä Angelikalle riitti, menivät ne siihen, että hän juoksi katsomaan hätään joutuneita köyhiä lähimmäisiä, edes lähitöilleihin. Siellä tiesi hän leivän olevan vähissä. Hän piti itseään kireämällä ja vei sinne pienen mytтын. Jonkin mäkituvan mies tai poika olivat lähteneet punaisten puolelle rintamalle. »Niittäkööt mitä ovat kylväneet!» sanottiin yleensä. Angelika, ensin päästä pyörällä, vastasi kuitenkin, että eiväthän lapset liene rikollisia, ja täytyihän opettaa noita yksinkertaisia, milloin he kuohuivat kostonhimoa, ymmärtämään isänmaan asiaa.

Hänen luokseen sahallekin alkoi tulla avunpyytäjiä. Nälkä oli kauhea. Kummallista: tiesihän Angelika paljonkin sellaisia, jotka olisivat voineet vielä hyvin antaa, mutta he olivat kovia kuin kivi! Angelika kielsi itseltään lisää. Kalpea eukko tuli arasti kysymään, olisiko kulta-neidillä edes hiukan perunoita. Juuri pari päivää ennen toi Kottu Angelikalle kokonaista kaksi säkkiä; toisen sisällössä oli seassa hieman paleltuneita, ja nämä aiko. Angelika nyt lah-

joittaa köyhälle. Mutta yht'äkkiä hän sai kyönelet silmiinsä:

»Hyi, Angelika», huudahti hän ja antoi paremman säkin eukolle.

Velvollisuuksia; unohdusta. Kulki hirveitä tarinoita kidutusmurhista, joita punaiset olivat tehneet, teloituksista, joissa heitä ja venäläisiä ammuttiin satoja yht'aikaa, vangeista, joita kaupunkiin tuotiin piikkilanka-aitauksiin ja joskus yöllä tuhottiin: aamulla kuiski se tai se porvari nähneensä kadulla pitkän veriviirun, sotilaat olivat ottaneet vankeja junasta, vieneet sillalle ja — heittäneet ruumiit salmeen. Niin, siihen johon Sam oli hukkunut... Angelika ei tietänyt mitä tehdä. Eivätkö kuitenkin nuo punaiset ansainneet rangaistustaan? Naisetkin olivat niin irstaita, että astuivat alastomina raivottarina tuomariensa eteen, niin kerrankin kuvailtiin, — eikö ollut oikein, että koko sellainen joukko, viitisenkymmentä, ammuttiin heti? Ja eivätkö valkeat puolustaneet isänmaata, järjestystä, kaikkia hyveitä? Ja kuuluiko tämä naisiin? Angelikan tuskin olisi pälkähtänyt päähän tunkeutua sinne, missä miehet laativat kuolemantuomioita; lähin sellainen paikka oli omassa kylässä. Mutta sittenkin kävi niin, että hän kerran pyysi Gottliebiä, joka näissä asioissa oli hyvin kursailematon ja kova, toki vielä uudestaan pohtimaan erään tuhottavaksi aiotun kohtaloa, onnettoman, joka

ainakin katui, ja siten Angelika pelastikin hänen henkensä.

Mutta siinä ei hän varmaan voinut tehdä mitään pahaa, että lähti omista varoistaan säästettyjä pikku myttyjä vieden piikkiaitauksien taakse, joiden sisällä vangit lojuivat tai hoippuivat luurankoina: Angelikan mieleen johtuivat kuvat, joita hän oli nähnyt Indian nälänhädästä ja rutosta. Isänmaa riemuitsi voittojaan... Angelika ajatteli, että jonkun syyllisistä pitäisi saada vähän iloa edes ennen kuolemaansa. Mutta kuinka kävi? Muudan upseeri ajoi Angelikan jo toisena päivänä jyrkästi aituuksilta pois:

»Tämä ei ole naisille sopivaa näkemistä.»

Angelika vastasi:

»Jos noiden kurjien täytyy tämä sittenkin kestää, niin täytyy minun kestää ainakin sitä katsella.»

Välisti hän pääsi vankeja lähestymään. Sai antaa heille tuomisensa, — he tappelivat niistä kuin nälällä kiusatut eläimet. Mutta sitten taas tuli hänen osakseen muuta. Sotamies ajoi pois:

»Senkin nilkiposki, kurtunaama!»

Ja viimein karkoittivat vartijat hänet lopullisesti, käskystä.

Samana kesänä nukahti sitten lempeä Cecilia-rouva hiljaa ikuiseen uneen.

Ja rauha tuli maahan. Suomi kuohui uutta elinvoimaa, uusien tehtävien herättämää elämää.

Angelika jäi edelleen sahalle.

Nyt kulki kaikki ulkonaisesti sääntillistä, rauhallista latua. Alvarin perheen toimeentulo oli jo järjestetty, Angelika sai, paljon osaltaan puuhattuaan, leskelle viran. — Päivät menevät konttorissa. Siellä lisääntyy työ yhtä mittaa; Gottlieb Hulaus korottelee väelleen hieman palkkaa, vaikkapa hiukan ohimotukkaansa raapaisten.

Angelikan pikku koti on kunnossa. Kaikki puhdasta, valkeaa, välkkyvää.

Rahaakin on vähän pankissa, asianajaja, jonka herra Gottlieb hommasi Angelikalle Alvarin seuraajaksi, sai viimeinkin Pähkinämäen ostajat täyttämään sitoumuksensa. Sen he tekivät siten, että möivät Pähkinämäen. Nyt on siellä uudet omistajat, jopa jo toisetkin, jotka maksoivat edellisille suunnattoman summan.

Niin, eihän niitä rahoja kovin paljon ole. Angelika on antanut Alvarin lapsille ja kaikenmoiseen muuhun . . .

Elämä kulkee sääntillistä, rauhallista latuaan.

Mutta odottakaamme vielä muutamia vuosia!

Miksi Angelikaa enää kutsutaan niin harvoin vieraisille, — ei etenkään kaupunkiin? Ja miksi siellä enimmät karttavat hänen seuraansa? Se alkoi sinä kesänä kuin hänen kasvonsa paloivat.

Köyhätkin joskus surkuttelevat, että hänelle kävi niin pahoin . . . Syyttävät Samia . . .

Angelika ei tiedä mitään, ei tunnusta mitään: hän on viime vuosina tukahduttanut jotain ääntä, joka hänen sielussaan tahtoo valittaa.

Mutta miksi hän, vähitellen, hyvin salaa, alkaa niin kipeästi odottaa jouluaikaa, jolloin hän kutsuu luoksensa Alvarin perheen ja saakin velivainajansa lapset vieraikseen, — ainakin osan. Äitineen tai ilman. Vanhin, se reipas poika, osaa matkustaa junassa jo yksinkin. Niinkuin oikea mies hän varjelee pienempiä, kun niitä lähetetään mukaan. Silloinpa vasta Angelika permannot puhdistaa, kukat pesee, tarkoin matot tomuttaa! Somistaa pöydät kaikenmoisilla lapsellisilla pikku koristeilla. Silloin hän tuntee hetkeksi — jostakin vapautuvansa: se on niin ihmeellinen helpotus...

Joulukuusi säteilee, ja Angelika säteilee. Lapsia hemmotellaan. Kuukaudet on Angelika valmistanut heille lahjoja. Ostanut niitä säästöillään. — Angelika on olevinaan järkevä: joululomalla hän heitä opettaa ja luettaa, leikin ohella; mutta täyttää lopulta aina heidän kaikki oikkunsa! Antaa toki niiden mellastaa! Piehtaroida! Sehän on tervettä leikkiä. Angelika vie niitä kävelemään. Ja ajelemaan vanhalla Tähdellä, jolle muuten jo niin monet nauravat... Metusalemille...

Alkavat kai nauraa sen omistajallekin.

Joulu on Angelikalle lyhyt aika, jolloin pyhä riemu tukahduttaa salaisen tuskan.

Sitten lapset lähtevät, ja Angelika estää kyynelensä melkein miehekkäästi. Hän tuntee, että koti tulee jälleen niin hiljaiseksi, autioksi, kuolleeksi . . .

Niin täytyy olla — aina.

Ja Angelika huomaa, yhä enemmän, että hänen sydäntään alkaa ahdistaa — tämä koti! Anteeksiantamatonta! Onhan hänellä hyvä! Ja mitä hänellä sitten on, jos ei tämä koti? Jumala, joka on hänelle suonut kodin, armahtakoon, antakoon anteeksi!

Ja kuitenkin alkaa Angelika unohtaa verenisaransa ja puhtaat liljansa kastelematta! Entä puutarha: hänellä on sellainen asuntonsa seinävierellä keskellä yhä laajenevia taapeleita. Vain pari pikku sarkaa. Eräänä keväänä muistaa hän, ettei ole talvella sitä ajatellutkaan. Häpeän voimalla menee hän nyt sinne ja kitkee, puhdistaa kukkapenkit oikein perin pohjin. Edellisenä syksynä jäi sekin tekemättä . . . hän jätti Pähkinämäeltäkin tuomansa kukat talveksi ja kevääksi nurmeen.

Onnellisen Pähkinämäen kukat! Ettei hän edes herää öisin enää kyynel silmissä, kuten joku vuosi sitten, jolloin hän näki niin usein unta lapsuutensa laaksosta ja sen suloisesta kylästä, sen omenapuista, syreeneistä . . . Kuinka omituisen ihanasti se laakso silloin kangasteli, täynnä ihmeellistä valoa ja yliluonnollista kukkain tuoksua! Nyt ei enää edes niitä — unia.

Mihin hän joutuu?

Tähti piti lopettaa: kuin rajapyykki Angelikan elämässä sekin! Tähti oli saanut toiseen silmäänsä kaihin . . . Itse Angelika saattoi sen kevään vihantaan koivikkoon, hyväili sitä, syötti sokerilla, peitti siltä silmät, kunnes Gottlieb Hulauksen suuri sotapistooli antoi taitavasti armokuulan.

Tähti, sen mukana menivät viimeiset Pähkinämäen ajat. Yksinäisyys ammottaa edessä.

Kerran iltapuolella, kun Angelika levähtää hiukan sohvalla päivällisen jälkeen, — hän moittii itseään tulevansa laiskemmaksi, — herää hän omituiseen, kolkkoon tuskaan. Kolkkoon, hirveään tuskaan:

— Ainako näin, sittenkin? Kuolemaan asti.

— Ei sisällystä elämälle . . .

Mitä tämä on?

Hän huomaa, että on jättänyt tomut kodissaan monta päivää pyyhkimättä. Ei ole sitä — viitsinyt!

Ja hän huomaa, että hän laiminlyö nykyään pukeutumistaankin. On kuin jokin homssa!

Mikä häpeä . . .

Yht'äkkiä hänelle selkenee:

»Ei lapsia.» Siinä totuus, joka puhuu, vaikkei hän itse puhu sellaista itselleen. Ne, joilla on niitä, ovat tietysti onnellisia . . . Oikeita ihmisiä.

Ei silti, että hän koskaan olisi ajatellut

Ventiä sillä tavoin . . . Se olisi ollut alhaista . . .
Kauheaa.

Jokainen ajatus ei ollut vielä ajatuskaan, niin heti hän sen torjui. Ajatuksen jokainen kosketuskin sellaiseen oli kauhea, julma, raakaa aineellisuutta, jolta hän tahtoi varjella muinoinen ystävänsä kuvan.

Tulisiko Venti muka takaisin?

Eihän Angelika ollut sitä uskonutkaan!

Mutta nyt Angelika, — jonka sydämestä vähitellen on kulunut pois kaikki loukkaantumus siitä, että nuoruudenystävä hänet sittenkin jätti, kun kova kohtalo hänet tapasi, — tuntee kuitenkin ja sitä kipeämmin, minkä vahingon, minkä tuhon se hylkääminen oli hänelle tehnyt.

Ja mistä se johtui, alkoi: Sam!

Hän tunnustaa kaipaavansa lapsia.

Hän on koko elämästä syrjäytetty. Kuin siitä pois ajettu.

Minne? Ikuinen tyhjiys!

Mitä varten hän teki niin työtä?

Miksi hän kaunistaisi kotiaan?

Kenelle kaikki sellainen jäisi?

Ja tämän sai aikaan Samin oikku, jota hän ei vielääkään käsitä.

Angelika turvautuu onnettomien lohduttajaan, uskuntoon, joka tosin aina on ollut hänen ojennusnuoransa, mutta ennen oikeastaan — vain ojennusnuora.

Kuinka rakkaus, jos se on ihmissydämeen annettu, etsii tavallisten uomain sulkeutuessa uuden väylän, entistä avaramman: pääsee jumalalliseen rakkauteen. — Todellisen munkin täytyy olla maailmalta kuollut. — Sitten sisuamme taas kutittaa tehdä ilkeyttä herrasteleville tolvanoille: kunnia oikealle herrasväelle!

Mutta Gottlieb Hulaus on aikaa sitten mennyt naimisiin. »Rakkaus tuli kuin rikka silmään», sanoi hän.

Helsingistä, jossa hän käy vähän väliä liikeasioissa, toi hän morsiamensa. Toiset sanoivat, että teppana oli hepsakka, kädestä käteen kierrellyt. No niin, mutta Gottliebherra rakastui ja sekaantui ja päätti:

»Ennen kesä kengättä kuin joulukuu ämmättä!»

Ennen vihkimistä morsian vaati ponsariaan muuttamaan sukunimensä:

»Hulaus ei nyt enää sovi», sanoi hän, »mehän olemme parempaa väkeä. Se on kuin spriin holaus isommasta kanisterista pulloon, ja mehän olemme nyt liikemiehiä ja intelligenssiä.»

Morsian olisi kaikkein mieluummin tahtonut ruotsalaisen nimen ja esitti, että Tuulensilmän sahan nimi ruotsinnettaisiin heidän nimekseen. Hän osasi ruotsia:

»Sehän on maamme toisella kielellä Vindöga. Otetaan se.»

Gottlieb Henriikanpoika suomalaisena ei kumminkaan siihen suostunut.

Ja kun eräät selittivät morsiamelle, mitä *vindöga* merkitsi, ei hän enää hiiskunut tästä nimestä kenellekään mitään.

Mutta kun sitten joku morsiamen ystäviä, kaupunkiin tullut uusi latinankielen opettaja, ehdotti nimeä Mentula, — selittäen sen johtuvan sanasta »mentha», minttu, — koska tuleva nuorikko tuoksui suloisesti kuin minttu kotoisen saunan nurkalla, niin hyväksyttiin suuresti oppineen tohtorin nimiesitys.

Siis Hulauksesta tuli Gottlieb Mentula.

Sitten pidettiin sahallä ylenpalttiset häät; niihin ei rouvan sukulaisia kutsuttu, sillä he olivat köyhiä, vaan sen sijaan kaupungista kymmenkertaisesti sivistyneistöä: puolueen johtomiehiä, kauppiaita, tukkiherroja, maalari-mestareita.

Ja sitten Mentulat tekivät häämatkansa

ulkomaille. Pikamatkan, osan lentokoneella: herra Mentulalla ei ollut paljon aikaa liikkeestään. Lennettiin junissa läpi Saksan, ja autolla ja lentokoneella poikki Sveitsin ja halki Italian, jonka viineistä Gottlieb ei pitänyt, sillä kyllä Suomessakin sellaisia saa viinimarjoista, ja oikeastaan parempia, kun sekoittaa joukkoon väkiviinaa: Gottlieb ei puhunut enää pIRRusta, vaan sanoi: »prii», sillä hän ei osannut vielä sanoa: »sprii». Herrasseuroissa sitten, joissa hän, meikäläisiin viineihin erehtyen, innostui vetämään joitakin uusaikaisia kupletteja kuin rugin rullalta lankaa, körrittäen niitä yhtä mittaa kymmenet värssyt, hän kertoi joskus tuolta kolmen viikon matkalta ihmeitä, joiden näki seuraa hauskuuttavan, nimittäin Napolin hullunkurisista porsasmaisuuksista, — tällaisia asioita ei Angelika onneksi hänestä tietänyt. Angelikalle hän sen sijaan ihmetteli Italian metsättömyyttä, kun taas rouva oli ihastunut Italiaan, sillä siellä ihastuivat herrat hänen vaaleaan tukkaansa, joskin Parisin muotimakasiinit hänestä olivat korkeampaa kulttuuria, samoin kuin hänen miehestään taide Berlinissä järjestetty paremmin, koska siellä näki paljon uusia marmoripatsaitakin kaduilla, tarvitsematta haeskella niitä museoista.

»Niin, kyllähän Rodinin värit ovat kauniit. Sellaista taidetta valitettavasti ei Suomessa synny», sanoi rouva.

Kotussa huomasi jo muutosta. Mutta silti oli hänellä vielä toki sen verran entistä iloisuuttaan, että uskoi Angelikalle purskahtaneensa Roomassa Pyhän Pietarin torilla nauruun:

»Kottu Hulaus — Roomassa!»

Ja aivan kahden kesken kertoi hän Angelikalle, että jonkin luostarin puutarhassa Napolissa oli muudan munkki kulkenut heidän perästään... Kottu oli kääntynyt puhumaan hänelle suomea. Munkki oli pudistanut päätänsä... ei ollut ymmärtänyt. Mutta sitten hän tuli takaisin ja — pisti Kotun käteen kuvasen, jonka Kottu nyt toi huvin vuoksi, parin muun muistoesineen mukana, Angelikalle. Kuvassa oli pohja kultaa. Se esitti polvistunutta enkeliä.

Munkille oli kyllä kelvannut roponen, jonka turisti hänelle antoi.

Kuvassa oli vielä tekstiäkin. Ei muuta kuin nämä sanat: »Matt. 16: 26.»

Sitten Kottu siirtyi puhumaan luostareista yleensä.

Hän ihmetteli ja nauroi, että todella löytyi ihmisiä, jotka tyytyvät luostariin. Hän oli käynyt Valamossa, ja vaikka Napolissa ei löyhykänytään aivan yhtä paksusti kuin siellä, niin kumminkin...

»No, kukin elää omalla tavallaan.»

Ja liikemies lähti afääreihinsa.

Olisiko tuo munkki ollut Venti?

Angelika katsoi raamatusta, kalleimmasta perinnöstä, minkä oli vanhemmiltaan saanut, kultaiseen korttiin merkityn värssyn.

Se värssy ei löytynyt aivan heti. Sen sijaan sattui hän lukemaan toisen, johon silmä ensin osui:

»Joka henkensä hukuttaa minun tähteni, hän vapahtaa sen. Sillä mitä auttaa ihmistä, jos hän voittaisi kaiken maailman ja saisi sielullensa vahingon.»

Kun hän sitten katsoi kuvaan merkittyä kohtaa, oli se sama kuin näissä värssyissä.

Tarkoittiko Venti jotain, — jos se oli Venti? Auttaako Angelikaa?

Varsinkin siitä asti koetti Angelika olla hukuttamatta henkeään. Omassa pienessä piirissään. Mikäli heikkona, vähäpätöisenä ihmisenä voi.

Paitsi että hän auttoi omista varoistaan ja salaa onnettomia, halusi hän ensinnäkin kehittää kaikkein lähimmäisintänsä: ystäväänsä sahanomistajaa todelliseen sivistykseen. Angelika tunsu tietävänsä siinä suhteessa varmasti enemmän kuin joku maanteitä kiertänyt, koditon poika. Hän ilmaisi silloin tällöin Kotulle, mikä ei sovi tai sopii, mikä on niin ja näin, mikä sivistynyttä ja mikä kunnotonta, pudisti päätänsä hänen herrasteluhalulleen. Niin rouvankin pöyhkeydelle ja ylelliselle elämälle. Saattoihan rouva

tehdä Angelikalle, — milloin oli niin armollinen, että suvaitsi puhutella konttoristia, — sellaisia tapojen tuntemattomuutta ilmaiseksi, hullunkurisia kysymyksiä kuin:

»Miten on, neiti Laurell, pitääkö minun sanoa miehestäni: herra Mentula, vaiko ainoastaan paljas Mentula?»

Rouvan ei kelvannut käydä samassa saunassa, jossa rengit kävivät, vaikka Kottu viisaana miehenä olikin jo ravistellut sahalta melkein kaikki juopot ja rentut pois ja alistunut maksamaan kelvolliset hieman kalliimmin. Tietysti täytyi rouvan aina puhua ruotsiakin, jota hän ei osannut. Ja mitä roskaa hän luki: sellaista, jota hän sanoi rakkaudeksi, eläen sen mukaan: pettäen miestänsä ja pitäen petosta säätyynsä kuuluvana hienona asiana.

Konttorineiti muuttui mielipiteiltään yhä tiukemmaksi, samalla kuin täytti tehtävänsä mallikelpoisen täsmällisesti.

Mutta yhä, yhäti Angelika mielti raamatunlauseita, jotka Ventin kortti sai hänet raamatusta etsimään.

Ventikö se oli?

— Hukuttaa henkensä minun tähteni?

Kuinka oli Venti sitten henkensä vapahtanut . . . jos hän oli Venti?

Oliko tämä sittenkään oikeaa? Kätkeytyä luostariin. Paeta elämää, jossa riitti niin paljon työtä — ihmisten hyväksi . . . kuten sydän vaati.

Ei silti, että ihminen lunastaisi sielunsa vielä tällä. Olisi synti, jos hän tekisi hyvää — pelkästään pelastaakseen sielunsa. Mutta kuitenkin Angelika tunsi, että hyvät työt lähimmäisiä kohtaan olivat alin askelma portailla, jotka veivät hengen vapahdukseen.

Eikö tuo pyhimyskin, josta Venti nuorukaisena niin kauniisti kertoi, ollut ennen kaikkea — tehnyt hyvää ihmisille? Jopa siinä määrin, että pesi spitaalisten jalat?

Venti oli ollut Angelikalle paljon: nyt hän tiesi kyllä olleensa rakastunut, mutta vain olleensa. Ei ollut enää: se rakkaus — oli muuttunut toiseksi: juuri se oli johtanut Angelikan tähän uuteen, pyhään, johon hän nyt koetti pyrkiä. Se rakkaus, — tai oikeammin Ventin muinoiset kertomukset — Pyhästä Fransiskuksesta!

Ja tästä uudesta, josta hän iloitsi, tunsi hän nyt Ventille, — menneelle, melkein vieraalle, — itsensä kiitolliseksi.

Sitten eivät Angelikalle enää riittäneet köyhät töllit tai vanhan ystävän, Kotun, auttaminen. Kohta sota-ajan jälkeen oli kaupunkiin perustettu suuri lastenkoti, — sinne kelpasi todellakin apu, ja — siellä oli lapsia! Niille olivat ompelukset tervetulleet, Angelikan suuressa yksinäisyydessä tekemät lahjat! Rouvasväen Ompeluseuraan ei Angelikaa kutsuttu kuin muodon vuoksi, minkä hän ymmärsi eikä

siis mennyt. Hän oli liian vanhanaikainen, ja kömpelö, — ja ruma! Anja Vennolampi oli yksinään pysynyt hänen ystävänään. — Angelika kävi siis lastenkodissa. Ja sitten hän meni sokeainkotiin, luki siellä sunnuntaisin ääneen kertomuksia, ja hankki koneen, jolla painoi sokeainkirjoja. Sairaanhoidajan toimi olisi hänestä ollut kaikkein jalointa . . .

Näin eli Angelikassa sittenkin rakkaus: jumalallinen rakkaus.

MAALLINEN RAKKAUS

Jälleen yhdeksän vuotta myöhemmin. Erään jouluaaton alku, ja kuinka kirja, jota Angelika kunnioittaa, saattoi hänet yhä suurempaan yksinäisyyteen.

Tänä vuonna, — yhdeksän vuotta siitä kuin Venti ja Sam lähtivät, — asuu Angelika kaupungissa eräässä vähäpätöisessä rakennuksessa Myllymäen kupeessa.

On asunut puolen vuotta.

Tuulensilmän rouva melkeinpä ajoi hänet sahalta pois.

Suuttumus, jos nyt Angelikan puolelta voidaan puhua suuttumisesta, niin tyynesti, vaikka lujasti hän lausuu mielipiteitänsä, ja lausuu ainoastaan milloin kysytään, — sai alkunsa oikeastaan siitä, kauan sitten, että leikkotukka rouva keikaili kerran konttorissa lähtevänsä kaupunkiin:

»Galvaniseerauttamaan tukkaani.»

Angelika naurahti. Rouva kysyi, miten sitten olisi sanottava, ja Angelika neuvoi.

Mutta siitä lähtien purkautui Hymmyrouvan salakauna Angelikaa kohtaan ilmi ainainsina sättimisinä Kotulle ja muillekin:

»Meidän konttoristimme näyttää vähän väsyneeltä.»

Tai:

»Hän on niin ikävä. Jaksaneeko hän kauan hoitaa velvollisuuksiaan?»

Taikka:

»Meidänlaisemme liike ei hänen tähtensä herätä tarpeeksi arvonantoa, hän on niin ruma.»

Ja lopulta:

»Minun kodistani on tullut kaikenmoisen kansan käymäpaikka.»

Ja kaikkein pahin:

»Hän on kiihoittajakin: pitää retkujen puolta.»

Viimeinen väite, jota rouva levitteli sipatellen lauhkeasti ja suloisesti kuin näyttelijätär, joka ei osaa s:ää, johtui siitä, että Angelika kerran onnettomuudekseen erehtyi ilmaisemaan rouvalle, kun näki hänen jälleen lukevan jotain ala-arvoista rakkausromaania, syventyneensä hartaasti erääseen kirjaan. Lisäksi tuli siihen toinenkin syy, jonka pian selvitämme.

Kirja oli kuvaus eräästä tunnetusta ylevästä naisestamme, joka uhraisi koko elämänsä ihmisistä kaikkein kurjimpain hyväksi, vankien. Kävi vankiloissa, melkein eleli siellä. Ainoana aseensa, jonka rikollisille tarjosi, evanke-

liumi, jumalallinen rakkaus, ihmisrakkaus. Hän sai siivoiksi ihmisiksi, — omituinen ihme, jota tuskin jaksaa uskoa, — rikollisista niitakin, joilta näki järjenvalon melkein pois otetuksi, niin, jopa murhamiehiä. Hän meni pelkäämättä, vahtimestarin ja vartijain varoituksille hymyillen, selleihin, rikoksen ja häpeän synkimpiin kuiluihin. Tuossa mies lavallaan, niiniseppelä päässä, tehden niinitöitä; kavahtaa pystyyn, raivostuu heti, kun näkeekin kirjasen, jonka lohduttaja koettaa hänen käteensä pistää. »Minä en teidän Jeesukseenne usko, miksi te kiusaatte minua!» Hän tarttuu kaksin käsin päähänsä ja huutaa: »Hulluksi raivosta tulen, kun sitä ajattelen. Niinet eivät kestä, sitokaa pääni lujemmin, se halkeaa vihasta.»

Tuo ihmeellinen rauhoittaa hänet. Kirkastaa hänen onnettoman päänsä. Ja on vastakin hänen yksinäisyytensä lohduttaja, — luo hänet alttiiksi ihmisrakkaudelle.

Tuossa sellissä, jossa vain rautojen kalina ilmaisee kurjan, niin pimeä se on synkkänä talvipäivänä, siinä asui kymmeniä vuosia hirviö, josta väitettiin, että hänen tuntonsa oli kova kuin kivi. Aivan taanoin hän surmasi vartijansa; siksi oli hän nyt käsiraudoissa, jalkaraudoissa, vyöraudoissa. Auttaja istuu lavan reunalle, tuoliakaan ei koppiin voida antaa. »Ikäviä asioita puhutte», sanoo murhaaja, »mitä te saatte tästä palkkaa?» — »En

mitään — kuin suuren ilon». Auttaja puhuu edelleen. Mies viittaa yht'äkkiä seinään: »Arvatkaapas, miten tuo iso kolo syntyi? Heitin kirveellä vartijaa... sain silloin nikkaroida täällä. Voimallinen isku, se olisi voinut halkaista pään kaulaan asti, mutta terä irtaantui.» Mies nauroi kamalasti: »Kuinka te uskallatte tänne tulla? Minähän olen tappanut viisi ihmistä!»

Neiti uskalsi. Olihan hänellä suojelijansa, — ja hän tahtoi onnettomalle pelkkää hyvää. Ja lopulta mies: »Luulin, ettei maan päällä eikä taivaassa olisi ainoaakaan, joka välittäisi minusta!» Hän itki. Eikä hän ollut enää niin hillitön, eikä niin onneton kuin ennen.

Tässä mies kertoo naiselle, kuinka murha syntyy, kuinka se tehdään, kertoo mielipuolisesta tuskasta, himoista, järjettömistä vastoista. Lohduttaja ei saarnaa, hän puhuu vertauskuvin kaaoksesta, jossa autius, pimeys vallitsevat, kunnes kuuluvat sanat: Tulkoon valkeus! — Ja se tulee: lohduttaja saa sekavasta, raivoavasta ihmisestä kirkkaan ja tyynen. — Tuossa toinen vääntelehtii tuskissaan permanolla. Ei häiritä hänen sielunsa hätää: lohduttaja on vaiti, hän on jo puhunut. Ja sitten onneton nousee ja pyytää, että neiti jäisi hänen koppiinsa iltaan asti niin etteivät vartijat huomaisi hänen — itkeneen! — Joku tahtoo nähdä, mitä kristitty tekee, kun pelkää: karkaa kuin aave naisen eteen töhrittyään kasvoihinsa hii-

lellä mustan ristin. Lohduttaja hymyilee ja — puhuu. Onneton valittaa sairastavansa jotain julmaa tautia, joka tekee hänet aivan hulluksi, ellei hän saa mitä haluaa.

— Onko siis rikollisuus sairautta? ajattelee Angelika.

— Ja kuinka on mahdollista rakastaa niin rikollisia?

Se on kyllä Angelikalle liian voimakasta: sitä ei hän jaksaisi.

Mutta silti hän myöntää, että ovathan sellaiset surkeatkin toki kuolemattomia sieluja, ja ken voi tehdä heistä osankin jälleen ihmiseksi, ansaitsee ihailun.

Tästä kirjasta sattui Angelika nyt pyhästi haltioituen kertomaan hienolle rouvalle.

Ja rouva sitten ihmettelee, — joillakin omilla kekkereillään, joissa juteltiin kaksimielisyyksiä ja nieltiin viinejä, — minkälaista lukemista neiti Laurell rakastaa:

»Mikä tykkää mistäkin. Menisi kai hänkin maistamaan vankien likaisista tuopeista kaljaa tai syömään aamiaisekseen leipää, jota murhamiehet tarjoavat vieraalleen verisin käsin. Erinomaisen hienoa!»

Ja kuitenkin Angelika oli maininnut, että se leipäkin, josta Hymmy-rouva nyt puhui, oli kirjan sankarinaiselle tarjottu raamatun kannella: »Etteivät nämä kädet teidän ruokaanne koskettaisi!» selitti rikollinen.

Angelikaa kirja liikutti syvästi. Eikö tällainen elämäntyö todellakin pystynyt tuottamaan ihmiselle, joka siihen oli antautunut, sitä iloa jota hän vakuutti siitä saavansa?

Ja — eikö Angelika itsekin ollut — kuin pieni Jumalan vanki, joka oli suljettu elämästä...?

Jos Angelika jo ennenkin otti mielellään luokseen vähäisiä ihmisiä ja kulki heitä auttamaan, niin nyt tämä kirja kiihdytti hänen intoaan. Sietäkäämme kuulla Hymmy-rouvan selostuksia näistä asioista:

»Nuo kaikenmoisisissa likaisissa mörskissä juoksemiset! Siitä en sanoisi mitään, että hän käy pyhäkoulussa opettamassa tai sokeain ja sotamiesten kodissa! Niin, hän kun on polttanut poskensa... Mutta liika innostuskin tällaisissa... Ja mielestäni hän saattaa käydä minun kodilleni vaaralliseksi: kaikenlaista väkeä työntyy yhä meidän pihoillemme, hänen puheilleen, — minun kotiini! Aikooko hän nyt ryhtyä keräämään tuttavikseen varkaita ja roistoja? Miksi hän muuten lukisi sellaisia kirjoja? Oi niitä rakkaita kavaljeereja! Ei, kyllä minun mieheni on oikeastaan hänelle liian hyvä.»

Taikka:

»Gottlieb, rakkaani, me, joilla on varaa, emme enää voi suvaita mitä tahansa palvelusväessämme. Kun kerran olet erottanut rengit-

kin, jotka olivat tovereitasi, mutta eivät ymmärtäneet asiaa sen enemmän, vaan sinuttelivat sinua, niin varoisit ajoissa tätäkin. Hän on hullu, jakaa omaisuutensa kaikenlaisille, — kuten hänellä olisi hyvätkin aarteet heille antaa. Tietysti pitäisit hänet, jos hänestä liikkeelle olisi aivan välttämätön etu, niinkuin niistä rengeistä, jotka kaupoissa erikoisesti pitävät liikkeen puolta. Mitä asiaa tuolla likaisen mäkitupalaisen pojalla, joka varasti ja joutui linnaan, hänelle oli? Kuului käyneen hänen puheillaan ennenkuin tunnusti.»

Totuus oli se, että Angelika oli vaatinut poikaa tunnustamaan. Ja sellaiseksi alkoi jo Angelikan maine vähäisten joukossa kasvaa, että ristiriitoihin eksyneet tulivat kysymään häneltä neuvoa.

Niin, Angelikan maine alkoi vähäisten keskuudessa omituisesti kasvaa. Sanottiin, ettei hän pelännyt kerrassaan mitään ja että hän oli valmis auttamaan kaikkia. Eikö pelännyt kerrassaan ketään? Kyllähän Angelika muutama pimeänä syysyönä kulki kerran sateessa kymmenet kilometrit jonkun halvan tuttavansa luota halki metsäisen taipaleen, jossa juuri silloin kerrottiin parin pahantekijän liikkuvan, — ja siitä puhuivat ihmiset kummastuksella! Totta oli, että hän oli asunut sahalla aivan yksinään tapuleiden keskellä eikä sanonut pelkäävänsä:

»Mitä minä pelkäisin, enhän minä ole kenellekään tehnyt pahaal!»

Totta sekin, että hän kävi usein kaupungissa Myllymäen laitamilla, jossa asui heittiöntä väkeä.

Mutta nyt levisi uskomattomia, aiheettomia-kin tarinoita hänen pelottomuudestaan.

Levisi sellaisiakin juttuja, että hänen luonaan sahalla kävi — murhamiehiä. Tällaisten parhain levittäjä oli Hymmy-rouva.

Angelikaa paheksuttiin — syyttä.

Mutta ihailtiin myöskin syystä, ja todistettiin ihailu vakavaksi. Kun hän äskenkin pistäytyi Myllymäessä viedäkseen pikku tuomisias eräälle siivolle eukolle, joutui hän pimeällä kujalla keskelle juopuneiden parvea, jotka heiluivat puukot kourassa. Silloin hajosi rykelmä hänen edessään, ja eräs miehistä huuhahti:

»Laurellin neiti, hänen edessään minä sivalan lakin päästäni!»

Ja kerran eräs vetelehtijä, joka ryypiskeli toisten kanssa hautausmaan rinteellä, kumosi hänen ohitse kävellessään pullonsa alassuin ja huusi:

»Tämä on neiti Laurellin malja.»

Hymmy-rouva vaati siis, että Angelika, joka oli tullut liian huomatuksi, poistettaisiin sahalta.

Ensin ei Gottlieb siihen suostunut: jokin

salaperäinen kunnioitus Angelikaa kohtaan hallitsi hänessä vielä . . . Eihän Angelika käyttänyt yksityisharrastuksiinsa muuta kuin omat, joutilaat aikansa.

Mutta liikemies muuttui nykyään nopeasti joka suhteessa. Hyvin epäedullisella tavalla, — hän tuli kuivaksi, pöyhkeäksi, julmaksi. Sikäli kuin hänen sukkansa koreiksi ja silkkisiksi, sikäli katkera halu pienentää palkkoja. Kuta enemmän hän himoitsi arvokkaaseen yhteiskunnalliseen asemaan, sitä enemmän hän arasteli entistä mainettaan . . . kuin peläten olleensa narrillinen.

Lopulta hän vaimonsa puheista hermostui, ja taipui.

Angelika huomasi hänen kylmenemisensä, ja yhä lisääntyvän ahneutensa ja herrasteluhalunsa. Yhä vastenmielisemmältä tuntui Angelikasta koko talo.

Ja viimein hän itse pyysi sahanomistajalta saada lähteä.

Liikemies ei kysynyt syytä. Hän koetti laskea leikkiä:

»Niin niin, tuota noin . . . Enhän tässä nyt minä, mutta sananparsii sanoo: On niin kylmän kolea, kun ei ole kaksia helmiä kaulassa, virkkoi entinen tyttö, — ja minun rouvani on nyt sellainen, hänellä on omat . . . Niin, niin, ettehän taida täällä viihtyä, ja kun ette viihdy, niin . . .»

Hän ei kysynyt myöskään, minne Angelika

meni. Pyytäen kuitenkin Angelikaa kääntymään hänen puoleensa, jos ehkä tarvitsisi, antoi hän Angelikan mennä.

Siksi viettää Angelika nyt joulua kaupungissa.

*Kolkko vieras, joka sanoo
tulleensa m. m. Valamon luostari-
rista.*

Angelikalla on kamari ja eteinen erään leskinaisen rakennuksen toisessa päässä, — enempään ei ole varaakaan enää, hän on niin alttiisti jakanut kaikkensa, antaminen on hänen suurin ilonsa.

Jouluilta alkaa hämärtyä.

Angelika lepää sohvalla aika tavalla sairaana: hän on ponnistellut tänään liikaa, käynyt ensin lastenkodissa vieden lahjoja, joita on valmistanut tai kaupunkilaisilta kerännyt, joukossa lelujakin; sitten sokeainkoulussa ja sotilaskodissa. Ja taivaltanut lopulta kaupungin ulkopuolellekin ilahduttamaan eräitä suojattejaan tölleissä. Hän on vilustunut, jalka niin kipeä, että tuskin pääsee kävelemään. Satoihan lunta kaiken päivää, tasaisesti, yhtämittaa. Joulureet saivat sysätä sitä tieltään kuin vastavirtaan hinatut proomut kuohua, — kunnes lapiomiesten parvi ennätti aukaista

katujen paisuviin kinoksiin tunnelimaisia solia. Mutta maalla ovat vieläkin tiet tukossa, pelloilla pistävät seipäät ainoastaan latvapuolensa lumesta esille, ja metsissä kumartuvat kuusten oksat hipomaan hankea. Kujilla tuolla näkyy aitapylväillä ja katulyhdyillä kauniit valkeat tonttumyssyt päässä, ja puolta metriä paksut lumipatjat kuormaavat kattoja.

Polvia myöten lumessa kahlaten Angelika kastui ja vilustui. Anja Vennolampi, yhä uskollinen ystävä, joka muuten edelleen asuu Kolinilla, vaikka hänellä on hyvä paikka pankissa: hän sanoo, ettei tahdo jättää lehtoria, joka elää nykyään pienenlaisella eläkkeellä, — Anja tapasi Angelikan, kun muutama tunti sitten tuli kutsumaan ystävätärtään joulunviettoon lehtorin perheeseen, kalmankalpeana kivusta. Ja Angelikan vastaväitteistä huolimatta hän toi tänne lääkärin, joka, vanha, valkopäinen mies, torui lempeästi hiljaista kärsivää, mutta sanoi kuitenkin:

»Vähän hullu te olette, neiti, mutta juuri tuollaisia maailma tarvitsee.»

Lääkkeet ovat toki nyt turruttaneet tuskan.

Ilta hämärtyy . . . kulkuset jossakin kilisevät. Puut kujien varsilla ovat kuin pumpuliin kiedotut. Sataa yhä lunta, pehmeästi, hiljaisesti.

Ja kun ilmanranta päivän laskiessa äsken hiukan kiilui, niin välkkyivät koivut hopeakiteillä koristettuina . . .

Uunissa palaa jouluvalkea, jonka Anja sytytti, ennenkuin hänen täytyi lähteä lehtorin perheeseen auttelemaan jouluvalmistuksissa. Mutta hän lupasi tulla takaisin — oikeastaan varsinaiseen joulunviettoon ystävättärensä luo.

Angelika katselee sohvaltaan, — se on ainoa Pähkinämäeltä säilynyt vähänkin mukavampi huonekalu, — hopeahileisiä koivuja, lunta, joka karisee oksilta, kun pieni tuuli silloin tällöin hengähtää, kuin pudistettaisiin jauhoista säkkiä. Katselee ikkunaan kiinnitettyä talitinttien ruokailulautaa, jonka eräs sokea on hänelle lahjaksi valmistanut ja jossa nyt keltarintaiset linnut kopisevat jäistä talia nokkien. Ja uusia lintujaan! Kahta vihreävarpusta, jotka nukkuvat tuolla pöydällä häkissään.

Tuli uunissa humisee rattoisasti.

Lähimmän naapurin pihalla, jonne muuten on sievoinen matka, ei enää sielläkään liikuta. Sielläkin aletaan viettää joulua...

Angelikalla on myöskin pieni joulukuusi, erään töllin emännän tuoma. Anja oli sen pukemista viimeistellyt.

Anja, pienikokoinen, mutta reipas, aina veitikan hymy huulilla, — hänellä oli kyllä ollut kosijoita... Mutta joku oli hänestä liian rahantunteva, toinen häikäilemätön, tai itse-rakas, tai sydämetön. Ei hän sellaisista, rukkasia hän jakoi.

Mutta minkälainen kuulto silmissä hän

yhäkin antautui kertomaan — Samista. Ne muistelmat olivat loppumattomia.

Ajatukset siirtyvät muualle, katse vie ne noihin lahjoihin.

Ihmeekseen huomaa Angelika, juuri tänä jouluna, että hän on sittenkin ollut maailmassa tarpeellinen. Sitä todistavat nuo lahjat, joita hänelle nyt on lähetetty, — vielä enemmän kuin edellisinä vuosina . . . Tuossa välkkyy pöydällä kuusen vieressä sokeain valmistama uusi ompelukori. Siinä nöpöttävät lastenkodista tulleet somat, siniset paperikukkaset, lasten omien pikku käsien työtä! Siinä liikkiö ja kakku, jotka eräät hyväntekeväisyysrouvat olivat lähettäneet hänelle. Ja tuossa kaikkein hauskin lahja, jo äsken mainittu: sahanomistajan, entisen iloisen Kotun, nyt katkeran ja totisen miehen, Helsingistä tuoma lintuhäkki, jossa ne kaksi vihreävarpusta nukkuvat. »Ikäänkuin muistoja Pähkinämäen leppäkertuista», sanoi Gottlieb, kun aamulla ne toi.

Koskaan ei hän ollut saanut yksinäisyytensä aikana näin paljon. Hänen hyvä tahtonsa oli palkittu monelta puolen ihmeellisellä hyvyydellä. Harvat ihmiset hänestä sittenkin ovat pahoja, — jos sitä ovatkaan.

Oltiinko hänelle — kiitollisia? Mistä kummasta? Sitä todistivat monet vilpittömät silmät, joiden vakuuttavat katseet hän oli tänään retkillään kohdannut; sitä monien sekä

arvoon päässeiden että halpojen kädenpuristukset. Entä tuon lääkärin sanat!

Angelika tunsi itsensä sittenkin niin onnelliseksi . . . Ventin ansiota . . . Ja Saminkin.

Ainoa hänen surunsa vain se, että hän oli tullut aivan köyhäksi: ei voinut vastata ihmisten hämmästyttävään hyvyteen yhtä anteliain käsin kuin he.

Niin, hän on kiitollinen onnestaan Ventille, joka kuitenkin, juuri hän, Assisin-kertomuksillaan herätti hänessä, — elämän keväässä Pähkinämäen syreenimajassa, — tämän ihan-teen kaipuun, jota hän oli sitten koettanut toteuttaa.

Ja kuitenkin on Venti nyt kauan ollut hänen sydämelleen täysin vieras. Kiitetty vieras.

Samin teosta tämä kaikki ulkonaisesti aiheutui. Mutta yksi vaivaa: Angelika ei jaksakaan käsittää, mistä se teko johtui; hän on loppuajat syyttänyt siitä aina vain itseään, kun on Anjan kanssa Samista puhunut; hän ei muka osannut Samia kasvattaa . . . Anja on väitellyt vastaan, ja samalla puolustanut Samia: hänen menette-lyssään oli varmaan jokin salainen, käsittämätön aiheuttajansa, joka on ymmärrettävä.

Käsittämätön — ymmärrettävä? Mikä?

Jospa Angelika olisi saanut edes tuon selityksen, miksi Samin oli pakko, miksi hänellä oli syy olla niin omituinen silloin. Ei hän kantanut Samille kaunaa . . . ehkä hukkuneelle. Mutta

hän ikävöi tietää Samin silloisesta muutoksesta — oman vikansa ja syynsä!

Ei kaunaa hänelle. Eikä Ventille muuta kuin kiitollisuutta!

Angelikan eteisen oveen kolkutettiin.

Juuri tänä jouluiltana oli Angelika toteuttanut ajatuksen, joka johtui hänelle mieleen jo edellisinä jouluinä: jättää ovensa auki, niin että joku yksinäinen ja onneton, jolla ei sattuisi olemaan joulunviettopaikkaa, vaan joka haki ehkä ovea rapeloiden seuraa tai pientä avustustakin, pääsisi ilman muuta sisään. Nyt tuo jalka oikeastaan toteutti sen ajatuksen, Angelika ei Anjan lähtiessä helposti päässyt ovea sulkemaan.

Angelika nousi sohvaltaan pöydän varaan sytyttääkseen lampun ja huudahti:

»Tulkaa vain, ovi on auki.»

Kummallisen näköinen mies seisoi kamarin ovella. Silmiä ei näkynyt: musta naamio kasvoilla. Lakki vedetty syvään otsalle, mutta tukassa oli valkeaa: lumihutaleitako vai vanhuutta? Vieraan kädet vapisivat vilua: hänellä oli yllään ainoastaan lyhyt takki, tosin varsin siisti.

Tuokion hän seisoi sanattomana. Tähysteli ympärilleen tuskin päätänsä kääntäen. Nyt hän katsoi Angelikaan: miksi hän ikäänkuin horjahti ja vetäytyi takaperin? Miksi hänen suupielensä alkoivat vapista ikäänkuin nyyhkytyksistä, ja hän tavoitti kädellään rintaansa.

»No, mutta vetäkää ovi kiinni, tännehän tulee niin kylmää», sanoi Angelika. »Kuka vieras on?»

Tulija meni eteiseen, kuului pudistavan jaloistaan lunta, joista jo näkyikin sulavia läikkiä kamarin lattialla. Palasi sisään. Ei ottanut edes lakkia päästään. Kulki Angelikaa kohti. Tarkasteli hetkisen, ja meni ja käänsi oven lukkoon.

Hän lähestyi taas Angelikaa. Seisahtui hetkeksi. Tuijotti häneen. Ja alkoi kävellä edestakaisin. Joka kerta Angelikan kohdalle tullessaan hän kiersi päätänsä Angelikaa kohti ja nyökkäsi omituisesti hymyillen.

— Joku mielisairas, ajatteli Angelika.

»No», kysyi hän jälleen, »miksi te panitte oven lukkoon?»

»Eihän . . . neidillä täällä vain ole ketään, joka minut näkisi?» Mies katseli ympärilleen, kysyi kiivaasti: »Miksi uutimet ikkunoissa eivät ole alhaalla?»

Angelika meni ja laski uutimet:

»Kas niin. Te näytte pelkäävän jotain vaaraa. No, puhukaapa nyt, kuka te olette?»

»Ettekö te tosiaan pelkää, neiti? Ettekö pelkää? Ja kuka olen? Minä!» Hän levitti epätoivoisesti ja rajusti käsivarsiaan. »Minä! Sanokaa minua vaikka — Pilveksi. Pilvihän ei tiedä, mistä se tulee ja minne menee. Ei, järkeni ei jaksa sitä käsittää. Tulen hulluksi

epätoivosta: näen kaiken maailman julmina irvikuvina; näen sen — paholaisina! Ettekö todellakaan pelkää? Minä, minähän olen tehnyt murhan!»

Mies harppasi taas edestakaisin, pöydän luota sängyn jalkopäähän, jota ei monta askelta ollut, mutisi epäselviä sanoja . . . silmät kiiluivat naamion aukoista:

»Minä olen oikea hullujen hullu! Ja nyt olen tullut tänne: kuulin, että täällä olisi ihminen, joka ei pelkäisi mitään — hyvyytensä vuoksi.»

»Miksi sitten pelkäisin», vastasi Angelika. »Olkaa mikä tahansa, ja jos olette joutunut siihen kuin vakuutatte, niin uskon, että jokaisesta ihmisestä sittenkin löytyy jotain hyvää, kun häneen luottaa.»

»Mutta ajatelkaa, minä olen tehnyt murhan! Tappo se ei ollut, vaan murha: täydellä aikomuksella tehty. Minä surmasin hänet kuin koiran. Kuka tietää, vaikka pistäisin aseensa rintaanne? Ovi on lukossa, ette pääse minnekään käsistäni. Haa, kun muistan sitä tapausta, raivoaa minussa yhä seitsemän hornanhenkeä! Te ette siis pelkää murhamiestä?»

Angelika vastasi:

»Pilvi-parka! Tulkaa, istukaa tänne. Ehkä teillä on nälkäkin. Katsokaa, tuossa meillä on joulupöytä. Ja sitten . . .»

»Ei, neiti-kulta, ensin tahdon kertoa. Minä

olen kuullut niin paljon teistä. Mutta älkää vain tarjotko minulle raamattua. Sanokaamme, että olen rationalisti, siis kaikkein onnettominta lajia ihmisiä: minua ei edes katumus voi lohduttaa. Tai — ehkäpä olen katolilainen, koska olen äsken tullut luostarista . . .»

Angelika hätkähti ja tarkasteli miestä.

Hän tarkasteli, ja alkoi hymyillä. Hän vastasi, ettei tietänyt, mitä rationalismi on, mutta mitään ei hän ollut aikonut lukea vieraille, vaan sytyttää kynttilät kuudessa:

»Joulu on jokaiselle joulu. Puhutte kovin julmia, mutta vakuutan, että tällaisena iltana en antaisi teitä ilmi, vaikka olisitte sellaista tehnyt . . . Säteilköön joulukuusi sieluunne lepoa.»

»Miten tunnen rauhoittuvani täällä», huudahti mies. »Päästäni kirpoaa kuin ilkeä rautavanne: se tuskan tuoma hulluus, joka aivojani kiristää . . . En todellakaan olisi uskonut sitä, mitä kaikkialla, vähäisen väen keskuudessa, kerrotaan: että neiti Laurell ei pelkää edes murhaajia. Kuinka minäkin ihailen teitä: uljuus on kauneinta mitä tiedän. Ja te luotatte ihmisiin, niinkö? Siinäpä selitys. Te ette usko — minusta kyllin pahaa. No niin, minun täytyy siis kertoa teille siitä tapauksesta, selittää se, luottamuksenne sen ansaitsee. Avata teille sydämeni pimeä syvyys. Ei, älkää kutsuko joulupöytään: minulla ei ole nälkä, — minulla

on nälkä valoa, vapautusta. Teidän joulu-
kynttiläinen tuikkeessa kuulkaa katkera tarina,
kuinka Pilvi murhasi naisen, jota oli niin kauan
rakastanut. Kuulkaa tarina maallisesta rak-
kaudesta.»

*Vieras selvästikin puijaa,
kun väittää varastaneensa kal-
leuksia luostarikirkon alttarilta
ja pyrkivänsä jonnekin esivallaa
pakoon. — Mihin kaikkeen rak-
kaus saattaa kannustaa. Lopulta
joudumme probleemaan: kuinka
rajatonta uhrautuvaisuutta rak-
kaudelta voimme vaatia. Mutta
vaaliiko se, joka rakastaa, mitään?*

Kynttilät tuikkivat Angelikan joulukuu-
sessa. Hän oli jo peittänyt lintuhäkin liinalla,
niin ettei pienten visertäjän lepo häiriytyisi.
Vieras istui roihuavan takan ääressä, johon
Angelika oli pyytänyt hänet asettumaan, ja
Angelika virkkoi:

»Oh, miksi te kummittelette? Ottaisitte
tuon vehkeen kasvoiltanne pois. Sanoisitte,
kuka olette!»

»En millään ehdolla nyt», vastasi mies.
»Minähän olen kauheampi kuin luulettekaan:
ehkä sittenkin karkoitatte minut, kun kuu-

lette, että tein todella rikoksen. Ja sitäpaitsi: voisitte nähdä sellaista, jota mies häpeää näyttää: kyynelet. Antakaa minun olla näin.»

Hän istui kumarassa, pusersi kädellään otsaansa ja alkoi kertoa.

Kuten mainittiin, oli hän tullut tänne vankilasta:

»Sain hankituksi puukon, iskin sen muurin rakoihin. *Panimaile*, kiipesin: vapaa! Katsokaas, minä olen mies, jota eivät mitkään muurit, vallihaudat estä, eivät kahleet eivätkä rautasalvat.»

Viipuriin oli hän joutunut Valamosta: munkit antoivat hänet suomalaisen esivallan käsiin varkaudesta, oli hän raastanut kirkosta jalokiviä pyhimyskuvasta.

Mutta luostariin hän oli tullut Venäjältä:

»Menin sinne ennen vallankumousta . . . kauan, kauan sitten!»

Venäjällä hän teki sen murhan. Ja joutui — Siperiaan, tietysti:

»Kuinka olikaan sen vankilan nimi? Lshivoje se oli, niin se se juuri oli! Oh, mikä paikka . . . siellä Siperian äärettömillä jäillä. Mikä synkkä rikollisten kaupunki! Rikollisia — kuin susia . . . Joukossa varsin viattomia karitsoita, valtiollisia vankeja. Suomalaisiakin melkoinen liuta. Ah, Lshivoje mjesto! Nälkää ja likaa.»

Sieltä oli hän karannut, puolitoista vuotta sitten:

»Katsokaas, koti-ikävä! Tuskallinen, haikea

koti-ikävä, jota ei mikään lopulta voita. Ikävä näkemään — ennen kaikkea kotijärveäni. Kyllähän siellä oli jokia, ymmärrätte. Mutta kuinka minä vihasin noita jokia, suunnattomia jokia! Kirkasta, leikkivää järveä silmäni kaipasi, janosi. Ikävästä kasvoi voittamaton. Eräänä lauantai-iltana, kun oli teuhattu venäläisten ja suomalaisten kanssa mielityössä: kerskuttu kapakassa sankariteoilla toinen toistaan kauheammilla, sadateltu tuskasta ja tapeltu kuin sudet, menin tulvalammikon rannalle . . . oli satanut, se oli kesäkuun alussa, ja laakso lainehti vettä. Lainehti kuin järvi. Minä katselin lumottuna, noiduttuna, sokeana ihas-tuksesta. Järvi! Istuin kauan koivun juurella, josta putoili lauhasti vesipisaroita sateen jälkeen, tipahteli kuin kyyneliä. Ja silloin päätin karata. Tahdoin edes kuolemaan järven ranta-mille, kotiin. Minä pakenin. Niin, iskin kuoliaaksi vartijan. Ja sitten vehkeillen — Suomeen asti. Vaarat ja vaivat kestäen. No niin; mutta jouduin luostarissa kiinni. Ja — pakenin uudestaan: ymmärrättehän, että olen paha rikollinen! Tiedätte sen, kun kuulette, miten syyttömästi, näennäisesti, uhrini surmasin. Pakenin siis . . . Viipurissa vankilasta: pelkäsin, että minut toimitettaisiin takaisin Venäjälle . . .»

Muudan nuori vanki oli muka Viipurissa neuvonut hänet Angelikan luo.

Angelika aikoi kysyä, pitikö sitten Venäjän hallitus murhamiehiä oikein vankilassa? Eivätkö he päinvastoin hallinneet siellä? Mutta mies jatkoi nopeammin:

»Minä ajoin tänne jäniksenä junissa, pom-milla, kuten sanotaan. Laskeusin vähän väliä alas asemille, kävelin pitkiä taipaleita . . . olen maannut metsissä, hangissa. Ja kun kuulette tarinani, olen taas valmis lähtöön. Tekin saatte karkoittaa minut pois, jos tahdotte . . .»

Tuokion hiljaisuus.

»Nimeni on Walton. Taiteilijanimi . . . nähkääs! Jegor Walton. Syntyisin suomalainen, kuten kuulitte. Vallaton olinkin . . . No, siitäkö, että koulussa, — kävin jonkin vuoden lyseota, mutta pähkäpäinen ja laiska kun olin, en pääs-syt kovinkaan pitkälle: sitä paremmin kunnos-tauduin reippailussa, voimistelussa ja metsästys-hommissa; — siitäkö, että osasin koulussa mat-kia lintujen ääniä, lienee johtunut, että jou-duin elämänalalle, joka sitten kävi minulle kauheaksi. Ja siitäkö vain johtui, että yhdyin ihmiseen, joka oli tuon alan oikea ihanne ja minun tuhoni. — Minä olen sirkustaiteilija!»

Angelika huudahti, hän kavahti pystyyn, hänen kasvonsa hehkuivat:

»Sirkustaiteilija! Ettehän ole nähnyt . . .»

Vieras jatkoi hyvin nopeasti:

»Niin, minä karkasin äitini luota, — isä ei elänyt enää, — sirkukseen. Kai se ala on teistä

hyvin halveksittava? Niin se on minustakin — nyt. Ja kuitenkin on ero sirkuksella ja toisella — ulkonaisesti. Te ajattelette kai sirkusta tuollaisena paikattuna räsytellettana, jossa nähdään matkoilla kidutettuja petoeläimiä ja joissa löyhkää pilaantuneelle lihalle; joissa rappeutuneet narrit heittävät voltteja tai saa ihailta kuuluisain — murhamiesten vahakuvia; joissa kuhisee toisilleen kateellisia, maalattuja, ahnaita naisia tai pelataan yhtä mittaa korttia, puukko lyötynä keskelle telttapöytää: siinä laki! Erehdytte, neitiseni! Ettekö ole kuullut Moskovan Taidesirkuksesta, jossa minä olin? Suuria herroja. Kultaa tulvimalla. Mainetta enemmän kuin kuninkailla. Taisteluarena, jolla lyödään arpaa hengestä ja elämästä.»

»Kuulkaa, ettekö ole kuullut eräästä Sam Ilolasta? Täällä ajatellaan, että hän olisi antautunut... samalle uralle kuin tekin, mennyt Amerikkaan, kauan, kauan sitten», kysyi Angelika.

»Sam Ilola?» aprikoi mies. »Ei, en todellakaan muista sellaista nimeä. En — vaikka kuinka päästäni kaivaisin. Meitähän on niin paljon... Meissä on lukemattomia pikku herrasia, ja suvaitkaa tietää, että minä olen suursirkusten miehiä. Lisäksi, *panimaite*, minä en ole käynyt Amerikassa, joskin tehnyt työtä koko Euroopassa, Pietarin ja Hampurin sirkuksissa, Lontoon Nationalissa ja Covent-

Garden-teatterissa; olen asunut Parisin siltojen alukset, — se oli köyhyyden aikaa, — samoin kierrellyt Espanjan, — jossa on niin kylmää ja ikävää, — näytellyt Saksassa heinäladoissa ja Rothschildien salongeissa, Belgiassa seikkailut akrobaattien joukossa, samoillut Italiassa, — jossa ei tunneta posetiivia, — pujahtanut Afrikkaan, jossa ihmistä paleltaa öisin ja hän tallaa päivällä omaa varjoaan. Ollut kaikkialla, kunnes onneni tai — onnettomuuteni tapasi minut Moskovassa. Mutta sirkuksen kulta-maahan, Amerikkaan en joutunut; katsokaas, en päässyt sinne, kun sota puhkesi: mikä suunnaton vahinko! Ilola? Ainakaan hän ei mikään huomattavuus ole. No niin, sallikaa minun kertoa. Sanoin jo, että harrastelin pikku poikana paljon enemmän lintujen ääniä kuin niiden latinalaisia nimiä. Ja kun jäin neljänelle luokalle, karkasin, pääsin Helsingin hippodromiin: mikä naurettava nimi, eihän se ole mikään hippodromi. No niin, minä osasin matkia lintuja...»

Vieras pisti sormen suuhunsa ja päästi sellaisen vihellyksen, niin helisevän viserryksen, että vihreävarpuset alkoivat laulaa pimeässä häkissään kuin päivä olisi yht'äkkiä koittanut. Angelika aivan taputti käsiään.

»Osasin minä matkia kanaakin, jota varas vie yöpuulta, porsas-parkaa, joka kirkuu kiinni joutuessaan, ja tappelevaa koiralaumaa: olihan

sitä siinä — taidetta aluksi! — Ja sieltä jouduin Pietariin. Pietarista Harkoviin. Ja kultaiseen pääkaupunkiin, Moskovaan. Ja Moskovassa kohtasin naisen, jonka sitten surmasin.

»Hänen nimensä oli Tamara. Satutteko tuntemaan sen nimisen venäläisen balladin? En muista, onko se Lermontovin runoilema vaiko kansanlaulu vai molempia. Runoelma demonista. Ehkä sekoitan, kun muistelen, että siinä kuvattu nainen Tamara oli demoni, mutta *nilshevo*: demoni voi olla myöskin — mies, vaikka vannon, että *tästä* Tamarasta tuli minulle demoni. Niin, ainakin oli hänellä yksi demoninen ominaisuus, joka koitui — hänen kuolemakseen!

»Sirkusnainen. Ekvilibristi. Neiti ei kai tiedä, mitä se on? No, tämä onkin vähän vaikeaa teille, ja meidän ternejämme; sellainen on jonglöörien, antipodiennien, — jaloillaan työtä tekevien, — ja muiden sellaisten vasta-kohta: ilmataiteilijatar! Nuoralla ja rekillä tanssijatar. Selvisikö teille erotus? Mutta se ei olekaan kovin tärkeää — oikeassa maailmassa. Totta on, että hän harrasti muitakin aloja, hän oli kovin rikas sielu... Ei haittaa: menkäämme pääasiaan!

»Kuinka minä rakastin tuota naista! Minä rakastuin heti.

»Ja hän rakasti minua. Mutta lopultakin: millä kauhealla tavalla!

»Minä olin silloin niin nuori. Minä luulin ihmisen voivan todella rakastaa toista.

»Rakastin hänen tyttöskasvojaan, jotka säteilivät puhtautta ja hurskautta. Niin, puhtautta: tietäkää, ettei hän ollut mikään kiertelevien pikkusirkusten nainen, ei sirkusköyhälistön lapsi, jollaisia impressaariot ja tirehtöörit ostavat ja dreseeraavat kuin eläimiä. Ei: kuuluisaa ja rikasta taiteilijasukua, vuosisadat ekvilibristeinä loistanutta; huomattava jo silloin kun hänet kohtasin. Hänen isävainajansa, joka itse oli hänet kasvattanut, painatti nimikorttiinsa oikeutetusti: Ex-artisti, Italian siviilitariston jäsen. Katsokaas, sirkusmaailman jakautuu ylimystöön ja köyhälistöön, ja niillä on keskenään suuri ero! Hän oli siis saanut hyvän kasvatuksen, patriarkallisen kasvatuksen; hän ompeli itse pukunsa ja modelleerasi hattunsa, niinä vähinä hetkinä mitä sirkus ei häneltä vienyt. Ja hän luki runoutta, hän lauloi, hän soitti useita instrumentteja taidolla. Ja hurskas! Joka kerta, kun hän langalle tai trapetsiin lähtiessään heitti numerossa yltään manttelinsa, meni hän äitinsä luo, joka aina kulki impressaariona hänen mukanaan, kietoi kädet äidin kaulaan ja suuteli vanhusta: jätti hänelle jäähyväiset. Ja kun hän sitten häilyi korkealla kuin leijaava lintu ja lähetti yleisölle suuteloita, etsi hän katseillaan ensimmäiseksi äitiä, joka istui useimmiten, — kuinka

elävästi sen vielä muistan, — orkesteripaikkain toisella rivillä. Ja selvittyään ihastuksesta hurjistuneen yleisön heittämästä kukkasvirrasta hän vei näistä laakereistaan aina ensin kimpun Jumalanäidin alttarille kirkkoon.

»Hän sanoi rakastavansa minua. Ja minä olin siitä vakuutettu: niin hän torjui kaiken brutaalin, joka uhkasi hänen olemustaan hetki hetkeltä tuolla onnettomalla uralla; torjui yhdellä ainoalla hymyllä; vain harvoin täytyi hänen vihastuakin.

»Me rakastimme toisiamme. Minä hänen sielullista neitseellisyyttään ja hänen hurskauttaan! Yhtä puhtaasti hänen ketteriä jalkojaan, jotka pakottivat pallon kantamaan hänet liukurataa ylös hippodromin kattoon, hänen kätensä, jossa piili rautainen voima, kun se ajoi ruoskalla ratsun mielettömään hyppyyn esteitten tai tulirovion yli. Rakastin kuin jumalatar-tarta, kun hän tanssi ratsun satulassa espanjattarena mantilja hartioilla, tehden kyyhkynsiipiä tai vetäen mukanaan kokonaisen parven ilmassa liehuvia kyyhkysiä; ne laskeutuivat hänen käsivarsilleen, kaulalleen, huulilleen kuin kyyhkyt muinoin Gnidon lehdossa oppivat nauttimaan hunajaa papittarien huulilta: niin oli Tamarakin dreseerannut nuo linnut, antaen niille jyviä olkapäiltään tai vaippansa poi-muista. Mutta enemmän kuin jumalatar oli hän minulle levätessään ylhäällä friisin rajassa

välkkyvällä teräslangalla ja syöksyessään sieltä alas suin päin kuin haukka: siihen tarvittiin mieletöntä rohkeutta!

»Minä olin nuori . . . iloinen: ah, kuinka vallaton! . . . Olin vain joutunut sirkukseen . . . En tavoitellut siellä mitään, en pyrkinyt mihinkään . . .

»Eikä minussa vielä ollut herännyt — inho tuota alaani kohtaan, jota nyt vihaan.

»Kuinka hän säteili rakkautta!

»Kun tahdoin hänet vaimokseni, vastasi hän:

»'Nouse korkeammalle! Ethän linnuista osaa vielä muuta kuin niiden kielen . . . Lennä! Sitten, sitten vasta yritä huulilleni, niinkuin kyyhkys, jotka ympärilläni kiitävät. Nouse gymnasiarkiksi.' Mitäkö tämä on? No, se on merkitykseltään hiukan monimutkainen sana, kovin rikassisältöinen selittää. Mutta helpommin ymmärrätte, kun sanon, että minusta, joka olin innokkaasti jo lapsena voimistellut, kehittyi — no niin, — minusta kehittyi gymnasiarkki: *voit*, jonglööri, joka tanssitti ympärillään kymmeniä palloja, lautasia, veitsiä, mitä tahansa, nakkeli päänsä päällä palavia soihtuja, — ah, tuli on niin hauska lelu, — heittelin tuollaisia puolenkilon painoisia kirveitä päin — Tamaraa, joka oli nyt työtoverini ja seisoi hirveäin aseitteni edessä luottavana, varmana siitä, etteivät ne vahingoittaisi hiuskarvaa hänen päästänsä.

»Niin, minä — nousin! Hän oli niin ihmeellinen innostaja, rohkaisija.

»Intohimoni kuitenkin kiihtyi — maailman tavalliseksi hulluudeksi. Hän oli niin kaunis, todellakin puhdas. Tunsin kuolevani, ellen saisi omakseni ihmistä, jonka puolesta olin valmis antamaan henkeni. Minä sanoin sen hänelle; olin juuri silloin suorittanut arenalla trikin, joka sai hippodromin pauhaamaan kuin ukkonen. Sanoin sen Tamaralle hänen numerossaan. Hän oli hyvin kalpea. Vastasi:

»Niin, minä tiedän, että kerran olen sinun! Mutta kai aavistat, mitä se merkitsee? Tunnet toki pyhän tarinan Simsonista ja Delilasta? Sirkuslaisena sinun pitäisi tietää, miksi jättiläinen kadotti voimansa ja mikä nasiiritukka on? Se sopii — minuunkin. Lienethän kuullut tämän tärkeän ohjelauselman: nuorallatanssijalta rakkaus tuhoaa painopisteen.»

»Niin, kyllähän minä olin sen kuullut, mutta en ollut sitä sen enempiä ajatellut. Kummalliselta tuntuva sananparsa. Ja silti on miehistenkin akrobaattien, myöskin niiden, jotka tekevät työtä maassa, ensimmäinen sääntö ja laki, että heidän täytyy elää ankaraa elämää, olla enemmän kuin kohtuullisia, rajattoman puhkaita tavoissaan, muuten ei ruumis-raukka tottele: se jäykistyy. Tiedättekö, neiti, moko-maa, että rakkauskirjeet, joita sirkukseenkin tulee niinkuin oopperatenoreille, nakataan siellä

usein avaamattomina uuniin? Ja tämä ohje koskee vielä enemmän naisia kuin miehiä. Tamara, — hänen täytyi olla tosi vestaalitar. Hän sanoi:

»Sinä aavistat nyt, mistä silloin luopuisin, ja tulen kerran luopumaan: taiteesta! Aavistat, miten ylpeä minun unelmani sinusta on: unelma miesten miehestä... Mutta nyt olet vasta akrobaatti, joka liikkuu maassa. Nouse yhäti. Nouse ekvilibristiksi! Ole Olympon jumala akrobaattien joukossa!»

»Minä nousin yhä, sellainen on rakkauden lumo. En etsinyt mukavuutta, huvia koskaan! Tein työtä. Ensin pallolla. Sitten nuoralla. Sitten hermonherkällä trapetsilla. Vihdoin teräslangalla kuin Tamara itse. Riemuiten sen kaiken tein. Vaaroissa varmana kuin unissakulkija! Tarjoutuihan silmilleni tähtäyspiste, joka veti puoleensa pettämättä: Tamara! Hänen ajattelemisensa hoiti käsissäni tasapainotangon. Se vahvisti jalkateräni, se antoi lantioilleni väkevän voiman. Voin ylpeillä, että opin huikean nopeasti käynnin eteen, taakse, hypyn ratsain, vaarallisen voltin eteen ja taakse, kuolemansyöksyn alas. Niin, en oikeastaan valehtele, kun väitän, että olen hurmannut ruhtinaita, kuten aikoinaan nuorallatanssija Saqui Napoleonina, joka huudahti hänestä, tähystellen sirkuksen kattoon:

»Ah *minun* hurjapääni!»

*Vieras plagioi yhä, mutta
arvalkaapas, viisaat, ketä? —
Onneton, joka raahaa ruumis-
arkkua mukanaan: varsin ro-
manttista, mutta silttenkin totta.
— Vihreä kateus, musta viha,
verinen vaino, siinä sirkusta.*

»Sillä välin heräsi minussa siis kuitenkin — inho — sirkusta kohtaan. Inho, joka kasvoi kauhuksi.

»Voisin verrata itseäni erääseen ihmisraukkaan, johon tutustuin Parisissa. Hän kuljetti puolen ikänsä mukanaan, niin uskomattomalta kuin tämä kuuluukin, omaa ruumisarkkuaan. Hän oli käärmeihminen . . . kaikenlaisia tempuilijoita maailmassa löytyykin. Ettäkö hän olisi ollut käärme, eihän toki! Hänen nimensä oli muuten Walter, englantilainen, varsin hauska, sopuisa, sinisilmäinen mies. Muuten pelihimolle koko sielunsa myönyt. No niin, moisen ihmisen luut ovat kuin kumia. Hän oli niin notkea, että taivutti päänsä taakse polvitaiveisiin. Pyöri arenalle ison pallon sisässä. Pallo kulkee

itsestään, nousee keinulautaa, laskeutuu sitä alas, kiertelee siellä täällä kuin elävä olento. Se aukeaa, ja hymyilevä Walter hypähtää ulos ja — venyttäytyy suunnattoman pitkäksi. Ja kääntyy sitten keskelle rataa kiepulle makamaan kuin käärme päiväpaisteessa.

»Isä oli säätänyt hänet käärmeihmiseksi samana aamuna kuin hän syntyi, aivan niin kuin pikku lapsista tehdään soittotaitureita. Ja itse hän vannoi kunnianhimosta, että hänestä tulisi aikansa suurin — luuton! Hänellä ei ollut kerrassaan mitään muuta himoa, paitsi nyt tuo pelaaminen. Ja hänestä tuli: hän oli aikoinaan hyvin kuuluisa.

»Mutta puserretut keuhkot saivat keuhkotaudin. Hän ei juonut, sillä se ei sovellu mestareille; hän vain pelasi, kaiket yöt; menetti aina heti gaashinsa. Ja tapahtuipa nyt, että hän kerran jälleen menetti suunnattomat rahat ja himoitsi yhä peliin. Silloin ilmoitti hän lehdesämme, — niin, Englannissa ilmestyy sellaisia lehtiä, — myyvänsä luurankonsa. Hovikirurgi osti hänet. Myyty sitoutui kuljettamaan kaikkialla mukanaan ruumisarkkua, jonka kanteen merkittiin ostajan nimi ja osoite ja sisälle nauhattiin ohje, miten Walter, kun hän taittasi niskansa tai kun hän viimein sortuisi keuhkotautiin, piti balsamoida, ruiskuttaa hänen suoniinsa sinkkisulfaattia, työntää hänet arkkuun ja lähettää Lontooseen.

»Minä ihmettelin sitä lojaalisuutta. — 'Gentlemanin sana', nyökäytti Walter päätänsä. Kuten sanottu, näin sen arkun hänen hotellissaan Parisissa.

»No niin, mutta minun arkkuni, minun, Waltonin, ei ollut tyhjä: siinä painoi elämänurani, johon olin kai liian heikko. Siinä painoi kuin... jokin inhottava ruumis: elää niin löysällä pohjalla — sirkuslaisena!

»Ensinhän olin sitä leikkinyt. Tamara avasi silmäni. Näytti minulle, miten siellä oltiin kunnianhimon tuskien raatelemia, levottomia, julmia! Luulen, että pieni, vähäpätöinen elämä ei houkuttele sellaisin viettelyksin kuin sirkus, joka sekoittaa päämme, tukahduttaa sydämemme, surmaa meissä ihmisen. Tamara sanoi, — se tapahtui Harkovissa:

»Muuttakaamme tästä paikasta parempaan! Katso tätä tirehtööriämme! Nyt hän matkii suuren Barnumin pieniä heikkouksia, tämä Frenklow. Muistathan, että Barnum kerran tilasi jostakin konservatoriosta neekerin, joka oli saanut loistavat paperit viulunsoittajana. Kun yleisö ei välittänyt viulunsoitosta, käänsi Barnum reklaamiplakaatit ylösalaisin: neekeri soitti nyt päälallaan. Ja amerikkalaiset tapellen teatteriin! Kas niin, meidän Frenklow otti nyt tänne kääpiötytön, jonka vanhemmat möivät meille — apinanosiin. Tämä hirviö kiusaa lasta apinaksi. Keitättää hänellä kahvit aamui-

sin, makaa itse sohvalle ja läiskii koirapiiskalla raukkaa, joka riippuu jaloistaan, — itkee ja riippuu. Mahtava herra saa kahvit, apina ei puoleen päivään kuin pelkkää vettä. Frenklow: hänen suunsa vaahtoa kullaa janoa, hän kiristää kultaa humbuugista, kurjien verestä, häpäisee sirkusta, jonka tarkoitus on olla kulttuurin pionieeri! Sirkusta, ylevintä taidetta, jonka määrä on näyttää ihmisille helleeninen kauneus, terveys, notkeus, voima ja äly!

»Niin kiihtyi Tamara vihaan. — Ja sellaisia tihreitä oli — aivan liian paljon. Ja heidän sekaansa me alennuimme! Me kaikki! Meidän täytyi — ainakin tinkiä: niin veitsijongloorit kuin kuoleman uhalla alas syvyyteen syöksyjät, miekannielijät, luonnottomien painojen nostajat, siten me kaikki, menettäen päivämme, yömmie mielettömään, — menettäen ihmisen oman, kultaisen elämän.

»Miksi?

»Siinäpä huomio: meitä kidutti puutteen lisäksi mieletön kunnianhimo! Tamarakin, — ja juuri hän, — puhui taiteensa suuruudesta.

»Kuinka tyhjältä tämä minusta nyt tuntuu!

»Ja kuinka syvästi me, jotka onnistuimme, halveksimme torisirkuslaisia! Olenhan puhunut, että siellä jakaudutaan eri kansanluokkiin.

»Ja — meidänkin, parhaiden, syvin himomme oli lopulta — kulta. Siitäpä johtui myrkyinvihreä kateus, musta viha, verenpunai-

nen vaino, jotka raivosivat tuossa pienilukuisessa, mutta suuressa heimossamme, hengestään ponnistelevassa, useimmin kauhealla tavoin kuolevassa. Moskovan Taidesirkuksen katossa paistoi suunnaton auringon kuva. Se oli tehty — rahan näköiseksi! Kulta! Ja sen saaminen! Mihin hirmuisiin tekoihin se johti! — Billy-parka, klovni, sai kilpailijakseen fakiirin, joka teki työtä koneillaan: pysyi puolen tuntia veden alle umpeen naulatussa arkussa upotettuna. Billy tuli katkeraksi, joi itsensä kuoliaaksi... Entä painija, joka oli haastanut yleisön kilpailulle ja jolle ilmestyi vastustajaksi joku entinen sotamies! Painija uhkasi jäädä tappiolle, — yleisö ihastui sotamieheensä. Silloin painija teki leikistä, — ah, totta kai leikkiä, — toden: silmät pyörivät hänellä julmina päässä, hän tarttui leikkiveria kaulaan, ja raksis, selkäranka väännetty poikki. Kuuluisa taiteilijäkseen vankeuteen! — Viha paisutti rikoksen trapetsitaiteilijattaren sydämessä, joka kadehti sisartaan Ljubaa. Ljuba oli kuolemanvoltageittäjä, toinen hänen vastaanottajansa. Ljuba leijaa ilmassa kuin pääsky sisaren käsien suuntaamana; vain yksi vastaanottajan lantioiden liike, sekunninosan viivytys, niin Ljuba lentäisi murskaksi maahan. Ja kadehtiva heittääkin sisarensa surmaan. Ljuba pelastuu kuitenkin: saa kiinni verkosta. Yleisö huomaa vastaanottajan petoksen. Silloin hän, joka on joutunut

ilmi, syöksyy häpäisevien huutojen pauhatessa alas barriereihin, murskaa päänsä, jää siihen kuolleena.

»Kateus, viha, vaino. Minä tunsin niiden syttyvän itseeni...»

Omituinen allegoria, jonka vieras latelee: Luciferien kapina ja taivaasta karkoittaminen. Tamaran »pelos».

»Olenko huonompi kuin muut? Minä myönän, että olen: minä olen heikko, alhainen. Oli kai niitä, jotka ymmärsivät sirkuksen korkeasti.

»Ainakin sen ymmärsi Tamara: hän piti sitä korkeana.

»Mutta minä tunsin siis kateuden, vihan ja julmuuden, jotka risteilivät sirkuksessa kuin ihmisraukat olisivat joutuneet hyönteisinä julman lukin seittiin, syttyvän itsessäni. Tunsin sydämeni kiedotuksi pahaan, imetyksi kuiviin, sieluni myrkytetyksi . . .

»Rakkaus Tamaraan lohdutti alussa minua vielä. Silti jo kyllä myrkytetty: odotin petosta kaikkialta — paitsi en Tamaralta. Ah, ihmekö se: neljä kertaa jysrittiin trapetsini köydet salaa puolittain poikki; kerran syöksyin kaksikymmentä metriä korkealta alas ja luut törröttivät paljaina ranteistani, mutta henki herja säilyi . . .

»Ja kuitenkin tahdoin lavalle! Minun täytyi lavalle, käsi katkenneenakin! Rutiskoot irtonnaiset luut kääreessä: kääre tiukalle kuin rautarengas: musiikki pauhaa, ratsut hirnuvat tanssimaan polkkaa, soturi himoitsee taisteluun, musiikki pauhaa, ah, ah, se on sellaista, jota ei voi kuvata! Fanfaari kutsuu: paras miehinen ystäväni, jonka työnä oli yleensä lyödä nyrkillään nauvoja paksun tammilankun läpi, mutta nyt hypätä kymmenkertaisen pistin- ja sapeliaidan yli, käskee minua ruoskimaan itseään piiskalla, muuten hän ei uskalla arenalle, jossa hän voi seivästyä pistimiin. Niin hän kuitenkin himoitsi kidutukseensa, ja niin minäkin, mieleton. Mutta minulla oli armaana ruoskana Tamara. Hänen tähtensä valmistuin helvetinhyppyyni!

»Ah, rakkautta! Olin polvillani rukoillut tuota naista. Kalpeana kuin kuollut oli hän tehnyt vihdoin päätöksensä: hän luopuisi taiteestaan, koska ei sitten enää voisi rankaisematta luottaa jäseniinsä. Äitiys ruhjoo jäsenet, hävittää taiteen. Täytyy myöntää, että hän uhrasi paljon minulle: ihanan teräslankansa, tanssinsa korkealla kuin kuun säteellä! — Vain yksi ainoa ihme piti minun vielä tehdä. Keksiä jotain verratonta, jokin ennen kuulumaton trik. — Ei mitään uutta auringon alla, sanoi Salomo tuhansia vuosia sitten: siinä suhteessa me kaikki olemme syntyneet aivan liian myö-

hään. Mutta minä keksin kuitenkin, tai kehitin entistä, unohdettua: tein helvetinhyppyni.

»Keisarin sirkus oli silloin jo Kansan taidesirkus. Sinne järjestettiin nyt punainen apoteoosi: se kuului kehystäni. Hurjan komea pantomiimi, Luciferin kapina.

»Jegor Osipinpoika Walton oli Lucifer!

»Suunnattomia tähtiä, jotka kiersivät radoillaan, syöksyi ylhäällä sähköisten edestakaisin. Auringoita, jotka suihkuttivat kuin tulivuoret. Pilviä, joista salamet sinkoilivat. Niitä lennätteli Jumala, jota vastaan oli taisteltava, koska hän oli muka ennakkoluulo, petos, oopiumia kansalle. Lapsellisesti ja narrillisesti karikeerattu Jumala lennätteli vasamoitaan minuun, tulen henkeen. Ja minä syöksyisin huimaavasta korkeudesta alas maahan. Palavana liekkiä arenalle...

»Kansan jännitys, ihmenäyille ahnaiden ryysyisten raukkain, oli pingoitettu kireimmilleen. Herättämällä siinä julmuuttakin: ilmoittamalla, että neste, jolla vaatteeni valettiin, oli bentsiiniä. Salama oli tulisuihku, joka minuun suunnattiin. Kaikki valmistukset tehty. Kuolemansyöksyni ainoastaan näkemättä.

»Sähkölieska sytytti minut silmänräpäyksessä. Tämä oli minun raivoisa keksintöni, uutuuteni.

»Korkeuden jyristessä niin että penkit tärisivät ja salamain singotessa sirkukseen, josta

kaikki valot oli sammutettu, joten se jäi pilkkoisen pimeäksi, syöksyin loimuavana tulisoihntuna korkeudesta pari metriä leveään kaivoon, jota kansa oli saanut tarkastella ja mitata. Leijailin pari silmänräpäystä vaakasuorassa, ja sitten suinpäin syvyyteen kuin kalalokki, joka iskee saaliiseensa. Yhdellä sormen harhaliikkeellä tasapaino vikaan, ja olisin murskannut pääni kaivoaukon reunoihin.

»Ja se mieliteko minulla oikeastaan jo olikin: inho alhaista ihmisyyttäni kohtaan oli noussut minulle kurkkuun saakka. Tunsin milloin tahansa hulluuden päähäni iskevän. Todellakin: ruumisarkku, jota minä raahasin mukaanani, kävi liian raskaaksi! Nyt en nähnyt muuta pelastusta kuin tuon kuilun, joka ammotti pyörein kidoin syvällä allani.

»Miksi en sitä tehnyt? Olisin pelastunut katkerimmalta pettymykseltä, mitä ihminen voi kuvitella: pelastunut rakkauden harhakuvalta, Tamaran petokselta.»

*Oliko hän tosiaan surmannut
Tamaran? Mikä oli petos?
Ikuisuuden toivo!*

»Ajatelkaa nyt tarkoin, neiti Angelika, mitä seuraa.

»Tai paremminkin: tuntekaa juuri sitä, mitä sydämenne puhuu, niin huomaatte, eikö minulla ollut syytä pettymykseen, suruun ja epätoivoiseen tuskaan. Ja silloin ymmärrätte, miksi minä hairahduin — murhaan.

»Syöksyni onnistui. Tulessa lensin ilman halki, — olen todellinen pyromaani, sukua demoneille minäkin! Ja nousin kuilusta sittenkin elävänä! Sirkus, joka pysyi hetken äänettömänä kuin hauta, alkaa huutaa, jyristä, se pauhaa kuin myrskyinen meri, — paitsi niitä, jotka ovat pyörtyneet julmuutensa hekumasta. Asiaan ei kuulu kuvata pantomiimin jatkoa, punaisten paholaisten taistelua, — oikeain paholaisten: bolshevikkien, jotka polttivat — paperikirkkoja, roistot ajoivat pappeja liekeissä palamaan, kaatoivat valtaistuimia, —

jakoivat katselijoille kultaa: paperista leikat-
tuja rahoja, jossa oli kirjoitus: Koko maailman
köyhälistö, yhtykää! — Minä ajoin Tamaran
luo . . . tullakseni tosiaan syöstyksi seitsemän-
nestä taivaasta kadotukseen.

»Tamara ei ottanut pantomiimiin osaa: hän
jäi kotiin, jännityksessä siitä, että tämä koituisi
minulle kuoleman leikiksi. Siellä hän rukoili
puolestani: tapasin hänet pyhän Neitsyen kuvan
edessä vavistuksessa ja ylpeän onnellisena.

»Hän nousi minua vastaan, säteili, loisti:
'Tiesin, että sinä sen tekisit! Nyt olen sinulle
valmis. Minä jumaloin sinua!'

»Niin kauan odotetun onnen täyttymys!
Häämme, aivan niin, oikein iloiset häät, pidet-
täisiin kohta!

»Mutta mielessäni olin minä juuri sinä iltana
päättänyt luopua sirkuksesta. Ansaista leipäni,
vaikka vähäisenkin, jollakin muulla alalla.

»Tamaran äiti, nyt jo ryppyinen ja vanha,
sattui puhellessamme sanomaan:

»'Niin, Tamara antaa sinulle kalliin uhrin.
Hän luopuu kaikestaan. Kohtele rakastani
kuin silmäterääsi, sillä hän jumaloi sinua niin,
että on alkanut kirjoittaa sinusta muistelmia,
nyt kun hän jättää kaikkensa.'

»Minä puhkesin nauruun: 'Muistelmia —
minustako? Sirkuslaisesta!'

»'Niin, sinähän, Jegor Osipovitsh, olet nyt
suuri mies.'

»Minä nauroin. Mutta — kuitenkin sattui tämä minuun paljon pahemmin kuin äskeinen liekki, joka sytytti minut näytännössä tuleen.

»Tamara tunnusti vilpittömästi käyttäneensä siihen kaikki viimeiset yönsä taiteilijattarena:

»'Yöt, jotka ovat olleet minulle pyhiä onnen odotuksesta. Olen kirjoittanut sinusta tarkoin kaiken siitä asti kuin tutustuimme... Sinun elämäkertasi...'

»Hah-hah-hah, elämäkerran. Neiti Angelika, kai nyt nauratte? Ettekö sitä tee? Mutta varmaan toki kummastelette: elämäkerta — sirkusvehkeilijöistä! Moinen tietysti tuntuu merkittävältä teidän pienessä, onnellisessa maailmassanne. Mutta, — jospa tietäisitte, kuinka paljon sellaista muualla tehdään! Siellä pidetään tärkeänä — kaikkea. Espanjassa olen nähnyt kokonaiset kirjastot, joita on kirjoitettu härkätäisteluista ja toreadoreista ja pikado-reista. Kymmeniä, mitä sanonkaan, satoja niteitä, — noiden kansallisten sankarien yleisinhimillisestä merkityksestä miehenryhdin esikuvina, heidän syntymästään, suvustaan, oppivuosistaan, maineestaan, ja rikkauksistaan: ovathan he siellä erinomaisia herroja, ensimmäiset kuninkaan ja arkkipiispojen jälkeen. Ja Englannissa kirjoitetaan yhtä paljon jockeyratsastajista, Amerikassa, terveeseen elämäntaistelun kultaisessa maassa, nyrkkeilijöistä, ja luulena, että meilläkin alkaa ilmestyä hartaita

kuvauksia urheilumestareistamme. Aivan siihen suuntaan kuin Tamara nyt suunnitteli minusta.

»Yhä minä nauroin. Makeasti. Sanoin: 'Tamara, sinä olet vimmattu hupsu, tyttöseni. Työnnä jalot muistelmasi takan liekkiin!'

»Hän olikin vakavissaan: hän protesteerasi.

»Aloin tutkia hänen tarkoituksensa syitä. Tutkia lopultakin hänen sielunsa omituista laatua. Sain lukeakin tuota työntapaista, joka oli alulla. Ihmettelin hänen muistinlahjojaan, joiden luulin ensin johtuvan rakkaudesta, niin täsmälleen oli merkitty muistiin jokainen monivuotisen rakkautemme pikku yksityiskohta! Koko entinen liittolaisuutemme!

»Maailmalle, siis jokaiselleko hän aikoi nämä antaa? Kuinka se oli mahdollista! Hän myöntyi viimein siihen, että se tapahtuisi vasta kuolemamme jälkeen; mutta sittenkin: koko maailmalle, — sirkuksista suurimmalle!

»Mitä nämä kuuluivat tuolle — sirkukselle? Ja sirkusharrastelijoille, joita tunsin pohjaltani väheksyväni, sillä olivatko he tarpeellisimpia ihmisiä, elivätkö he kyllin hienotunteisesti omaa yksilöllistä elämäänsä? — Minä koettelin selittää Tamaralle yksilön koskemattomuuden, persoonallisuuden arvoa, oman ihmistemme säilyttämisen pyhyyttä . . .

»Hän — ei käsittänyt!

»Sen verran, niin vähän, ymmärsimme toisiamme!

»Minä muutuin vakavaksi. Vaadin, — kuten teidän sydämenne, Angelika, ymmärtää, — nuo turhat paperit hävitettäväksi.

»Hän kimposi vastaan: hän oli alallaan taiteilijatar aidointa lajia!

»Neiti Laurell. Onnellisten häittemme päivä oli jo päätetty. Ahkeruudella oli Tamara varustanut ihanan pikku kodin. Mutta minä jätin kaiken tuonnemmaksi: kunnes hän olisi — uhrannut tulelle vähäarvoisen jumalointinsa minua kohtaan. Sanoin hänelle: 'Ethän vain yritä väkivaltaa vastoin sen ihmisen tahtoa, jota sanot rakastavasi? Älä yritä, sillä tiedä, että tämä — omaisuus on minun! Tämä rakkaus on myöskin minun. Se olisi loukkaus rakkaudellemme! Pahempaa et olisi voinut keksiä. Minä en tahdo olla painijan kuva, joka pullistelee kaikkien nähden lihaksiaan, en hevonen, joka oppii jalanvaihdon ja jää siihen taitoonsa sen pitemmälle edistymättä, taikka taiteilija, joka istuu leuka kourassa, nyrkki suussa valokuvissa, en sirkuskarhu tai kiusattu jalopeura, joka sekin aikansa tanssii dreeseeraajan riemuksi, mutta — yht'äkkiä antaa häväistyksestä verisen koston. Varo itseäsi!' Minä tunnustin palavasti hänelle inhoni tätä uraa kohtaan, joka oli hänestä niin tärkeä, niin jumalallinen, ja minusta yhtä joutava kuin hän sitä ihaillessaan demoninen. Tärkeäkö tämä pieni piiri, kokonaiselämään nähden niin surkean

pieni ja heikko, joka metelöi arvostaan, kilpaili, seikkaili, kalvoi toisiaan. Niin heikko olen, että en saata nähdä sitä paljon muuna. Kuinka kaukana ylhäisestä rauhasta. Piiri, joka ei ole — tehnyt mitään todella kovaa, ei ohjannut auraa, ei, sanokaamme, kutonut, ommellut . . . kuten Tamara aikoi. Tärkeä muka tämä, sirkus!

»Hänestä se *oli* edelleen tärkeä! Hän sanoi tahtovansa näyttää maailmalle, millaisilla ponnistuksilla, sielun tuskilla, — ruumiin kärsimyksistä puhumattakaan, — millaisella ankaralla siveydellä, millä luonteella nouseaan sirkustaiteilijaksi. Ja — sitten täytyi minunkin vielä muka nousta: niin hän alkoi kuvailla. Tulileikistäni johduttaisiin yhä mahtavampaan. Nyt oli uhmattava vastakkaista elementtiä, vettä. Hän sanoi:

»'Kuulen jo sen kosken pauhun, jonka nimenä on Veden-ukkonen, Niagara. Mehän pääsemme kerran pois täältä, kun tämä Babylonian-vankeutemme loppuu. Putouksien putouksen jättiläiskidasta kaikuu kutsu ukkosena, ja näen sinut jo sellaisena kuin Blondin, joka tanssi siellä nuoralla, sytytteli siinä raketteja, käveli Niagaran yli puujaloilla . . .'

»'Ja säkki päässä', jatkoin minä. — 'Amerika ulvoi ihastustaan . . . kas vain, mikä sankaristyö!'

»Tamara ei kuunnellut, hän jatkoi: 'Ehkäpä hänkin johtui siihen — rakkaudesta. Ehkäpä

nainen loi hänet: antoi hänelle oman ikuisuutensa luopuen itse siitä.'

»Aloin aavistaa kauheinta, jotain Tamaralle itselleen epäselvää... Sanoin hänelle: 'Etkö vieläkään ymmärrä, Tamara? Tahdot näyttää meidän yhteiset surumme, ilomme, ponnistuksemme — vieraille! Niin, vieraille: sellaisen tavoittelijat kuuluvat siihen ihmislajiin, joka ei minusta ole kaunis. Tahdot vetää esiin — meidän rakkautemme! Paljastaa ja häväistää sen näyttämällä sitä kuin näyttäisit meidät häävuoiteessamme! Kuinka jaksat olla niin halpa, niin — banaali! Sinä, Tamara! Voisin nauraa järkeäsi, jota aikoinani pidin niin kirkkaana ja joka nyt kumminkin asettaa valta paikalle kaikkein pinnallisimman, tomun ilmassa, asettaa sen oikean yläpuolelle, jonka nimi on ihmisen hiljainen, yksilöllinen oman aateluutensa tunto. Voisin sitä nauraa; antaa sille anteeksi, ellen pelkäisi, että sydämesikin taitaa olla tässä mukana. Mikä on villinnyt sen, sokaissut, tahrannut, tuon sydämesi, joka on minua niin usein lohduttanut? Mikä saastutti sen niin, että se myy itsensä ja rakastamansa sille, mikä minusta tuntuu niin vähäpätöiseltä! Jos se olisi joku muu etkä sinä! Vieras ei kykene myymään: paraskin tutkija valehtelee, ei voi tietää mitään. Mutta sinä, sieluni! Minä häpeäisin kerskailla sinulla, ikuistella itseäni sinulla, Tamara. Yhteiset

asiamme ovat minusta niin pyhät, että tuhoaisin ne ihmisiltä. Jos sinä vaatisit, että kuoltuasi kaikki näkyvät muistot sinusta on hävitettävä, niin velvollisuuteni olisi se tehdä: jäisihän sieluuni kuva sinusta. Mutta sinä — etsit ikuisuuttasi! Kuinka on mahdollista, että nyt muutut silmissäni — näin rumaksi, Tamara? Oletko — sittenkin persoonaton, laumaihminen? Kaipaat täten — ikuisuutta?’

»Hän olisi ollut valmis antamaan puolestani henkensä. Mutta — ei omaa ikuisuuttaan!

»Hän oli uskonnollinen. Mutta millä tavalla? Hän kaipasi ikuisuutta — tässä maailmassa.

»Hänellä ei riittänyt sydäntä jättää aatetta ikuistaa itsensä.

»Eikä hänen ajatuksensa jaksanut kirkastua: nähteni hän poltti muutamia kirjansa lehtiä ja — keskeytti. Hän alkoi teeskennelläkin: sanoi kerran hävittäneensä jo kaikki, mutta tuhkasta näin, ettei siinä kaikki ollut, ja hänen kätköistään löysin yhäti uutta... Niin oli rakkautemme loppunut, että minä — vakoilin Tamaraa! Viimein hän tunnusti epätoivoissaan:

»Sanoit jotain sellaista, että tämä menette lyni on ikuisuuteni! Sitä se minulle on: jokaisessa muistossa elän kuoltuani sinun ohellasi, minä, joka olen ollut sinua luomassa, joka luovun täten koko elämästäni antaakseni sen sinulle! Loistaakseni — kerran kuitenkin sinussa.’

»Siinä se siis oli!

»Hän tahtoi ikuisuutta: ei minua.

»Sellaista on maallinen rakkaus.

»Tämän sanottuaan hän oli jo minulta — kuollut.

»Hän oli kuollut! Ja vaikka yhä rukoilin, että hän luopuisi tuhoamisestaan, viekastelin, anelin, niin tunsin, ettei hän jaksaisi: siis hän oli kuollut. Eikä hän kieltänyt, että aikoi pitää päänsä.

»Yht'äkkiä näin Tamaran, jota olin niin monta vuotta palvellut, jonka kanssa olimme muka tunteneet toisemme sydänjuuria myöten, näin, että hän oli viholliseni. Veriviholliseni! Sillä hän polki sitä, mikä minussa, kurjassa narrissa, kuitenkin on hieman pyhää, rahtusen hienoa. Hän oli loiskasvi, hänkin, — piti oikeutenaan häpäistä kauneimpaani!

»*Well*, päätin hänet surmata.

»Sanoin sen hänelle. Sanoin, että hän oli minulta jo kuollut, — puolittain kuollut. Ei se nainen, jota olin kaivannut ja jota kauniilta sielulta vaadin. Sanoin, että hän myrkytti minua ja surmasi banaalisuudellaan itsensä. Että hän riisti minulta uskon ainoaan ihmiseen, jota olin kunnioittanut, niin alttiiksi olin nähnyt hänen sydämensä tähän asti.

»Hän ei taipunut: hän kaipasi ikuisuutta. Uskonnollinen Tamara.

»Minä aioin surmata Tamaran hänen kotiinsa. Se olisi ollut liian vähän: hän aikoi

häpäistä minut sirkukselle. Minulle tuli oikeus tehdä samoin hänelle, jossa en enää nähnyt sielua, vaan ainoastaan — ahnaan pedon. Syyttäköön itseänsä, jos rakkauteni muuttui vihaksi, ei: kylmemmäksi vihaa, kauhuksi, kalmaksi, — niin eloton on tunteeni vielä kuolluttakin kohtaan! Päätin siis lopettaa hänet sirkuksessa.

»Esitin yhä edelleen helvetinhyppyäni, mutta aina ennen tätä loppukohtausta me näyttelimme Tamaran kanssa yhdessä saltomortaleja. Aioin tehdä harhaotteen ja antaa hänen murskautua radan kaiteeseen. Liian kunniakas kuolema sille, joka ei voi säilyttää sydämien pyhyiksiä, pyhittää kahden ihmisen rakkautta!

»Ei, toisin menettelin. Kerran, kun yhteisnumeromme loppui, — se oli perjantai-ilta, — painoin keskellä näytäntöä, yleisön kirkuessa riemua, sillä se luuli, että tämä oli julmaa leikkiä, tikarin hänen rintaansa. Hiljaa. Hitaasti, yleisön nähden. Hänen yleisönsä. Olihan tuo nainen minulta jo kuollut: tahdoin vain estää teon, johon hänellä ei ollut oikeutta. Niin murhasin. Enkä sitä kadu. Jos jotakin kadun, niin elämää, jonka hylkäsin — sirkuksen tähden! Sirkuksen, jossa menetin kauneimman uskoni, jossa naisen rakkauskin oli minulle muuttunut — illuusioksi.

»Kaikkiko siis pelkkää — näköharhaa? Kaikkiko siis — pelkkää itsekkyyttä?»

PELASTUKSEN TOIVO

Naamioitu jatkaa vertauskuvaansa maallisen rakkauden kaloavuudesta ja ihmisten vieraudesta toisilleen. Miksi hän oli naamioitu. — Ja loppu: kuinka Angelikan ja Ilta Anjan kanssa ajettiin joulunviettoon Pähkinämäelle — uudella Tähdellä.

Angelika huudahti kyynelet silmissä, — ulkona kilahtivat muuten samassa kulkuset, helinä paisui, kuului kuin olisi tällä myöhäisellä hetkellä ajettu hevosella talon edustalle, — Angelika huudahti, että tuo nainen oli menettänyt väärin, rumasti: sellaista ei hän voinut käsittää, pitihän sydämen asiain tosiaan jäädä pyhästi kahden ihmisen keskinäisiksi...! Hän nousi ylös ja riensi vieraan luo, silitti hänen kättänsä, joka riippui vapisten tuolin selustalta, silitti hänen päätänsä. Ja hän jatkoi siveellisesti paheksuen, että oli aarteita, joita ei sopinut ikäänkuin markkinatorille viedä. Eikö siis ihmisellä saisi olla kaikkein ominta

kammiotaan, johon uteliaat eivät ole oikeutettuja tulemaan? Elämänala, josta vieras kertoi, oli tosin Angelikalle outo, — hän väitti itseään kovin yksinkertaiseksi, tietämättömäksi naisraukaksi; mutta ainakin hän luuli aavis-tavansa jotain: hän arvasi, miltä maistuisi esi-merkiksi kauppaneuvos Mentulasta, jos hänen perheasiansa, pyhät ehkä onnettomuudesta, väännettäisiin esille, ikäänkuin kaupattaisiin, Angelikasta tuntui samalta, olisiko sellainen julkisuus, sellainen kauppa kiitos vai moite: kauppaa se oli; enemmänkin: uteliaisuutta. Sama se, toimiko kauppaajana vieras tai — usein oma lapsikin: sellaista oli hän lukenut sanomalehdistä taiteilijoista! Mitä me näillä tiedoilla teimme? Angelikalle riitti se, että hän kuuli jonkin sävellyksen, näki jonkin näytelmän, — etenkin saduista hän piti, — luki jonkin runon: ne olivat oikeaa, tärkeämpää kuin tiedot:

»Kuvittelen, että sirkuksessakin lienee samanlaista», lopetti Angelika.

»Ah, kuinka tuntuu suloiselta kuulla tätä vanhanaikaista, sydämellistä, kaunista puhetta!» huudahti vieras ja iloitsi. — »Mutta nyt toinen asia: mitä ajattelette rikoksestani? Olenhan — murhaaja! Ehkä olen murhannut muitakin . . . Vaikka tuhannesti kyyneliä vuo-dattaen kertoisin syyt, jotka minut pahoihin tekoihini johtivat, kuvailisin kohtaloa, mihin

loppuiäkseni erehdysteni tähden jouduin, valittaisin, että olen menettänyt uskoni sellaiseenkin kuin rakastettu nainen ihmiselle on, niin lohduttaako se minua? Enkö ikävöi — ihmistä? Niin, kuinka nyt teette murhaajalle?» kysyi hän tiukasti. »Minun lienee paras väistyä tästä valoisasta huoneesta . . . Kuolla luonnon helmassa, ainoan ystävän, mitä enää saattanen kaivata, ja se on sanaton, sydämetön, eloton, tuo luonto.»

»Ei, ei», huudahti Angelika, »tiedän, että olet kärsinyt jotain hyvin pahaa, — ja tehnyt pahoin. Luuletko, etten tuntenut sinua, vaikken aivan heti? Vaikka sinun on niin vaikea katua, että väität, ettet kadu; vaikka ehkä oletkin tehnyt tuon rikoksen, — niin parannus on oleva pätevä todistus katumisesta sittenkin. Toivo! Nouse! Tämä on niin sinun tapaistasi! Ota pois tuo lappu kasvoiltasi! Miksi sitä pidät?»

»En vielä, ennenkuin sanot, Angelika, voisitko tosiaan antaa anteeksi sellaiselle olennolle, joka on tehnyt näin pahaa?»

»Se olisi velvollisuuteni: annettiinhan sillekin, joka ristinpuussa kärsi, anteeksi, kun hän — toivoi uuteen elämään. Jos olet tehnyt teon, josta puhut, niin korjaa se. Sanoit, ettet jaksu tuota merkillistä uraasi kestää. Mutta ethän ole vanha! Minne sinut nyt sijoittaisinkaan? Kerroit kaivanneesi pois tuolta vieraista maista . . . missä lienetkään ollut . . . mitä lienetkään näh-

nyt ja tehnyt. Tahtovasi yksinäisyyteen, rauhaan. Odotapas, olen huomannut, että minulla sittenkin on paljon ystäviä. Joukossa oikein rikkaita. Kuulepas, tuo Mentula, — se entinen Kottu Hulaus, on nyt vallan mahtavaksi paisunut. Hänellä on maatilojakin taivas tiesi kuinka monta. Ehkä nyt tahtoisit . . .»

»Juuri vapauteen tahtoisin», keskeytti toinen. »Pois elämästä, jota en kestä. Pois erämaahan, rauhaan, — jos vain sydän, joka on niin pettynyt, murhaan saakka, voisi koskaan löytää leponsa. Löytäisikö se, minun sydämeni, minun, joka saa kaikessa pettymyksen, minun, joka olen kai kirottu ja jonka — täytyy tuhoutua, minun, jota oma isä kauhisti niin, että jouduin pakenemaan elämästä temppuilijain päättömille teille? Minä, tulella leikkijä, joka jo lapsena poltin taloja ja poltin, — oi Angelika, mitä olenkaan sinulle tehnyt!»

Angelika koetti nauraa:

»Älä viitsi siitä. Enkö sanonut, että olen lopultakin niin ihmeen onnellinen? Ja nyt otat naamiosi pois, sinä veitikka . . . jo pienenä sinä aina halusit näytellä. Ensin en todellakaan sinua tuntenut. Äänesi petti sinut kuitenkin. Kun antauduit omaasi juttelemaan, muistin sen entisen soinnun.»

»Niin, olen kauankin kierrellyt tämän talon ympärillä. Minä en uskaltanut tulla sisään: minä pelkäsin, että minut karkoitettaisiin täältä—

kin pois. Ymmärräthän, Angelika, tuo muinainen kauhea tekoni. Häpesin näyttää huonoja kasvojani, ja kyyneliäni, joista kaikkein katkerimpiin olen itse syypää. Mutta ihailen kaikkea rohkeaa, ja nyt olin kuullut täällä, että sinä et pelännyt mitään, että sinun luonasi kävi rikollisiakin. Tahdoin nähdä, oliko pelottomuutesi todellakin niin suuri.»

»Oi, mitä ihmiset juttelevat!» huudahti Angelika. »Sinä olet ensimmäinen vieras sitä laatua . . .»

»Murhaaja!»

»Niin, — jos olet.»

»Ja kuitenkin otat minut vastaan?»

»Kuten sanoin: sinä aloitat uuden elämän!» Eteiseen tuli joku.

»Varmaankin Anja», sanoi Angelika ja meni vastaan.

Anja se olikin; hän kummasteli eteisessä:

»Sinullapa on komeita vieraita. Uskallankohan tullakaan sisään? Minkälaiset hevoset, toisen reessä lakeija kuskin rinnalla.»

»Mitä ihmettä?» kysyi Angelika ja raotti kamarin ovea, niin että lampun ja kynttiläin valovirta lankesi pimeyteen portaitten eteen.

»Menehän sisään, Anja, siellä on eräs, ei ehkä suurellinen, mutta kenties sittenkin sinulle tervetullut. Onneton ihminen, joka on tehnyt jotain — hyvin raskasta.»

Ilta Anja meni kamariin, mutta Angelika

portaille. Portaiden edessä odotti kaksi hevosta, etumainen valkea, takimmainen musta ja kookas. Etumaisen reen pukilla istui kaksi miestä, toinen hilliten hevosta, joka keikutteli yhtä mittaa soreaa kaulaansa ja kaaputteli lunta. Angelika kysyi, keitä he olivat, ketä he tässä odottivat?

»Pähkinämäen herraa», vastasi toinen. »Eikö hän jo tule? Pyysi noutamaan tunnin kuluttua.»

»Pähkinämäen herraa? Ja — minne noutamaan?»

»Pähkinämäelle», vastasi mies.

Angelika riensi hoputen sisään.

Siellä seisoivat Sam Ilola, pitkänä, hieman kumarassa . . . solakkana, tummana. Kirkkaissa silmissään vakava ilme.

Ilta Anja istui takan luona tuolilla päällystämiseissään. Kun hän loi ylös katseensa, niin se säteili.

»Kas niin, nyt on tuo kummallinen naamio otettu pois», sanoi Angelika. »Tunnetko hänet vielä, Anja? Sam, tunnetko Anjan . . . hän ei ole täällä koskaan lakannut sinusta puhumasta?»

Nyt vasta Angelika tervehti Samia: sulki hänet syliinsä kuin omana veljenään.

Sam sanoi:

»Angelika, mutta jos vielä kerran vakuutan, että olen tehnyt sen hirveän rikoksen, josta puhuin, niin kuinka voit — siihen suhtautua?»

»Rikoksen? Sinäkö, Sam», huudahti Anja

Vennolampi. »Ethän puhu totta», epäsi hän jyrkästi.

»Kuka tietää», huokasi Sam. »Mitä sanot nyt, Angelika?»

Angelika nyökytti säälien päätänsä:

»Mitä sanoisin? Jos on niin, täytyy sinun kärsiä ulkonainen rangaistuksesi. Mutta kun ajattelet, että olet hairahtunut julmassa elämässä, että et ole muuta voinut tehdä, niin — sinä vapaudut katkerimmastakin! Sinä puhdistut! Sinusta tulee sittenkin kirkas ja onnellinen.»

»Mikä ihana, ihmeellinen usko, viaton luotamus!» huudahti Sam. »Täällä minua ei poljettaisi — missään tapauksessa. Kuule siis, Angelika: murhannut en toki ole ketään! Jumalan kiitos, — vaikka se oli hyvin lähellä, vaarallisen lähellä! Kerron sitten myöhemmin arkisemmin koko asian, — kun uskallukseni kasvaa. Vertauskuva on kärsivälle itselleen helpompi kuin alaston totuus. No niin, arvasit kai, Angelika, etten tule suinkaan mistään Siperian tundroilta. En ole käynytkään siellä. Minäkö, Sam Walton! Minäkö rosvoaisin jalokiviä venäläisten alttareilta! Jalokiviä ja kultaa?» toisti hän säälivästi naurahtaen? »Mitä ne ovat? Mitä niillä tekisin? Kas tällaista!»

Hän sivalsi ympäriltään esineen, joka oli kuin vyö, avasi sen toisen pään ja ravisti pöydälle virran kultarahoja:

»Kas tässä noita leluja. Ne olisivat sinun, Angelika. Ja tässä lisää.»

Sam päästi uumiltaan toisen pitkän nahkavyön, jollaisissa Amerikan siirtolaiset säilyttävät aarteitaan, ja lisäsi sen raskaalla sisällöllä pöydän kultaista kekoa. Ja tyhjäksi vielä kolmas vyö: rahoja putoili ja pomppaili permannollekin:

»Dollareita, Amerikan pikku jumalia. Ota, Angelika! Niitä ei suinkaan tarvitse kursailla. Minä, onneton, vakuutan, että ne eivät ole edes ainoitani: tahdoin vain tuoda teille näytteen ilman arvoa. Puhtaana kultana, mikäli kulta on puhdasta, — en tahraisina seteleinä, en halpana paperina. Kultaa kultaiselle, kuten Hamlet, jonka tuskien lähde on niin syvä, että siitä riittää kaikkien meidän kärsimysten tul-kiksi, sanoi: Suloisia suloiselle. Sille, joka hiljaisuudessa jakaa, antaa, pyytämättä itselleen mitään . . .»

Silmiään peittäen Sam jatkoi:

»Angelika, minun, joka olen tehnyt parhaalle ystävälleni, aivan kuin äidilleni, niin pahan teon, minun ei pitäisi häpäistä sinua tarjoamalla sinulle kultaa. Silläkö muka kaikki korjattu! Minä, joka olen kohottanut käteni ja aseesi sinun rintaasi kohti! Tuossa se ase, — sama, jolla olin surmata vielä sen, jota nimitin Tamaraksi: teko synnyttää toisen! Niin, minun tulisi hävetä, pyytää edes anteeksi tuota tapausta, joka ei lähde mielestäni milloinkaan.»

Sam itki. Hän oli ojentanut tikarin, jossa näkyi tuo lyijyinen pää kirjoituksineen, Angelikalle kuin antautumisen merkiksi. Kamarissa oli hiiskumattoman hiljaista; sallittiin toki surevan surra rauhassa. Sitten Angelika jälleen:

»Älä nyt enää siitä, Sam. No, rauhoitu jo! Minähän olen nyt niin onnellinen, kuten sanoin. Ja onnellisin olen sinusta! Onko tämä totta! Tuollainen valtava paljous — kultaa! Että sinä tämän minulle! Miten se olisi mahdollista! Minkä suuren ihmislauman sillä voisi ilahduttaa! Miten paljon surua poistaa! Minä en usko silmiäni. Tämä on kuin houretta. Onko sinulle maailmassa todellakin käynyt näin tavattoman hyvin? Kerro nyt, kerro! Ala jo kertoa. Pähkinämäki . . . mitä nuo miehet tuolla puhuivat?»

»Well», sanoi Sam. »Miehetkö, joilla on se valkea hevonen? Sen hevosen nimi on Tähti. Ja sen omistaja olisi, jos haluaisi, Angelika Laurell. Tähti, — vielä valkeampi kuin Pähkinämäen Tähti! Rakastat kai Pähkinämäkeä, Angelika? Minulle se on rakas, se on minulle mennyt onnen haave lapsuuteni, ah, liian hemmotellun, ajalta. Nyt saat Pähkinämäen, Angelika, jos tahdot. Minä ostin sen juuri tänään. Oi, sehän on vain pisara meressä kaiken sen rinnalla, mitä Laurellien herrasväeltä olen saanut. *All right*, sittenkin näyttää dollareista lähtevän jotain hyvää. Raha ei löyhkää, sanoi Rooman keisari aikoinaan, —

mutta minusta se aina on löyhkännyt, sirkuslaisesta, kunnes joutuvat sellaiselle, joka niitä uhraa! Jotain hyvää pelastui toki kaikesta kärsimyksestä ja — inhosta sirkusta kohtaan. Sillä sirkuslainen minä vain olen. En tosin tiedä Venäjistä mitään, mutta sen sijaan saattaisivat Lontoo ja sen Covent-Garden ja Saint-James-Hall ja Kansallissirkus ja Liverpool ja Dublin ja Connecticutin Bridgeport ja Barnumin telta, johon mahtuu viisitoistatuhatta ihmistä, — no niin, näistä kaikista sitten pitkinä hiljaisina talvi-iltoina kertoisin mielelläni, ja juuri Pähkinämäellä, jos halutaan; — niin, ne saattaisivat tietää merkillisiä asioita minustakin. Sielläpä satoi telttain katosta narrille kultaa, — humbuugin alttarillahan sitä kimaltaa, eikä pyhimysten. Doliareita lopulta, — joskaan se ei aivan heti käynyt: mitkä vaellukset, — muistanpa olleeni tukkimiehenäkin Winnipegin erämaissa, jossa Susi-serkku luihuili ja iso setä Karhu sai kirvestä otsaansa, paimenena aroilla kurjalla parin dollarin päiväpalkalla, niin, monenmoisessa. Ja nyt kertyi tuota arvotonta, jolla kuitenkin saattaa tehdä mieleisiään asioita. Erehdysteni pantti!»

»Tulenhän aivan höperöksi», huudahti Angelika. »Sinä ostanut Pähkinämäen! Ja sinä itse... Ja Tähti... Ja Pähkinämäki...»

»Pähkinämäki, tiet niin tutut minulle ajoilta, jolloin koulusta kävelin sinne ja keväisin seppe-

löin pääni variksenvarvuilla! Mennään sinne heti! Tulin oikeastaan pyytämään sinne joulu-aaton viettoon. Täälläkin kyllä pöytä upeilee makeutta täynnä. Mutta ajattelehan, Angelika, Pähkinämäki! Sehän on sinun kotisi, Angelika. Ja — minun . . . onnellisin paikkani maailmassa. Hepo odottaa, reki on lämmin, pehmustettu yhdenhengen huvireki. Osaatko vielä kuskata, Angelika? Vauhti varmasti hyvä, Tähti lauhkea ja menee kuin tähdenlento! Koti siellä osapuilleen sisustettukin! Kaikki valkeaa ja kultaista. Etkö halua perustaa sinne esimerkiksi koulua? Sairaalaa, lastenkotia, mitä vain rakastat? — Minä mielelläni ottaisin siellä itselleni vaikkapa sen punaisen piharakennuksen. Olisin lähelläsi. Amerikka unohtuisi kuin paha uni, hoitaisin vainioiden sarkoja, apilasulapoita, metsiä. Joskin opintojen päättäminen ei taitaisi olla aivan madottomuus, niin — ainakaan tuomaria ei minusta enää tule.»

Ja nyt kuvaili Sam, kuinka hän aikoinaan oli tuominut niin ankarasti isäänsä, että oli paennut maasta.

Nyt oli isä kuollut. Sam oli tavannut hänet Amerikassa kauan sitten. Ryysyissä ja kuolemantauti rinnassa oli hän laahustanut poikansa luo: ei enää vaatimuksin, vaan siunaten siitä, että Sam teki edes hänen kuolinpäivänsä helpoksi.

»Enkö olisi antanut anteeksi vihdoin,

minä — ylpeä», sanoi Sam. »Ylpeä. Lopultakin ylpeydestä kova, hirveä! Siksi minun täytyi kärsiä, pakosta, — multa nörtyäkseni: nähdä itseni niin kolkossa, suuressa mystillisessä onnettomuudessa, että se voi tehdä ihmisen sekapäiseksi, julmaksi, inhottavaksi. Enkö olisi viimein oppinut ymmärtämään — heikkoutta? Sillä enkö itse ole tehnyt paljon pahaa? Enkö halunnut kuolemalla kostaa esimerkiksi tuolle Tamaralle, — josta hänestäkin aikoinaan päässen kertomaan, — hänelle, joka kuitenkin rakasti minua, mutta rakasti — kenties liikaa. No niin, mutta Pähkinämäelle nyt! Sielläkin odottaa joulukuusi. Jospa voisin sytyttää kuuseni niin täyteen kynttilöitä kuin palaa pyhimysten alttareilla Lourdes'issa, toivioletkeleäisten pyhätössä. *Yes*, katsokaas, minä uskon hiukan pyhimyksiin. Olenko muka muuttanut uskontoa Amerikassa? Ei, näen edessäni jotain, mikä ei ole hallusinaatio, vaan silkkaa tekojen todistamaa totta. Omituinen vilpitiön sydämensäteily . . .! Siitä lähtee valo, jota ei taida selittää, vaan on koeteltava . . . Mutta rekeen, Angelika. Ja Anja, etkö sinäkin haluaisi ystävättäresi kanssa Pähkinämäelle? Siinä tapauksessa lähitisit minun hevosellani. Kuten sanottu, Angelikan reki on niin pieni.»

Joel Lehtosen
edellinen teos:

RAI JAKKERINTYTÄR

Romaani uskollisesta.

Hinta nid. 30: —, sid. 40: —.

Ilmestyi keväällä 1927 herättäen suurta huomiota kirjallisessa maailmassa. — Tässä vain muutamia otteita lehtien lausunnoista:

»'Rai Jakkerintytär' merkitseekin uutta huomattavaa kehitysaskelta Joel Lehtosen runsaassa ja monivaiheisessa tuotannossa, jonka voitollisimpiin saavutuksiin se epäilemättä on luettava.» *Aamulehti.*

»Tämän kirjan kokonaisuudessaan mielisimme merkitä tekijänsä parhaaksi luomaksi. Se osoittaa kirjailijan päässeen etsimäänsä Suomen Sosialidemokraatti.

» — — Joel Lehtosen henkevimpiä ja kenties hienoimmin persoonallisia kirjoja. — — Erikoisesti 'Rai Jakkerintyttären' tyyli on taiteellinen saavutus sinänsä, joka takaa tälle romaanille huomattavan sijan uusimmassa kirjallisuudessa.» *Helsingin Sanomat.*

»Joel Lehtonen on lahjoittanut 'Rai Jakkerintyttäressä' meille teoksen, jollaisia luomaan vain kirjalliset huippukyvyyt pystyvät.» *Tampereen Sanomat.*

» — — kaunis ihmisyyssusko, luonnonusko ja elämänusko antaa»
kin Lehtosen kirjalle sen hallitsevan tunnelman.» *Uusi Suomi.*

»Siinä viettää Lehtosen näkemyksellinen taide voittoaan.»
Pohjois-Savo.

»Joel Lehtonen on nyt kypsien ajatusten iässä. Häneltä voimme siis odottaa arvaamattoman paljon.» *Karjala.*

KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ OTAVA

HINTA NID. 38 MK., SID. 48 MK.